Durum • Mayıs 2013 SAYI: 76

DIŞ TİCARETTE

Durum

MAYIS 2013

TÜRKİYE DIŞ TİCARET DERNEĞİ

TURKTRADE®

FOREIGN TRADE ASSOCIATION OF TURKEY

Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu
T.C. Dışişleri Bakanı
Türkiye-Afrika İlişkileri: Açılım Politikasından Ortaklık Politikasına Geçiş

Zafer Çağlayan
T.C. Ekonomi Bakanı
Türkiye'nin Afrika Açılımı

Ertuğrul Apakan
Büyükelçi (E)
Afrika'ya İlişkin Bazı Gözlemler

Bozkurt Aran
Büyükelçi (E)
Kalkınma ve Ticaret Boyutlarıyla Afrika: Yaşlı Kıtaya Erdemli Yaklaşım

Kemal Kaygısız, T.C. Bamako Büyükelçisi, Mali / Adnan Keçeci, T.C. Cezayir Büyükelçisi, Cezayir / Ali Davutoğlu, T.C. Darüsselam Büyükelçisi, Tanzanya / Hüseyin Avni Botsalı, T.C. Kahire Büyükelçisi, Mısır / Dr. Bekir Uysal, T.C. Kinşasa Büyükelçisi, Kongo Demokratik Cumhuriyeti / Ahmet Rıza Demirer, T.C. Librevil Büyükelçisi, Gabon / Ahmet Arda, T.C. Lusaka Büyükelçisi, Zambiya / H. Avni Aksoy, T.C. Nairobi Büyükelçisi, Kenya / Dr. Hasan Ulusoy, T.C. Niamey Büyükelçisi, Nijer / Ali Kemal Aydın, T.C. Trablus Büyükelçisi, Libya

AFRİKA
NE KADAR UZAK?

kapak76.indd 1 26.04.2013 00:11

İSTANBUL'DA BUGÜN İMZALANMIŞ BİR SÖZLEŞME, YARIN WALL STREET'TE.

Uluslararası hızlı hava taşımacılığının uzmanları olarak sürekli zamanla yarışıyoruz. Tıpkı New York'ta sunduğumuz helikopter servisi gibi zaman kazandıran hizmetlerimizle, DHL Express olarak daha fazla ülke ve bölgeye teslimat yapabiliyoruz.
Biz buna Sarının Hızı diyoruz.

www.dhl.com.tr/express

EXCELLENCE. SIMPLY DELIVERED. DHL

76 on kapak ıcı.indd 2 25.04.2013 23:54

fastPay

fastPay ile her zaman, her yere, herkese cepten para gönderin!

Siz de akıllı telefonunuza fastPay uygulamasını indirin;
banka müşterisi olsun olmasın, askere, öğrenciye,
istediğiniz kişiye ***tüm operatörlerden,***
7 gün 24 saat, sadece 1 TL'ye para gönderin!
fastPay, Deniz'den!

SADECE 1 TL'YE HER YERE

DenizBank *fastPay bir DenizBank hizmetidir.*

fastPay uyguiaması ile para gönderme işiemi sadece yurt içinde geçerlidir.

00-suleyman75.indd 1 25.04.2013 23:28

Durum'dan

Dr. Süleyman Gedik
TURKTRADE Genel Sekreteri

Yirmili yaşlarına kadar akıcı İngilizcesi olmayan Polonyalı Józef Teodor Konrad Korzeniowski, 1857'de Ukrayna'da doğdu. 1874 yılında Polonya'dan ayrılıp 19 yıl sürecek gemicilik kariyerine başlayan Korzeniowski, bunun ilk dört yılını Fransız, geri kalanını da İngiliz ticaret gemilerinde tamamladı. Arada akıp geçen zaman, doğru düzgün İngilizce konuşamayan Konrad Korzeniowski'yi, İngiliz modernist edebiyatının öncü yazarı Joseph Conrad'a dönüştürdü. Conrad'ın bir Belçika ticaret şirketinin Kongo Nehri üzerinde çalışan buharlı gemisinin kaptanlığı vesilesiyle yaşadıkları da, onun en tanınmış kısa romanı olan "Karanlığın Kalbi"nin arka planını oluşturdu. Karanlığın Kalbi'nde Conrad, Kongo Nehrinde fildişi taşımacılığı yapan denizci Charles Marlow'un ağzından Siyah Afrika'nın, Batı emperyalizminin ve insan ruhunun karanlıklarını anlatıyordu. Anlatı, hem yerliler hem de sömürgeciler tarafından saygı duyulan fildişi tedarikçisi Mistah Kurtz'un etrafında kurgulanmış; ana temayı da, ilkel-uygar karşıtlığı ve bunun perdelediği kolonyalizm ile ırkçılık oluşturmuştu.

Beyaz adamın Siyah Afrika'yı uygarlaştırma süreci fildişi ve elmas dâhil Kıta'nın tüm yeraltı ve yerüstü zenginliklerini bildiğince yağmalamasıyla ilerledi. "Vahşi" Afrika "uygar" efendisine her şeyini sundu, hatta insanını bile. Siyah Amerikalı, Avrupalının köle ticaretiyle iştigal ettiği yıllarda doğdu. O tarihlerde milyonlarca Afrikalı, Beyazların kurdukları şeker kamışı, pamuk ve tütün plantasyonlarında çalıştırılmak üzere Yeni Dünya'ya taşınmış; bunlar üzerinden yapılan köle ticareti de İngiltere ile Fransa'nın 18. Yüzyılda dramatik artış kaydeden dış ticaretlerinin önemli bir parçasını oluşturmuştu.

Bitmek bilmedi Afrika'nın cömertliği. Amerika'ya beraberinde getirdiği karmaşık ritimleri ve vokal geleneğiyle Afrikalı, caz müziğinin olmazsa olmaz ögesini oluşturdu. Yirminci Yüzyılın modern sanatçıları, Batı sanatını yeniden kurmada kendilerine esin kaynağı olacak primitif sanat yapıtlarının peşinde koşarken, Afrika sanat objeleriyle karşılaştılar ve güçlü dışavurumu nedeniyle de primitifi atölyelerinin iğdiş edilmemiş yaratıcı itkisi olarak benimsediler. Yalınlığı, enerjiyi ve Batı sanatında yitirilmiş güçlü duygusallığı dile getiren primitivizm, modern sanat içinde yaygın bir eğilimi sergiledi.

21. Yüzyılda filizlenen umutlar insanı daha mutlu bir gelecek kurgulamaya yöneltiyor Afrika açısından. "Belki bu sefer farklı olur işler" ümidine sevk ediyor. Ama unutmamak gerek, Mistah Kurtz Conrad'ın romanda öldü sadece. Kendisi T.S. Eliot'un 1925'de yazdığı "The Hollow Men" şiirinin giriş dizesinde yer aldı. Marlon Brando'nun Colonel Kurtz rolünde bu şiiri okuduğu Francis Ford Coppola'nın 1979 yapımı "Apocalypse Now" filminde ise Vietnam ve Kamboçya'dan bakıyordu bize.

"Afrika Ne Kadar Uzak?" Zor soruydu doğrusu. Anlamlı yanıtlar verebildiysek eğer, bunu, katkıda bulunan bakanlarımıza, büyükelçilerimize, akademisyenlerimize ve diğer yazarlarımıza borçluyuz. Durum adına kendilerine içten teşekkürler.

00-suleyman75.indd 2 25.04.2013 23:28

Başkan'dan

Hakan Bulgurlu
TURKTRADE Yönetim Kurulu Başkanı

On yılı aşkın süredir, ekonomik büyüme, insani gelişmişlik ve siyasal istikrar konularında belirgin bir ilerleme kaydeden Afrika ülkelerinin, ekonomilerini geliştirmek için çeşitli yol arayışları içinde oldukları görülüyor. Geleneksel olmayan sektörlerde faaliyet göstermek, ürün gamını ve ihracatı artırmak ve yeni ekonomik ilişkiler oluşturmak bu yolların başta gelenleri.

Afrika'da turizm, imalat sanayii, finansal servisler, telekomünikasyon ve inşaat alanlarındaki yatırımlar artış kaydetmekte. Diğer gelişmekte olan ülkelerle karşılaştırıldığında yatırımın getirisi bakımından avantajlı olan Afrika'da hükümetler nispeten istikrarlı bir yapı sergiliyor ve iş yapabilmeye elverişli ortamı yaratacak ekonomi politikaları uyguluyorlar. Afrika'nın altyapı ihtiyacı E7 ülkeleri (emerging7 - Türkiye, Brezilya, Çin, Hindistan, Kore, Malezya, Rusya) için önemli bir potansiyel sunuyor.

Afrika denince, Çin faktörünün de üzerinde durmakta fayda var. Çin, artan doğal kaynak ihtiyacını karşılayabilmek için, Afrika'ya özel ilgi göstermekte. Mart 2013'te göreve başlayan ve ilk ziyaretini Rusya'ya yapan Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, Mart sonunda Tanzanya ile Demokratik Kongo'yu da ziyaret ederek Kıta'ya verdiği önemi net olarak ortaya koydu. Afrika'nın altyapı gelişimine katkı sağlamada ilk sırada yer alan Çin'i sırasıyla Brezilya ve Güney Kore takip ederken, Türk firmaları inşaat ve petrol sektörlerinde Kıta'da aktif durumda. Güney Afrika'nın beyaz eşya pazarı lideri Defy'ın Arçelik ailesine katılması gibi stratejik hamleler ülkemizin Afrika'ya ihracatına ciddi katkı sağlayacak.

Türkiye'nin Afrika açılımı, on yıl önce, Sahra'nın Güneyindeki Afrika (SAGA) ülkeleriyle ekonomik ilişkilerin geliştirilmesini hedefleyen "Afrika ile Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi" (AEGS) ile başlatılmış; beş yıl önce de ülkemizin Afrika Kalkınma Bankası (AFKB) ile Afrika Kalkınma Fonu'na üye olması ve Afrika Birliği ile kurulan stratejik ortaklık ile ivme kazanmıştı. Son dönemde Avrupa ekonomisinin daralması Afrika'nın önemli potansiyelini bizlere yeniden hatırlattı. Avrupa'ya ihracatımız 2012 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık %6,5 azalırken, Afrika'ya yapılan toplam ihracat %27 seviyelerinde artarak yaklaşık 13,4 milyar dolara ulaşmıştı. Türkiye-Afrika ticaret hacminin 2015'te 50 milyar dolara çıkması hedeflenmekte.

Farklı ülkelere yatırım yapmak isteyen şirketler açısından ülke pazarlarını tanımak yolunda atılacak küçük ticari adımlar ve bölgeye düzenlenen ziyaretler büyük önem taşımaktadır. Başbakanımızın 2013 yılı ilk resmi yurtdışı ziyaretini 300 işadamı ve bürokrattan oluşan heyetle Gabon, Nijer ve Senegal'e gerçekleştirmiş olması Türkiye'nin Kıta'ya verdiği değeri ve bölgede rekabetçi olma isteğini ortaya koymaktadır. Türkiye'nin 2023 ihracat hedefine ulaşmasında Afrika ile ticari ilişkilerin gelişmesinin önemi açıktır. THY'nin Air France'tan sonra Afrika'ya en fazla sefer düzenleyen havayolu şirketi olması, üç yılda Afrika'daki büyükelçilik sayımızın 12'den 31'e çıkması kamunun üzerine düşeni yaptığı Afrika pazarı için bizleri de cesaretlendirmektedir.

00-suleyman75.indd 3 25.04.2013 23:28

içindekiler

Kapak Resmi:
19. yy bıçak sapı,
Demokratik Kongo Cumhuriyeti

80

8 **Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu**
T.C. Dışişleri Bakanı
Türkiye-Afrika İlişkileri: Açılım Politikasından Ortaklık Politikasına Geçiş

12 **Zafer Çağlayan**
T.C. Ekonomi Bakanı
Türkiye'nin Afrika Açılımı

18 **Ertuğrul Apakan**
Büyükelçi (E)
Afrika'ya İlişkin Bazı Gözlemler

22 **Bozkurt ARAN**
TEPAV Ticaret Araştırmaları Direktörü
Büyükelçi (E)
Kalkınma ve Ticaret Boyutlarıyla Afrika: Yaşlı Kıtaya Erdemli Yaklaşım

28 **Kemal Kaygısız**
T.C. Bamako Büyükelçisi, Mali
Türkiye'nin Mali Cumhuriyeti ile Siyasi ve Ticari İlişkileri

34 **Adnan Keçeci**
T.C. Cezayir Büyükelçisi, Cezayir
Türkiye-Cezayir İlişkileri: Stratejik Ortaklık

38 **Ali Davutoğlu**
T.C. Darüsselam Büyükelçisi, Tanzanya
Tanzanya'daki Yatırım Fırsatları

42 **Hüseyin Avni Botsalı**
T.C. Kahire Büyükelçisi, Mısır
Türkiye Mısır İşbirliği, Doğu Akdeniz'de Barış, İstikrar ve Kalkınmanın Güvencesidir

46 **Dr. Bekir Uysal**
T.C. Kinşasa Büyükelçisi, Kongo Demokratik Cumhuriyeti
Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kongo Cumhuriyeti ve Orta Afrika Cumhuriyeti ile Ekonomik İlişkilerimiz

50 **Ahmet Rıza Demirer**
T.C. Librevil Büyükelçisi, Gabon
Komşumuz Gabon

DIŞ TİCARETTE DURUM
Türkiye Dış Ticaret Derneği, Mayıs 2013 Sayı: 76
Sahibi: Türkiye Dış ticaret Derneği adına Yönetim Kurulu Başkanı Hakan BULGURLU
Editör: Dr.Süleyman GEDİK
Danışma Kurulu: Michel AKAVI - Hikmet ALTAN - Hakan ATEŞ - Vedat AYDIN - Hayrettin ÇAYCI - Turan ERDOĞAN - Serdar KOÇTÜRK - Fatya MAMCU - Pulat OKTAY
TURKTRADE Yönetim Yeri: Yzb. Kaya Aldoğan Sokak, Genç Apt., No:11 D.8
34394 Zincirlikuyu - İSTANBUL Tel. 0.212 272 69 81 - 91 Faks: 0,212 275 51 36
www.turktrade.org.tr e-mail: infoturk@turktrade.org.tr

durum icin76.indd 2 25.04.2013 23:56

içindekiler

54 **Ahmet Arda**
T.C. Lusaka Büyükelçisi, Zambiya
Yakınlaşmaya Başladığımız Uzak Köşeler – Zambiya

60 **H. Avni Aksoy**
T.C. Nairobi Büyükelçisi, Kenya
Afrika'nın Doğu Kapısı Kenya ile Ekonomik ve Ticari İlişkilerimiz

64 **Dr. Hasan Ulusoy**
T.C. Niamey Büyükelçisi, Nijer
Türkiye-Nijer İlişkileri: Ekonomik Perspektifler

70 **Ali Kemal Aydın**
T.C. Trablus Büyükelçisi, Libya
Türkiye'nin Geçiş Dönemindeki Libya'yla Gelişen Ticari ve Ekonomik İlişkileri

74 **Dr. Serdar Çam**
T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) Başkanı
TİKA'nın Afrika Vizyonu

80 **Doç. Dr. Temel Kotil**
Türk Hava Yolları Genel Müdürü
Afrika THY ile Artık Çok Yakın

82 **Prof. Dr. Sema Kalaycıoğlu**
Afrika Kimin?

102 **Prof. Dr. Mehmet Arda**
Galatasaray Üniversitesi Öğretim Üyesi Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi (EDAM)
Afrika Ekonomisi ve Dış Ticaretine Genel Bir Bakış

110 **Emin Sazak**
Türkiye Müteahhitler Birliği Başkanı
Afrika Vizyonumuz

112 **Rızanur Meral**
TUSCON Yönetim Kurulu Başkanı
Yarın Çok Geç Olmadan

116 **Levent Soylu**
DEİK Türk-Tunus İş Konseyi Başkanı
Tunus ve Türkiye

120 **Murat Büyükerk**
Arçelik A.Ş. Ortadoğu, Afrika, Türki Cumhuriyetler Satış Direktörü
Afrika'nın İki Yüzü

124 **Şevket Sürek**
Kara Kıtanın Cazibesi

130 **Mehmet Y. Aktuğan**
Küresel Piyasalar Uzmanı
Küreselleşme Rüzgârı Şimdi Afrika'da Esiyor

134 **Fatih Kuduğ**
Rusya'nın Sesi Radyosu
Rusya'nın Afrika Politikası

140 **Ömer Ak**
Çankırı Karatekin Üniversitesi Araştırma Görevlisi
Africom ve Chinafrica Arasında Naif Bir Dış Politika Girişimi: Afrika Açılımı

146 **Tınaz Titiz**
Dr. Necati Saygılı
İhracat Stratejisi Üzerine

150 **Mehmet Öğütçü**
Natural Gas as the Game-Changer Implications for, and Actions from, Turkey

156 **Hıdır Mor**
Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Ekonomik Krizler ve Hegemonya Mücadeleleri İlişkisi

Kapak Tasarımı: Mert GÜRELİ
Tasarım: Kayra ÖZYÖN
Baskı: Uniform Basım ve Turizm Ltd. Şti. : 0212 429 10 00 Faks: 0212 629 06 00

- Bu dergide yer alan imzalı yazılar, yazarların kişisel görüşleri olup Türkiye Dış Ticaret Derneği' ni bağlamaz.
- Bu dergide yayınlanan yazılar "TURKTRADE' in Dış Ticarette Durum Dergisi' nden alınmıştır" ibaresi konulmak şartıyla izinsiz olarak yayınlanabilir.
- Okuyucu mektupları ad, soyad ve açık adres belirtilerek iletilmelidir.
- Dış Ticarette Durum, Türkiye Dış Ticaret Derneği (TURKTRADE) tarafından üç ayda bir yayımlanır.

durum icin76.indd 3 25.04.2013 23:56

Türkiye-Afrika İlişkileri: Açılım Politikasından Ortaklık Politikasına Geçiş

Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu
T.C. Dışişleri Bakanı

Afrika kıtası 21. yüzyılda küresel sahnede her geçen gün gelişen bir aktör olarak hak ettiği yeri almaktadır. Zengin doğal ve insan kaynaklarına sahip Afrika kıtasının, 21. yüzyılın ikinci yarısından itibaren uluslararası sistem içerisinde daha da etkin rol oynayabileceği ve küresel gelişmeleri daha fazla etkileme gücüne sahip olabileceği görülmektedir.

Nitekim son on yıl içinde dünyanın en hızlı büyüyen on ekonomisinden altısı bu kıtadadır. Dünya Bankası verilerine göre, son beş yıldır Kıta genelinde petrol gelirlerine dayalı olmayan yıllık ortalama büyüme oranı %5,4'dür.

Ekonomik alandaki gelişmeye paralel olarak demokrasi alanında da ilerlemeler kaydedilmektedir. 1989 yılında kıtada sadece üç ülkede demokrasi varken, bir nesil sonra gü-

01-AHMET DAVUTOGLU.indd 2 29.04.2013 11:42

nümüzde bu sayı Afrika ülkelerinin üçte birine ulaşmıştır. Afrika ülkelerinin buluştuğu ortak platform olan Afrika Birliği Örgütü, Kıta'da karşılaşılan her soruna "Afrika sorunlarına Afrika çözümleri" ilkesi uyarınca çözümler bulmaya ve politikalar üretmeye başlamıştır.

Afrika'nın bu küresel yükselişine paralel olarak Türkiye'nin Afrika'daki konumu ve rolü de hızla gelişmektedir. Esasen, Türkiye'nin Afrika kıtası ile ilişkilerini geliştirmeye başlaması nispeten yakın geçmişe dayanmaktadır. Buna rağmen, Afrika ülkeleriyle son yıllarda gelişen ilişkilerimiz Türk dış politikası için büyük bir başarı öyküsü teşkil etmektedir.

1998 yılında başlayan Afrika'ya Açılım Politikası süreci bugün başarıyla tamamlanmış ve ticaret hacminden siyasi diyalog mekanizmalarına, eğitim faaliyetlerinden ekonomik yatırımlara kadar birçok alanda hızlı ilerleme sağlanmıştır. Böylece, Osmanlı'dan günümüze kadar bir Afro-Avrasya (Avrupa-Asya-Afrika) ülkesi olan Türkiye, 21. yüzyılın gerçekleriyle uyum içerisinde Afrika politikasında yeni bir döneme girmiştir.

Bu kapsamda Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerini dört tarihi döneme ayırarak ele almakta fayda vardır. Bu tahlil, Kuzey Afrika ülkeleri dâhil tüm Afrika kıtası için geçerli olmakla

Afrika ülkelerinin buluştuğu ortak platform olan Afrika Birliği Örgütü, Kıta'da karşılaşılan her soruna "Afrika sorunlarına Afrika çözümleri" ilkesi uyarınca çözümler bulmaya ve politikalar üretmeye başlamıştır. Afrika'nın bu küresel yükselişine paralel olarak Türkiye'nin Afrika'daki konumu ve rolü de hızla gelişmektedir.

01-AHMET DAVUTOGLU.indd 3 29.04.2013 11:42

birlikte, bu makalede ilişkilerin son dönemdeki atılımında ayrı bir yer tutan Sahranın güneyindeki Afrika ülkeleri (SAGA) mercek altına alınmıştır. İlişkilerimizin ilk dönemi Osmanlı İmparatorluğu'na dayanmaktadır. Nitekim Osmanlı devletinin üç kıtaya uzanan sınırlarından önemli bir bölümü Afrika kıtasında yer almaktaydı. 15. ve 19. yüzyıllar arasını kapsayan ilk dönemde, SAGA'nın belirli bölümleri (Habeş Eyaleti, Sudan, Nijer Çad ve Uganda'nın bazı bölgeleri) Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olmuş ve Afrika Boynuzu'nun belirli bölgeleri de Osmanlı tarafından sömürgeciliğe karşı savunulmuştur.

Bu çerçevede Türkiye'nin Afrika ile ilişkisi yüzyıllar öncesine uzanan, ilkeli ve sağlam bir tarihi geçmişe dayanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu, Afrika'da izlediği politikalarla her zaman Afrika halklarının yanında yer aldığını göstermiştir. Nitekim Osmanlı, 16. yüzyılda Seydi Ali Reis komutasındaki Osmanlı donanması ile Zanzibar adasını Batılı sömürgecilere karşı savunmuştu. Mali'de hâkim olan Timbuktu Hükümdarlığı ile de yakın ilişkiler tesis etmişti.

İkinci dönem, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 1998 yılına kadar uzanan zaman aralığını kapsamaktadır. Bu dönemde, ülkemizin siyasi ve ekonomik imkânlarının bugünkünden farklılık arz etmesi nedeniyle Afrika ülkeleriyle ilişkilerimiz alt seviyede kalmıştır.

Üçüncü dönem ise, 1998 yılında başlamıştır. 1998 yılında Afrika Eylem Planı'nın kabulüyle ülkemizin Afrika'ya yönelik ilgisi artmış, Afrika'ya Açılım Politikası'nın uygulanmaya başlamasıyla birlikte kıta ile ilişkilerimiz yeni bir dinamizm kazanmıştır.

Ancak açılım politikamızın gerçek anlamda somut bir çerçeve kazanması, 2008 yılı Ocak ayında tertiplenen Afrika Birliği Zirvesi'nde Türkiye'nin Kıta'nın stratejik ortağı ilan edilmesi ile olmuş, ilişkiler bu tarihten itibaren ciddi bir ivme kazanmıştır. 2010 tarihli "Afrika Strateji Belgesi" bu yeni dönemin sağlam zeminini oluşturmuş ve çok yönlü bir ilişkiler ağı gelişmeye başlamıştır.

Bu dönemde ayrıca, 2009-2010 yıllarında BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliğimiz sırasında olduğu gibi, Türkiye uluslararası platformlarda da her vesileyle Afrika'nın sesi olarak hareket etmiştir.

Bu stratejik ortaklık zemini ve her alanda gelişen ilişkiler Türkiye'nin Afrika kıtasındaki algılamasını daha da olumlu bir çizgiye taşımış ve Afrika kamuoyunda ve hükümetlerinde yeni bir Türkiye imajı yaratmıştır.

01-AHMET DAVUTOGLU.indd 4 29.04.2013 11:42

Öncü, yenilikçi, saygın...

Türkiye'nin alüminyum devi **Assan Alüminyum**, sorumlu, çevreci üretimi ve sürdürülebilirlik ilkelerine bağlılığıyla Türkiye alüminyum sanayiine örnek olmakta ve dünya çapındaki saygınlığını daha da pekiştirmektedir. Otomotivden ambalaja, inşaattan dayanıklı tüketime kadar birçok sektöre kaliteli ve güvenilir yarı mamul sağlayan **Assan Alüminyum**, 70'ten fazla ülkeye yaptığı ihracatla Türkiye'nin adını bütün dünyaya duyurmaktadır. Her gün kullandığımız binlerce ürünün içinde imzası bulunan **Assan Alüminyum**, yüksek performans özellikleri ile ön plana çıkan alüminyum metalini hijyenik, güvenilir ürünlere dönüştürmekte ve yeni nesillere daha iyi bir gelecek sağlamaya devam etmektedir.

ASSAN ALÜMİNYUM 25 yıl

www.assan.com.tr

01-AHMET DAVUTOGLU.indd 5 29.04.2013 11:42

Türkiye'nin Afrika Açılımı

Zafer Çağlayan
T.C. Ekonomi Bakanı

Afrika ülkeleri uzun yıllar yaşanan siyasi istikrarsızlıklar, bölgesel sorunlar ve bunun beraberinde gelen fakirlik, beşeri ve fiziki altyapı ve üstyapı zayıflıkları ile mücadele etmiştir. 19. yüzyılın sonunda Avrupalı devletlerin kendi aralarında kıtayı paylaşmaları ve burada sömürge yönetimleri kurmaları kıta üzerinde etkileri bugün dahi süren derin siyasi, ekonomik ve sosyal travmalara neden olmuş; bu etkiler Afrika ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra da devam etmiştir.

Afrika ülkeleri, başta sahip oldukları hammadde kaynakları, sağladıkları pazar ve ucuz işgücü gibi unsurlar sebebiyle uluslararası ekonomik sistemin güçlü aktörlerinin ilgisini muhafaza etmiştir. Soğuk Savaş'ın bitişinin hemen ertesinde küresel aktörlerin Afrika'ya verdikleri önem azalmış görünse de, kıta 2000'li yıllarda tekrar dünya gündeminin odağına yerleşmiştir. Bugün başta Çin, ABD, Hindistan ve AB olmak üzere uluslararası aktörlerin Afrika'ya ilgilerinin arttığını, kıtayla ticaretin ve doğrudan yabancı yatırımın pekiştiğini gözlemlemekteyiz.

Her ne kadar "Arap Baharı" olarak adlan-

02-ZAFER CAGLAYAN.indd 2 29.04.2013 12:03

dırdığımız olaylar nedeniyle son dönemde kıtanın kuzeyinde çalkantılı bir dönem yaşanmaktaysa da, günümüzde Afrika kıtasının, eskiye nazaran göreli olarak istikrarlı ve ekonomik olarak canlanan bir bölge olduğunu belirtmek gerekmektedir. 2003 yılında 830 milyar dolar olan Afrika'nın GSYİH'sı 2011 yılı itibariyle 1,9 trilyon dolara yaklaşmış bulunmaktadır. 2020 yılında kıta GSYİH'sının 2,5 trilyon doları, kıtanın toplam dış ticaret hacminin de 1,5 trilyon doları aşması beklenmektedir. Hâlihazırda kıtanın esas büyük ekonomileri Cezayir, Libya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Nijerya, Mısır olsa da kıta genelinde ekonomik canlanmanın yaşandığı aşikârdır. Afrika ülkelerinde şehirleşen, tüketim yapan nüfusun artması, tarım yapılan alanların çoğalması, endüstrileşme, doğal kaynaklardan sağlanan gelirin artması ve bunların sonucu olarak büyümenin sürmesi kaçınılmazdır. Ayrıca önümüzdeki dönemde Afrika'nın Orta Tüketici Segmentinin toplam tüketim içindeki payının ve şehirlerde yaşayan Afrikalı sayısının artması beklenmekte, bunun Afrika ülkelerine yönelik ihracatta yaşanan en büyük sıkıntı olan talep eksikliğini ortadan kaldıracağı tahmin edilmektedir.

Afrika kıtası yukarıda belirtilen özellikleri,

Soğuk Savaş'ın bitişinin hemen ertesinde küresel aktörlerin Afrika'ya verdikleri önem azalmış görünse de, kıta 2000'li yıllarda tekrar dünya gündeminin odağına yerleşmiştir. Bugün başta Çin, ABD, Hindistan ve AB olmak üzere uluslararası aktörlerin Afrika'ya ilgilerinin arttığını, kıtayla ticaretin ve doğrudan yabancı yatırımın pekiştiğini gözlemlemekteyiz.

dünya gündeminde artan önemi, zengin yer altı ve yer üstü kaynakları ile ülkemiz için de önemlidir. Biz Türkiye olarak, bölgesel güç olma hedefimiz çerçevesinde, taşıdığı potansiyele de hakkını vererek Afrika'ya büyük önem atfetmekteyiz. Bu çerçevede, ülkemiz Afrika ülkeleriyle ilişkilerini bütüncül olarak

02-ZAFER CAGLAYAN.indd 3 29.04.2013 12:03

ele almaktadır. Siyasi, ekonomik, ticari, askeri, sosyal, kültürel ilişkilerimizi hızlandırmak ve bu yolda somut adımlar atabilmek amacıyla 1998 tarihinde "Afrika Eylem Planı" uygulanmaya başlamıştır. Söz konusu hedeflerin ticari boyutu da, 2003 yılı başında, Bakanlığımız tarafından "Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi"nin uygulanmaya başlanmasıyla pekiştirilmiştir.

Afrika'ya açılım politikası 2005 yılından bu yana güçlenerek devam etmektedir. 2005 yılının "Afrika Yılı" ilan edilmesi çerçevesinde ilişkiler karşılıklı üst düzey ziyaretler, yeni ekonomik ve ticari anlaşmalar, karşılıklı ticari heyet ziyaretleri aracılığıyla geliştirilmiş; Türkiye Nisan 2005 tarihinde Afrika Birliği'nde gözlemci ülke statüsünü kazanmıştır. Ocak 2008'de Addis Ababa'daki Afrika Birliği Zirvesi'nde Türkiye, Birliğin stratejik ortaklarından biri olarak ilan edilmiştir. Aynı yıl Türkiye Afrika Kalkınma Bankası ve Afrika Kalkınma Fonu'nun bölge dışı 25. üyesi olmuştur. Yine 2008 yılının Ağustos ayında 49 Afrika ülkesiyle birlikte aralarında BM, Afrika Kalkınma Bankası ve Arap Ligi'nin de bulunduğu 11 uluslararası ve bölgesel örgüt temsilcisinin katılımıyla İstanbul'da gerçekleştirilen Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi, 1998'den beri sürdürülmeye çalışılan Afrika'ya Açılım Eylem Planı'nın somut sonuçlarının alınmasında önemli bir adım olmuştur. 15 Aralık 2010 tarihinde Kıdemli Memurlar Toplantısı tertiplenmiş ve bu toplantıda bir yol haritası niteliği taşıyan 2010-2014 yıllarını kapsayan "Türkiye-Afrika İşbirliği Ortak Uygulama Planı" kabul edilmiştir. 16 Aralık 2011 tarihinde İstanbul'da Türkiye-Afrika Ortaklığı Bakan Düzeyinde Gözden Geçirme Konferansı" düzenlenmiştir.

Türkiye olarak, Afrika'ya önem veren diğer devletlerin aksine, Afrika devletleri ile ekonomik ilişkilerimizi geliştirirken Afrika'nın kalkınmasına da destek olmayı hedeflemekteyiz. Bu bağlamda Afrika'nın kalkınmasına katkıda bulunmak için bu ülkelere sağlanacak teknik yardım/eğitim programlarına büyük önem atfetmekteyiz. Bu kapsamda, tüm kamu kurum ve kuruluşlarımızca sağlanabilecek teknik yardım/eğitim programlarının tek elden koordineli bir şekilde ve hedeflerimize uygun olarak kullanılabilmesi amacıyla TİKA ile işbirliği içinde hareket etmekteyiz. Hâlihazırda Mısır, Tunus, Libya, Etiyopya, Sudan, Kenya, Senegal ve Somali olmak üzere Afrika'da toplam 8 ülkede TİKA koordinasyon ofisi bulunmakta olup, toplam 37 Afrika ülkesinde projeler gerçekleştirilmiştir. Bu rakamın önümüzdeki yıllar

02-ZAFER CAGLAYAN.indd 4 29.04.2013 12:03

Türkiye, Afrika'nın kalkınmasına yardımcı olmanın yanı sıra Afrika'da barış ve istikrarın sağlanmasına da özel önem atfetmektedir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne geçici üyeliğimizin de verdiği imkânlarla, Afrika'da barış, istikrar ve kalkınmaya elimizden geldiği ölçüde katkıda bulunulmuştur.

içinde daha da artırılması planlanmaktadır.

Bu noktada ülkemizin Sudan ve Somali için uluslararası platformda gerçekleştirdiği girişimler önemlidir. 21 Mart 2010 tarihinde ülkemiz ve Mısır'ın eşbaşkanlığında Kahire'de "Darfur'un Yeniden İnşası ve Kalkınması için Uluslararası Donörler Konferansı" düzenlenmiş, söz konusu konferansta ülkemiz Darfur'a 2010-2015 yılları için ağırlıklı olarak sağlık, tarım ve eğitim alanlarını kapsayan 70 milyon ABD Doları civarında yardımda bulunacağını açıklamıştır. Ayrıca ülkemiz 21-23 Mayıs 2010 tarihinde BM çerçevesinde İstanbul'da düzenlenen I. Somali Konferansı'na, akabinde 31 Mayıs-1 Haziran 2012 tarihlerinde II. Somali Konferansı'na ev sahipliği yapmıştır.

Türkiye, Afrika'nın kalkınmasına yardımcı olmanın yanı sıra Afrika'da barış ve istikrarın sağlanmasına da özel önem atfetmektedir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne geçici üyeliğimizin de verdiği imkânlarla, Afrika'da barış, istikrar ve kalkınmaya elimizden geldiği ölçüde katkıda bulunulmuştur. Türkiye, Afrika'da halen görev yapan altı Birleşmiş Milletler Misyonu'ndan toplam beşine personel ve mali katkılarda bulunmaktadır.

Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle gelişen siyasal ilişkileri gelişen ekonomik ilişkilerle de desteklenmektedir. 2003 yılında Afrika kıtası ile 5,4 milyar dolar olan ticaret hacmimiz 2012 yılında 23,03 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı dönem zarfında Afrika kıtasına yönelik ihracatımız 2,1 milyar dolardan, 13,36 milyar dolara yükselmiş; Afrika kıtasından ithalatımız ise 3,3 milyar dolardan 9,67 milyar dolar dolara çıkmıştır. Ticari ilişkilerimiz önemli ölçüde gelişmekle kalmamış, 2003 yılında ülkemiz aleyhine olan ticaret dengesi de ülkemiz lehine dönüşmüştür. Kıtayla olan ticari ilişkilerimizde ilk sıraları Kuzey Afrika ülkeleri almaktadır. 2012 yılında Afrika'ya yapılan ihracatta ilk beş sırayı Mısır, Libya Cezayir, Fas ve Tunus almıştır. Arap Baharı çerçevesinde siyasi çalkantıların en fazla etkilediği ülke olan Libya'ya olan ihracatımız 2012 yılında 2011 yılına kıyasla %186 artışla 747 milyon dolardan 2,14 milyar dolara ulaşmıştır. Keza ithalatımız da %824 artışla 140 milyon dolardan 1,29 milyar dolara yükselmiştir.

Diğer taraftan ticari ilişkilerimiz Kuzey Afrika ile sınırlı kalmamakta, Sahra Altı Afrika bölgesiyle ticaretimiz de artmaktadır. 2012 yılında, Sahra Altı Afrika bölgesine ihracatımız %7,7 artışla 3,63 milyar dolardan 3,91 milyar dolara yükselirken, bölgeden ithalatımız ise %6,6 azalış göstererek 3,88 milyar dolardan 3,62 milyar dolara gerilemiştir. Ticaret hacmimiz ise %0,3 artışla ile 7,52 milyar dolardan 7,54 milyar dolara ulaşmıştır. 2012 yılında Afrika'dan yaptığımız ithalatta ilk sıralarda Cezayir, Mısır, Libya gibi Kuzey Afrika ülkelerinin yanı sıra Sahra Altı Afrika ülkeleri olan Güney Afrika Cumhuriyeti ve Nijerya yer almıştır.

Afrika kıtası önemli bir ticari ortağı olmasının yanı sıra enerji kaynaklarından elde edilen gelirlerin alt ve üst yapı projelerine harcanması sonucu ortaya çıkan milyarlarca dolarlık müteahhitlik ve teknik müşavirlik sektörü ile ülkemiz için önemli bir pazar niteliği taşımaktadır. 2003 yılından itibaren Afrika'daki Türk yatırımları gözle görülür ölçüde artış göstermiş ve 2012 yılı sonunda 6 milyar dolar seviyelerine ulaşmıştır. 2012 yılı sonu itibarıyla Afrika ülkelerinde üstlenilen müteahhitlik projelerinin değeri kümülatif olarak 45,5 milyar doları bulmuştur.

Afrika'daki Türk yatırımları 2003 yılından bu yana olağanüstü düzeyde bir artış göstermiş ve 2012 yılı sonu itibari ile 6 milyar dolara yaklaşmıştır. 2023'te Afrika'daki Türk yatırımlarının toplam tutarının 20 milyar dolar civarına ulaşması beklenmektedir.

Hâlihazırda kıtada ülkemizin 33 ülkede Büyükelçiliği bulunmaktadır. 2002 yılında 11 olan Afrika'daki Ticaret Müşavirliklerimizin sayısı ise 23'e çıkarılmıştır. Türk işadamları-

02-ZAFER CAGLAYAN.indd 5 29.04.2013 12:03

na gittikleri ülkelerde faaliyet gösteren Ticaret Müşavirleri tarafından pazara giriş aşamasından faaliyetleri sırasında karşılaştıkları sorunlara kadar oldukça geniş bir yelpazede her türlü destek sağlanmaktadır. Diğer taraftan hâlihazırda, Afrika'daki 38 ülke ile Ticari, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması, 4 ülke Serbest Ticaret Anlaşması, 8 ülke ile Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması ve 12 ülke ile Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması imzalanmış bulunmaktadır.

Ekonomi Bakanı olarak, göreve geldiğim 2009 yılından bu yana Afrika ülkeleri ile ilişkilere özel önem atfediyorum. Bugüne kadar toplam 15 Afrika ülkesine 26 ziyaret gerçekleştirdim. Bakanlığımız koordinasyonunda sadece 2012 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti, Gana, Etiyopya, Sudan, Botsvana, Tanzanya, Cezayir, Cibuti ve Gabon ile Karma Ekonomik Komisyon (KEK) toplantıları gerçekleştirilmiş; Afrika ülkeleri ile yasal altyapının tamamlanmasına yönelik çalışmalar kapsamında Sierra Leone, Benin ve Nijer ile Ticari, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşmaları ve Kamerun, Gabon ve Morityus ile Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmaları imzalanmıştır. Gana, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Seyşeller ve Kamerun ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalanması yönünde müzakereler devam etmektedir.

Afrika ülkeleri, uluslararası politikada en önemli rekabet alanlarından biri haline gelmiştir. Bölgesel güç olma hedefi güden Türkiye tek yönlü bir dış politika stratejisi izlemek yerine, çok yönlü bir dış politika izlemesi gerekliliğinin farkındadır. Bu noktada Afrika ülkeleri Türkiye için büyük önem arz etmektedir.

Biz Türkiye olarak 2000'li yıllardan itibaren geliştirdiğimiz ve giderek ivme kazandırdığımız Afrika'ya açılım politikamızda birtakım avantaj ve dezavantajlara sahip olduğumuzun farkındayız. Nitekim ülkemiz uzun süre bölgeye ilgisiz kalmakla eleştirilmiş olsa da, bölge ülkeleriyle kökenleri özellikle Osmanlı İmparatorluğu'na dayanan dini ve kültürel ortaklıklarımızın olması, bölgede hiçbir zaman sömürgeci geçmişimizin olmayışı, bölgeye yaptığımız yardımların meydana getirdiği olumlu imaj sahip olduğumuz avantajlar arasındadır. Diğer taraftan; gerek Çin, gerek Fransa ve ABD olmak üzere uluslararası sistemin güçlü aktörlerinin de bölgeye artan ilgisi bir rekabet ortamı oluşturmaktadır. Bu rekabet ortamında başarılı olabilmek için bölge ülkeleri arasındaki ekonomik, siyasi, etnik farklılıkların dikkate alınarak, denge politikası içinde bölgeye yaklaşılması gerekmektedir. Bu tarz bir stratejinin taraflara karşılıklı fayda sağlayacağı ve sürekli bir ilişki biçimi ortaya koyacağı aşikârdır.

Önümüzdeki dönemde de Türkiye'nin Afrika ile ekonomik ilişkileri artarak devam edecektir. Türkiye'nin, Afrika ülkelerinin toplam ticareti içindeki payının 2014'e kadar olan üç yıllık dönem sonunda %1,5'tan %3'e çıkarılmasını, aynı dönem zarfında Türkiye'nin dış ticareti içinde Afrika ülkelerinin payının %5'ten %10'a çıkarılmasını hedeflemekteyiz. Bu bağlamda müteahhitlik, müşavirlik ve mühendislik firmalarımızın Afrika ülkelerindeki pazar paylarının artırılması önceliklerimiz arasındadır. Yakın gelecekte hedeflerimize ulaşacağımıza, Afrika ülkeleriyle gerçekleştireceğimiz yakın temasların ticari ve ekonomik ilişkilerimizin derinlik kazanmasında çok ciddi katkılar sağlayacağına, ikili ilişkilerde sayısız işbirliği potansiyeli yaratacağına yönelik inancım tamdır.

Bu bağlamda müteahhitlik, müşavirlik ve mühendislik firmalarımızın Afrika ülkelerindeki pazar paylarının artırılması önceliklerimiz arasındadır. Yakın gelecekte hedeflerimize ulaşacağımıza, Afrika ülkeleriyle gerçekleştireceğimiz yakın temasların ticari ve ekonomik ilişkilerimizin derinlik kazanmasında çok ciddi katkılar sağlayacağına, ikili ilişkilerde sayısız işbirliği potansiyeli yaratacağına yönelik inancım tamdır.

02-ZAFER CAGLAYAN.indd 6 29.04.2013 12:03

NATIONAL GEOGRAPHIC CHANNEL

MEGA FABRİKALAR BELGESELİNE KONU OLAN İLK TÜRK MARKASI

• 140 ülkeye ihracat • Sektöründe 15 yıldır ihracat lideri
• 5 yıl Türkiye ihracat şampiyonu • 14.000 çalışan • Yılda 35 milyon adet cihaz üretimi:
TV - Tablet - Akıllı Tahta - Uydu Alıcısı - Buzdolabı - Çamaşır Makinesi - Bulaşık Makinesi - Fırın - Klima
• 1 milyon m² üretim alanı

Mutluyuz, gururluyuz. Teşekkürler Türkiye.

VESTEL

ZORLU 60.yıl

02-ZAFER CAGLAYAN.indd 7 29.04.2013 12:03

Afrika'ya İlişkin Bazı Gözlemler

Ertuğrul Apakan
Büyükelçi (E)

1. Afrika kıtası, son 50 yıl zarfında, iç savaş ve siyasi istikrarsızlıktan, salgın hastalıklara, gıda güvenliğine ilişkin kronik sorunlar ve süregelen yoksulluğa kadar uzanan sayısız kalkınma sorunları ile mücadele etti. Son on yıl boyunca, ardı ardına gelen gıda ve finans krizlerine rağmen Afrika ekonomileri kayda değer bir büyüme sürecine girdiler.

Afrika'nın doğal kaynaklar bakımından zenginliği sadece madenler ve petrol açısından değil, aynı zamanda temiz enerji için de geçerlidir. Afrika dünyanın en genç nüfusuna sahip kıtadır. Bu genç nüfusun teknolojik olanaklardan da yararlanarak eğitilmesi, yetiştirilmesi ve iş imkânlarıyla donatılması Afrika'yi dinamik ve üretken bir ekonomik yapıya dönüştürebilecektir. Afrika'nın bu mukayeseli avantajlarını gözetecek şekilde yapısal değişiklikleri devreye sokma ihtiyacı vardır. Afrika'nın bu geniş potansiyeli geleceğe dö-

03-ERTUGRUL APAKAN.indd 2 29.04.2013 11:43

nük bir iyimserliği de beraberinde getirmektedir.

2. Afrika'nın nüfusu 1,2 milyar civarındadır. 2050 yılında bu nüfusun 2 milyarı aşması beklenmektedir. Dolayısıyla 2050 yılında dünyamızda yaşayan her dört kişiden biri Afrikalı olacaktır. Şehirleşme ve şehirleşme sonucu ortaya çıkacak göç problemi, ilerleyen yıllarda Afrika'nın gündeminde önemli bir yere sahip olacaktır. 2010 yılı istatistiklerine göre şehirlerde ikamet eden nüfus oranı %40'tır. Bu oranının 2030 yılında %50'ye, 2060 yılında %65'e ulaşacağı öngörülmektedir.

3. Afrika'daki gelişmeleri şekillendiren iki dinamikten söz edilebilir. Bunlardan ilki kalkınma, ikincisi de güvenliktir. Afrika'da ticaret, yatırım ve büyüme alanlarında önemli gelişmeler sağlanmasına rağmen, bu kıta dünya üzerinde en çok çatışmanın yaşandığı bölge olmayı sürdürmektedir. Bununla birlikte, 1990'lı yıllarda 30 civarında çatışma yaşanırken, 2000'li yıllarda bu sayı 15 civarında olmuştur. İhtilaflar giderek daha kompleks bir hal almıştır. Afrika'da 33 ülke ciddi boyutta yoksulluk sorunuyla karşı karşıya olup En Az Gelişmiş Ülke (EAGÜ) niteliğindedir. Bunların önemli bir bölümünü Sahra-Altı Ülkeleri oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi gündeminin yarısından fazlasını da Afrika konuları oluşturmaktadır.

4. Birleşmiş Milletler son dönemde, 2015 sonrası hedeflerini belirleme çabası içerisindedir. 2000 yılında belirlenen Binyıl Kalkınma Planları ikinci aşamasına geçmek üzeredir. Ne yazık ki Afrika ülkelerinin birçoğu, bu hedeflere ulaşamamıştır. Mayıs 2011'de İstanbul'da yapılan En Az Gelişmiş Ülkeler Zirvesi'nde önümüzdeki on yıla dönük bir eylem planı kabul edilmiştir. Aynı şekilde Rio'da Haziran 2012'de gerçekleştirilen Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde de önemli bazı hedefler tespit edilmiştir. 2015 sonrası Afrika için gerçekçi ve dönüşümü sağlayacak (transformative) bir kalkınma perspektifi ve hedeflerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, hukukun üstünlüğü, demokrasinin geliştirilmesi, kadının statüsünün yükseltilmesi gibi alanlarda kurumsal yapıların geliştirilmesi ve sürdürülebilir sosyal ve ekonomik gelişme açısından halkın güçlendirilmesi önem taşımaktadır.

Afrika'da ticaret, yatırım ve büyüme alanlarında önemli gelişmeler sağlanmasına rağmen, bu kıta dünya üzerinde en çok çatışmanın yaşandığı bölge olmayı sürdürmektedir. Bununla birlikte, 1990'lı yıllarda 30 civarında çatışma yaşanırken, 2000'li yıllarda bu sayı 15 civarında olmuştur.

5. Dünya Bankası'nın 2011 yılında yayınladığı Kalkınma Raporu özellikle Afrika'da kalkınma ve güvenlik bağlamında karşılaşılan ikilemleri sarih bir şekilde ortaya koymaktadır. Buna göre, Afrika'nın bazı kriz bölgelerinde yaşanan şiddet sarmalı kendini beş yılda bir tekrar edebilmekte ve iç savaşların tekrar yaşanma olasılığının yüksek olduğu anlaşılmaktadır. 2000'li yıllarda BM'yi ve Afrika Birliği'ni meşgul eden ve bölgesel bir çözüme ulaşılan Büyük Göller Bölgesi, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki (DRC) gelişmeler nedeniyle tekrar uluslararası toplumun gündemine gelmiştir. 11 bölge ülkesinin talebi üzerine DRC'de BM barış gücüne (MONUSCO) bağlı olarak sivilleri korumak üzere 2000 kişilik bir müdahale gücü oluşturulmuştur. Gerektiğinde terör grubuyla çatışmaya girebilecek böyle bir gücün oluşturulması gerek BM, gerekse Afrika açısından yeni bir adımdır. Benzer bir gücün Mali'de kurulması da düşünülmektedir. Son yıllarda, Moritanya, Fildişi Sahili ve Gine Bissau gibi ülkelerde görülen darbeler karşısında BM ve Afrika Birliği anayasal düzenden yana tavır almıştır. Son iki yıl zarfında, Fildişi Sahili'nde seçim sonuçları üzerine çıkan çatışma ve gerginlikler BM'yi fiilen güç kullanmak durumunda bırakmıştır (robust peacekeeping). Bölgede, özellikle Nijerya'nın ve ECOWAS'ın ağırlıklı bir rolü olduğu bilinmektedir. ECOWAS'ın müdahaleci tutumunun Afrika Birliği'nce her zaman benimsendiğini söylemek mümkün değildir. Zira Afrika Birliği üçüncü tarafların başvurduğu askeri müdahalelere karşı olup, iyi yönetişim ve demokrasinin ilkelerini savunmaktadır.

03-ERTUGRUL APAKAN.indd 3 29.04.2013 11:43

6. Doğu Afrika'ya bakıldığında, Etiyopya'nın bölgesel barış ve istikrarı sağlamakta etkin bir rol üstlendiği görülmektedir. Bölgesel bir kuruluş olan IGAD, askeri müdahaleden ziyade çatışmaların önlenmesinde Afrika Birliği ile birlikte siyasi ve diplomatik çözüm arayışlarını gündeme getirmektedir. Bölgedeki temel mesele güvenliğin sağlanmasıdır. Somali konusunda Türkiye'nin almış olduğu inisiyatif, yürütmekte olduğu projeler ve bu ülkedeki kurumsal gelişmeler, Afrika'da örnek adımlar olarak görülmektedir. Sudan, bölgedeki diğer bir kırılma noktasını ve fay hattını temsil etmektedir. Bölgedeki gelişmelerde Etiyopya ile birlikte Kenya'nın da etkili olduğu görülmektedir.

7. Afrika'nın güneyine bakıldığında da, Güney Afrika'nın liderliğinde bölge ülkelerinin yürütmekte olduğu ekonomik girişimler dikkat çekmektedir. Bu ülkenin apartheid sorununu aştıktan sonra bölgeye barış ve istikrar yansıttığı bilinen bir gerçektir. Bu tablo içinde, Afrika Birliği kalkınma ve güvenlik sorunlarını yapıcı bir yaklaşımla ele almaktadır. Ekonomilerin kötü yönetimi, devam eden şiddet sarmalı, insan hakları ihlalleri ve az gelişmişlik herhalde Afrika'nın kaderi olmayacaktır.

8. Afrika'da yoksulluğun giderilmesi kıta çapında asgari %7 oranında bir büyüme trendinin yakalanmasına bağlıdır. Bu ortam içinde Afrika'nın yeni bir kalkınma mimarisine ve stratejisine ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Kalkınma ve güvenlik Afrika'da uzun yıllar etkileşim içinde olmaya devam edecektir. Bu iki boyut arasında pozitif bir iletişim sağlaması Afrika'nın uluslararası alandaki konumunu güçlendirecektir. Afrika'da sorunların güç kullanımına ihtiyaç kalmadan barışçıl yöntemlerle çözümlenmesi ihtiyacı açıktır. Afrika Birliği'nin BM'ye paralel olarak bu konularda giderek birikimli bir örgüt haline gelmekte olduğunu görmekteyiz. Bölgesel örgütlerin de giderek etkinlik kazandığı görülmektedir. Türkiye gerek kalkınma, gerekse güvenlik alanlarında Afrika için güvenilir bir ortaktır. Bu bağlamda, Afrika'da barış ve kalkınmanın inşasında Türkiye'nin Afrika'ya sunabileceği geniş işbirliği imkânları bulunmaktadır. D

03-ERTUGRUL APAKAN.indd 4 29.04.2013 11:43

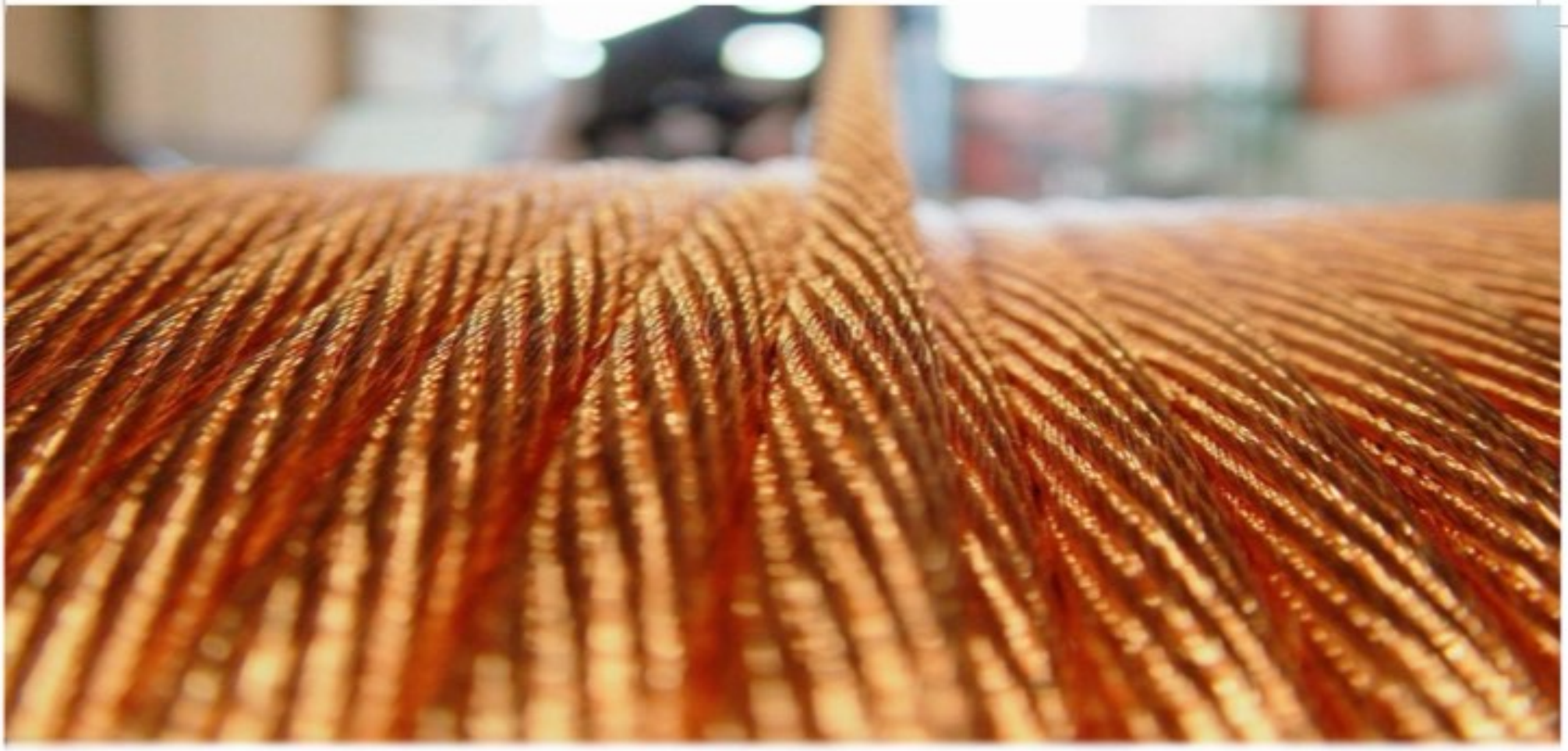

Sarkuysan yaşamımızı renklendiren ve kolaylaştıran,çağdaş nice endüstriyel ürünlerin üretimi ile iç ve dış piyasalarda pek çok sektöre dünya standartlarında girdi sağlamaktadır.

Tel : 0262 676 66 00
Fax : 0262 676 66 84
e-mail : pazarlama@sarkuysan.com
www.sarkuysan.com

sarkuysan

03-ERTUGRUL APAKAN.indd 5 29.04.2013 11:43

Kalkınma ve Ticaret Boyutlarıyla Afrika: Yaşlı Kıtaya Erdemli Yaklaşım

Bozkurt ARAN*
TEPAV Ticaret Araştırmaları Direktörü
Büyükelçi (E)

Afrika ile ilgili bu aşamada belki de farklı bir alanın işlenmesinin yararlı olacağı düşüncesiyle kalkınma ve ticaret konularına odaklanmak gerektiği kanısındayım. Gerçekten son on yıl içinde dünyanın en hızlı büyüyen 6 ülkesinin de Afrika'da olması dikkat çekmektedir. Son 10 yılın 8 'inde Afrika ülkelerinin ortalama büyüme oranları Güney Doğu Asya ülkelerini geçmiştir. Diğer taraftan, Sahra-altı Afrika ülkelerinin milli gelir artışı 2012 yılında %5 iken, 2013 yılında %5,7 olacağı hesaplanmaktadır. Geçtiğimiz 10 yıl içinde fert başına düşen gerçek gelir %30 oranında artmıştır. Afrika zor bir dönemi geride bıraktı mı? Artık başarısı ve Afrika halklarının refah seviyelerinde görülecek artış ile küre-

04-BOZKURT ARAN.indd 2 25.04.2013 23:31

sel gündemde yer almaya devam edecek mi? Sağlanan başarı sürdürülebilir bir olgu mu? Bu sorulara kalkınma ve ticaret arasında doğrudan bağlantı dikkate alınarak yaklaşıldığında; yanıt cesaret verici olmaktadır.

Afrika'da alt yapının gelişmesine örnek olarak, kıtanın bütününde 600 milyon cep telefonu kullanıcısı olduğunu belirtmekle yetineyim. Kat edilmesi gereken çok yol uzun olmakla beraber ileri doğru bir hareket görülmektedir. Gerçekten ekonomik göstergelerin çoğu yükselmektedir, ancak büyüme yolunda karşılanması gereken önemli sorunlar devam etmektedir. Tüm dünyada önemli ölçüde düşüş gösterirken, Afrika'ya giren doğrudan yabancı sermaye %5,5 artmıştır.

Afrika ülkeleri Doha Kalkınma Turunun bitmez tükenmez müzakere maratonunda, ticaret ve kalkınma arasındaki bu bağlantının bilinci ile hareket etmişler ve bir ölçüde başarı da sağlamışlardır. Pamuk gibi Afrikalı üreticileri doğrudan ilgilendiren konuların müzakere gündeminde kalmasını sağlamışlardır. Bu tabiatıyla aralarında ciddi bir dayanışma göstermelerinin bir sonucu olmuştur. Aynı şekilde, tarım ürünlerinde Afrikalı tarımcıların piyasadan silinmelerinin engellenmesi adil bir fiyatın oluşması amacıyla gelişmiş ülkelerin sübvansiyonlarının sınırlanması ve teknik bilgi ve kapasite artırımının sağlanması için etkin müdahalede bulundukları görülmüştür.

Afrika zor bir dönemi geride bıraktı mı? Artık başarısı ve Afrika halklarının refah seviyelerinde görülecek artış ile küresel gündemde yer almaya devam edecek mi? Sağlanan başarı sürdürülebilir bir olgu mu? Bu sorulara kalkınma ve ticaret arasında doğrudan bağlantı dikkate alınarak yaklaşıldığında; yanıt cesaret verici olmaktadır.

Tüm bu iyimser gelişmelere karşın Afrika kıtasının dünya ekonomisi ve ticaretindeki payı halen çok düşüktür. Güney Afrikalı gazeteci Desne Masie'nin de vurguladığı üzere eğer Afrika kıtası tek bir ülke olarak sayılırsa bile toplam milli geliri (1.19 trilyon dolar)

04-BOZKURT ARAN.indd 3 25.04.2013 23:31

ABD'nin yurt içi milli hâsılasının (15,8 trilyon dolar) sadece 15'de biri kadar bir büyüklüğü ifade etmektedir. Dünya nüfusunun yaklaşık %15'ini barındıran bu büyük kıta dünya hasılasının (79 trilyon dolar) sadece %1,5'ini temsil etmektedir'. 19 trilyon doları bulan dünya ticaretinde Afrika kıtasının payı sadece %3 kadardır. Diğer taraftan 53 Afrika ülkesinin kendi aralarındaki ticaretin, toplam dış ticaretleri içindeki payı ise %10'u geçmemektedir[1]. Yani kıtanın kendi içindeki ticaret hacmi dardır. Bu oran Avrupa kıtasında %72, Asya'da %52 ve Amerika kıtasında %20'nin üzerindedir. Afrika ülkeleri daha ziyade doğal kaynak ve tarım ürünlerinin ihracına dayalı ve bunun dışında kalan ürünleri ithal eden bir ticaret seyri oluşturmuşlardır.

Afrika kıtasının mümbit doğal ve yer altı kaynakları kıtaya ABD ve Avrupa ülkeleri dışındaki aktörleri de çekmiştir. Özellikle Çin, Brezilya ve Hindistan gibi yükselmekte olan ekonomilerin Afrika açılımları dikkatle incelenmelidir. Diğer taraftan Avrupa Birliği İktisadi Ortaklık Anlaşması (Economic Partnership Agreement) yoluyla, ABD ise AGOA (African Growth and Opportunity Act) stratejisi yoluyla Afrika pazarına erişim konusunda ciddi bir yarış içerisine girmiş bulunmaktadır.

Kıtanın kaynaklarından faydalanırken potansiyel pazarını da paylaşma kaygısı başat ülkelerin Afrika politikasının temel özelliğini teşkil etmektedir. Ne var ki, bu durum Afrika kıtasını temel kaynakların ihracatına bağımlı kalmaktan kurtarmadığı gibi, dünya ticaret sisteminde daha aktif bir rol oynayabilme kabiliyetini de sınırlamaktadır. Afrika Kalkınma Bankası'ndan Lamin Barrow'un da belirttiği gibi Afrika'nın rekabet edebilirlik düzeyine yoğunlaşmayan ve küresel ve kıta-içi ticarette düşük oranların nedenini dikkate almayan bir anlayış, kıtanın uzun yıllar dünya ticaretinde öne çıkmasını engelleyen bir performans göstermesine yol açmıştır. Bu durum sürdürülebilir bir büyüme amacına ve fakirliğin azaltılmasına hizmet etmemektedir. Buna karşın Barrow, Afrika ülkelerinin kendi aralarında bölgesel bütünleşmeyi öne alan yeni bir ekonomi diplomasisi anlayışını geliştirmeleri gerektiğini vurgulamaktadır.

BM Afrika Ekonomik Komisyonu'ndan Stephen Karingi ise, yine aynı doğrultuda Afrika ülkelerinin kendi aralarındaki ticaretin önemine vurgu yapmaktadır. Kalkınmanın finansmanında ticaretin %80'lik bir paya sahip olduğunu ancak bu oranın sadece %10'unun Afrika ülkelerinin kendi aralarındaki ticaretten geldiğini, bu durumun Afrika ülkeleri arasındaki tarife ve tarife-dışı engellerden kaynaklandığına dikkat çekmektedir. Bu nedenle Afrika içinde ticaretin kolaylaştırılması önemli bir husustur. Diğer taraftan yüksek gümrük tarifesi ve sıkı gümrük prosedürleri insanları yasal gümrük noktaları dışında ticaret yolları üzerinden hareket etmeye zorlamakta ve bu da gümrük geliri kaybına yol açabilmektedir[2]. Bu nedenle başta Doğu ve Güney Afrika Ülkeleri Ortak Pazarı (COMESA) olmak üzere kıtadaki bölgesel bütünleşmeler ticaretin kolaylaştırılması konusunda harekete geçmeye başlamıştır.

Bu görüşler önemli bir noktaya işaret etmekle beraber, Afrika'nın dünyanın geri kalanıyla ticaret ve yatırım ilişkilerini hangi düzlemde ele alması gerektiği konusunda daha yaratıcı bir yaklaşımı da beraberinde getirmek zorundadır. Bu noktada, üzerinde durulması gereken nokta Afrika'nın giderek önem kazanan 'küresel değer zinciri' (global value chain) içerisinde yerini alabilmesinin sağlanmasıdır. Draper ve Lawrence (2013), "Tüm Afrika ülkeleri için sanayi ürünü ihracatının önemli olmaya başlayacağını ve dünya piyasalarına sadece doğal kaynaklar ve temel malları ihraç etmek yerine, daha kapsamlı bir strateji belirlemeleri gerektiği"ni ifade etmektedirler. Bu stratejiye göre, Afrika ülkeleri üretim sürecinin belirli alanlarında kapasitelerini geliştirerek mevcut küresel üretim değer zincirlerine rekabetçi bir şekilde katılmalıdırlar[3]. Böylece sadece temel emtia ürünlerine bağlı kalmaktan kurtularak daha sürdürülebilir bir büyüme imkânına kavuşacaklardır. DTÖ Genel Direk-

(1) 'Tackling Africa's Trade Challenges', http://ictsd.org/i/news/bridges-africa-review/158116/

(2) http://www.twnside.org.sg/twnf/2012/3805.htm

(3) P. Draper ve R. Lawrence (2013), 'How Should Sub-saharan Countries Think about Global Value Chains?', Bridges Africa, 2(1), Mart 2013, ICTSD.

04-BOZKURT ARAN.indd 4 25.04.2013 23:31

törü Pascal Lamy ise ürünlere 'değer' katmanın hammaddelerin işlenmesinde bir sonraki aşamaya geçmek anlamına gelmeyeceğini, mukayeseli üstünlüğün nihai ürünlerin montajı ya da değer zincirinde gerekli hizmetlerin sağlanması ile tanımlanacağını vurgulamıştır. Dolayısıyla Afrika ülkelerinin "küresel değer zinciri" stratejisine önem vermeye başladıkları da görülmektedir. Böylece, Afrika ülkeleri giderek küresel ticaretin etkin oyuncuları konumuna ulaşabileceklerdir.

Türkiye için Afrika önem kazanmaktadır. Son zamanlarda önemli uluslararası basında Türkiye'nin Afrika ile geliştirmeye başladığı ilişki, ciddi bir ilgi konusu olmaya başlamıştır. Özellikle Birleşmiş Milletler 4'ncü En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansına ülkemizin ev sahipliği yapmasının ardından bu ilgi daha da yoğunlaşmıştır. Türkiye Konferans sonucunda Afrika ülkelerine 2012 yılından itibaren yılda 200 Milyon resmi kalkınma yardımı yapmayı taahhüt etmiştir. Bu arada "Türkiye Afrika'yı Şaşırtıyor" makalesini bir örnek olarak belirtmek isterim[4].

Afrika ile ilişkimizin ana eksenini "eşitlik" olgusu tayin etmektedir. Tarihten bu yana Afrika'ya sömürgeci veya fırsatçı bir yaklaşım içinde olmamamızın sonucu olarak, Afrika ülkeleriyle ilişkilerimizin boyutu farklı oluşmakta

Kıtanın kaynaklarından faydalanırken potansiyel pazarını da paylaşma kaygısı başat ülkelerin Afrika politikasının temel özelliğini teşkil etmektedir. Ne var ki, bu durum Afrika kıtasını temel kaynakların ihracatına bağımlı kalmaktan kurtarmadığı gibi, dünya ticaret sisteminde daha aktif bir rol oynayabilme kabiliyetini de sınırlamaktadır.

ve kısaca Türkiye kıtada karşılık gözetmeyen "erdemli güç" olarak tanınmaktadır. Bu husus, tabiatıyla Afrika ülkeleri ile ilişkilerimize başka ülkelerin düşünemeyeceği ölçüde derinlik sağlamaktadır. Somali'ye yapılan yardımı bu açıdan değerlendirmek doğru olacaktır.

TİKA'nın çözüm odaklı doğrudan insana yönelik projeleri gerçekten Afrika ülkeleri ba-

(4) Harte Julia, "Turkey Shocks Africa", World Policy Journal, Africa's Moment, winter issue

04-BOZKURT ARAN.indd 5 25.04.2013 23:31

kımından başarılı sonuçlar vermiştir. 2005 yılında bu yana Afrika genellinde açılan 400 civarında su kuyuları 1,3 Milyon Afrikalıyı temiz suya kavuşturmuştur. 2011 yılında toplam 1.273 milyar dolar tutarındaki resmi kalkınma yardımının %22'si Afrika ya tahsis edilmiştir.

Son yıllarda Afrika ülkelerine olan ihracatımız artmış ve 2012'de 13.358 milyar doları bulmuştur. İthalat ise 9,673 milyar dolardır. Buna karşın tüm Afrika pazarının toplam ihracatımızdaki payı 2012 itibarıyla sadece %8,8'dir. Bu oranın önemli bir bölümünü Kuzey Afrika ülkelerinin oluşturduğu dikkate alınacak olursa, Sahra-altı Afrika'nın oranı sadece %2,6 ile sınırlıdır (3,9 milyar dolar). Sahra-altı ülkeler ile toplam dış ticaretimiz ise sadece 6,5 milyar dolardan ibarettir. Türkiye'nin Afrika pazarında ihraç rekabeti ve hammadde tedariki açısından diğer ülkelerin stratejileri de dikkate alındığında sıkıntıları mevcuttur.

Bu durumda, Türkiye'nin Afrika ile ticaret stratejisi temelde sadece Afrika pazarında daha çok pay almaya ve hammadde kaynaklarının teminine ilişkin olmanın ötesine geçmektedir. Afrika kıtasının küresel ekonomide katma değer içeren ürünlerin üretilmeye başladığı yeni yatırım alanı olmasına katkı sağlayacak bir politikanın Türkiye açısından da faydaları olacaktır. Afrika ülkelerine ticaretin kolaylaştırılması, kapasite gelişimi ve ticaret için yardım mekanizması yoluyla katkı sağlanması yeni ilişkinin temel araçları olarak düşünülmektedir. Büyüyen ve milli geliri hatırı sayılır şekilde artan bir ekonomisi ile Türkiye, bu gelişmeye katkı sağlayan, ticaret ve yatırım payını da arttıran ve böylece Afrika ile ilişkilerini sürdürülebilir ve kalıcı dostluğa dayalı bir zemine oturtan ülke olarak öne çıkmaktadır. D

Büyüyen ve milli geliri hatırı sayılır şekilde artan bir ekonomisi ile Türkiye, bu gelişmeye katkı sağlayan, ticaret ve yatırım payını da arttıran ve böylece Afrika ile ilişkilerini sürdürülebilir ve kalıcı dostluğa dayalı bir zemine oturtan ülke olarak öne çıkmaktadır.

04-BOZKURT ARAN.indd 6 25.04.2013 23:31

yaşar dış ticaret a.ş.

Güçlü uluslararası iş ortakları,
özgün hammadde portföyü ve
yurt çapında stoktan teslim olanaklarıyla;
yurt içinde yem sanayimizin,
yurt dışında gıda distribütörlerinin
hizmetindedir.

Gazi Osman Paşa Bulvarı No: 10/1 Batı İşhanı Kat: 4-5 35210 İZMİR Tel: +90(232) 489 01 21 • Fax: +90(232) 425 66 67 • Web:www.yasardis.com.tr • e-mail:info@yasardis.com.tr

Yaşar

04-BOZKURT ARAN.indd 7 25.04.2013 23:31

Türkiye'nin Mali Cumhuriyeti ile Siyasi ve Ticari İlişkileri

Kemal Kaygısız
T.C. Bamako Büyükelçisi, Mali

Mali'de genel ekonomik durum

Hâlihazırda dünyanın en fakir 25 ülkesi arasında yer alan Mali, 1994 yılında gerçekleştirilen ekonomik reformlar sayesinde ekonomisinde 1996-2010 döneminde ortalama % 5'lik bir büyüme sağlamıştır. Mali ekonomisi temel olarak tarıma, özellikle de altın ve pamuk ihracatına (yaklaşık olarak ihracatının %90'ı) dayanmaktadır. Afrika'da Güney Afrika Cumhuriyeti ve Gana'dan sonra en fazla altın üretilen üçüncü ülke olan Mali'nin ekonomisi altın fiyatlarının uluslararası piyasalardaki dalgalanmalarına karşı oldukça hassastır. Topraklarının %65'i çöl olan Mali'de tarım üretimi, ülkeyi boydan boya geçen Nijer Nehri deltasında yoğunlaşmıştır. Çalışan nüfusun %80'i tarım ve balıkçılık sektörlerinde faaliyet göstermektedir. Mali'nin başlıca tarım

05-KEMAL KAYGISIZ.indd 2 29.04.2013 11:52

ürünleri tahıl, pirinç, pamuk, yer fıstığı, şeker kamışı ve çeşitli meyve ve sebzelerdir. Hayvancılık da ekonominin gelişen bir diğer alanını oluşturmaktadır. 2010 ve 2011 yıllarında Mali'de yaşanan bölgesel kuraklık, 2012 Ocak ayında başlayan Tuareg ayaklanması ve ardından ülkenin kuzeyinin radikal grupların işgaliyle sonuçlanması ve kuzeyden göç, tarım ve hayvancılığı olumsuz etkilemiştir.

Afrika'nın üçüncü en uzun nehri Nijer'de tatlı su balıkçılığı yaygındır. Ülke boksit, altın, demir, bakır, nikel, fosfat, manganez, uranyum, kireçtaşı ve tuz gibi yeraltı kaynaklarına sahiptir. Ancak, şimdiye kadar sadece tuz, demir, altın cevheri ve kireç taşı gibi yerel kaynakların üretimine başlanmıştır.

Kuzey bölgelerinde UNESCO Dünya Miras Listesindeki yerlerde turizm sektörü önemli sayılabilecek bir getiri elde edilmekle birlikte ve büyük yatırımlar yapılmasına rağmen güvenlik sorunları nedeniyle bu sektörde yeterli gelişim sağlanamamıştır.

Mali'de sanayi az gelişmiştir. Mevcut sanayi kuruluşlarının başında tekstil ve giyim eşyası üreten kuruluşlarla deri fabrikaları gelmektedir.

Denize kıyısı olmayan Mali ihracat ve ithalatında Senegal (Dakar) ve Fildişi Sahilleri (Abidjan) limanlarından yararlanmaktadır. Dakar-Bamako demiryolu eşya nakliyesinde önemli bir avantaj sağlamakla birlikte, altyapısının kötü olması ve sık yaşanan arızalar yüzünden, karayolu altyapısı daha iyi olan Bamako-Abidjan hattı daha yoğun olarak kullanılmaktadır. Ancak, komşu ülkelerdeki siyasi istikrarsızlık ve ulaşım altyapısından kaynaklanan sorunlar ve gecikmeler nedeniyle bu ülkeler limanlarından gelen ithal malları fiyatlarının artması Mali'nin dış ticaret dengesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Mali ihraç ürünlerinin başında altın cevheri, pamuk, canlı hayvan, hayvan derisi, sürüngen (yılan, timsah) derileri, tuz ve kireçtaşı gelir. İthal ettiği ürünlerin başında ise ulaşım araçları ve yedek parçaları, makineler, elektrikli ve elektronik araçlar, kimyasal maddeler, petrol ürünleri, gıda maddeleri ve ilaç gelmektedir. Ülkenin dış ticaretinde ilk sırayı Çin almaktadır. Çin'den sonra Fransa, Senegal, Fildişi Sahilleri ve Pakistan gelmektedir.

Mali'ye yönelik doğrudan yatırımların tutarı oldukça düşük seviyelerde kalmaktadır. Yıllık ortalama olarak 100-200 milyon dolar aralığında bir yabancı sermaye girişi olan Mali'de yatırım yapan başlıca ülkeler ise Fransa, ABD, Almanya, İsveç ve Portekiz'dir. Doğrudan yabancı sermaye stoğu 2011 yılında toplam 2,25 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı dönem itibariyle toplam dış borcu da 2,65 milyar dolar seviyesindedir.

Ekonomisinde genellikle altyapı ve sosyal projeleri finanse eden Dünya Bankası, AB ve ikili olarak gelişmiş ülkelerin sağladıkları proje yardımları sayesinde canlılık yaşayan Mali, Mart 2012'deki askeri darbe sonrasında altyapı ve kalkınma projelerinin durdurulması nedeniyle ciddi bir ekonomik kriz yaşamaktadır. Mali'nin son beş yıldaki temel ekonomik göstergeleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Yıllar	GSYİH (Milyar Dolar)	Büyüme (%)	Kişi Başına Gelir (Milyar Dolar)	Enflasyon (%)	İhracat (Milyar Dolar)	İthalat (Milyar Dolar)	Cari İşlemler Dengesi (Milyar Dolar)
2008	8,7	4,9	717	9,2	2,1	2,7	-1.063
2009	9,0	4,3	708	2,2	2,1	2,6	-655
2010	9,3	5,8	745	1,2	2,5	2,8	-1.190
2011	11,3	2,7	721	2,9	2,4	3	-1.311
2012*	11,1	-3,0	620	5,5	2,7	2,9	-1008

*Kaynak: Economist Intelligence Unit * tahmin*

05-KEMAL KAYGISIZ.indd 3 29.04.2013 11:52

2011 yılında yaşanan kuraklık, ülkenin kuzeyinin radikal silahlı gruplar tarafından işgal edilmesi ve darbenin yarattığı ilave etki Mali ekonomisinin 2012 yılında tahmini olarak %3 daralmasına yol açmıştır. Ancak, Ocak 2013 ayında Fransa'nın askeri müdahalesi ve Mali ordusu ile BM Güvenlik Konseyi kararı çerçevesinde çoğunluğu Batı Afrika Birliği ülkelerinin askerlerinden oluşan birliklerin de yardımı ile kuzeydeki sorunun çözüm olanağı yaratılmış ve siyasi krizin de çözümlenme olasılığı çerçevesinde ekonomik beklentiler olumluya dönmüştür.

Ayrıca, IMF ve Dünya Bankası ile AB ve gelişmiş ülkelerin yardım vaatleri; uluslararası piyasada yüksek seyreden altın fiyatları ve yeni devreye giren demir cevheri ihracatı, pamuk fiyatlarının düşmesine rağmen 2013 yılında az da olsa bir dış ticaret fazlası elde edilmesi beklenmektedir. Bu durumun cari açığın düşmesine katkıda bulunması ve 2012'de % 9,1'e gerileyen cari açığın GSYİH'ya oranının daha da gerileyerek % 6,1 olması beklenmektedir.

Ülkemiz lehine yaklaşık 19 milyon dolar fazla verdiğimiz dış ticaretimizde, ithalatımızın çoğunluğunu pamuk ve hayvan derileri (%98) oluştururken, ihracatımızda demir çelik ürünleri (%47), metal eşyalar (%8), hububat (%7), metal dışı mineraller (%5), etler ve hazır mamulleri (%4) büyük yer tutmaktadır.

Mali'de genel siyasi durum

Mali Cumhuriyeti 15 milyon nüfusu ve 1.240.000 kilometrekare yüzölçümüyle idari olarak başkent Bamako bölgesi dışında 8 idari bölgeye (Gao, Kayes, Kidal, Koulikoro, Mopti, Segou, Sikasso, Timbuktu) ayrılmıştır.

Mali Cumhuriyeti, geçmişte üç farklı Batı Afrika imparatorluğunun bir parçası olarak tarihte yer almıştır. Bu imparatorluklar Gana İmparatorluğu, Mali İmparatorluğu ve Songhay İmparatorluklarıdır. 19. yüzyılın sonuna doğru Mali, Fransız idaresi altına alınmış ancak, 1959 yılında Senegal ve Mali Federasyonu olarak bağımsızlığını kazanmıştır. Bir yıl sonra 22 Eylül 1960 tarihinde Mali federasyondan ayrılarak bağımsız devlet olmuştur. Mali bağımsızlığını ilan edinceye kadar Fransız Sudan'ı olarak bilinen bir sömürge ülkesi olarak kalmıştır.

Bağımsız yeni devlette tek-partili ve batı ile barışık sosyalist eğilimli bir yönetim hüküm sürmüştür. 1968 yılında darbe ile göreve gelen Albay Musa Traore 1991 yılında Yarbay Amadou Toumani Toure tarafından devrilmiştir. Amadou Toumani Toure'nin yönetimi sivillere devretmesinin ardından Alpha Oumar Konare serbest seçimlerle iki dönem cumhurbaşkanı seçilmiştir. Bu yeni yönetimle birlikte yeni bir anayasa hazırlanmış ve Mali demokratik, çok-partili bir devlet olmuştur. 1991 yılında askeri bir darbe ile eski devlet başkanı Mousa Traore'yi deviren Amadou Toumani Toure, Alpha Oumar Konare'nin ardından geniş bir koalisyon desteği ile 2002 yılında başkanlık seçimlerini kazanmış ve 2007 yılında ikinci kez devlet başkanı seçilmiştir.

2012 Nisan ayında yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimi ve temmuz ayında yapılacak parlamento seçimleri öncesinde Mali'de askerler, 22 Mart 2012'de kuzeyde bazı bölgelerin Tuareg ayrılıkçılar ve müttefiği radikal silahlı gruplar tarafından ele geçirilmesiyle büyüyen krizi gerekçe göstererek Cumhurbaşkanı Toure'yi devirmiştir. Darbeden sonra ülkedeki karışıklığı fırsat bilen ayrılıkçı radikal gruplar ise Azawad devletini ilan etmişler ve kuzey Mali'de ülkenin 2/3'üne karşılık gelen kısmını işgal etmişlerdir.

Mali'nin kuzeyinde 11 Ocak 2011'de başlayan Fransa müdahalesiyle, kuzeyde geçen yıl Nisan ayından beri işgal altında olan bölgeler yeniden hükümet güçlerinin kontrolüne geçmiştir. Harekât kuzeyin uç bölgelerinde devam etmektedir. Halen görevde olan Afrika öncülüğünde Mali'ye uluslararası destek gücü (AFISMA)'nın yanısıra, AB de Mali güçlerini eğitme misyonunu (EUTM) Mali'ye gönderme kararı almıştır.

Askeri darbenin ardından uluslararası toplum, Afrika Birliği ve Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS)'ın baskısıyla askeri yönetim sivil yönetime geçişe razı olmuş ve Ulusal Meclis Başkanı Dioncunda

05-KEMAL KAYGISIZ.indd 4 29.04.2013 11:52

Traore geçici devlet başkanı olmuştur. Halen Başbakan Diango Cissoko başkanlığında geçiş dönemi hükümeti görevdedir.

Mali Hükümetince hazırlanan, ülkedeki güvenlik krizini ve siyasi sorunları çözmeye yönelik Yol Haritası da Mali Ulusal Meclisince kabul edilmiştir. Ülkede önümüzdeki Temmuz ayında cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin yapılması öngörülmektedir.

Türkiye - Mali ilişkileri

Türkiye ile Mali arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin temelini, iki ülke arasında 1999 yılında imzalanan Ticaret, Ekonomik ve Teknik İşbirliği (TETİ) Anlaşması oluşturmaktadır. TETİ Anlaşması uyarınca kurulan, Türkiye-Mali Ticari, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Karma Komisyonu'nun I. Dönem Toplantısı, 25-27 Şubat 2009 tarihleri arasında Devlet Bakanı Prof. Dr. Sayın Mehmet Aydın ve Mali Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanı Sayın Moctar Ouane eşbaşkanlığında Bamako'da gerçekleştirilmiştir. 24-25 Mart 2011 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen KEK II. Dönem Toplantısına Mali Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanının son anda katılamaması nedeniyle toplantı teknik heyet seviyesinde gerçekleşebilmiştir. Teknik konuların ele alındığı bu toplantılar sonrasında dış ticaretimizde bir hareketlenme gözlenmiş ve iki ülke arasındaki ticaret hacmi 10 milyon dolar seviyesinden 21 milyon dolar düzeyine yükselmiştir. Ülkemiz lehine yaklaşık 19 milyon dolar fazla verdiğimiz dış ticaretimizde, ithalatımızın çoğunluğunu pamuk ve hayvan derileri (%98) oluştururken, ihracatımızda demir çelik ürünleri (%47), metal eşyalar (%8), hububat (%7), metal dışı mineraller (%5), etler ve hazır mamulleri (%4) büyük yer tutmaktadır.

Ülkeler arasındaki ticaretin geliştirilmesini kısıtlayan temel faktör doğrudan eşya nakliyesinin yapılamaması, konteyner taşımacılığı şeklindeki ticaretin pahalılığı ve uzun zaman alması ve Mali pazarında ürünlerimiz hakkında temel bilgi eksikliğinin bulunması yatmaktadır. Türkiye ile Mali arasında doğrudan uçuşların başlatılmamış olması da ticari ilişkilerimizin geliştirilmesini sınırlayan bir etki doğurmaktadır. Türk Hava Yollarının 2013 yılı programında yer alan doğrudan uçuşlarının başlatması ile işadamları ziyaretlerinin artması ve özellikle bavul ticareti sayesinde ciddi bir ticaret artışı yaşanması beklenebilir.

Üretimde hemen her sektörde kendi kendine yeterliği bulunmayan Mali'de işadamlarımızın yatırımcı olarak da başta gıda ve tekstil

05-KEMAL KAYGISIZ.indd 5 29.04.2013 11:52

olmak üzere deri ve işlenmiş ürünleri ile inşaat alanında da söz sahibi olabileceğini düşünüyoruz.

Ülkemizle siyasi ilişkiler

İki ülke arasındaki siyasi ilişkilerde bir sorun bulunmamaktadır. Mali, 1990 yılında İstanbul'da ve 1998 yılında Ankara'da Fahri Konsolosluk açmıştır.

Afrika'ya açılım politikamız çerçevesinde Büyükelçilik açılmasına karar verilen ülkeler arasında yer alan Mali'de, Bamako Büyükelçiliğimiz 1 Şubat 2010 tarihinde faaliyete geçmiştir. Mali de ülkemizde büyükelçilik açmaya isteklidir.

İİT ve diğer uluslararası kuruluşlarda Mali ile olumlu bir işbirliğimiz bulunmaktadır.

Vize rejimi

Diplomatik pasaport hamilleri dışında iki ülke birbirlerinin vatandaşlarına vize uygulamaktadır. Türk vatandaşlarının vizelerini Mali Bamako Havaalanında alabilmeleri mümkündür.

Ülkemizin Mali'de işbirliği ve yardım faaliyetleri

TİKA tarafından Mali'de küçük ölçekte donanım yardımı, Türkiye'deki eğitim programlarının Malili katılımcılarına ve gönüllü doktorlara uçak bileti sağlanması, DSİ işbirliğinde su kuyuları açılması gibi çeşitli kalkınma projeleri gerçekleştirilmektedir. Son olarak, TİKA işbirliğiyle tam donanımlı iki ambulans Mali Sağlık Bakanlığına bağışlanmıştır. TİKA, Mali'ye içinde bulunduğu bu zor dönemde Diyanet Vakfı ile birlikte insani yardım da yapmıştır. Diğer sivil toplum örgütlerimiz de Ramazan ve Kurban Bayramı dönemlerinde insani yardımlara yoğun olarak katılmaktadır.

Mali'ye 2012-2013 eğitim döneminde 20 lisans ve yüksek lisans bursu verilerek önemli bir artış sağlanmıştır. Aynı zamanda, Diyanet İşleri Başkanlığı da aynı dönem için 9 Malili öğrenciye İmam Hatip bursu tahsis etmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığımızın kardeş şehir projesi çerçevesinde Eyüp Müftülüğümüz Bamako'da bir cami yaptırmaktadır.

Genel Değerlendirme

Tüm Afrika ülkelerinde olduğu gibi Çin'in Mali pazarında da ağırlığı belirgindir. Batılı ülkelerden başta Fransa olmak üzere ABD ve Almanya'nın Mali pazarındaki faaliyetleri artış göstermektedir. Batılı ülkeler ve Çin, ülkenin özellikle gıda işleme, tekstil ve madencilik sektörlerine girmeye çalışmaktadırlar. Ülkenin deniz yolu ile ulaşımının olmaması ve oldukça sınırlı kaynaklara sahip olması nedeniyle Mali pazarı, ülkemiz firmalarınca geri planda tutulmuştur. Mali'nin iş yapmanın oldukça problemli olduğu ülkeler arasında değerlendirilmesi bu pazara ülkemiz firmalarının yönelimlerini engellemiştir. Ancak son yıllarda gelişme yolunda gösterilen çabalar ve özellikle İMF ile ilişkilerin sonucunda ülkenin dışa açılma çabalarındaki hızlanma ve özellikle yabancı yatırımların ülkeye çekilmesi yönündeki gayretler ile bürokratik engellerdeki azalmalar Mali pazarına diğer ülkelerin ilgisini artırmıştır. Mali pazarında özellikle KOBİ'lerimiz için fırsatların olduğu düşünülmektedir. Denize çıkışı olmayan ülkede ülkemizin fiyat-kalite oranının yüksekliği avantajıyla kendisine yer bulabileceği birçok sektör vardır.

2012 askeri darbesinden bugüne kadar geçen sürede ülke ekonomisi önemli derecede hasar görmüştür. O zamana kadar 20 yıl boyunca Afrika'da göreli bir ekonomik ve siyasi istikrar ülkesi olarak gösterilen Mali yeniden toparlanmaya çalışmaktadır. Ülkenin kuzeyindeki işgal sorununun çözülmesi, güneyde siyasi krize bir çıkış bulunması, seçimlerin yapılması ve ardından geçiş döneminin sona ermesiyle ülkenin düz yola çıkması mümkün olacaktır. D

Tüm Afrika ülkelerinde olduğu gibi Çin'in Mali pazarında da ağırlığı belirgindir. Batılı ülkelerden başta Fransa olmak üzere ABD ve Almanya'nın Mali pazarındaki faaliyetleri artış göstermektedir. Batılı ülkeler ve Çin, ülkenin özellikle gıda işleme, tekstil ve madencilik sektörlerine girmeye çalışmaktadırlar.

05-KEMAL KAYGISIZ.indd 6 29.04.2013 11:52

BU ŞEHİR YÜZYILLARDIR SİZİ BEKLİYOR

Roma İmparatorluğu'nun en görkemli kentlerinden biridir Sagalassos…
Burdur'un Ağlasun ilçesinin 7 kilometre kuzeyinde yükselerek Toroslarla buluşur.
Antik kentin merkezine, restorasyonunu kısa süre önce tamamladığımız Antoninler Çeşmesi hayat verir.
Çeşmenin de bulunduğu Yukarı Agora, kentin kalbinin attığı ve hayatın da aktığı bir anıtsal meydandır.

Aygaz olarak, Antoninler Çeşmesi restorasyonunun ardından şimdi, yaklaşık 1400 yıllık bir aradan sonra,
Anadolu'nun en eski çarşılarından birini, Yukarı Agora'yı geleceğe kazandırmak için çalışıyoruz.
Hedefimiz, Anadolu'nun gizli kalmış bir hazinesini daha ortaya çıkarmak,
sizi yüzyıllardır bekleyen bir Anadolu şehrinde tarihle yeniden buluşturmak…

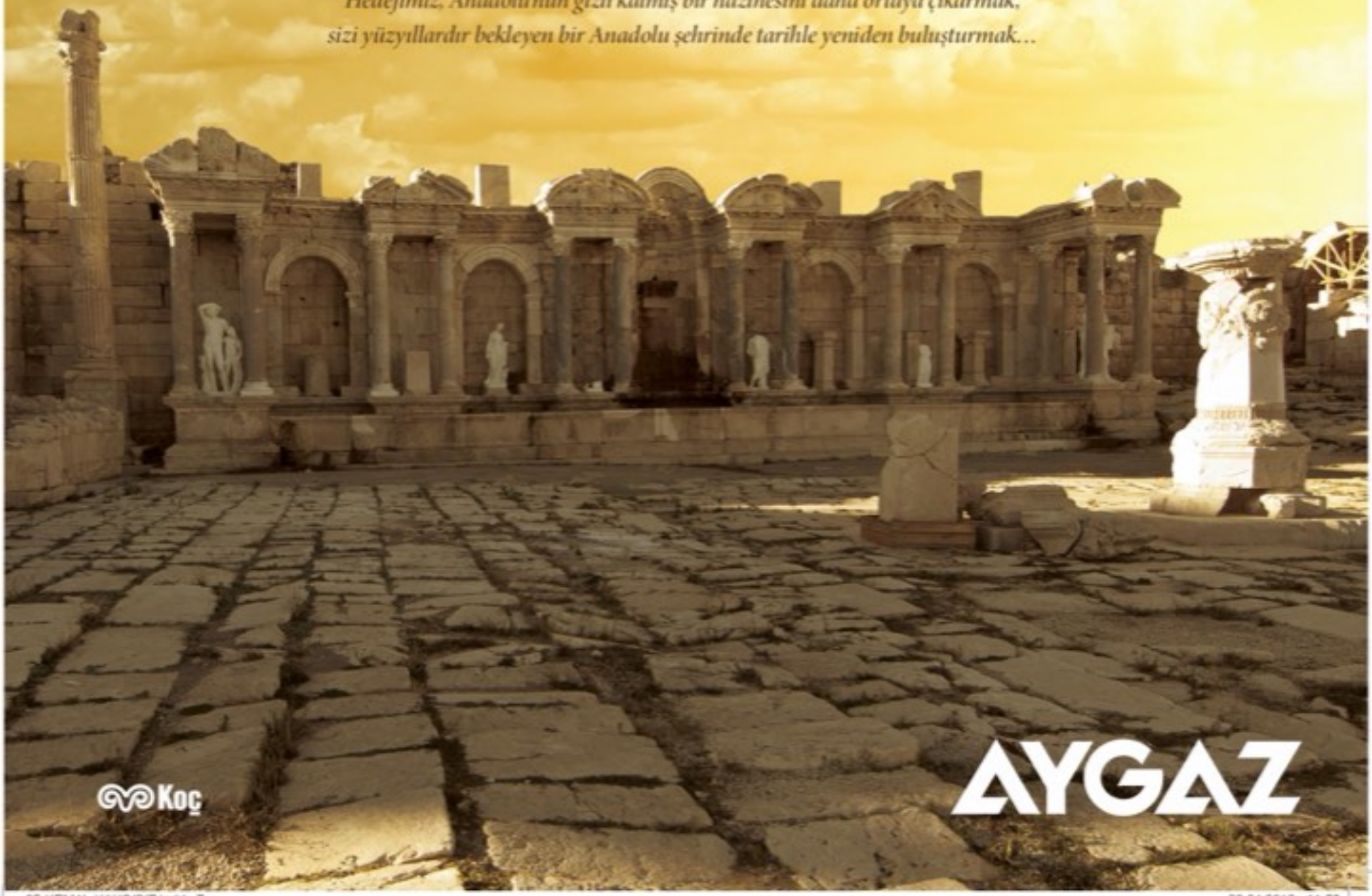

Koç

AYGAZ

05-KEMAL KAYGISIZ.indd 7 29.04.2013 11:52

Türkiye-Cezayir İlişkileri: Stratejik Ortaklık

Adnan Keçeci
T.C. Cezayir Büyükelçisi, Cezayir

Türkiye-Cezayir ilişkilerinin kökleri üç asırlık ortak tarihe dayanmakta, halklarımız arasında ortak kültürel özelliklere dayanan güçlü bağlar bulunmaktadır. Geçmişten gelen bu ilişkilerin müstesna niteliği, günümüzde devletlerimiz arasında oluşturulmuş bulunan dostluk, kardeşlik ve işbirliği olanaklarının geliştirilmesi açısından özel bir fırsat sağlamaktadır.

Cumhurbaşkanı Abdelaziz Bouteflika'nın 2005 Şubat ayında Türkiye'ye ve Başbakanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın 2006 Mayıs ayında Cezayir'e yaptığı tarihi nitelikli ziyaretler ikili ilişkilerimizin geliştirilmesinde önemli birer dönüm noktası olmuştur. Sayın Başbakanımızın ziyareti sırasında imzaladığımız ve ülkelerimiz arasında "stratejik ortaklık" tesis eden "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" çok yönlü ilişkilerimizin hukuki dayanağını teşkil etmektedir.

06-ADNAN KECECI.indd 2 25.04.2013 23:33

Dışişleri Bakanımız Sayın Ahmet Davutoğlu'nun 25-26 Kasım 2012, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanımız Sayın Taner Yıldız'ın 5-6 Ocak 2013 tarihlerinde gerçekleştirdikleri Cezayir ziyaretleri, ülkelerimiz arasında var olan dostluk ve kardeşlik bağları ile her alanda işbirliği ve ilişkilerimizin geliştirilmesi yönündeki ortak irademizin teyidine de vesile olmuştur. Ülkelerimiz arasında en üst düzeyde karşılıklı olarak gerçekleştirilen bu ziyaretler ikili ilişkilere güç katmakta, ayrıca halklarımız arasındaki dostluk ve kardeşlik duygularını pekiştirmektedir.

Türk halkı, Cezayir'le ilişkilerinin tarihsel boyutunun sürekli bilincinde olmuştur. Barbaros Hayreddin'in Cezayir'deki halkı ve medeniyeti yok olmaktan kurtardığı, üç yüz yıl birlikte barış ve adalet içinde yaşandığı ve Akdeniz'in ortaklaşa bir çabayla güvenlikli bir alana dönüştürülmesine katkı sağladığı herkesçe bilinmektedir. Bu çerçevede, Osmanlı döneminin ardından, 1830'lardan itibaren Emir Abdülkadir'le birlikte Fransız işgal kuvvetlerine karşı direnen Türkler, Birinci Dünya Savaşı'nda Fransız ordusunda yer alan Cezayirli kardeşlerinin kendilerine ateş etmediklerini de unutmamaktadırlar.

Bu doğrultuda, Cezayir'le aramızdaki dostluk ve kardeşlik bağlarının daha da güçlendirilerek sürdürülmesi yönünde her iki ülke yönetimlerinde kuvvetli bir siyasi irade mevcuttur.

Sayın Başbakanımızın ziyareti sırasında imzaladığımız ve ülkelerimiz arasında "stratejik ortaklık" tesis eden "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" çok yönlü ilişkilerimizin hukuki dayanağını teşkil etmektedir.

Türkiye ile Cezayir arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler özellikle 1995 yılında yürürlüğe giren 20 yıl süreli sıvılaştırılmış petrol gazı alımına ilişkin anlaşmadan bu yana giderek gelişmektedir. Ancak, ulaşılan düzeyin her iki ülkenin ekonomik gücünü ve arzulanan noktayı, diğer bir değişle potansiyeli yansıtmadığını düşünüyoruz.

2011 yılında toplam 3,8 milyar ABD Doları düzeyinde gerçekleşen ve Cezayir'in lehine olan (1,1 milyar ABD Doları) ticaret hacmi, 2012 yılında 4 milyar 465 milyon ABD Doları olarak (Cezayir lehine 838 milyon ABD Do-

06-ADNAN KECECI.indd 3 25.04.2013 23:33

ları) gerçekleşmiştir. İkili ticaret hacmimizin her iki ülke lehine dengeli olarak yükselmesini arzu etmekteyiz.

Ülkelerimiz arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin daha da ileri bir seviyeye taşınması gerektiğini düşünüyoruz. Bu konuda, özel sektöre önemli görevler düşmektedir. Bu anlayışla Cezayir'de iş yapmak isteyen firmalarımızı destekliyor ve Türk firmalarının Cezayir'de düzenlenen ekonomik nitelikli fuarlara katılmalarını teşvik ediyoruz.

Müteahhitlik firmalarımızın 2011 yılı sonu itibariyle üstlendikleri projelerin değeri, yaklaşık 3,5 milyar ABD Doları tutarındadır. Cezayir'de 160 civarında Türk şirketi faaliyet göstermekte olup, bunların 52'si müteahhitlik firmasıdır.

Ayrıca Tosyalı Holding'in Oran'da inşaatı devam eden 500 milyon ABD Doları tutarındaki demir-çelik tesisi yatırımıyla beraber Cezayir'deki yatırımlarımız 1 milyar Dolar seviyesine yaklaşmıştır.

Dışişleri Bakanımız Sayın Davutoğlu'nun da ziyareti vesilesiyle ifade ettiği üzere, iyi bir planlamayla bu rakamların her birini kısa bir sürede 10'ar milyar ABD Doları seviyesine çı-

Ekonomik ilişkilerimizin yanı sıra kültürel bağlamda da ilişkilerimizin geliştirilmesine önem vermekteyiz. Çeşitli konserler düzenlemekte, Cezayirli gençlere ülkemizde eğitim görmeleri için burslar vermekteyiz.

kartmayı hedefliyoruz. Zira ülkelerimiz ekonomileri birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Türkiye enerjiye ihtiyacı olan bir ülkedir. Enerji üreticisi olan Cezayir ise sanayileşmek için ciddi adımlar atmak istemektedir. Dünya çapında deneyimli Türk firmaları da, Cumhurbaşkanı Abdülaziz Bouteflika'nın vizyoner yaklaşımıyla oluşturulan 5 yıllık kalkınma planı çerçeve-

06-ADNAN KECECI.indd 4 25.04.2013 23:33

sinde, Cezayir'in sanayi, üretim, bayındırlık ve konut inşaatı alanlarında sürdürülen projelerde önemli katkı sağlayabilirler.

Öte yandan, havayolu taşımacılığı konusunda ülkelerimiz arasında yoğun bir talep olduğu dikkate alınarak, THY'nin günlük seferlerinin artırılması sözkonusudur. Cezayir Havayollarıyla code-share ile kargo taşımacılığı konusunda işbirliği imkânları mevcut olup, bu konuda iki havayolu şirketi arasında temaslar sürmektedir. Uçuş sayılarının artması sayesinde iki ülke vatandaşları daha ekonomik fiyatlarla uçma imkânı da bulacaktır.

Cezayir'in ekonomik kapsamda yeniden yapılanma çalışmalarında ülkemiz, özelleştirme, küçük ve orta ölçekli işletmecilik başta olmak üzere her alanda bilgi ve tecrübelerini paylaşmaya da hazırdır.

Ekonomik ilişkilerimizin yanı sıra kültürel bağlamda da ilişkilerimizin geliştirilmesine önem vermekteyiz. Çeşitli konserler düzenlemekte, Cezayirli gençlere ülkemizde eğitim görmeleri için burslar vermekteyiz. Ancak bu yöndeki irademizin karşılıklı Kültür Merkezleri kurulmasıyla da pekiştirilmesinin, ortak tarihe ve kültüre dayanan bu iki dost ve kardeş ülke halklarının yakınlaştırılması için önem taşıdığını düşünmekteyiz. Bu yöndeki çalışmalarımız da sürdürülmektedir.

Cezayir'de ikamet eden ve çoğunluğu işadamı, işçi ve ailelerinden oluşan 7500'ü aşan vatandaş topluluğumuza bu vesileyle her zaman kapılarımızın açık olduğunu ve kendileriyle her vesileyle birebir görüşmek istediğimizi belirtmek isterim. Buradaki vatandaşlarımıza kusursuz bir şekilde hizmet vermek için elimizden geleni yapıyoruz. Eksikler olduğu takdirde bunlarla ilgili eleştirilerinizi bize mutlaka iletmenizi isterim. Yukarıda belirttiğim hususlar tabiatıyla Cezayirli kardeşlerimiz için de geçerlidir.

Özetle, Afrika kıtasının önemli ve ağırlıklı bir ülkesi olarak gördüğümüz dost ve kardeş Cezayir ile her alanda ilişkilerimizi geliştirmek için her türlü gayreti göstermeye devam edeceğimizi belirtir, bu vesileyle değerli okurlarınıza ve bana bu fırsatı verdiğiniz için de sizlere en derin sevgilerimi ve saygılarımı sunarım. D

06-ADNAN KECECI.indd 5 25.04.2013 23:33

Tanzanya'daki Yatırım Fırsatları

Ali Davutoğlu
T.C. Darüsselam Büyükelçisi, Tanzanya

Tanzanya ülkemizin Afrika'ya açılımında önemli bir yere sahiptir. Sayın Cumhurbaşkanımızın 22-23 Şubat 2009 tarihlerinde Tanzanya'yı ziyaretiyle ikili ilişkilerimizde yeni bir dönem başlamıştır. Bu ziyaretten kısa bir süre sonra, Darüsselam Büyükelçiliğimiz 5 Haziran 2009 tarihinde tekrar faaliyete geçmiştir. Böylece, ülkemizin Sahra-altı ve Güney Afrika (SAGA) ülkelerine açılım politikası kapsamında ilk olarak Darüsselam Büyükelçiliği açılmış, bunu diğer SAGA ülkelerindeki Büyükelçiliklerimizin açılışı izlemiştir. Tanzanya Cumhurbaşkanı Jakaya Mrisho Kikwete de 17-21 Şubat 2010 tarihinde ülkemizi ziyaret etmiştir.

Tanzanya ile ekonomik ilişkilerimizin geliştirilmesi yönünde anlaşmalar akdedilmiştir. Bu çerçevede, Sayın Cumhurbaşkanımızın Tanzanya'yı ziyareti sırasında Tarım alanında Teknik, Bilimsel, Ekonomik ve Ticari İşbirliği

07-ALI DAVUTOGLU TANZANYA.indd 2 25.04.2013 23:33

Mutabakat Muhtırası ve Tanzanya Cumhurbaşkanının ülkemizi ziyareti sırasında Ticari ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması ve Hava Ulaştırma Anlaşması imzalanmıştır.

En üst düzeyde gerçekleştirilen bu iki ziyaret, ikili ilişkilerin gelişimine büyük ivme kazandırmış, ikili ticaret hacmi de hızlı bir artış göstermiştir. 2005 yılında ticaret hacmi 33 milyon dolar iken, bu miktar 2012 yılında yaklaşık 160 milyon dolara yükselmiştir. Son altı yılda ticaret hacmi 5 kat artış göstermiştir.

Tanzanya ile ilişkilerimizin gelişiminde önemli rol oynayan üst düzey ziyaretler 2011 yılında da devam etmiş; dönemin Devlet Bakanı Sayın Zafer Çağlayan, beraberinde sayın milletvekillerimiz, işadamları ve basın mensuplarından oluşan 140 kişilik bir heyetle 10-11 Mart 2011 tarihlerinde Darüsselam'ı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sırasında, Türkiye-Tanzanya İş Konseyinin kurulmasına ilişkin Mutabakat Muhtırası, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması ve ülkemiz ile Tanzanya arasında kredi kolaylığı sağlanmasına ilişkin protokol imzalanmıştır.

Bu ziyaretin hemen akabinde Zanzibar Cumhurbaşkanı Ali Mohamed Shein'in ilk yurtdışı ziyaretini ülkemize gerçekleştirme arzusunun Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından uygun bulunması üzerine Cumhurbaşkanı Shein beraberindeki heyetle 28 Nisan-2 Mayıs 2011 tarihlerinde ülkemize bir ziyarette bulunmuştur.

Gelişen ekonomik ilişkilerin hükümetler arasında kurumsal bir çerçevede ele alınmasını ve daha sıkı işbirliği olanaklarının görüşülmesini teminen, 26-30 Kasım 2012 tarihleri arasında Darüsselam'da Türkiye-Tanzanya I. Dönem Karma Ekonomik Komisyon (KEK) Toplantısı yapılmıştır. Toplantıya Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanımız Sayın Mehdi Eker ve Tanzanya Sanayi ve Ticaret Bakanı Abdallah Kigoda eşbaşkanlık etmişlerdir. Sayın Mehdi Eker ve Kigoda, 29 Kasım 2012 tarihinde Üçüncü Türk İhraç Ürünleri Fuarının açılışını da birlikte yapmışlardır.

THY, 14 Haziran 2010 tarihinde İstanbul-Darüsselam seferlerine başlamıştır. THY'nin doğrudan seferlerinin başlaması da iki ülke arasındaki ticaret hacminde görülen hızla artışa katkı sağlamıştır. THY, 5 Aralık 2012 tarihinde Kilimanjaro'ya da doğrudan uçuşlarını başlatmıştır.

2012 yılında ülkemiz Tanzanya'ya yaklaşık 131 milyon dolar tutarında ihracat, Tanzanya'dan 26 milyon dolar ithalat yapmıştır. Başlıca ihracat kalemleri inşaat malzemeleri, makine ve teçhizat ile ulaşım araçlarıdır. Tanzanya'dan ithalatımız ise, başta tütün olmak üzere, pamuk ipliği, deri, yağlı tohumlar, tatlı su ve deniz ürünleridir.

2012 yılında ülkemiz Tanzanya'ya yaklaşık 131 milyon dolar tutarında ihracat, Tanzanya'dan 26 milyon dolar ithalat yapmıştır. Başlıca ihracat kalemleri inşaat malzemeleri, makine ve teçhizat ile ulaşım araçlarıdır. Tanzanya'dan ithalatımız ise, başta tütün olmak üzere, pamuk ipliği, deri, yağlı tohumlar, tatlı su ve deniz ürünleridir.

Tanzanya 1960'lı yılların başlarında bağımsızlığını kazandığından bu yana, Afrika'nın en istikrarlı ülkesi olarak tanınmaktadır. Tanzanya, Kenya ve diğer komşu Afrika ülkelerinde olduğu gibi etnik düşmanlıkların olmadığı bir ülkedir. Bu yönü ile tüm dünyada takdir edilen Tanzanya, barışçı ortamıyla yatırımcılara güven telkin etmektedir.

Diğer yandan, Tanzanya Doğu Afrika Topluluğu (EAC) üyesidir. EAC, AB'yi örnek alarak, 2000'li yıllarda ekonomik entegrasyon sürecinde hızlı bir aşama kaydetmiş, önce gümrük birliği, sonrasında ise ortak pazar protokolleri imzalanmıştır. Toplamda 130 milyonu aşan bir nüfusa sahip beş üye ülkeden (Kenya, Uganda, Tanzanya, Ruanda ve Burundi) oluşan EAC, yatırımcılar için de cazip imkânlar sunmaktadır. Tanzanya'ya yatırım yapıldığında, üretilen malların geniş bir pazara erişim olanağı mevcuttur.

Tanzanya'nın henüz işlenmemiş zengin maden kaynakları bulunmaktadır. Bunlar arasında altın, elmas, kıymetli taşlar, bakır, kömür, kaolin, alçıtaşı, kalay ve fosfat sayılabilir. Altın Tanzanya'nın ihracatında önemli bir paya sahiptir. Madencilik alanında yabancı şirketler yoğun olarak faaliyet göstermekte olup, ül-

07-ALI DAVUTOGLU TANZANYA.indd 3 25.04.2013 23:33

kemiz yatırımcılarının da ülkede faaliyetlerine başlaması teşvik edilmektedir.

Tanzanya anakarasındaki dünyaca ünlü milli parklar (Serengeti, Ngorongoro) ve Zanzibar adası her yıl 1 milyona yakın turisti Tanzanya'ya çekmektedir. Esasen ülkenin potansiyeli bu sayının kat be kat üstündedir. Dolayısıyla, turizm sektörü sahip olduğu büyük potansiyel ile yatırım için en cazip alanlardan birini teşkil etmektedir. Çok sayıda yabancı işletmenin bulunduğu ülkede, Türk turizmcilerinin sektördeki bilgi birikimleri ve kaliteleriyle önemli işler yapabileceklerini düşünüyorum.

Tanzanya'nın toplam enerji üretiminin yaklaşık yarısı hidroelektrik santrallerinden sağlanmaktadır. Dolayısıyla, ülkedeki enerji arzı, büyük oranda yağışa bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Ülkede nispeten kurak bir yıl yaşandığında, enerji arzında büyük sıkıntılar yaşanmakta, ülke genelinde uzun elektrik kesintilerine gidilmektedir. Tanzanya enerji arzı güvenliği sorununun çözülmesine önem vermekte olup, yabancı yatırımcılarla kurulacak ortaklıklar sayesinde özellikle doğalgazla elektrik üretim tesislerinin inşasını teşvik etmektedir.

Tanzanya'da önemli miktarda kömür yatakları da bulunmakta olup, bunların enerji üretiminde değerlendirilmesi için termik santrallerin inşası da teşvik edilmektedir. Ayrıca, yenilenebilir enerji (güneş, rüzgâr) de Tanzanya'nın enerji açığının kapatılması açısından önem arz etmektedir.

Büyük doğalgaz rezervlerinin bulunduğu tespit edilen Mtwara ile Darüsselam arasında inşa edilmekte olan doğalgaz boru hattının önümüzdeki birkaç yılda tamamlanmasıyla, Tanzanya'da doğalgazla elektrik üretiminin öncelik kazanacağını düşünüyorum.

Tanzanya Hükümeti, teşvik amacıyla, geçen yıl doğalgaz ve petrol aramaları için ithal edilecek ürünlere katma değer vergisi muafiyeti getirmiştir. Orta ve uzun vadede Tanzanya'nın, kurulacak sıvılaştırılmış doğalgaz tesisleriyle büyük miktarda üretime geçerek dünya piyasalarında önemli bir tedarikçi haline geleceği iddia edilmektedir.

Tanzanya'da zengin doğalgaz rezervleri bulunması ve ülkede petrol bulunma ihtimali, BP, Petrobras, Statoil, Exxon Mobil, Total ve Shell gibi uluslararası şirketlerin dikkatini çekmiştir. Tanzanya'da petrol ve doğalgaz arama ruhsatına sahip toplam 9 ülkeden 29 şirket mevcuttur. Tanzanya'nın kıyısı bulunan Nyasa ve Tanganyika göllerinde de petrol bulunduğu iddia edilmekte olup, son olarak Fransız şirketi Total, Tanganyika gölünde petrol arama ruhsatı almıştır.

Tanzanya, verimli toprakları, iklimi ve büyük kırsal nüfusuyla esasen bir tarım ülkesidir. Ancak, tarımda çok ilkel teknikler kullanılması nedeniyle verimlilik çok düşüktür. Ayrıca çok sayıda tarımsal ürünün yetiştirilebildiği Tanzanya'da, imalat sanayi bulunmaması nedeniyle tarım ürünlerinin işlenmesi mümkün olmamaktadır. Ülkemizde modern tarım teknikleri yaygın bir şekilde uygulanmakta olup, tarıma dayalı sanayi de oldukça gelişmiştir. Dolayısıyla, bu alanda Tanzanya'ya gerekli teknik yardım ve teknoloji transferinin yapılmasıyla hem Tanzanya'nın kalkınmasına büyük katkıda bulunulabilecek, hem de şirketlerimiz büyük karlar sağlayabileceklerdir. Yatırımcılarımızın Tanzanya'ya gelerek, büyük tarım arazilerini uzun dönemli kiralaması ve işletmesi imkânı da mevcuttur.

Tanzanya, yerli ve yabancı yatırımcılar için mevcut bürokratik süreçlerin basitleştirilmesi yolunda çaba göstermekte olup, ülkenin vergi kurumu olan Tanzanya Gelir İdaresi (TRA) ile 300.000 dolar ve üzeri büyüklükteki yabancı yatırımcıların işlemlerini yürütmekle görevli Tanzanya Yatırım Merkezi (TIC) ülkedeki yatırımların artırılması amacıyla birçok konuda teşvikler uygulamakta, yatırımcılara vergi muafiyetleri tanımakta ve kurulum işlemlerini kolaylaştırmaktadır. Tanzanya, En Az Gelişmiş Ülke statüsüne sahip olduğundan AB'ye kotasız ürün ihraç edebilmektedir. Bu da, Tanzanya'ya yatırımı cazip kılan bir diğer faktördür.

Tanzanya'da tekstil sektörü de önemli yatırım imkânı sunmaktadır. Pamuk yetiştirilen ve oldukça ucuz işgücü maliyetlerinin bulunduğu Tanzanya'da, tekstil sektörü potansiyelinin çok altındadır. Uluslararası alanda rekabet edebilmek amacıyla bazı üretim tesislerini farklı ülkelere kaydıran tekstil üreticilerimiz için Tanzanya'da önemli yatırım imkânları olduğunu düşünüyorum.

Tanzanya'da yatırım ve altyapı eksikliğinin yanı sıra mevcut en büyük sıkıntılardan birisi de yetişmiş işgücü eksikliğidir. Ülkedeki

07-ALI DAVUTOGLU TANZANYA.indd 4 25.04.2013 23:33

eğitim kalitesi maalesef çok düşüktür. Bu da Tanzanya'nın gerek bölgesel gerek uluslararası rekabette geri kalmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla, Tanzanya'ya gelecek yatırımcılarımızın, burada özellikle ara eleman yetiştirecek okullar kurması veya bu alanda faaliyet gösteren eğitim kuruluşlarına destek sağlaması gerek Tanzanya'ya gerek firmalarımıza rekabet gücünün artırılması açısından önemli katkı sağlayacak ve ülkemizin imajını olumlu yönde etkileyecektir. Nitekim eğitim alanında Işık Vakfına bağlı olarak faaliyet gösteren Feza Okulları, uzun yıllardır Tanzanya'da faaliyet göstermekte, yüksek kalitesi ve ülke çapında elde ettiği üstün başarısı ile takdir edilmektedir.

Ayrıca Tanzanya'da bazı Türk vakıfları da çeşitli yardım faaliyetlerinde bulunarak ülkemizin adını duyurmaktadırlar. Büyükelçilik olarak gerek okullarımıza gerek vakıflarımıza gereken tüm desteği sağlamaktayız.

Ülkemizin Afrika'ya olan ilgisi son on yılda oldukça artmıştır. Afrika'ya açılım politikamızın en önemli ayağını tarihsel ilişkilerimizin bulunduğu Afrikalı dostlarımızla ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilerek, kalkınmalarına destek olunması oluşturmaktadır. Tabii bunun çok öncesinde Afrika'ya gelmiş olan diğer ülkeler önemli mesafeler kaydetmişlerdir. Ancak ülkemiz aktif politikası sayesinde, bu açığı hızla kapatmaktadır.

Tanzanya'ya birçok ülkeden geç gelmiş olmamıza rağmen, Tanzanya'da ve tüm SAGA'da önemli bir avantajımız bulunmaktadır. Ülkemizin Afrika'da sömürgeci bir geçmişi olmaması, SAGA'daki imajımız açısından çok önemlidir. Tanzanya'da ülkemizin kazan-kazan anlayışına dayalı yaklaşımı olumlu bir hava yaratmaktadır. Afrika ülkeleri ile ilişkilerimizi çok yönlü olarak geliştirmeye devam ederken, diğer yandan ülkemizin sahip olduğu olumlu imajın korunmasının, orta ve uzun vadede diğer ülkelerle rekabette önemli bir avantaj sağlayacağına inanıyorum.

Türk yatırımcılarının ve işadamlarının Tanzanya'daki iş ve yatırım imkânlarını yerinde görmek üzere Tanzanya'yı ziyaret etmesinin önemli olduğu kanısındayım. Büyükelçiliğimizin kapısı ülkeye gelen tüm işadamlarımıza her zaman açıktır. Nitekim gelen tüm Türk işadamı ve yatırımcılarla bizzat görüşmeye çalışıyorum. Kendilerine Tanzanya ile ilgili bilgi vererek, onları yatırım için teşvik ediyorum.

Tanzanya'da tekstil sektörü de önemli yatırım imkânı sunmaktadır. Pamuk yetiştirilen ve oldukça ucuz işgücü maliyetlerinin bulunduğu Tanzanya'da, tekstil sektörü potansiyelinin çok altındadır. Uluslararası alanda rekabet edebilmek amacıyla bazı üretim tesislerini farklı ülkelere kaydıran tekstil üreticilerimiz için Tanzanya'da önemli yatırım imkânları olduğunu düşünüyorum.

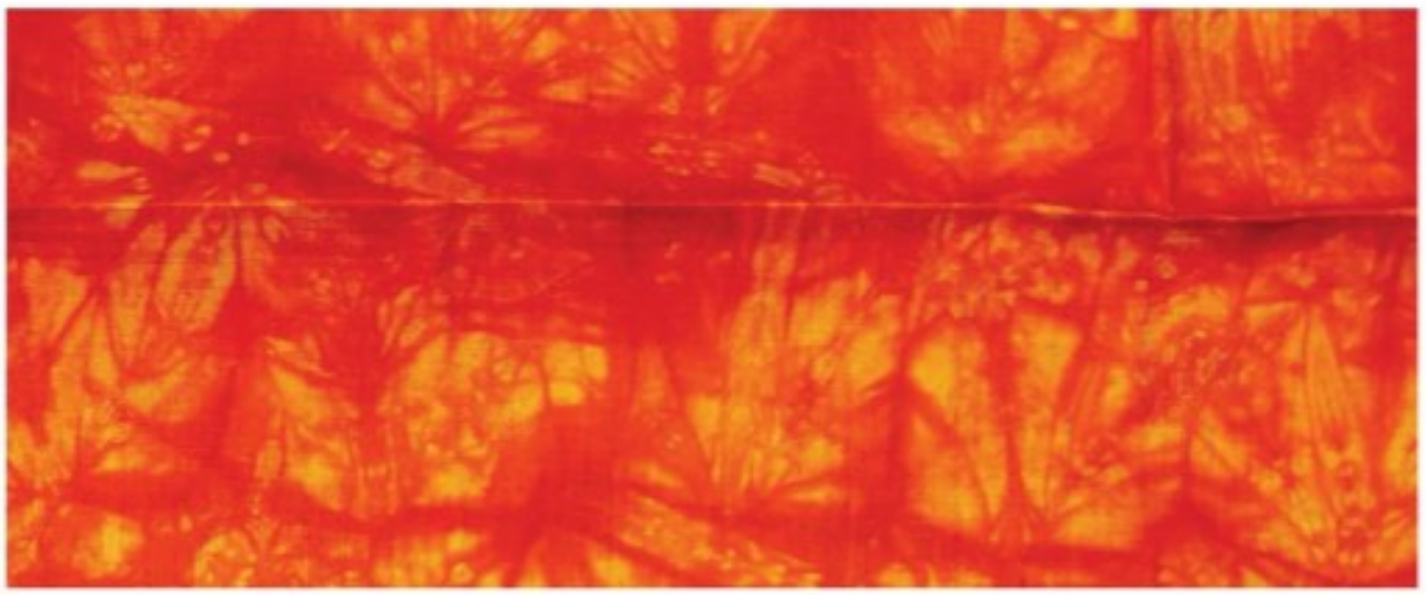

07-ALI DAVUTOGLU TANZANYA.indd 5 25.04.2013 23:33

Türkiye Mısır İşbirliği, Doğu Akdeniz'de Barış, İstikrar ve Kalkınmanın Güvencesidir

(Bir Görev Dönemi Kapanırken)

Hüseyin Avni Botsalı
T.C. Kahire Büyükelçisi, Mısır

Türkler ve Mısırlılar kucaklaştığında Akdeniz Güneşi daha parlak doğup, Doğu Akdeniz çanağı yeniden bir barış gölüne dönüşecektir.

"Denizlere hükmedenler, karaları yönetirler..." Milattan önce 13. Yüzyılda Mısır ve Anadolu arasında gerçekleşen savaşın sonunda Firavun II. Ramses ile Hitit Kralı III. Hattuşşili arasında akdedilen Kadeş Antlaşması, tarihteki en eski barış anlaşması olarak kabul edilir. Bu anlaşmanın imzalanmasından sonra Firavun II. Ramses Hitit Kralının kızıyla evlenmiştir. İşte o günden bugüne Anadolu ve Nil Medeniyetleri arasında aile bağları tesis edilegelmiştir. Mısırlıların Nil vadisinde Türklerle buluşmaları ise Abbasiler dönemine kadar uzanır. Bin yıllık bu beraberlik boyunca Türklerin Mısır'daki varlığı, güvenlik, imar, medeniyet

08-HUSEYIN AVNI BOTSALI.indd 2 29.04.2013 12:09

ve refah kavramlarıyla özdeşleşmiştir. Harplerin galipleri, tarih yazımında tarafsız olamazlar. Bölgemizin yakın tarihi, gelecek nesillerce daha objektif ve bilimsel gerçeklere dayalı olarak yeniden yazılacaktır.

Son üç buçuk yıl içerisinde Mısır Arap Cumhuriyetine Türkiye'den Sayın Cumhurbaşkanımızca üç, Başbakanımızca iki, KKTC Cumhurbaşkanı tarafından bir, Dışişleri Bakanımızca on beşin üzerinde ziyaret gerçekleşti. Aynı dönemde Mısır'dan Türkiye'ye de Cumhurbaşkanı düzeyinde iki ve hükümet üyeleri, özel sektör, sivil toplum, bilim ve sanat kuruluşları düzeyinde pek çok ziyaret tertiplendi. Bu ziyaretler, bir taraftan iki ülke arasında 2007 yılında yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşmasının ekonomik ilişkilere getirmiş olduğu dinamizmin sürdürülebilir olduğunu ortaya koyarken, aynı zamanda ilişkilerin hukuki altyapısının çok yönlü ve uygulama odaklı olarak sağlamlaştırılmasına hizmet etti.

Başbakan Yardımcılarımız, askeri makamlarımız, Ekonomi, Kalkınma, Enerji, Ulaştırma, Kültür ve Turizm, Tarım, Gümrük ve Ticaret, Sağlık, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlarımız, Diyanet İşleri, TİKA, Yunus Emre Enstitüsü Başkanları, yüksek düzeyli ekonomi, ticaret, ulaştırma, sivil havacılık heyetlerimiz, Türkiye Odalar birliği (TOBB), Dış Ekonomik İşler Kurulu (DEİK), TİM, MÜSİAD ve TUSKON'a mensup yüzlerce işadamı ve yatırımcımız, basın mensuplarımız, bilim adamlarımız, kanaat önderlerimiz, sanatçı ve yazarlarımız, insani yardım kuruluşlarımız, münferiden veya gruplar halinde, devlet ricalimizin refakatinde veya bağımsız olarak Mısır'a geldiler.

Mısır'da üç buçuk yılda değişen beş hükümetle her düzeyde yakın ilişkiler tesis edildi. Haftanın her günü ve günün her saatinde kesintisiz hizmet anlayışıyla yoğun mesai yürütüldü. Resmi makamlarla ilişkiler yanında halktan halka temaslar arttı. Turizm amaçlı ziyaretler katlanarak çoğaldı. Vize işlemleri hızlandırılıp, kolaylaştırıldı. Müzik, güzel sanatlar, tarih, dil ve edebiyat odaklı temas ve faaliyetler istisnai ziyaret ve programlar olmaktan çıkarak, günlük yaşamın parçası haline getirildi.

Mısır'la ancak "mükemmel düzeyde" olarak tanımlayabileceğimiz ilişkilerimizde, karşılıklı ziyaretler yanında, iki ülke arasındaki işbirliğini "Stratejik Ortaklık" düzeyine yükseltecek "Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi fa-

Bu ziyaretler, bir taraftan iki ülke arasında 2007 yılında yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşmasının ekonomik ilişkilere getirmiş olduğu dinamizmin sürdürülebilir olduğunu ortaya koyarken, aynı zamanda ilişkilerin hukuki altyapısının çok yönlü ve uygulama odaklı olarak sağlamlaştırılmasına hizmet etti.

08-HUSEYIN AVNI BOTSALI.indd 3 29.04.2013 12:09

aliyete geçirildi. Ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda işbirliğini tahkim edecek 40 yeni anlaşma imzalandı.

Tahrir Devrimini izleyen geçiş döneminde Mısır hükümetine ve halkına güven, dayanışma ve işbirliği mesajları en üst düzeyde ve kesintisiz olarak tekrarlandı. Bu kardeş ülkede adil, onurlu, hür ve çoğulcu bir anayasal demokrasi tesis edilmesi hedefine tam destek verildi. Seçim çalışmaları izlendi. Ülke ekonomisinin darboğazlarla karşılaştığı kritik aşamalarda istikrar ve güven aşılamaya yönelik kararlı bir duruş sergilendi.

Son üç yılda Mısır'ın pek çok ülkeyle ticaret rakamlarında düşüş yaşanırken, Türkiye-Mısır ticareti dinamizm kazandı. Ticaret hacmi 2,9 milyar dolardan 5,1 milyar dolara; Mısır'a ihracatımız da 2,5 milyar dolardan 3,7 milyar dolara yükseldi. Yatırımlarımız 1,5 milyar doların üzerine çıktı. Türk müteşebbislerinin Mısır'da istihdam ettikleri Mısırlı işgücünün sayısı 52.000'e yükseldi. Kısa vadede ticaretin 10 milyar dolara, yatırımların 5 milyar dolara yükseltilmesi kararlaştırıldı.

Kardeş Mısır ekonomisine bu kritik dönemde istikrar ve destek sağlamak siyasetimiz doğrultusunda Cumhuriyet tarihimizin en önemli kararlarından birisi alınarak, 2012 yılında Mısır'a üç yılı ödemesiz, beş yıl vadeli iki milyar dolar kredi taahhüdünde bulunuldu. Kredinin bir milyar dolarlık birinci diliminin transferi gerçekleşti.

Kamu diplomasisi alanında da çalışmalara imkânlar ölçüsünde hız verildi. Mısır toplumunun bütün kesimlerine hitap eden basın ve yayın organlarıyla samimi, şeffaf ilişkiler tesis edildi. Hükümetimizin ve halkımızın dostluk ve dayanışma mesajları düzenli olarak aktarılıp, tekrarlandı. Her ay en az bir kültürel faaliyet gerçekleştirilmesine, ortak tarih, kültür ve medeniyet mirasımıza eşitlik temelinde, karşılıklı dayanışma ruhuyla sahip çıkılmasına yönelik adımlar atıldı. Temas ve etkinliklerin sadece yönetici elitle sınırlı kalmamasına, sivil topluma erişilmesine ve kapılarımızın sokaktaki düz insanlara da açılmasına özen gösterildi.

Sayıca kalabalık olmayan, iş, eğitim, turizm, sosyal dayanışma ve bilimsel araştırma amacıyla Mısır'da bulunan Türk toplumu içinde uyum ve dayanışmanın güçlendirilmesine yönelik adımlar atıldı. Öğrenci vatandaşlarımızla diyalog kuruldu. Türk toplumunun aidiyet, katılım, karşılıklı iletişim ve ülkenin temsilinde işbirliği refleksleri güçlendirildi. Vatandaş camiamızı daha iyi tanımak, her yaş ve gruptan vatandaşlarımıza sahip çıkarak, onları devletimizin çatısı altında bir araya getirmek amacıyla faaliyetler düzenlendi.

Mısır'da yatırımları bulunan Türk müteşebbislerinin etkin, birbirlerine sahip çıkabilen, sorunlara yapıcı yaklaşımlarla çözüm üretebilen, yerel makamlarla uyumlu, Türkiye'nin vitrini ve sinerji yaratan dostluk lobisi olarak hareketlendirilmesine çalışıldı.

Mısır'da yatırımları bulunan Türk müteşebbislerinin etkin, birbirlerine sahip çıkabilen, sorunlara yapıcı yaklaşımlarla çözüm üretebilen, yerel makamlarla uyumlu, Türkiye'nin vitrini ve sinerji yaratan dostluk lobisi olarak hareketlendirilmesine çalışıldı.

Kritik geçiş döneminde bankacılık, maliye, gümrükler, ulaşım ve işçi-işveren ilişkileri alanlarında karşılaşılan güçlüklerin aşılmasına yönelik olarak Türk yatırımcılarla yerel makamlar arasında sürdürülen diyaloglara destek verildi. Devletin yatırımcıların arkasında olduğu her vesileyle hissettirildi. Türk yatırımlarının gerilememesi, fabrikaların kapatılmaması yönünde kararlı duruş sergilendi. Mısır'a yönelik ticari faaliyetlerimizin ve endüstriyel yatırımlarımızın yatay ve dikey eksenlerde çok yönlü olarak arttırılması, ülke geneline yayılması, sektör ve ürün çeşitlendirmesi yapılması telkin edildi.

Mısır'da Türkçe öğretiminin kalitesinin yükseltilmesine, Türk kültür, sanat ve toplumsal hayatının daha iyi tanıtımına yönelik çalışmalar yapıldı. Büyükelçilik, Başkonsolosluk, Kültür Merkezi ve Mısırlı mevkidaş kurumlarla işbirliği halinde kamuya açık, takvime bağlı etkinlikler düzenlendi.

08-HUSEYIN AVNI BOTSALI.indd 4 29.04.2013 12:09

Konsolosluk hizmetlerimizin sürat ve kalitesi arttırıldı. Büyükelçilik binalarımızın konumu ve yeterli büyüklükte mekâna sahip olmaması nedeniyle her ne kadar yaz aylarında izdiham önlenemediyse de, vatandaşlara ve Mısırlı dostlarımıza güler yüzlü, şeffaf, hızlı ve güvenilir hizmet sunulması şiar edinildi. Türk ve mahalli personel arasında uyum ve sinerji arttırıldı. Ekip çalışması ruhu güçlendirildi.

Büyükelçilik konutunda ve seçkin mekânlarda bir kısmı vatandaş ve müteşebbislerimizin maddi destek ve katkılarıyla sayısı yüzleri bulan protokoller, ekonomik, sosyal ve kültürel amaçlı etkinlik ve resepsiyonlar düzenlendi. Bu faaliyetlerimizde her kesimden 100.000'e yakın yerli ve yabancı katılımcı, izleyici veya konukla bir araya geldik. Milli Bayramlarımızı ev sahibi ülke makamları ve toplumun geniş katılımıyla, ülkemize, kültürümüze ve bölgede yükselen prestij ve itibarımıza yakışan görkem ve boyutlarda, sıcak ve samimi ortamlar yaratarak kutladık. Kitlesel denilebilecek büyüklükte kültür gösterileriyle ülkemizin tanıtımına ve halktan halka ilişkilerin geliştirilmesine katkıda bulunduk. Bu çalışmaları yaparken, daima Akdeniz'in kuzey sahilinden Güneye, Orta Doğu'ya, Magreb'e, Arap Âlemine, Afrika'ya sevgi ümit ve dayanışma mesajları gönderildi.

Bütün faaliyetlerimizin Mısır basını tarafından yakından izlenmesi sağlandı. Yazılı ve görsel medya yoluyla kardeş Mısır halkına ve kamuoyuna her vesileyle ulaştık. Hizmete giren TRT Arapça Kanalının canlı yayınlarına ve stüdyo çalışmalarına katıldık. Türkiye'nin Mısır'a yönelik kardeşlik duygularının, keza bu ülkeye yönelik faaliyetlerimizin kamu diplomasisi yoluyla da Mısır toplumuna olabildiğince geniş ve güçlü bir biçimde yansıtılmasını hedefledik.

Başta Mısır Arap Cumhuriyeti hükümetleri olmak üzere, Mısır halkının, meslek ve sivil toplum kuruluşlarının, işadamlarımızın ve vatandaşlarımızın katkıları; Büyükelçiliğimiz mensuplarının inançlı ve fedakâr mesaisi olmadan yukarıda özetlemeye çalıştığım faaliyetlerin gerçekleşmesi mümkün olamazdı.

Üç buçuk yılı bulan görev dönemimizde, Türk-Mısır ilişkilerinin siyasi, ekonomik, ticari, sosyal ve kültürel veçheleriyle ilgili Bakanlık ve kurumlarla, yazılı ve görsel basınla, meslek kuruluşlarıyla ve halktan halka temaslarımızın yüksek düzeyde ve süreklilik arz edecek şekilde yoğunlaştırılması yönünde sağlam temeller ve sürdürülebilir adımlar attığımıza, kalıcı ilişkiler tesis edebildiğimize inanıyorum.

Ülkelerimize ve halklarımıza hayırlara vesile olması temennisiyle. D

08-HUSEYIN AVNI BOTSALI.indd 5 29.04.2013 12:09

Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kongo Cumhuriyeti ve Orta Afrika Cumhuriyeti ile Ekonomik İlişkilerimiz

Dr. Bekir Uysal
T.C. Kinşasa Büyükelçisi, Kongo Demokratik Cumhuriyeti

Kongo Demokratik Cumhuriyeti

Kongo Demokratik Cumhuriyeti (KDC) orta Afrika'da geniş bir coğrafyaya yayılmaktadır. KDC zengin maden yataklarına, verimli tarım sahaları ve geniş ormanlara sahiptir. 2,5 milyon km2 toprakları ve 70 milyon nüfusuyla bölgenin en önemli ülkelerinden biridir. Ülke, gezegenin ikinci büyük biyosferini barındırmakta, Afrika ormanlarının %40'ına, dünya ormanlarının ise %14'üne, dolayısıyla

09-BEKİR UYSAL KONGO.indd 2 25.04.2013 23:35

Amazon'dan sonra ikinci büyük "fauna-flora" zenginliğine sahip bulunmaktadır. Petrol, bakır, elmas, altın, uranyum gibi stratejik öneme sahip zenginliklerin de bulunduğu ülkede kişi başı mili gelir düzeyi 300 ABD Doları civarındadır.

Bazı etnik ve bölgesel çatışmalar ile kabileler arası sorunlar bir yana, ülkede bir siyasi istikrardan söz edilebilir. Kasım-2011'de yapılan Cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimleri, KDC tarihinin ikinci çok partili seçimini oluşturmuştur. Halen doğu eyaletlerinde faaliyet gösteren çeşitli isyancı gruplar bulunmakta olup, KDC silahlı kuvvetleri, 17 bin askerden müteşekkil ve ülkemizin de 14 polisle katkı sağladığı BM barışı koruma birliği MONUSCO'nun yardımı ile bu grupların saf dışı edilmesine yönelik operasyonlarını sürdürmektedir. KDC hükümeti isyancı örgütlerden biriyle, örgütün eylemlerine son vermesi, işgal ettiği topraklardan çekilmesi ve KDC ordusuna katılmasına yönelik müzakerelere devam etmektedir.

Ayrılıkçı hareketler, komşularıyla olan sınır güvenliği sorunları, etnik çeşitlilik, komşusu Ruanda'da 1994 yılında yaşanan soykırım, BM Genel Sekreteri Sayın Ban Ki Moon'un Şubat 2013'te BM Güvenlik Konseyine sunduğu raporda da belirttiği gibi, son 15 yılda toplam 8 milyon kişinin ölümüne yol açan ve bu yönüyle İkinci Dünya Savaşından bu yana en çok can kaybının kaydedildiği çatışmalar, akarsu zenginliğine dayalı hidroelektrik potansiyeli, temel gıda maddeleri ve temiz suya ulaşım, sağlık hizmetleri, yasadışı göç... Tüm bu hususlar ve bunlarla doğrudan veya dolaylı ilgili diğer sorunlar ülkemizi de ilgilendiren uluslararası politika temaları bağlamında, bu ülkeyi Türkiye'nin yakından izlemesi için bazı temel nedenleri teşkil etmektedir. Bir Türk okulunun da faaliyet gösterdiği ve 100'e yakın vatandaşımızın yaşadığı KDC'ye ülkemizce 2012-2013 öğretim yılında, lisans ve yüksek lisans olmak üzere toplam 36 burs tahsis edilmiştir. Burslardan yararlanan KDC'li öğrenciler halen Türkiye'de dil eğitimi almaktadırlar.

Ülkemizin Afrika'ya açılım politikası ve mali kriz sonrası yeni pazar arayışları çerçevesinde, son dönemde iş adamlarımızın ülkeye ilgisinin arttığı görülmektedir. Sayın Cumhurbaşkanımızın Mart 2010'da başkent Kinşasa'ya yapmış olduğu ziyaret, ikili ilişkilerimizde ivme ve yatırım ortamında yeni fırsatlar yaratmıştır. Ülkede hâlihazırda, mobilya üretimi, kargo hizmeti, su sondajı, tekstil ürünleri, asansör, kapı-pencere imalatı vb. alanlarda faaliyet gösteren firmalarımız mevcuttur. Öte yandan, THY'nin 27 Ağustos 2012 tarihinde haftada beş gün olmak üzere İstanbul-Kinşasa doğrudan uçuşlarına başlaması ve Büyükelçiliğimiz Ticaret Müşavirliğinin faaliyete geçmesi, KDC'deki yatırım ve ticaret imkânlarının girişimcilerimizce daha iyi tanınmaya başlamasını sağlamış, ülkeye olan ilginin giderek artmasına ve ekonomik ilişkilerimizin gelişmesine yönelik bir süreci beraberinde getirmiştir. Nitekim ticaret hacmimiz önceki yıllara nazaran artış kaydetmektedir. İkili ilişkilerde önemli bir aşamayı KDC'nin Temmuz-2011'de Ankara'da Büyükelçilik açması teşkil etmiştir.

Sayın Cumhurbaşkanımızın Mart 2010'da başkent Kinşasa'ya yapmış olduğu ziyaret, ikili ilişkilerimizde ivme ve yatırım ortamında yeni fırsatlar yaratmıştır. Ülkede hâlihazırda, mobilya üretimi, kargo hizmeti, su sondajı, tekstil ürünleri, asansör, kapı-pencere imalatı vb. alanlarda faaliyet gösteren firmalarımız mevcuttur.

KDC ile ikili ekonomik ilişkilerimizin ahdi zeminini, 16 Haziran 1983 tarihinde imzalanan Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması ve Ticaret İşbirliği Anlaşması oluşturmaktadır. Bu anlaşmalar 7 Temmuz 1986 tarihinde onaylanmıştır. KDC ile aramızda, ticaret, yatırımlar ile çeşitli ölçeklerdeki ekonomik ilişkilerin çeşitlendirilip geliştirilmesinde öncülük edecek İş Konseyi benzeri kurumsal işbirliği düzeneklerinin kurulmasında fayda görülmektedir. Öte yandan, yatırım ortamını doğrudan ilgilendiren Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Serbest Ticaret Anlaş-

09-BEKİR UYSAL KONGO.indd 3 25.04.2013 23:35

KC Cumhurbaşkanı Denis Sassou Nguesso'nun, Sayın Cumhurbaşkanımızın davetine icabetle 14-16 Kasım 2012 tarihinde ülkemize yapmış olduğu resmi ziyaret, ikili ilişkilerimize ivme kazandırmıştır. Ziyaret vesilesiyle altı anlaşma imzalanmış ve karşılıklı büyükelçilik açma iradesi beyan edilmiş, netice olarak Ocak 2013 ayı itibariyle KC Ankara Büyükelçiliği faaliyete geçmiştir.

malarının imzalanması öngörülmekte, bu konuda tarafımızca hazırlanıp iletilen metinlere KDC makamlarının yanıtı beklenmektedir.

KDC'deki çatışma ortamı, ekonomik faaliyetlere ilişkin hukuki mevzuattan ileri gelen güçlükler, başkente birçok bölgenin karayolu bağlantısı olmamasından kaynaklanan coğrafi uzaklık, bölgede mevcut ticari riskler, iki ülke işadamlarının birbirlerini yeterince tanımamaları vb. sorunlar Türkiye ile KDC arasındaki ticari ilişkilerin gelişmesinin önündeki zorluklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözü edilen zorluklar, ülkelerimiz arasındaki ekonomik ticari ilişkilerin geliştirilmesi konusunda mevcut kararlılığa halel getirmemiş, nitekim KDC ile ticaretimiz son yıllarda artış göstermiştir. 2003 yılında 1 milyon dolar olan ikili ticaret hacmi, 2012 yılında 60 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. Dış ticaret dengesi ülkemiz lehinedir. Son dönemde KDC pazarına giren Türk mallarının çoğaldığı ve ülkemize yönelik ticari ilginin arttığı gözlemlenmektedir. Gıda maddeleri, işlenmiş mamuller ve çeşitli makineler KDC pazarında başlıca Türk malları olarak göze çarpmaktadır. KDC'den ülkemize yapılan ithalat ise ağırlıklı olarak hammaddelerden oluşmaktadır.

Kongolu tacirlerin yanı sıra, Lübnan, Yahudi ve Hint kökenliler olmak üzere, KDC'de mukim üçüncü ülkeler uyruklu işadamları da Türk pazarına yönelmeye başlamışlardır. Yıllardır Güney Afrika Cumhuriyeti, Batı Avrupa ülkeleri, Dubai, Hong Kong'dan ithal ettikleri ürünleri yerli tüketiciye pazarlayan söz konusu işadamları, Türk iş çevreleriyle temasa geçerek, gittikçe daha fazla Türk ürünü ithal et-

09-BEKIR UYSAL KONGO.indd 4 25.04.2013 23:35

mektedirler. Bu türdeki ithalatın içinde tüketim mallarının artmakta olduğu anlaşılmaktadır.

Kongo Cumhuriyeti

Öte yandan, akredite olduğumuz Kongo Cumhuriyeti (KC) ile siyasi ve ekonomik ilişkilerimiz gelişmektedir. KC Cumhurbaşkanı Denis Sassou Nguesso'nun, Sayın Cumhurbaşkanımızın davetine icabetle 14-16 Kasım 2012 tarihinde ülkemize yapmış olduğu resmi ziyaret, ikili ilişkilerimize ivme kazandırmıştır. Ziyaret vesilesiyle altı anlaşma imzalanmış ve karşılıklı büyükelçilik açma iradesi beyan edilmiş, netice olarak Ocak 2013 ayı itibariyle KC Ankara Büyükelçiliği faaliyete geçmiştir.

İki ülke arasındaki ticaret hacminin 2000 yılından itibaren sürekli artarak yıllık 4,09 milyon dolardan 2011 yılında yıllık 104,18 milyon dolara ulaştığı görülmektedir. Bununla beraber bu rakam, Sahra altı Afrika Ülkeleriyle (SAGA) 2011 yılında gerçekleşen 7,059 milyar dolarlık yıllık ticaret hacmimizin ancak % 1,48'ini oluşturmaktadır. KC çeşitli maden kaynakları, petrol, orman ürünleri vb. doğal zenginlikleri ve ihtiyaç duyulan yatırım-ticaret alanları ile girişimcilerimiz ve yatırımcılarımızca keşfedilme beklentisi içinde olan bir ülkedir. Bu arzu KC Cumhurbaşkanının ülkemize gerçekleştirdiği ziyaret sırasında dile getirilmiştir.

İki ülke ticaretini oluşturan ürün grupları incelendiğinde ise 2011'de KC'ye ihraç ettiğimiz başlıca ürünlerin demir-çelik, hububat, çimento, cam, seramik, et ürünleri ve motorlu askeri araçlar olduğu dikkat çekmektedir. Ülkemizin KC'den ithal ettiği başlıca mallar ise bakır, tungsten ve magnezyum gibi çeşitli metaller, ağaç ve kauçuktur. Önemli bir petrol üreticisi olan KC'den neredeyse hiç petrol ve petrol ürünü (yıllık sadece 3.000 dolar) ithal etmekte oluşumuz, ticaretimizi geliştirmemiz gerektiğini ortaya koymaktadır.

Kayıtlarımıza göre KC'de 12 vatandaşımız ikamet etmektedir. Bu vatandaşlarımızdan onu başkent Brazzaville'de ikisi ise ülkenin liman kenti Pointe Noire'da bulunmaktadır. Brazzaville'de bir Türk işletmesinde çalışan beş vatandaşımız vardır.

Orta Afrika Cumhuriyeti

Orta Afrika Cumhuriyeti (OAC) ile de ikili ilişkilerimizi geliştirme arzusundayız. 2009 yılında 4 milyon dolar seviyesinde gerçekleşen ikili ticaret hacmimizin 2010 yılında 6 milyon dolara çıkmış olmakla birlikte iki ülke arasındaki potansiyeli yansıtmaktan uzak olduğu bir gerçektir. OAC su kaynakları, ormanlar, elmas, uranyum ve altın gibi madenler açısından zengindir. Ancak, altyapı alanında eksiklikleri bulunmaktadır. Başkent Bangui'de 35 vatandaşımız yaşamaktadır. Bunların tümü Türk okulunda görevli vatandaşlarımız ve aile bireyleridir. Cumhurbaşkanı Bozizé, isyancı grupların oluşturduğu muhalif koalisyon ile 2013 Ocak ayında Gabon'un başkenti Libreville'de barış anlaşması imzalamış ve milli birlik hükümeti kurulmuştur.

Değerlendirme

Buraya kadar ele alınan hususlardan ortaya çıkan sonuca göre, girişimcilerimizin Afrika kıtasına ve kıta içinde özellikle doğal kaynaklar açısından kayda değer zenginliğe sahip söz konusu üç ülkeye ilgi göstermelerinde fayda olduğu anlaşılmaktadır. Görüleceği üzere, çeşitli sorunlar olsa da bakir yatırım alanları ve ilginç ticaret olanakları bulunmaktadır.

Gelecek on yıllarda Afrika kıtasının daha da artacak ekonomik potansiyelinin daima hatırda tutulması, bu bağlamda yatırım alanlarının hizmetler ve altyapı sektörleri bakımından da takip edilmesi önem taşımakta, birçok ülkenin ilgi odağı haline gelen bu bölgede bizim de özellikle iş çevrelerimizle varlık göstermemiz kaçınılmaz görünmektedir. D

Gelecek on yıllarda Afrika kıtasının daha da artacak ekonomik potansiyelinin daima hatırda tutulması, bu bağlamda yatırım alanlarının hizmetler ve altyapı sektörleri bakımından da takip edilmesi önem taşımakta, birçok ülkenin ilgi odağı haline gelen bu bölgede bizim de özellikle iş çevrelerimizle varlık göstermemiz kaçınılmaz görünmektedir.

09-BEKİR UYSAL KONGO.indd 5 25.04.2013 23:35

Komşumuz Gabon

Ahmet Rıza Demirer
T.C. Librevil Büyükelçisi, Gabon

Son dönemde ülkemizin ilişkilerinin ivme kazandığı Afrika ülkeleri arasında Gabon da yer almaktadır. Librevil Büyükelçiliğimiz 14 Ocak 2012 tarihinde faaliyete başlamıştır. Gabon'un Ankara Büyükelçiliğinin ise bu yıl içinde açılması beklenmektedir.

Sayın Cumhurbaşkanımız 2011 yılında, Sayın Başbakanımız ise 2013 yılının ilk günlerinde Gabon'a ziyaretler gerçekleştirmiştir. Gabon Cumhurbaşkanı Ali Bongo Ondimba ise 2012 yılında ülkemizi ziyaret etmiştir. 1,5 yıllık bir dönemde gerçekleştirilen en yüksek seviyedeki bu resmi ziyaretler, Türkiye ile Gabon arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkilerin mükemmel seviyesini en iyi şekilde özetlemektedir.

Sayın Başbakanımızın 6-8 Ocak 2013 tarihlerinde Gabon'a gerçekleştirdikleri ziyaret, Türkiye-Gabon ilişkilerinin daha somut bir içeriğe kavuşturulması açısından bir dönüm noktasını teşkil etmiştir. Söz konusu ziyaret sırasında, ikili ticaret hacminin 2015 yılına kadar 100 milyon dolar seviyesine çıkarılması kararlaştırılmıştır. Esasen, bu hedefe daha da önce ulaşılabileceğine dair beklentimiz mevcut-

10-ALI RIZA DEMİRER.indd 2 25.04.2013 23:35

Sayın Başbakanımızın 6-8 Ocak 2013 tarihlerinde Gabon'a gerçekleştirdikleri ziyaret, Türkiye-Gabon ilişkilerinin daha somut bir içeriğe kavuşturulması açısından bir dönüm noktasını teşkil etmiştir. Söz konusu ziyaret sırasında, ikili ticaret hacminin 2015 yılına kadar 100 milyon dolar seviyesine çıkarılması kararlaştırılmıştır. Esasen, bu hedefe daha da önce ulaşılabileceğine dair beklentimiz mevcuttur.

tur. Sayın Başbakanımızın ziyareti vesilesiyle Türkiye-Gabon Karma Ekonomik Komisyonu 1. Toplantısı ve İş Forumu 3. Toplantısı gerçekleştirilmiş, TİKA'nın program uyguladığı ülkeler arasına Gabon da girmiştir. Sayın Başbakanımız ve Cumhurbaşkanı Ali Bongo Ondimba'nın kararlaştırdıkları Librevil İmam Hatip Lisesi projesi, önümüzdeki dönemde TİKA tarafından hayata geçirilecektir. Gabon'un öncelikli projeleri arasında bulunan başkent Librevil'in kapsamlı konut projesinin ilk aşamasını üstlenen şirketlerimizden ikisinin şantiyeleri bu yılın Ocak ayında faaliyete geçmiştir. Bu projede yer alacak diğer şirketlerimizin şantiyelerinin de önümüzdeki günlerde kurulması beklenmektedir. 31 Ocak 2013 tarihinde başlayan THY İstanbul-Librevil seferleri iki toplum arasındaki etkileşimi pekiştiren bir diğer önemli gelişmedir. 2-4 Nisan 2013 tarihlerinde Librevil'de düzenlenen Türk Sinema Günleri ise kültürel alandaki ilk önemli etkinliği teşkil etmiştir. Ülkemiz devlet bursuyla öğrenim gören öğrencilere ilaveten, Gabon ilk defa 2012-2013 akademik yılında ülkemize Gabon burslusu öğrenci göndermiştir. Ülkemizde öğrenim gören Türkiye veya Gabon burslusu öğrencilerin sayısının her geçen sene artması beklenmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığımız ile Gabon Yüksek İslam İşleri Konseyi arasında da işbirliği tesis edilmiştir. 2012 yılında Büyükelçiliğimiz ve

10-ALI RIZA DEMİRER.indd 3 25.04.2013 23:36

Uluslararası Türk-Gabon Okulu personeli ile uluslararası şirketlerde çalışan vatandaşlarımızdan ibaret 30 kişilik Türk toplumunun büyüklüğü 2013 yılında 550'yi geçmiştir. Bu sayının her geçen gün artması beklenmektedir. Gabon'da Türk vatandaşlarının ve şirketlerinin sayısının artmasına paralel olarak Uluslararası Türk-Gabon Okulu tarafından 2012 yılında mütevazı bir etkinlik olarak düzenlenen Türkiye-Gabon Dostluk Günleri, 2013 yılında Büyükelçiliğimizin himayesinde ve şirketlerimizin sponsorluğunda 21-23 Mart 2013 tarihlerinde üç güne yayılarak kapsamlı şekilde gerçekleştirilmiştir. Büyükelçiliğimizce 2012 yılında yaklaşık 1000 vize verilmiştir. 2013 yılında ise bu sayıya yılın ilk dört ayında ulaşılması beklenmektedir.

Tüm bu gelişmeler ve rakamlar, Türkiye ile Gabon arasındaki ilişkilerin hızlı bir gelişim seyrinde olduğunu göstermektedir.

Gabon petrol, manganez ve demir gibi doğal kaynaklara sahip bir ülkedir. Özellikle petrol gelirleri sayesinde, kişi başına gelir son yıllarda 10.000 doların üstünde seyretmektedir. Ülke turizm açısından da ciddi bir potansiyel barındırmaktadır. Buna karşılık, topraklarının yüzde 85'i yağmur ormanları ve savanalar ile kaplı olan ülkede sanayi ve tarımsal üretim faaliyetleri hemen hemen yok denilecek düzeydedir. Ülkede tüketilen mamullerin neredeyse tamamı ithaldir. Ülke nüfusunun % 30-35'ni Batı Afrika kökenli göçmenlerin teşkil etmesi, Gabon'un insan kaynakları konusundaki sıkıntılarını yansıtan en anlamlı veridir.

Babası önceki Cumhurbaşkanı Ömer Bongo Ondimba'nın vefatından sonra 2009 yılında Cumhurbaşkanı seçilen Ali Bongo Ondimba ülkeye farklı bir çehre kazandırmayı hedeflemektedir. Ömer Bongo Ondimba, Frankofon Afrika ülkelerinin akil adamı olarak bilinen ve Fransa ile yakın ilişkiler sürdüren bir devlet adamıydı. Gabon'da siyasi istikrar Ömer Bongo Ondimba'nın politikaları ve 40'dan fazla etnik grubu içeren Gabon halkının sağduyusu sayesinde sağlanmıştır.

Ali Bongo Ondimba ise, tarihin akışına uygun olarak, sömürgecilik döneminden miras kalan kalıpları değiştirmek isteyen, ülkenin dış ilişkilerini çeşitlendirmeye gayret eden, gelişmekte olan ülkeler ile ilişkilere öncelik veren ve bu ülkelerin deneyimlerinden yararlanmayı arzu eden bir anlayış sergilemektedir.

Cumhurbaşkanı Ali Bongo Ondimba, ülkenin atıl potansiyelini harekete geçirmek ve hızlı bir kalkınma hamlesini gerçekleştirmek için 2009 yılında, "Gelişen Gabon" isimli, 2025 yılına kadarki dönemi kapsayan ve büyük altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesini öngören bir kalkınma vizyonu ortaya koymuştur. Bu vizyon çerçevesinde, ülkemiz, Gabon yönetimi tarafından öncelikli işbirliği ortakları arasında kabul edilmektedir.

Cumhurbaşkanı Ali Bongo Ondimba, ülkenin atıl potansiyelini harekete geçirmek ve hızlı bir kalkınma hamlesini gerçekleştirmek için 2009 yılında, "Gelişen Gabon" isimli, 2025 yılına kadarki dönemi kapsayan ve büyük altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesini öngören bir kalkınma vizyonu ortaya koymuştur. Bu vizyon çerçevesinde, ülkemiz, Gabon yönetimi tarafından öncelikli işbirliği ortakları arasında kabul edilmektedir. Gabon tarafının bu iradesi, ilişkilerimize hız kazandıran unsurlar arasında yer almaktadır.

Gabon, Orta Afrika'nın uluslararası vitrini olma isteğini taşıyan bir ülkedir. 2012 yılında düzenlenen, Ekvator Ginesi ile müşterek Afrika Futbol Şampiyonası, New York Forum Africa isimli uluslararası konferans, Afrika'da bir ilki teşkil eden sürat tekneleri Grand Prix'si, İİT Ulaştırma Bakanları Konferansı ile 8-11 Ocak 2013 tarihlerinde gerçekleştirilen Orta Afrika Cumhuriyeti konulu bölge ülkeleri Devlet Başkanları Zirvesi, keza 26-28 Mart 2013 tarihlerinde düzenlenen Petrol Üreticisi Afrika Ülkeleri 5. Konferansı gibi etkinlikler Gabon'a uluslararası görünürlük kazandırmayı amaçlayan iradenin tezahürleridir.

Sahip olduğu doğal zenginliklerle yabancı yatırımcılara büyük imkânlar sunan ve tüke-

10-ALI RIZA DEMİRER.indd 4 25.04.2013 23:35

tim maddelerinin tamamını ithal eden Gabon, uluslararası ticaret mekanizmalarına ilişkin önemli bir birikime sahiptir. Gabon'da küçük-büyük tüm yerel şirketler uluslararası ticarette yer almakta ve ülkede çok sayıda yabancı şirket faaliyet göstermektedir. Ancak ülke nüfusunun azlığına ve komşu ülkelerle ulaşım güçlüklerine bağlı olarak, ülke ticaret hacminin sınırlı olduğu da dikkate alınması gereken bir gerçektir. Tüm bu unsurlar bir arada değerlendirildiğinde, Gabon'u potansiyel vadeden bir pazar olarak kabul edip bu ülkeye yerleşerek ülkenin ekonomik ve ticari hayatına katılacak şirketlerimiz için ciddi fırsatların mevcudiyeti söz konusudur.

Sonuç olarak, Türkiye ve Gabon arasında yoğun, sağlıklı, katma değer kazandıran ve uzun vadeli bir işbirliğinin sürdürülmesi için gerekli irade ve koşullar mevcuttur. Öte yandan, Cumhurbaşkanı Ali Bongo Ondimba'nın 2009 yılında açıkladığı Gelişen Gabon projesi ile ülkemizin Afrika Açılımı birbiriyle örtüşen iki stratejiyi teşkil etmektedir.

"Afrika Ne Kadar Uzak?" sorusuna Gabon'dan yanıt arandığı takdirde, Afrika ile tarihi bağlarımızın yeniden canlanması ve Türkiye ve Gabon arasındaki ilişkilerin ruhunu oluşturan kardeşlik ve dayanışma hissiyatı temelinde günden güne artan kapsamlı işbirliğimiz dikkate alındığında, Türkiye ve Gabon'u aralarındaki coğrafi mesafeyi zihinlerinden silmiş ve birbirlerini iki komşu gibi yakın gören ülkeler olarak kabul etmek isabetli ve doğru bir tespit olacaktır. D

Gabon'da küçük-büyük tüm yerel şirketler uluslararası ticarette yer almakta ve ülkede çok sayıda yabancı şirket faaliyet göstermektedir. Ancak ülke nüfusunun azlığına ve komşu ülkelerle ulaşım güçlüklerine bağlı olarak, ülke ticaret hacminin sınırlı olduğu da dikkate alınması gereken bir gerçektir.

10-ALI RIZA DEMİRER.indd 5 25.04.2013 23:35

Yakınlaşmaya Başladığımız Uzak Köşeler - Zambiya

Ahmet Arda
T.C. Lusaka Büyükelçisi, Zambiya

Kısaca Zambiya

Zambiya, Afrika'nın Ekvator çizgisinin güneyinde kalan kısmının ortasında yer almaktadır. Batıda Angola, güneyde Namibya, Botsvana, Zimbabve, doğuda Mozambik, Malavi kuzeyde Tanzanya ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'yle çevrilmiştir. Yaklaşık 752.000 km2'lik arazide 14 milyon civarında nüfus yaşamaktadır. Nüfusun yılda %3 arttığı tahmin edilmektedir. 1964 yılında bağımsız olmuştur. Başkenti 1,5 milyon nüfuslu Lusaka'dır. Adını, ülkeyi kuzeyden güneye ve doğudan batıya kateden Zambezi nehrinden almıştır.

Bağımsızlığını kazandığı 1964 yılından 1991 yılına kadar kurucu Cumhurbaşkanı Dr. Kenneth Kaunda liderliğinde tek parti tarafından sosyalist, devletçi ekonomik politikayla yönetilmiştir. Bağımsızlık ve bağlantısızlık, anti sömürgecilik dış politikasının önde gelen

11-AHMET ARDA ZAMBIYA.indd 2 25.04.2013 23:36

ilkeleri olmuştur. İzleri bugün de sürmektedir. Devletin ilk yıllarında, başta bakır olmak üzere hammadde fiyatlarının yüksek olması, kolay kredi bulunmasına ve kamu iktisadi kuruluşlarının ihdasına, devlet eliyle birçok yatırım yapılmasına imkân tanımıştır. 1970'lerin sonlarında bakır fiyatlarının dibe vurmasıyla, Zambiya adeta iflas etmiş, aşırı borçlu fakir ülkeler (HIPC) arasına girmiştir. 1991'de çok partili rejime geçilmiş, Movement for Multi Party Democracy (MMD) seçimleri kazanmış, Kaunda'nın partisi United National Independence Party (UNIP) muhalefete düşmüştür. Zambiya, 1991 den 2011 genel seçimlerine kadar MMD hükümetleriyle yönetilmiştir. 2011 yılının Eylül ayında yapılan Genel Seçimleri Patriotic Front (PF) kazanmıştır. Zambiya, Afrika kıtasında 1991 yılından itibaren düzenli olarak seçimlerin yapıldığı ve iktidarın seçimle değiştiği nadir ülkelerden biridir. İktidar seçimle iki kez değişmiştir. İçinde bulunduğumuz dönemde PF ve 5. Cumhurbaşkanı Michael Chilufya Sata görevdedir.

1991 yılından sonra, zarar eden kamu kuruluşları, bakır madenleri dâhil, süratle satılmış, ekonomi liberalleştirilmiş, 6 milyar dolara ulaşan borçlarının bir kısmı silinmiş, yerel para birimi Kvaça'nın değeri serbest piyasada oluşmaya bırakılmıştır. Bankacılık sistemi normal çalışmaktadır. Bakır fiyatlarına bağlı olarak ekonomik hayatta bir sıkıntı görülmese de uluslararası piyasalarda bakır fiyatlarında meydana gelebilecek ciddi dalgalanmalar tüm ekonomiyi ve halkın refahını etkileyebilecektir. 2011 seçimleriyle ilk kez iktidar olan PF, önceden özelleştirildiği halde, özelleştirme koşullarında yer alan yatırımlar yapılmadığı gerekçesiyle, demiryolları işletmesini ve bazı maden yataklarını yeniden devletleştirmiş, hisselerinin %75'i Libyalı bir şirkete satılan Zambiya'nın en büyük telekomünikasyon şirketi Zamtel'e de el koymuştur.

Bir kara ülkesi olan Zambiya, ihracat ve ithalatında Güney Afrika limanları dışında, Mozambik'in Beira, Tanzanya'nın Darüsselam, Namibya'nın Walvis Bay limanlarını kullanmaktadır. Tanzanya'yla arasında bir de demiryolu bulunmaktadır.

Zambiya, Birleşmiş Milletler ölçütlerine göre, en az gelişmiş ülkelerden biridir. Ülkenin ana döviz kaynağı, en büyük ihracat ürünü olan bakırdır. Bakır ve bakır ürünleri, Zambiya'nın

Bakır fiyatlarına bağlı olarak ekonomik hayatta bir sıkıntı görülmese de uluslararası piyasalarda bakır fiyatlarında meydana gelebilecek ciddi dalgalanmalar tüm ekonomiyi ve halkın refahını etkileyebilecektir.

ihracatının yaklaşık %80'ini oluşturmaktadır.

Zambiya'nın GSYH'si 21,8 milyar dolar, kişi başına yıllık geliri 1.600 dolar olarak tahmin edilmektedir. GSYH, yılda yaklaşık %6,7 büyümektedir. GSYH'nin yaklaşık %47'sini hizmet, %33'ünü endüstri, kalan %20'sini ise çalışabilir nüfusun %85'inin geçimini sağladığı tarım sektörü oluşturmaktadır. Son yıllarda yaşanan istikrarlı ekonomik gelişmeye rağmen, yoksulluk ve işsizlik Zambiya'da önemli bir ekonomik sorun olmaya devam etmektedir. Nüfusun yaklaşık %68'i yoksulluk sınırının altında yaşamakta, kırsal bölgelerde yoksulluk oranı %80'e yaklaşmaktadır. GSYİH'nın % 27-30'u dış yardımlardan gelmektedir.

Zambiya, BM'nin 2013 yılında yayınladığı insanî kalkınma endeksinde 163. sıradadır. Kentsel nüfusun yaklaşık %25'inin, kırsal nüfusun %5'inden azının elektrik enerjisine erişimi vardır. HIV/AIDS nüfusun yaklaşık %15-30'unu etkilemektedir. 1 milyon AIDS'li olduğu varsayılmaktadır. HIV/AIDS'in yaygın olmasının dış yatırımları caydıran etkisi olabileceği tahmin edilmektedir. Sıtma diğer en yaygın hastalıktır. Ortalama hayat beklentisi 49 yaştır. Nüfusun %71'i okur yazardır.

Zambiya 8,5 milyar dolar civarında ihracat yapmaktadır. Bakır, kobalt, elektrik enerjisi, tütün, çiçek ve pamuk ana ihraç ürünleridir. İhracatını Çin, İsviçre (metal borsası) , Güney Afrika, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Kore'ye yapmaktadır. İthalatı 7,5 milyar dolar dolayındadır. Güney Afrika, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Çin ve Kuveyt ve BAE başlıca ithalat yaptığı ülkelerdir.

Ülkenin ortalama rakımı yaklaşık 1.200

11-AHMET ARDA ZAMBIYA.indd 3 25.04.2013 23:36

metredir. En yüksek noktası Mafinga Hills, denizden 2.301 metre ve en alçak noktası Zambezi nehri, denizden 329 metre yüksektedir. Haziran-Ekim arası kurak, Kasım-Mayıs arası yağışlıdır. Kuzeyinde yılda ortalama 2 metreden fazla yağmur yağar. Güneyinde yılda 1,5 metre ortalamaya ulaşılmaktadır. Gerek akarsular gerek yer altı su kaynakları bakımından zengindir. Afrika'nın dördüncü en uzun nehri Zambezi ve Luangva, iki çok önemli su kaynağıdır. Ayrıca, bu nehirleri besleyen daha ufak çaplı çok sayıda akarsu mevcuttur. Sulak tarım yapılma imkânı olan arazilerin %15'i kullanılmaktadır.

Zambiya, BM içinde 77'ler ve Bağlantısızlar gruplarına dâhildir. Afrika Birliği Örgütünün yanı sıra bölgesel ekonomik örgütlerden Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA) ve Güney Afrika Kalkınma Topluluğuna (SADC) üyedir.

Zambiya hakkında birçok istatistikî rakam vermek mümkündür ancak verilen rakamlarla anlatılmak istenenler, genellikle gerçekte karşılaşılanları yansıtmamaktadır. Zambiya'nın tümü bir pazar ekonomisinde bütünleşmediği sürece de yansıtması oldukça zordur. Kişi başına 1.500 / 1.600 dolar yıllık gelir, paranın çok az kullanıldığı bir ekonomide çok fazla bir anlam ifade edememektedir. Gini endeksi, çok dengesiz görünmekte hatta çok tehlikeli bir düzeyi işaret etmektedir (50,8). Ancak, örneğin, gelir düzeyi yüksek olanlar, şehirlerde yaşayanlar için muzun kilosu 2 dolar olurken, aşırı fakir sınıfına giren kırsal kesim için 2 kilo muz 20 sente alınabilmektedir.

Türkiye - Zambiya

Zambiya eski Cumhurbaşkanı Banda, 2010 yılının Ağustos ayında Türkiye'yi resmen ziyaret etmiştir. Banda, daha sonra 2011 BM En Az Gelişmiş Ülkeler Zirvesi için de İstanbul'a gelmiştir. 2008 yılından bu yana ekonomik konularla ilgilenen bazı Zambiya kabine üyeleri çeşitli vesilelerle Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Türkiye'den Zambiya'ya henüz üst düzey ziyaret yapılmamıştır.

Lusaka'da Horizon adlı bir Türk okulu 2011 yılından beri faaliyettedir. Halen 210 kadar öğrencisi vardır.

18 Şubat 2011 tarihinde güven mektubu takdiminden sonra T.C. Lusaka Büyükelçiliği faaliyete geçmiştir.

Kuzey Afrika dışında neredeyse Afrika'nın tümü ama özellikle de bu bölgesi Türkiye açısından yenidir. Aynı şekilde Türkiye de bu bölgede yer alan ülkeler için yeni hatta meçhul bir yer ve oyuncudur. Büyükelçilik olarak, hem Zambiya'nın Türkiye'de tanınmasına katkıda bulunulmaya hem de Zambiya'da Türkiye hakkında "farkındalık" yaratılmaya çalışılmak-

11-AHMET ARDA ZAMBIYA.indd 4 25.04.2013 23:36

tadır.

İkili ilişkilerin hukukî alt yapısını oluşturan anlaşmaların müzakere ve imzası sonra da onayının sağlanması, Büyükelçiliğin önemli işleri arasındadır. Bu çerçevede "Dışişleri Bakanlıkları Arasında Siyasi İstişare Mekanizması Kurulması", "Dışişleri Bakanlıkları Eğitim Merkezleri Arasında İşbirliği", "Sağlık Alanında İşbirliği" mutabakat muhtıraları, "Hava Ulaştırma Anlaşması" ve "Ticari ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmaları" tamamlanmış, yürürlüğe girmiştir. Yatırımların Korunması ve Teşviki Anlaşması (YKTKA) müzakereleri sürmektedir. Zambiya tarafının sunduğu Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması (ÇVÖA) ve Güvenlik Alanında İşbirliği Mutabakat Muhtırası taslakları tarafımızdan incelenmektedir. Savunma Alanında İşbirliği ve Savunma Alanında Eğitim Anlaşmaları taslakları da Zambiya tarafından incelenmektedir.

2003 yılında 350 bin dolar seviyesinde kaydedilen Türkiye Zambiya ikili ticaret hacmi, 2011 yılı sonunda kayda değer bir artış göstererek 119 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. Bu dönemde Zambiya'ya 6,1 milyon dolar seviyesinde ihracat gerçekleştirilmiş, Zambiya'dan 113,4 milyon dolarlık alım yapılmıştır.

İkili ticaret istatistikleri, iki ülke arasında gerçekleşen ticareti yansıtmamaktadır. THY'nın

Kişi başına 1.500 / 1.600 dolar yıllık gelir, paranın çok az kullanıldığı bir ekonomide çok fazla bir anlam ifade edememektedir. Gini endeksi, çok dengesiz görünmekte hatta çok tehlikeli bir düzeyi işaret etmektedir (50,8). Ancak, örneğin, gelir düzeyi yüksek olanlar, şehirlerde yaşayanlar için muzun kilosu 2 dolar olurken, aşırı fakir sınıfına giren kırsal kesim için 2 kilo muz 20 sente alınabilmektedir.

Afrika'ya ilişkin genişleme programında Lusaka hattının açılması yer almamasına rağmen, Büyükelçiliğimizin açılmasından sonra, Türkiye vizesi almanın kolaylaşması sonucunda bavul ticareti hızla gelişmiştir. Lusaka ve diğer kentlerdeki alış veriş merkezleri Türk malı hazır giyim ürünleriyle dolmuştur. Son zamanlarda Türk malı makine halıları da piyasaya çıkmıştır. Ayrıca cam eşya ve diğer mutfak malzemelerine de rastlanmaktadır. Birçok sektörde Türk malı makinelere yönelik ilgi artmıştır. Afrika'ya pazarlanan Türkiye menşeli ürünler genellikle Güney Afrika, Kenya gibi merkezî ve ulaşımı nispeten kolay ve ülkelerde depolandıktan sonra Afrika'nın Zambiya gibi diğer pazarlarına nakledilmektedir. Aynı şekilde, metal borsasından Türkiye'ye nakledilen bakırın ne kadarının Zambiya kökenli olduğu ticaret istatistiklerinde görünmemektedir.

Bu bölge insanının en önemli gıdası, beyaz mısır unudur. Bu nedenle un fabrikaları nüfusun beslenmesi bakımından çok önemli işletmelerdir. Zambiya'da büyük un fabrikalarının bazılarında Çorum ve Konya'dan gelen Türk malı değirmenler kullanılmaktadır. Büyük çiftliklerin korunması amacıyla kısa namlulu Türk malı tüfeklerin de getirildiği, enerji nakil hattı ihalesini alan Sırbistan kökenli bir şirketin direkler için gereken malzemeyi Türkiye'den getirttiği de duyulmuştur.

Türkiye kökenli büyük inşaat şirketlerinin,

11-AHMET ARDA ZAMBIYA.indd 5 25.04.2013 23:36

Afrika'nın bugüne kadar hep talan edilmekten kaynaklanan yabancılara karşı duyduğu "endişe"nin, sırtında "sömürgeci" kamburu taşımayan Türkiye için geçerli olmaması gerekmektedir. Nitekim Somali ve Sudan'a yaklaşımımız Türkiye'nin Afrika politikasının içinde yer alan insani yaklaşımı öne çıkartmıştır.

henüz Zambiya'ya gelmesi mümkün olamamıştır. Lusaka Kenneth Kaunda Uluslararası Havalimanı terminali inşaatı ve işletilmesine ilişkin ihalede ilk tercih olarak belirlenen Türk şirketiyle Zambiya hükümeti arasında müzakereler sürerken genel seçimler yapılmış ve iktidar değişmiştir. Yeni iktidar ihaleyi gereksiz bularak iptal etmiştir. Bu durumun yarattığı güven aşınmasının giderilmesine çalışılmaktadır.

Zambiya'nın ekonomisine bir bakış

Zambiya'nın gerek çıkarttığı bakırı gönderebilmesi gerek ithal ettiklerine kavuşabilmesi için, ulaşıma, kara ve demiryoluna yatırım yapması zorunludur. Nitekim donör ülkelerden, uluslararası kuruluşlar ve kalkınma bankalarından gelen mali katkılarla, karayollarının ıslahı, nehirler üzerine köprüler yapılması, demiryollarının ıslahı projelerine ilişkin ihaleler açılmaktadır. Diğer taraftan, kendi kaynaklarıyla, "kamu özel sektör ortaklığı" ("public private partnership") yap-işlet-devret projelerin de gerçekleştirilmesi mümkündür. Bazı karayollarının ıslahı ve akarsular üzerinde hidroelektrik santraller kurulması işleri genellikle bu yolla yapılmaya çalışılmaktadır. Bütçe kaynaklarından 2012 yılında karayollarının ıslahı için ayrılan fonların yalnızca %22'sinin kullanılabildiği de ayrıca açıklanmıştır. Bu da proje hazırlanmasında, onaylanmasında ve uygulanmasında zorluklarla karşılaşıldığını göstermektedir. Enerji nakil hattı, petrol boru hattı da Zambiya'nın kalkınmasına paralel olarak gündeme gelecek alanlardır.

Zambiya'da bakırın yanı sıra kobalt da çıkartılmaktadır. Altın, manganez ve kömür yatakları da mevcuttur. Zambiya'daki maden kaynaklarının çoğu hakkında ayrıntılı araştırma yapılmamıştır. Ülkenin %40'ının 1:50.000 ölçekli jeolojik haritası bulunmamaktadır.

Geniş otlaklarda hayvancılık yapılmaktadır. Takriben 3 milyon büyükbaş hayvan vardır.

Ana gıda olarak mısır yetiştirilmekte, mısırın yanı sıra şeker kamışı, pamuk, yerfıstığı, tütün ve kahve tarımı da yapılmaktadır.

Yabancı yatırımcıların, Zambiya'da şirket kurmak için en az 250 bin dolar aynî veya nakdî yatırım yapması, devlet ihalelerine katılabilmek içinse %50'sinden fazlası Zambiya vatandaşlarına ait bir şirketle ortak girişim kurması gerekmektedir. Yabancı yatırımlar, Zambiyalılara iş alanı açtığı ve beceri kazandırdığı ölçüde çeşitli teşvikler alabilmektedir.

Turizm, henüz emekleme devresindedir. Yılda yaklaşık 1 milyon turist ağırlandığı söylense de turistlerin önemli bir kısmı, büyükelçiliklerin, uluslararası kuruluşların, hükümet dışı kuruluşların, yabancı şirketlerin çalışanlarından oluşmaktadır. Lusaka ve Livingstone'daki bazı oteller dışında, uluslararası standartlara göre ortalama kalitede hizmet verebilecek otel bulmak mümkün değildir. Öte yandan,

11-AHMET ARDA ZAMBIYA.indd 6 25.04.2013 23:36

Zambiya, özellikle vahşi hayat, nehirler ve şelaleler açısından çok çekicidir. Kafue Millî Parkı, Afrika'nın ikinci en geniş millî parkıdır. Kafue Millî Parkının yanı sıra, Kasanka, Güney Luangva ve Aşağı Zambezi Millî Parkları cezbedicidir. Turizm alanında yatırım, pazarlama, konaklama, hizmet, tur operatörleriyle ülkemizin sahip olduğu bilgi birikimi önemli bir işbirliği alanı olma potansiyeline sahiptir.

Yakınlaşan uzaklık

Afrika Kıtası üzerinde, çoğunluğu 1960'lardan sonra bağımsızlığını kazanmış 54 devlet bulunmaktadır. Kıtanın özellikle güneyinin, doğal kaynakları tam olarak tespit edilememiştir. Tarıma elverişli geniş sulanabilir alanları vardır. Gerek fosil gerek yenilenebilir enerji kaynakları gibi jeotermal enerji kaynakları bakımından henüz bakir alanlara sahiptir. Bölgede özellikle insan kaynaklarına, eğitim ve sağlık alanında yatırım yapılmasıyla bu ülkelerin ileriye doğru hamle yapmaları sağlanabilecektir.

Türkiye, eğitim, sağlık ve turizm gibi mukayeseli üstünlüğü olan konularda Afrika ülkeleriyle işbirliği projelerini çeşitlendirmekte ve Kıta genelinde görünürlüğünü artırmaktadır.

Afrika'nın bugüne kadar hep talan edilmekten kaynaklanan yabancılara karşı duyduğu "endişe"nin, sırtında "sömürgeci" kamburu taşımayan Türkiye için geçerli olmaması gerekmektedir. Nitekim Somali ve Sudan'a yaklaşımımız Türkiye'nin Afrika politikasının içinde yer alan insani yaklaşımı öne çıkartmıştır. Türkiye'den beklentileri de Afrika'nın insan gücü potansiyelinin değerlendirilmesi imkânlarına yoğunlaştırmıştır. Türk okulları, Türkiye'de eğitim bursları, kısa dönemli eğitim programları hemen başlayan ve yürüyen önemli projelerdir. Türkiye'nin Afrika'ya girmesi doğal olarak statükodan yararlananları endişelendirmektedir. Afrika kıtasının Avrupa'ya bağlantısının çoğunluğunun Türkiye'ye kayması korkusu, Avrupa'daki bazı havayollarını Afrika'da planlamadıkları noktalara uçmaya zorlamıştır. Statükoda endişe uyandıran diğer bir alan inşaat alanıdır. İnşaat işlerine Türk müteaahitlerin yerleşik şirketlere göre önemli avantajları bulunmaktadır. Teknoloji transfer edecekler, yerleşik Türk nüfus olmadığı için niteliksiz elemanları yerel nüfustan bulacakları gibi, birçok nitelikli alan için de mümkün mertebe yerel eleman yetiştirecek ve istihdam edeceklerdir. En önemlisi de beraberlerinde 280 milyar dolara ulaşan uluslararası taahütlerinin getirdiği tecrübeleri taşımalarıdır.

Afrika siyasetimiz 2000'lerin başına kadar Türkiye'ye çok uzak bir coğrafya olan Afrika'yla aramızdaki mesafeyi her gün biraz daha azaltmaktadır. D

11-AHMET ARDA ZAMBIYA.indd 7 25.04.2013 23:36

Afrika'nın Doğu Kapısı Kenya ile Ekonomik ve Ticari İlişkilerimiz

H. Avni Aksoy
T.C. Nairobi Büyükelçisi, Kenya

Öncelikle yazımın başlığındaki "Afrika'nın Doğu Kapısı" deyimini açıklamak isterim. Kenya, Doğu Afrika'daki ekonomik bakımdan en gelişmiş altyapıya, ticari bağlantılara ve girişimcilik alışkanlıklarına sahip bir ülkedir. Komşusu olduğu Etiyopya, Güney Sudan, Uganda, Ruanda, Burundi, hatta aynı denize kıyısı olan Tanzanya için bir ticari portal işlevi görmektedir.

Ekonomik göstergelere bakıldığında Kenya'nın durumunun benzeri ülkelere göre biraz daha iyi olduğu görülmektedir. 2012 yılı tahmini rakamlarına göre cari fiyatlarla kişi başına gelir yaklaşık 1.000 dolar, satınalma gücü paritesine göre 1.800 dolardır. Satınalma gücü paritesine göre Kenya'da kişi başı-

12-H. AVNI AKSOY.indd 2 25.04.2013 23:37

na gelirin 2020 yılında 2.950 ve 2030 yılında da 5.650 dolara çıkması, 2030 yılına kadar GSYİH'nın yıllık ortalama yüzde 5-6 oranında büyümesi beklenmektedir.

Kenya'nın ana ihraç gelir kaynaklarını ağırlıklı olarak tarım ürünleri (çay, kahve ve kesme çiçek), turizm gelirleri, karayolu taşımacılığı gelirleri, yurtdışında çalışan Kenyalıların ülkeye gönderdiği dövizler, Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ile Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programının (UN-HABITAT) merkezlerinin Nairobi'de olmasının yarattığı ekonomik canlılık ve gelişmiş ülkelerin yardımları oluşturmaktadır. Özel sektör bakımından Kenya Doğu Afrika'nın finans, ulaşım ve idare merkezi konumundadır. Bugün 200'ün üzerinde uluslararası şirketin Doğu Afrika yönetim merkezi Nairobi'dedir.

En son 2011 yılı verilerine göre Kenya'nın ihracatı yaklaşık 6 milyar dolar olup, bu miktarın önemli bir kısmını çay, kahve ve kesme çiçek gibi tarımsal ürünler oluşturmuştur. Aynı yıl Kenya'nın ithalatı da 15 milyar dolar olup, Kenya'nın (ülkemizin olduğu gibi) en önemli ithalat kalemi petrol ürünleridir. Fakat Kenya'da 2012 yılı Mart ayında ilk kez ticari miktarda petrol keşfedilmiş olup, söz konusu petrolün birkaç yıl sonra satışlarına başlanması beklenmektedir. Bu gelişme Kenya'nın dış

Kenya, Doğu Afrika'daki ekonomik bakımdan en gelişmiş altyapıya, ticari bağlantılara ve girişimcilik alışkanlıklarına sahip bir ülkedir. Komşusu olduğu Etiyopya, Güney Sudan, Uganda, Ruanda, Burundi, hatta aynı denize kıyısı olan Tanzanya için bir ticari portal işlevi görmektedir.

12-H. AVNI AKSOY.indd 3 25.04.2013 23:37

ticaret açığının azalmasına ve ülkedeki refah artışına katkı sağlayacaktır. Kenya petrolden sonra makina ve elektronik sektörü ağırlıklı olmak üzere sanayi ürünleri ithal etmektedir.

Türkiye ile Kenya arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin yasal altyapısı 12 Ekim 2004 tarihinde Nairobi'de imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kenya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması" ile kurulmuştur. Türkiye-Kenya Karma Ekonomik Komisyonu 1. Dönem Toplantısı 26-28 Ekim 2010 tarihinde Nairobi'de gerçekleştirilmiş ve söz konusu toplantı çerçevesinde iki ülke arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması, Çifte Vergilendirilmenin Önlenmesi, Standardizasyon Alanında İşbirliği Anlaşması ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik İşbirliği Anlaşmalarının imzalanması kararlaştırılmıştır. Yatırımların Korunması ve Teşviki Anlaşmasında son aşamaya gelinmiş olup bir sonraki Karma Ekonomik Komisyonu Toplantısı sırasında imzalanması beklenmektedir.

2002 yılında ülkemizin Kenya'ya mal ihracatı 8 milyon dolar seviyesindeyken, bu miktar 2012 yılında 138 milyon dolar seviyesine yükselmiştir. 2002 yılında ülkemizin Kenya'dan ithalatı da 2 milyon dolar iken bu miktar 2012 yılında 18 milyon dolar olmuştur.

2012 yılında ülkemizin Kenya'ya ihracatı ağırlıklı olarak demir-çelik, buğday unu, bebek bezleri ve hijyenik kağıt ürünleri, bakır-çinko esaslı alaşımlar, oluksuz kağıt/kartondan kutu, sentetik/suni elyaftan halılar, akrilik/modakrilikten sentetik filament demetleri ve makarna tasnifine giren ürünlerden oluşmuştur. Aynı yıl Kenya'dan ithalatımız ağırlıklı olarak domates tohumu, siyah çay ve tabaklanmış yaş deri ürünlerinden oluşmuştur.

Halen Kenya'da inşaat malzemeleri, otel donanımı, halı, elektronik eşya, kozmetik ürünler ve hazır giyim ticareti, müteahhitlik, turizm, karayolu ile yolcu taşımacılığı, lokanta işletmeciliği, un fabrikaları kurulumu, hazır mutfak, briket üretimi vb. alanlarda faaliyet gösteren 40'ın üzerinde Türk sermayeli işletme mevcuttur.

Ayrıca Türkiye-Kenya İş Konseyi 2011 yılı Haziran ayından ve Türkiye-Kenya İşadamları Derneği de 2012 yılı Kasım ayından itibaren faaliyetlerine başlamıştır.

Öte yandan THY İstanbul-Nairobi seferleri 28 Şubat 2009 tarihinde haftada 3 sefer ile başlamış, 4 Temmuz 2009 tarihinde 5 sefere ve 31 Mayıs 2010 tarihinde de 7 sefere çıkmıştır. İstanbul – Kilimanjaro – Mombasa – İstanbul seferleri de haftada 5 kez olarak 4 Aralık 2012 tarihinde başlatılmıştır. Ülkemizden Kenya'nın iki büyük şehrine bu sıklıkta doğrudan uçuş olması ve ülkemiz vatandaşlarının Kenya havalimanlarında vize alabilmeleri Kenya'yı ülkemize yakınlaştırmaktadır. Söz konusu durum işadamlarımız için oldukça önemli olan seyahat kolaylığını sağlamaktadır.

Önemli diğer gelişmelerden bir diğeri de Türkiye Müteahhitler Birliği üyesi büyük işletmelerimizin Kenya'da önemli altyapı projeleri üstlenmeye başlamalarıdır. Ülkemizin Afrika Kalkınma Bankasına üyeliği 17 Ocak 2013 tarihinde TBMM'de onaylanarak 30 Ocak 2013 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Bundan böyle ülkemiz müteahhitlik şirketleri ABD'li ve Avrupalı işletmeler gibi Afrika Kalkınma Bankası finansmanlı projelere katılabileceklerdir.

Yukarıdaki özet tablodan anlaşılacağı üzere, Türkiye ile Kenya arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler çok yönlü ve istikrarlı bir gelişme sergilemektedir. Ülkemizin, iş çevrelerimizin ve ürünlerimizin Kenya'da oldukça olumlu bir imajı bulunmaktadır, özellikle halk ülkemizi "kaliteli hazır giyimin üretildiği ülke" olarak bil-

Ülkemizin, iş çevrelerimizin ve ürünlerimizin Kenya'da oldukça olumlu bir imajı bulunmaktadır, özellikle halk ülkemizi "kaliteli hazır giyimin üretildiği ülke" olarak bilmektedir. Kalite imajının güçlendirilerek fiyattaki rekabetçi yapımızın korunması gelecekte ülkemiz işletmelerinin Kenya ekonomisi ve ticaretinde daha fazla yer edinmesini sağlayacaktır.

12-H. AVNI AKSOY.indd 4 25.04.2013 23:37

mektedir. Kalite imajının güçlendirilerek fiyattaki rekabetçi yapımızın korunması gelecekte ülkemiz işletmelerinin Kenya ekonomisi ve ticaretinde daha fazla yer edinmesini sağlayacaktır.

Nairobi'deki Türk Büyükelçiliği olarak bu önemli ilişkilerin geliştirilmesi için neler yapıyoruz:

- Kenya'ya ilgi gösteren tüm firmalarımıza danışmanlık hizmeti verir gibi yol gösteriyoruz. Büyük-küçük ayrımı gözetmiyoruz.

- Ülkedeki hukuk sistemi, ticari uygulamalar, kültürel alışkanlıklar hakkında aydınlatıcı bilgiler veriyoruz. Bu konuda Büyükelçiliğimiz Ticaret Müşavirliğiyle (nairobi@ekonomi.gov.tr) temas etmeyip doğrudan Büyükelçiliğimize (embassy.nairobi@mfa.gov.tr) başvuran tüm potansiyel girişimcilerimizin epostalarını Büyükelçi olarak bizzat hem yanıtlıyorum, hem de doğru adrese yönlendiriyorum.

- Ülkede yatırım veya ticaret yapmak isteyenleri istedikleri alanda faaliyet gösterdiği bilinen tüm aktörlerle temas edebilmeleri için gerekli altyapıyı sunuyoruz. Tabii ki, isimlerini verdiğimiz tüm firmalar için herhangi bir sorumluluk üstlenememekteyiz, ancak burayla iş yapmak isteyen firmalarımızın temasa geçecekleri firmalar hakkında doğru bilgileri nereden edinebileceklerine dair gerekli yönlendirmelerde bulunuyor, kısıtlı da olsa bazı araştırmaları yapabiliyoruz.

- Buraya gelen firmalarımızın resmi makamlar nezdindeki her türlü haklarını korumada yardımcı oluyoruz, kendilerine ve muhataplarına Türk firmalarının sahipsiz olmadıklarını gösteriyoruz.

- Elbette bütün bunları Kenya'da bulunan tüm Türk vatandaşlarına vermekte olduğumuz diplomatik ve konsüler koruma hizmetlerine ek olarak yapıyoruz.

- Kenya makamlarını bu ilişkilerimizin geliştirilmesine yönelik adımlar atmaya teşvik ediyor ve kendilerine bu alanda Türkiye'nin gerekli karşılıkta bulunması için elimizden gelen her türlü çabayı sarf ediyoruz.

Kısacası, TC Nairobi Büyükelçiliği olarak, özellikle Ticaret Müşavirliğimizle birlikte, tüm Türk gerçek ve tüzel vatandaşlarımıza sahip çıkıyor, iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin gelişmesini sağlamak üzere her türlü faaliyeti yapıyoruz. İlgilenen herkesi bekleriz.

12-H. AVNI AKSOY.indd 5 25.04.2013 23:37

Türkiye-Nijer İlişkileri: Ekonomik Perspektifler

Dr. Hasan Ulusoy
T.C. Niamey Büyükelçisi, Nijer

Nijer genel durum

Nijer Cumhuriyeti, Sahra Altı Afrika'da yer almaktadır. Genelde, komşusu Nijerya ile isim benzerliği nedeniyle karıştırılan Nijer, 1.267.000 km2 yüzölçümüyle Afrika kıtasının en geniş topraklara sahip ülkeleri arasında yer almaktadır. Bu geniş topraklarda, dünyanın en genç ve hızlı artan nüfuslarından (yıllık % 3.3) olmasına rağmen, sadece yaklaşık 17 milyon insan yaşamaktadır.

1960 yılına kadar Fransız sömürgesi olarak kalan Nijer'de, ülkenin büyük kısmının çöl olması, denize çıkışının bulunmaması gibi coğrafi faktörler hayatı zorlaştırmaktadır. Bağımsızlığını kazandıktan sonra uzun yıllar, bir yandan askeri darbeler, diğer yandan etnik ayrılıkçı hareketlere sahne olan ülke, bütün bu unsurların da etkisiyle, dünyanın en fakir ülkeleri arasında yer almaktadır. UNDP 2011 İnsani Gelişim İndeksi verilerine göre, 187 ülke

13-HASAN ULUSOY.indd 2 25.04.2013 23:38

arasında sondan ikinci sırada yer almaktadır. Nijer'de, Afrika'nın Sahel bölgesinde kronik hale gelen kuraklıklar nedeniyle çoğu zaman insani krizler de yaşanmaktadır. Bütün bunlara rağmen, ülke doğal kaynak ve madenler açısından oldukça zengindir.

2011 yılında demokratik seçimlerle başa gelen mevcut iktidar, uluslararası toplumun desteğini almıştır. Ülkenin komşularındaki olumsuz gelişmeler Nijer için potansiyel riskler yaratsa da, Hükümet, dış yardım, krediler ve doğal kaynaklardan elde edilecek gelirler ile büyük bir ekonomik kalkınma hamlesi içindedir. Ülkeyi, şantiyeye dönüştürecek projeler hazırlanmaktadır.

Bağımsızlığını kazandıktan sonra uzun yıllar, bir yandan askeri darbeler, diğer yandan etnik ayrılıkçı hareketlere sahne olan ülke, bütün bu unsurların da etkisiyle, dünyanın en fakir ülkeleri arasında yer almaktadır.

İkili ilişkiler: Tarihi geçmiş ve mevcut durum

Kıtalar, iki ülkeyi bir araya getiren halkları tarihte birbirinden ayıramamıştır. Nijer'in kuzeyini oluşturan topraklar Osmanlı Türklerinin Fizan Sancağı içinde yer almıştır. Osmanlı bugünkü Nijer'i oluşturan topraklardaki Müslüman Sultanlıklarla (Borno, Sokoto gibi) tarihte yakın işbirliği yapmış, ticaret kervanları Osmanlı askerinin kontrolünde taşınmıştır. Son Osmanlı unsurları, Balkan Savaşı başlayınca Nijer'in kuzeyindeki son mevcudiyet alanları Bilma'dan çekilmişler ve bir daha uzun yıllar halklar yakın temas sağlayamamışlardır. Buna rağmen, Nijer sosyo-kültürel yaşamında Türklerin izleri yaşamaya devam etmiştir.

Bugün Nijer'de "İstanbulewa" isimli bir topluluk yaşamaktadır. Bu topluluğun kökeninin Osmanlı padişahlarına dayandığına inanılmaktadır. Uluslararası yazılı kaynaklara kadar yansıyan bu inanışa göre, 1400'lerin hemen başında Nijer'in kuzeyindeki, çoğunluğu Tuareg olan kabileler Osmanlı padişahına temsilci yollamış ve kendilerini korumalarını istemiştir. Padişah da, Afrikalı bir cariyesinden olma Yunus isimli oğlunu liderlik yapması için bu topraklara yollamıştır. Nijer'deki en büyük sultanlık olan Agadez sultanlığını kuran Sultan

13-HASAN ULUSOY.indd 3 25.04.2013 23:38

Yunus'un soyundan gelenler, bundan sonra tarih boyunca İstanbulewa (Hausa dilinde "İstanbul'dan gelen" demek) olarak adlandırılmıştır. Keza, Nijer folklorunda İstanbul isimli bir iyilik cini olduğu da varittir. Bütün bunlar, her ne kadar birbirinden uzak görülse de, halklar arasında tarihe dayalı aidiyet ve dostluk bağları bulunduğunun göstergesidir.

Nijer'in 1960'da bağımsızlığını kazanmasından sonra Türkiye Cumhuriyeti, bu genç ülkeyi ilk tanıyan devletlerarasında yer almış ve diplomatik ilişkileri tesis etmiştir. Buna rağmen, lojistik nedenlerle, Nijer'e Büyükelçilik açılması 2012 yılına kadar beklemek durumunda kalmıştır. Bu süreçte, Nijerya Büyükelçiliğimiz, Nijer'e de akredite olarak, ikili ilişkileri yürütmüştür.

Ülkemizin 2005 yılından itibaren, tarihi bir açılımla gerçekleştirdiği ve geliştirerek yürüttüğü Afrika politikası, Nijer ile ilişkilerde de bir dönüm noktası oluşturmuş ve Nijer'in başkenti Niamey'deki Büyükelçiliğimiz, 3 Ocak 2012 tarihinde faaliyete geçmiştir. Nijer de, ülkemizde, Ekim 2012 tarihinde Büyükelçiliğini açmıştır. Büyükelçiliğimizin faaliyetleri Facebook sayfamızdan (T.C. Niamey Büyükelçiliği) takip edilebilmekte, Büyükelçiliğimize ayrıca web sayfamızdan da (niamey.be.gov.tr) ulaşılabilmektedir.

Nijer ile ilişkilerde, genel Afrika Açılım Politikası parametreleri çerçevesinde, ülkenin özellikleri de dikkate alınmak suretiyle, her zaman insani boyut ön planda yürütülmektedir. Daha Büyükelçiliğimiz açılmadan önceki süreçte de, Türkiye, bu kardeş ülkede, Türk sivil toplum kuruluşlarının yardımlarının yanı sıra, TİKA vasıtasıyla, su kuyusu açma, gıda yardımı dağıtma gibi insani yardım çalışmaları yapmıştır. Büyükelçiliğimizin faaliyete geçmesinden sonraki süreç, bu çalışmaları kurumsal temele oturtmuş ve yardımların daha koordineli olarak sürdürülmesine imkân sağlamıştır.

Yardım çalışmalarında, Büyükelçiliğimiz, projelerin her zaman, ülkenin sürdürülebilir kalkınmasına destek olması ve ülkenin insan kapasitesine katkı sağlaması gibi unsurlar içermesine özel önem göstermektedir. Bu bağlamda, yardım projelerinin mutlaka teknik ve mesleki eğitim boyutu olmasına dikkat edilmektedir. Türk Büyükelçiliği açıldıktan sonra 15 ay gibi kısa bir sürede, genel nitelikli yardım projelerinin yanında, ayrıca, esasen uluslararası destek bakımından şanslı olan ve birçok uluslararası yardım kuruluşunun faaliyet gösterdiği Nijer'de daha önce hizmet sağlanmamış bir dizi projeye ilk kez ülkemiz tarafından imza atılmıştır. Bu bağlamda, örnek vermek gerekirse,

- Ülkedeki erozyon-kuraklık-açlık kısır dön-

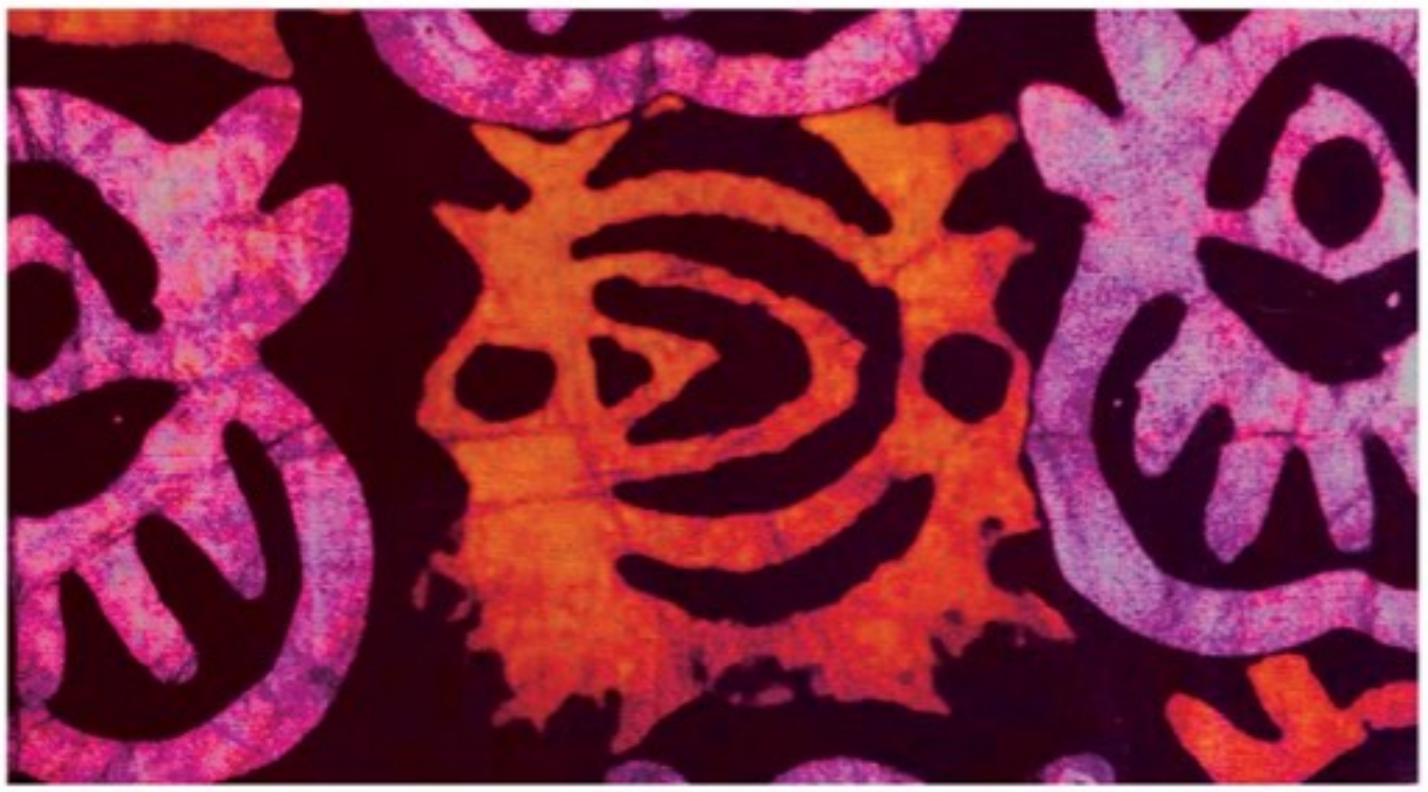

13-HASAN ULUSOY.indd 4 25.04.2013 23:38

Yardım çalışmalarında, Büyükelçiliğimiz, projelerin her zaman, ülkenin sürdürülebilir kalkınmasına destek olması ve ülkenin insan kapasitesine katkı sağlaması gibi unsurlar içermesine özel önem göstermektedir. Bu bağlamda, yardım projelerinin mutlaka teknik ve mesleki eğitim boyutu olmasına dikkat edilmektedir.

güsünü kırmaya hizmet edecek şekilde ülkede ağaçlandırma için Niamey'de dostluk parkı ve ormanı kurulmuş;

- Tam teçhizatlı ambülanslar verilmek suretiyle Nijer devletinin, Hızır acil servis sistemini kurması sağlanmış;
- Cumhuriyet Bayramımız kutlamaları sırasında düzenlenen sinema günleriyle Türk sineması ve kültürü, Nijer halkına ilk kez tanıtılmıştır.

Bütün bu faaliyetler bugüne kadar başka ülkelerce Nijer'de gerçekleştirilmemiştir. Bu anlamda, ülkemiz öncü rol oynamıştır.

Büyükelçiliğimizin faaliyetlerinde, aynı zamanda, Nijer'deki Türk kurum ve işadamlarıyla da ortak projeler yapılmaya gayret gösterilmektedir. Esasen bir elin parmağını geçmeyen Türk sivil toplum kuruluşları, okulları, firma ve son olarak THY temsilciliği ile de elbirliği içinde Nijer'in insani yardım ihtiyaçlarına destek olunmaktadır.

Bütün bu insani boyutu öne çıkaran yardım süreci, kısa süre önce Niamey'de kurulan TİKA'nın Nijer temsilciliği ile daha kapsamlı hale gelecektir. Projelerimiz, ülkenin de kalkınma öncelikleri olan, eğitim, sağlık, mesleki eğitim, kadın ve çocukların korunması, tarım gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır.

Bu gelişmeler sağlanırken, devletlerarası ilişkilerin ahdi temellerini atacak anlaşmaların hızla sonuçlandırılmasına da yönelinmiştir. Bu süreçte, Büyükelçiliğimiz açıldıktan sonra, ekonomiden, sağlığa, çevreden, vizeye kadar birçok alanda, on kadar anlaşmanın imzalanması mümkün olabilmiştir. İkili ilişkiler, Başbakan Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın 8-9 Ocak 2013 tarihlerinde Nijer'i ziyaretleriyle büyük ivme kazanmıştır. Bu ziyaret, iki ülke arasında bugüne kadarki en üst düzey resmi ziyareti teşkil etmiştir. Sayın Başbakanın ziyareti, uzun yıllar ayrı bırakılmış yakın akrabaların hasretle beklenen buluşması olmuştur. Heyetimiz, Nijer tarihinde görülmemiş bir ağırlama ile karşılanmış, ülkede neredeyse milli bayram ilan edilmiştir. Bütün bu gelişmeler, zaten tarihi temelde güçlü bağlara sahip olan ve siyasi olarak da kusursuz şekilde yürüyen ikili ilişkilerin geleceği için hemen her alanda yeni perspektifler açmaktadır.

Ekonomik perspektifler

Yukarıda kısaca belirtildiği üzere, iklim ve coğrafyanın dostça davranmadığı Nijer, ekonomik açıdan zor durumdadır. Nijer, birey başına düşen 400 Dolarlık milli gelirle dünyanın en fakir ülkeleri arasındadır. UNDP İnsani Gelişim İndeksi verilerine göre, en son sıralardadır. Denize kıyısı olmayan Nijer'in, bununla birlikte, zengin doğal kaynakları, genç nüfus gibi avantajları, ülkenin kalkınma potansiyelini oluşturmaktadır.

Uluslararası toplumun önemli destek sağladığı Nijer Hükümeti, son birkaç yılda ülkede yabancı yatırım ve ticareti artırmak için önemli çabalar içine girmiştir. Bu süreçte, Ekim 2011'de Nijer, ABD'ye bazı kalemlerde gümrüksüz ihracat yapılmasını sağlayan African Growth Opportunity Act (AGOA) kapsamına alınmıştır. Mayıs 2012'de Nijer, Dünya Bankası bünyesindeki Çoktaraflı Yatırım Garanti Ajansı'na (MIGA) üye olmuş; bu durum, ülkedeki siyasi risklere karşı yabancı yatırımcılara teminat sağlamasına imkân tanımıştır. Haziran 2012'de ABD'nin öncülüğünde Londra'da Anglosakson ülke yatırımcıları için Nijer'e yatırım amaçlı bir zirve yapılmıştır. Son olarak, 10,8 milyar ABD Doları bir bütçeyi içeren "2012-2015 Dönemi Nijer Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Planı" (PDES) ve yatırım projeleri Paris'te 13-14 Kasım 2012 tarihlerinde düzenlenen toplantıda uluslararası topluma tanıtılmıştır. Bu toplantıya ülkemizden de katılım olmuştur. Burada dikkati çeken husus, söz konusu kalkınma bütçesinin Nijer'in mevcut GSMH'sından (yaklaşık 7 Milyar ABD

13-HASAN ULUSOY.indd 5 25.04.2013 23:38

Doları) daha fazla olmasıdır. Toplantıda, katılımcı devlet ve örgütlerin yatırımlar için ihtiyaç duyulan finansman açığını (4,6 milyar Dolar) karşılayacak kadar destek sözü vermeleri Nijer Hükümeti için, bu bağlamda, önemli bir başarı olmuştur.

Mevcut yabancı yatırımların çoğu madencilik ve enerji sektöründe yoğunlaşmaktadır. Nijer Hükümeti, yabancı yatırımları teşvik etmek suretiyle, önümüzdeki dönemde ülkede altyapı çalışmaları, demiryolu, karayolları, havaalanı, hidroelektrik santraller, petrol, doğalgaz, madencilik, turizm, toplu konut projelerinin gerçekleştirilmesine önem atfetmektedir.

Nijer'e yapılacak doğrudan yatırımlar ve Nijer'de üretilen malların, bu ülkenin üyesi olduğu, Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği (UEMOA) üyesi toplam 8 ülkeye gümrük sorunları yaşanmadan ulaşması imkânı bulunmaktadır. Bu da, Nijer'e yapılacak yatırım ve ticaretin, 17 milyondan çok daha büyük bir pazara ulaşmasını sağlamaktadır. Nijer hükümeti, ülkeye yapılacak yatırımlarda, teşvik amacıyla, çeşitli vergi muafiyetleri de sunmaktadır.

Ülkede, diğer Afrika ülkelerinde olduğu gibi, Çin, özellikle altyapı alanında önemli rol oynamaktadır. Nijer petrolünün de Çin ortaklığı ile çıkartılmasına başlanmıştır. Fransa, geleneksel olarak ekonomik pazarda yer almaktadır. Hindistan, Kanada gibi ülkeler de özellikle maden alanında ilgi göstermektedirler. Nijer Hükümeti, Türkiye'yi de, ekonomik kalkınma sürecinde etkin bir ortak olarak görmek istemektedir.

Ülkemizin Nijer ile ekonomik ilişkileri uzun süre neredeyse yok düzeyde sürmüştür. Bununla birlikte, ülkemizin Afrika'ya açılım politikasının da etkisiyle, 2000 yılında yaklaşık 500 bin ABD Doları olan ikili ticaret hacmi, 2011 yılı sonunda yaklaşık 24 milyon ABD Dolarına yükselmiştir. Büyükelçiliğimiz açıldıktan sonraki süreçte ise, bir yıl içinde, ticaret hacmi neredeyse 2 katına ulaşarak, 40 milyon ABD Dolarının üzerine çıkmıştır. Ancak, 40 milyon ABD Doları gibi bir ticaret hacmi bile mevcut potansiyelin hala çok altındadır. Nijer, ülkemizden özellikle metal ürünleri, yapı malzemeleri, beyaz eşya, kimyasallar ve hububat ve gıda mamulleri satın almaktadır. Ülkemizin Nijer'den ithalatı ise, başta susam olmak üzere, yağlı tohum ve muhtelif tarım ürünleriyle sınırlı kalmaktadır. Bu ticaret, ağırlıklı olarak konteyner ticareti şeklinde gerçekleşmektedir. Bu da hacmi daraltıcı etki yapmaktadır. Ülkede, TUSKON bağlantılı bir işadamları derneği son 2 yıldır faaliyet göstermekte ve ticareti arttırma konusunda çaba harcamaktadır.

Başbakan Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın Ocak 2013'de Nijer'i ziyaretleri, her alanda olduğu gibi, ekonomik ve ticari ilişkilerde de bir milat teşkil etmiştir. 300'e yakın Türk işadamı ile gerçekleştirilen ziyaret sırasında iki ülke işadamları ve iş çevreleri arasında düzenlenen Ekonomik Forum'da 700'ü aşkın ikili iş görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Bütün bunlar, Nijer tarihinde bir ilk olmuştur. Bugüne kadar hiçbir ülke, Nijer'de böyle kapsamlı bir ekonomik çıkarma yapamamıştır. Ziyaret sırasında imzalanan Ticari, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması, ekonomik ve ticari ilişkilerin ahdi temelini oluşturmuştur. Bütün bunlar, iki ülke ekonomik ilişkilerinde dönemeç niteliğindedir.

Ülkemizin ürettiği malların AB standardı taşıması ve aynı zamanda AB ülkelerinden daha ucuz olması, kaliteyi ve ucuzluğu arayan Nijer pazarı için en cazip bileşen olmaktadır. Keza, Türk müteahhitlerin, bir yandan, resmi devlet binalarından otellere uzanan üst yapı, diğer yandan ise, barajlardan, otoyolları ve elektrik santrallerine kadar uzanan alt yapı projelerindeki dünyaca tanınan başarıları Nijer'in kalkınma projelerinde ülkemizin cazibesini artırmaktadır.

Geleceğe yönelik bakıldığında, 2012-2015 Dönemi Nijer Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Planı'nın (PDES) da ışığında, Nijer'de

Nijer petrolünün de Çin ortaklığı ile çıkartılmasına başlanmıştır. Fransa, geleneksel olarak ekonomik pazarda yer almaktadır. Hindistan, Kanada gibi ülkeler de özellikle maden alanında ilgi göstermektedirler. Nijer Hükümeti, Türkiye'yi de, ekonomik kalkınma sürecinde etkin bir ortak olarak görmek istemektedir.

13-HASAN ULUSOY.indd 6 25.04.2013 23:38

aşağıda sıralanan alanlarda yatırım ve ticaret imkânı bulunmaktadır:

- Hidroelektrik, termik ve güneş santralleri inşaatı, elektrik iletim hatları ve petrol ile doğalgaz boru hatlarının yapımı;
- Petrol ve doğal gaz boru hattı, rafineri inşaatı;
- Petrol ve doğal gaz arama, çıkartma, işletme;
- Uranyum, altın, kömür, demir cevheri, fosfat, mermer madenleri ile çimento üretimi;
- Karayolu ve demiryolu yapımı;
- Telekomünikasyon altyapıları;
- Niamey uluslararası havalimanının genişletilmesi ve diğer havaalanlarının ıslahı, hava kargo taşımacılığı, Nijer içi uçuşlar;
- Toplu konut, kamu binaları inşaatı (PDES uyarınca şehir merkezinin yenilenmesi ve 5.000 adet konut inşa edilmesi planlanmaktadır);
- Turizm sektörü (otel inşaatı veya işletmeciliği, Niamey'de oldukça yoğun olan yabancı kuruluşlar ile görece varlıklı Nijerlilere yönelik lokantaların ve pastane-kafelerin işletilmesi);
- Nijer'in 40 milyon küçük ve büyükbaş hayvanlık bir varlığı göz önüne alındığında, hayvancılık sektörü (besi çiftlikleri, tavukçuluk, deri işleme, et ürünleri, vs.);
- Sulu tarım arazilerinin işletilmesi;
- Başta konserve fabrikaları olmak üzere gıda sanayii, traktör ve tarım araç-gereçleri;
- Müteahhitlik hizmetleri ve muhtelif inşaat malzemeleri ihracı.

Önümüzdeki dönemde, Büyükelçiliğimizin ticaret müşavirliği kadrosuyla güçlendirilmesi, Aralık 2012'den bu yana yolcu seferleri yapan THY'nin Nijer'e kargo seferlerine de başlaması, Nijer ile çifte vergilendirmenin önlenmesi ve yatırımların karşılıklı teşviki gibi anlaşmaların imzalanması, mevcut ekonomik ve ticari ilişkilerin çok daha hızlı şekilde ileri götürülmesine hizmet edebilecektir.

Türkiye, uzun yüzyıllar sömürgeci sistem altında ezilen ve çağımızda da "yeni sömürgecilikle" karşı karşıya kalmakta olan bu kardeş halklara, Afrika'ya açılım politikasıyla dost elini uzatmıştır. Bu ülkelerin sürdürülebilir kalkınma süreçlerinde, kapsamlı yardım programlarının yanı sıra, ekonomik ve ticari ilişkilerde de, tamamen eşit temelde, hakkını isteme ve bunu vermeye dayanan "kazan-kazan" anlayışıyla hareket eden ülkemiz, Nijer'le de ekonomik ilişkilerde, bu temelde çalışmaya devam edecektir. Bu temelde yapılacak ekonomik ve ticari işbirliği, hem iki ülkenin işadamı ve yatırımcılarına kazanç getirecek, hem de kardeş ve dost ülke Nijer'in sürdürülebilir kalkınmasına, ekonomik ve ticari bağlamda katkı sağlayacaktır. D

13-HASAN ULUSOY.indd 7 25.04.2013 23:38

Türkiye'nin Geçiş Dönemindeki Libya'yla Gelişen Ticari ve Ekonomik İlişkileri

Ali Kemal Aydın
T.C. Trablus Büyükelçisi, Libya

Ülkemizin ortak dini, tarihi, kültürel ve sosyal bağlarının bulunduğu ve aynı coğrafyayı paylaştığı Arap dünyasının önemli ülkelerinden biri olan Libya'yla çok yönlü ilişkilerimiz 2011 yılında yaşanan devrim ve rejim değişikliği sonrasında güçlenerek devam etmektedir.

Türkiye, giriştikleri özgürlük mücadelesinde başından beri Libya halkının yanında yer almış ve bu süreçte Libya'nın demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünü temel alan, serbest piyasa ekonomine dayalı, müreffeh ve istikrarlı bir ülke olması yönünde tam destek sağlamıştır. Libya halkı ve yöneticileri ülkemizin haktan ve haklıdan yana bu ilkeli tutumunu takdirle ve övgüyle karşılamışlardır.

Ülkemizin devrim sırası ve sonrasında takip ettiği politikasının ikili siyasi ilişkileri en üst

15-ALI KEMAL LIBYA.indd 2 25.04.2013 23:39

düzeye taşımasının yanı sıra, güçlü ticari ve ekonomik yansımalarının ortaya çıkmakta olduğu, iki ülke arasında 2009 yılında vizelerin karşılıklı olarak kaldırılmasıyla daha sıklaşan temasların da etkisiyle, Libya'nın şirketlerimiz ve işadamlarımız için önemli fırsatlar sunan bir ülke haline geldiği görülmektedir.

Libya'nın içinde bulunduğu siyasi geçiş dönemini başarıyla tamamlaması ve zamanla kurumsal yapısını güçlendirmesiyle birlikte, bu fırsat ve imkânların kalıcılığa ve sürekliliğe kavuşacağı değerlendirilmektedir.

Libya ekonomisi

Libya ekonomisinin temel göstergeleri ve geleceğine ilişkin projeksiyonlar, 2011 yılında ülkede yaşanan devrim sürecinde ekonominin önemli ölçüde daralmasına rağmen, kısa sürede toparlanarak önümüzdeki yıllarda dünyanın en hızlı büyüyen ekonomileri arasında yer alacağını göstermektedir. Bu kapsamda, petrol ve doğalgaz üretimi ve ihracatının ekonominin lokomotifi olmaya devam edeceği; ayrıca, ülke ekonomisinin uluslararası sisteme entegre olma amacıyla farklı alanlarda iş olanakları yaratarak yeni yatırımlarla sektörel çeşitlenme yönünde gelişme göstereceği tahmin edilmektedir.

Afrika ülkeleri arasında kanıtlanmış petrol rezervleri bakımından 48 milyar varille birinci, doğalgaz rezervleri bakımından 1,5 trilyon m^3'le dördüncü sırada bulunan Libya'nın ekonomik yapısı büyük oranda hidrokarbon sektörüne dayanmaktadır. Hidrokarbon ürünlerinden elde edilen gelir yaklaşık olarak kamu gelirlerinin %90'ını, ihracat gelirlerinin ise %95'ini oluşturmaktadır.

2011 yılında yaşanan çatışmalardan ülkenin temel gelir kaynağı olan petrol sektörü de etkilenmiş, devrimi takiben petrol üretimi ve ihracatı yeniden hızla artmaya başlamış, devrim öncesindeki üretim düzeyi olan günlük 1,77 milyon varilin % 90'ına (1,6 milyon varil/gün) yaklaşmıştır.

BMGK Kararları uyarınca dondurulan ve üçte ikisinin ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya'da olduğu belirtilen, Libya'nın yurtdışındaki yaklaşık 140 milyar doları nakit, 30-40 milyar doları da diğer varlıklardan oluşan toplam 170-180 milyar dolar olduğu tahmin edilen mal varlığının büyük kısmı BM Yaptırımlar Komitesinin 16 Aralık 2011 tarihli kararıyla serbest bırakılmıştır.

Afrika ülkeleri arasında kanıtlanmış petrol rezervleri bakımından 48 milyar varille birinci, doğalgaz rezervleri bakımından 1,5 trilyon m³'le dördüncü sırada bulunan Libya'nın ekonomik yapısı büyük oranda hidrokarbon sektörüne dayanmaktadır. Hidrokarbon ürünlerinden elde edilen gelir yaklaşık olarak kamu gelirlerinin %90'ını, ihracat gelirlerinin ise %95'ini oluşturmaktadır.

Toplam dış borcu 5 milyar dolar gibi düşük bir meblağdan oluşan ve dış ticaretinde büyük miktarlarda fazla veren Libya'nın Merkez Bankasındaki döviz rezervinin 2013 yılı başı itibariyle 130 milyar doların üzerinde olduğu ve bu rezervlerin 4 yıl boyunca Libya'nın ithalatını karşılamaya yeteceği belirtilmektedir.

Bununla birlikte, meydana gelen çatışmalar ve iç savaş dolayısıyla ekonomik faaliyetler 2011 yılında durma noktasına gelmiş, büyük daralma yaşamıştır. 2011'de Libya'nın reel GSMH'nin %60 oranında düştüğü; 2010 yılında 80,9 milyar dolar olan GSMH'nin 37,4 milyar dolara gerilediği belirtilmektedir. Bu küçülmeye bağlı olarak 2010 yılında 12.700 dolar olarak gerçekleşen kişi başına düşen millî gelir 2011 yılında 5.300 dolara kadar düşmüştür. 2012 yılında GSMH'nin 81,2 milyar dolara çıkarak, kişi başına düşen millî gelirin 12.500 dolar seviyelerine ulaşması beklenmektedir.

Öte yandan IMF, Libya ekonomisinin büyük daralma yaşandığı 2011'den sonra 2012'de %120, 2013'de %17 ve 2014-2017 yılları arasında ortalama %7 oranında büyümesinin öngörüldüğünü açıklamıştır.

Libya ekonomisinin karşı karşıya olduğu başlıca meydan okumalar

Libya'nın ekonomik alanda karşı karşıya bulunduğu önemli sorunlar, özel sektörün

15-ALI KEMAL LIBYA.indd 3 25.04.2013 23:39

zayıflığı, işsizlik, kamu kesiminin şişkinliği ve hantallığı, sektörel çeşitliliğin azlığı ve hidrokarbon gelirlerine bağımlılık, temel mal ve hizmetlere sağlanan sübvansiyonlar ile kırılgan güvenlik ortamı olarak sıralanabilir.

Devrim sırasında altyapı ile konut yapımı alanında yarım bırakılan inşaat projelerinin tamamlanması, şirketlere hak edişleri ile maruz kaldıkları zarar ve kayıplarının ödenmesi, piyasa ekonomisinin gereği olan reformlara başlama, rekabeti güçlendirme, yolsuzlukla mücadele ve şeffaflığı sağlama da Libya'nın ekonomik alanda baş etmek zorunda olduğu diğer sorunlar arasında sayılabilir.

Son IMF verilerine göre, işsizlik sırlamasında Libya, Arap ülkeleri içerisinde %13 ile 9. sırada yer almaktadır. Libya Çalışma ve Mesleki Eğitim Bakanlığı'nın bir raporunda ise, Libya'daki işsizlik oranının %15 olduğu, 400 bine yaklaşan işsizlerin yaklaşık 150 bininin üniversite mezunlarından oluştuğu belirtilmektedir.

Ayrıca, ulusal bütçenin önemli bir bölümünün temel tüketim malları ve hizmetlerinin sübvansiyonları ile sayıları 1,3 milyonu bulduğu tahmin edilen kamu çalışanlarının maaşlarına harcandığı Libya'da, çeşitli vesilelerle halka sık sık nakit para dağıtılması da kaynakların yanlış kullanımına ve popülist politikaların toplumda yerleşmesine yol açtığı gerekçesiyle eleştirilmektedir.

Diğer taraftan, kırılgan güvenlik durumunun, ülkenin tek gelir kaynağı olan petrol akışını da etkileyebileceği, üretim tesisleri ve boru hatlarına sabotajların yanı sıra, petrolü çıkaran yabancı şirketlerin operasyonlarını durdurmalarının ya da kapasiteyi düşürmelerinin ekonomide önemli sorunlara yol açma potansiyelinin bulunduğu da Libyalı yetkililerce hesaba katılmaktadır.

Libya'yla ticari ve ekonomik ilişkilerimiz

2012 yılı başından itibaren ülkemiz ile Libya arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin büyük bir ivme kazanarak giderek yoğunlaştığı gözlenmektedir. 2012 yılı sonu itibarıyla ülkemizin Libya'ya yaptığı ihracat rekor bir artışla 2,14 milyar dolara ulaşmıştır. Libya 2012 yılında oran olarak ihracatımızın en çok arttığı ülke olmuş ve ülkemizin toplam ihracatında % 1,4 payla 17. büyük pazar konumuna yükselmiştir. İhracatımız devrimin yaşandığı 2011 yılına nazaran %186'nın, devrim öncesi 2010 yılına nazaran %10'un üzerinde bir artış kaydetmiştir. Böylece, 2012 yılında Libya, Arap ülkele-

15-ALI KEMAL LIBYA.indd 4 25.04.2013 23:39

2012 yılı başından itibaren ülkemiz ile Libya arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin büyük bir ivme kazanarak giderek yoğunlaştığı gözlenmektedir. 2012 yılı sonu itibarıyla ülkemizin Libya'ya yaptığı ihracat rekor bir artışla 2,14 milyar dolara ulaşmıştır.

ri arasında sırasıyla Irak, BAE, Mısır ve Suudi Arabistan'dan sonra 5. ihracat pazarımız haline gelmiştir.

Libya'dan ithalatımız ise 2012 yılında 416 milyon doları aşmış olup, ülkemizin Libya'yla toplam ticaret hacmi 2,5 milyar doları aşarak 2010 yılı seviyesinin üzerine çıkmıştır. Ulaşılan bu ticaret hacmiyle ülkemiz, Libya'nın en büyük ticari ortaklarından biri konumuna yükselmiştir.

Libya'ya ihracatımız ağırlıklı olarak gıda, tekstil, mobilya, inşaat malzemeleri, makine ve beyaz-kahverengi eşya ürünlerinden oluşmaktadır. 2011 yılında projelerini durdurmuş olan şirketlerimizin önümüzdeki dönemde inşaat projelerine yeniden başlamasıyla başta inşaat malzemeleri olmak üzere ihracatımızın daha yüksek seviyelere ulaşması beklenmektedir.

Vize muafiyetinin sağladığı avantajın yanı sıra, THY'nin Libya'nın üç büyük kentine- Trablus, Bingazi ve Misurata- farklı Libyalı havayolları şirketlerinin de İstanbul-Trablus hattında düzenlediği uçuşlarla iki ülke işadamlarının karşılıklı düzenlenen fuarlara katılmaları ve kolayca seyahat ederek ilişkilerini sürekli hale getirmeleri mümkün olmuştur. Mallarımızın kalite-fiyat dengesini tutturması, bunlara ilaveten, Libya'daki gümrük vergilerinin uygun düzeylerde olması Libya'ya olan ihracatımızın artmasındaki nedenlerin başında gelmektedir.

Mal ticaretinin artmasının dışında özellikle Libya'dan ülkemize yönelik yolcu ve ziyaretçi trafiğinin de her geçen gün arttığı gözlenmektedir. 2012 yılında 210 binin üzerinde Libyalı ülkemizi ziyaret etmiştir.

Geleceğe yönelik beklentiler

Eski rejim döneminde ekonomi yönetimine sosyalizm benzeri merkeziyetçi ve devletçi bir yapının hâkim olduğu Libya'da yeni dönemde özel sektörün daha ağırlıklı olması ve serbest piyasa ekonomisi yolunda adımlar atılması beklenmektedir.

Öte yandan, Libya'da güvenlik ve istikrarın bir an önce sağlanması, ticari ve ekonomik ilişkilerimizin güçlendirilmesi bakımından da önem taşımaktadır.

2011 yılında Libya'da yaşanan çatışmalar nedeniyle 200 kadar firmamızın toplam tutarı 20 milyar dolara yaklaştığı tahmin edilen 300'ün üzerindeki projesi kesintiye uğramıştır. Şirketlerimizin hak edişlerinin ödenmesi ve zararlarının tazmin edilerek işlerine yeniden başlamalarıyla birlikte ticaret hacmimizin daha yukarı seviyelere çıkacağı tahmin edilmektedir.

Ayrıca, müzakereleri daha önce başlanmış olan Serbest Ticaret Anlaşması (STA) ile Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması (ÇVÖA) ve yeni dönemde teklif ettiğimiz Gümrük İşbirliği Anlaşması'nın akdedilmeleriyle ticari ve ekonomik ilişkilerimiz sağlam bir hukuki çerçeveye kavuşmuş olacaktır.

Bu arada, yeni geçiş hükümeti, devrim sırasında yarım kalan altyapı ve inşaat projelerine bir an önce başlanması için çalışmaları hızlandırmıştır. Bu kapsamda, aralarında Türk şirketlerinin de bulunduğu, ihale sözleşmeleri incelemeden geçmiş yabancı müteahhitlik firmalarıyla ek sözleşmeler imzalanmaya başlamıştır. Önümüzdeki dönemde giderek daha fazla yabancı firmanın, güvenlik şartlarının da el vermesi halinde, faaliyetlerine başlamak üzere Libya'ya dönmesi beklenmektedir. Yarım kalan projelere yeniden başlanması ekonomik hayata ilave canlılık katacaktır.

Libya'da şimdiye kadar güçlü olduğumuz ticaret ve taahhüt sektörünün yanı sıra, yeni dönemde firmalarımız için petrol, bankacılık, turizm, sağlık ve tarım alanlarında yeni iş fırsatlarının ortaya çıkmakta olduğu görülmektedir. Libya'daki siyasi istikrarın ve güvenliğin sağlanması ile yeni ekonomik yapının yasal çerçevesinin oluşturulması çalışmalarına paralel olarak şirketlerimizin yukarıdaki sektörlere ağırlık vermelerinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

15-ALI KEMAL LIBYA.indd 5 25.04.2013 23:39

TİKA'nın Afrika Vizyonu

Dr. Serdar Çam
T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) Başkanı

Dünya son otuz yıldır önemli bir dönüşümden geçiyor. Teknoloji alanındaki büyük dönüşüm tüm ekonomik ve kültürel yaşamı derinden sarstı ve her şeyi birbirine eskiden hiç olmadığı kadar daha sıkı bir şekilde bağladı. Küreselleşmenin de etkisiyle Kuzey Afrika'da yaşanan bir sorunun Orta Asya'yı etkilediği yeni bir dönem başladı. Arap Baharı süreci bize bunu ibret verici bir biçimde gösterdi. Tabii böyle bir dönemde Türkiye'nin de değişen dünya şartları doğrultusunda izlediği politikalarda önemli güncellemeler oldu.

Türkiye, daha etkin bir dış politika izlemeye başladı. Türkiye'de, uluslararası sistemler ve dengeler yeniden şekillenirken, tarihi ve içinde bulunduğu coğrafyayı stratejik bir değer olarak algılayarak; yeni aktörleri ön plana çıkartan, bölgesinde ve dünyada yapıcı, kuşatıcı, uzlaşmacı bir rol üstlendi. İster kamu kuruluşları olsun ister ticari potansiyelimiz olsun ister STK'larımız olsun Türkiye'nin bu yeni pozisyonunu çabucak algılayıp ona göre refleks gösterdi ve kısa süre içinde Türkiye devleti ve sivil girişimleriyle uluslararası konularda aktif rol almaya başladı. Bu süreçte TİKA olarak üzerimize düşen görevi devletimizin biz-

16-SERDAR CAM.indd 2 25.04.2013 23:39

lere sunduğu imkân ve fırsatlar çerçevesinde yerine getirmeye gayret ediyoruz.

31 ülkede 34 PKO ofisiyle eğitimden sağlığa, tarımsal kalkınmadan uzman eğitimlerine kadar çok geniş bir yelpazede faaliyet gösteriyoruz. 1992 yılında Orta Asya Türk devletlerinin SSCB sonrası dönemde yeniden yapılanma süreçlerine katkı sağlamak amacıyla kurulduktan sonra bugün dünyada 105'den fazla ülkede faaliyet gösterir duruma geldik.

Faaliyet alanımız ve Afrika'ya bakışımız

Faaliyet coğrafyamızı özellikle kültür dünyamız ve ortak tarihi mirasımızın kesiştiği bölgeler teşkil ediyor. Şu halde Balkanlar'dan Güney Asya'ya, Moğolistan'dan Komorlara kadar geniş bir coğrafyayı bu çerçevede değerlendirebiliriz. Esasen bu çerçeve daha da genişletilebilir. Latin Amerika'da Osmanlı zamanında bugünkü Lübnan bölgesinden göç etmiş ve kendilerine" El-Turco" diyen kalabalık ve etkin bir topluluğu da ele aldığımızda kültürel bağlarımızın çok daha geniş bir coğrafyaya yayılmış olduğunu görebiliriz.

TİKA olarak en yakındakinden en uzağa, en çok ihtiyacı olandan daha az ihtiyaç duyana doğru zaman ve şartlara göre faaliyet-

Faaliyet coğrafyamızı özellikle kültür dünyamız ve ortak tarihi mirasımızın kesiştiği bölgeler teşkil ediyor. Şu halde Balkanlar'dan Güney Asya'ya, Moğolistan'dan Komorlara kadar geniş bir coğrafyayı bu çerçevede değerlendirebiliriz. Esasen bu çerçeve daha da genişletilebilir.

lerimize yön ve şekil veriyoruz. Bu çerçevede özellikle 2005 yılı hem Türkiye için hem de TİKA için Afrika özelinde önemli bir başlangıç olmuştur. Son 3 asırdır batının sömürgeleştirme faaliyetleri sonucu adeta tarumar olmuş Afrika, onlarca kadim medeniyete ev sahipliği yapmış olmasına rağmen bugün sefaletin açlığın ve fakirliğin neredeyse adıyla bir anıldığı bir kıta haline gelmiştir. Hatta 'Kara Kıta', 'Kara Afrika' şeklinde negatif adlandırmalarla Afrika daha da ' Afrikalılaştırılmaktadır'. Bu tıpkı oryantalizm gibi işleyen ve gelişen bir sü-

Kenya keçi yetiştiriciliği

16-SERDAR CAM.indd 3 25.04.2013 23:39

reç olarak karşımıza çıkıyor. Batının, kendisi dışındakileri algılama biçimlerinin "ötekileştirici" ve pejoratif yönünün bir işareti olarak Afrika hem edebi metinlerde hem küresel medyada hem de sosyo-ekonomik alanda hep 'zavallı' ve yardıma muhtaç, hatta tabiatın bir parçası olarak 'insani olmaktan çok oradaki vahşi hayatın bir parçası' olarak algılana gelmiştir.

Afrika algısının Batı merkezli küresel hafızadaki sakatlığı Afrika'ya yönelik çoğunlukla batı merkezli olmak üzere küresel ve iyi niyetli girişimlerin de son tahlilde sonuçsuz kalmasına sebep oluyor. Ancak Türkiye ve TİKA olarak Afrika'da göstermiş olduğumuz yardım ve işbirliği konsepti mezkûr merkezlerden gelen 'iyi niyetli' girişimlere nazaran çok daha etkili ve başarılı olmamızı sağlıyor.

Bu konuda Afrika'da faaliyet gösteren bütün uluslararası yardım kuruluşları Türkiye'nin başarısını takdir ediyor ve her fırsatta bizlere bu başarının sırrını soruyorlar.

TİKA'nın Afrika vizyonunu açıklarken meseleyi TİKA'nın teknik çalışma prensipleri noktayı nazarından değil Devletimizin yaklaşımı, Sivil Toplum Kuruluşlarımız ve Milletimizin fert olarak yardımdan ne anladığını cihetinden değerlendirmek gerekiyor. Bunun birkaç başlık altında izah edebiliriz.

"Sağ elin verdiğini sol elin görmeyecek"

Kültürel kodlarımızda yardım etmek ve yardım almak hususunda çok ince ve derin anlamlar ihtiva eden bir takım prensipler ve kurallar var. Bunlardan en öne çıkanlar; yardımı alan kişinin başına kakmamak, yardım alan kişiye üstünlük taslamamak, kendisi için uygun görmediğini sadaka olarak vermemek ve en önemlisi yardımı hava atmak ve büyüklük taslamak için yapmamak. İlaveten bizim kültürümüzde verecek hiçbir şeyi olmayan kişinin tebessüm etmesinin bile bir yardım olduğu kabul edilir. Bu haliyle bizleri diğer yardım kuruluşları ve milletlerden ayırt eden en önemli fark insani yönümüz itibariyle kültürel kodlarımızdır.

Hesapsız, beklentisiz, samimi yardım

Bazı kuruluşlar yardım faaliyetlerini yürütürken görünürlüklerini siyasi veya ekonomik fayda devşirebilmek adına ön plana çıkartmak

Somali su kaynakları

16-SERDAR CAM.indd 4 25.04.2013 23:39

Afrika algısının Batı merkezli küresel hafızadaki sakatlığı Afrika'ya yönelik çoğunlukla batı merkezli olmak üzere küresel ve iyi niyetli girişimlerin de son tahlilde sonuçsuz kalmasına sebep oluyor. Ancak Türkiye ve TİKA olarak Afrika'da göstermiş olduğumuz yardım ve işbirliği konsepti mezkûr merkezlerden gelen 'iyi niyetli' girişimlere nazaran çok daha etkili ve başarılı olmamızı sağlıyor.

için özellikle çaba sarf ediyorlar. Öyle ki gittikleri ülkelerde sadece o ülkenin başkentinde pek de ihtiyaç olmadığı halde yardım dağıtıyorlar ve bunu şehir girişlerinde önemli yerlerinde kocaman kocaman ilanlarla duyuruyorlar. Bu kötü bir şey değil ancak başkentten 80-100 km dışarı çıkıldığında bu yardımların oralara asla ulaşmadığı ve bu kuruluşların asla oralara gitmediği hatta gidemediği görülüyor.

Fakat biz maddi imkânlar nispetinde sadece başkentlerde değil o ülkelerin her bölgesinde faaliyet gösterebiliyoruz. Örneğin Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'ya 775 km uzaklıktaki Moyale bölgesinde 2012 yılında 750 adet keçi dağıttık. Nijer'de hemen hepsi köylerde olmak üzere 212 tane su kuyusu açtık. Bu çalışmalarda TİKA olarak sorunu tespit ediyor ön hazırlığımızı yapıyor ve derhal harekete geçip işi bitiriyoruz. Yardımlarımızın faaliyetlerimizde gizli bir gündem ve PR (halkla ilişkiler) hesabı hiç olmadı. Böyle olunca muhataplarımız da bizim onlara yaklaşımımızdan memnun oluyor ve işbirliği yapıyorlar. Onlara saygı duyduğumuzu görüyor ve beraber çalışmamız daha kolay oluyor. Zira Afrika'da çok iyi okullarda, Avrupa'da Amerika'da eğitim almış ve donanımlı yöneticiler var. Onlardan üstün olmadığımızı onlara gösterdikçe ilişkiler derinleşiyor ve samimiyetimize inanıyorlar. Bu samimiyet bizim çalışmalarımızın bütçesi çok küçük olmasına rağmen, çok daha etkili hale getiriyor. Öteki türlü kendilerini yardıma muhtaç oldukları hissettirtildikçe bu yardımların bir anlamı kalmıyor.

Bizler samimi ve içten çalıştıkça esas niyetimiz tanınmak olmasa da bazen büyük etki yaratıyoruz. Örneğin geçtiğimiz yıl kurban bayramında Kamerun'da bir yetimhaneye 25 bin dolarlık bir proje gerçekleştirdik. Kurban bayramını oradaki yetimlerle birlikte geçirmek üzere bir projeydi. Özel çaba sarf etsek olmayacak bir katılım oldu ve bir anda Kamerun gündemine oturduk. Tabi bu işin farklı bir boyutu.

Bazı Batılı yardım kuruluşları yardım yapıyor ve açıkça biz de sizin kaynaklarınızdan istifade edelim diyorlar. Son dönemlerde Uzak Doğulu bazı kuruluşlar da bu şekilde çalışıyor. Bizim ne geçmişte böyle bir çalışma prensibimiz oldu ne de bundan sonra bu şekilde bir sistemimiz olur.

Çözüm odaklı projeler

Bir ülkedeki açlık, kuraklık ve sağlık sorunlarını o ülkelere gemiler dolusu yardım paketi vererek çözmek mümkün değil. Oralarda sorunu görüp bir an önce harekete geçtiğimizde çözüm noktasında bir katkı sağlamış olabiliriz. Bizlerin bir projeyi bitirdiği sürenin üç dört misli zamanda diğer yardım kuruluşları daha projeyi başlatıyorlar. Yazışmalar, keşifler, fayda götürü hesapları ve analizler derken uzun zaman geçiyor ve bu bütçeleri oldukça kabartıyor. Ayrıca doğrudan ihtiyaç sahibine yapılmayan yardımlar da söz konusu. Uzun yazışma ve hazırlık sonrası örneğin 100 bin dolarlık bir projenin sadece %30-40'ı ihtiyaç sahibine ulaşıyor. Geri kalanı yönetim giderleri ve aracılarda kalıyor. Ayrıca krize neden olan sebepleri ortadan kaldırmak gibi bir girişimleri olmadığı gibi bu sebepleri destekleyerek çözümü imkânsızlaştırıyorlar.

Sorunu yerinde tespit edip hemen harekete geçebilen dinamik bir yapımız var. Mesela Somali'deki açlık sorununun çözümüne yönelik orada balıkçılık meslek yüksekokulunun inşaat çalışmaları başlatıldı. Geçtiğimiz günlerde Başbakan Yardımcımız Sayın Bekir Bozdağ ve Kalkınma Bakanı, Sayın Cevdet Yılmaz ile oralarda incelemelerde bulunduk.

Örneğin 2005 yılından bu yana su sıkıntısının giderilebilmesi adına açtığımız su kuyularından 1,3 milyon insan istifade etti. Şu anda Afrika'nın genelinde 400 civarında su kuyumuz var.

16-SERDAR CAM.indd 5 25.04.2013 23:40

Tunus araç yardımı

Okul ihtiyacı olan yerlerde okul inşa ediyor, tarımsal kalkınma için seralar kuruyor yeni teknikler öğretiyor, mesleki eğitim çalışmaları yapıyoruz. Mesela Sudan'da şu anda Türkiye'de dahi olmayan bir Gen Merkezi kuruldu. Hayvancılığın geliştirilmesi adına Afrika'nın en modern ve stratejik hayvancılık merkezini Sudan'da faaliyete geçirdik ve orada Türkiye'den uzman veterinerler gidip eğitim verecekler.

Benzer şekilde Benin'de geçimlerini çömlek imalatı yaparak sağlayan ustaları İzmir Menemen'e getirmek suretiyle daha pratik ve modern yöntemlerle daha az emekle daha iyi çömlek üretebilmelerini sağlayacak iki aylık bir eğitim projemiz oldu.

Tarihi markamız

Tarihimiz boyunca Afrika'yla olan ilişkilerimiz hep bir 'müsavat' eşitlik ilişkisi üzerinden gelişti. Afrika'ya karşı sömürgeci ve fırsatçı bir yaklaşım göstermediğimiz için bizleri ecdadımızın yaptığı iyi işlerle anıyor ve bizden de benzer bir tavrı sergilememizi umuyorlar. Bu beklenti sayesinde bize bütün kapılar açılıyor. Ne mutlu bizlere ki bu beklentileri şu ana kadar boşa çıkarmadık.

Burada bizim TİKA uzmanı arkadaşlarımızın yoğun ve öz verili çalışmaları takdire şayan. Gerektiğinde sahaya inip yardım paketlerini sırtlıyor, inşaatlarda malzeme indiriyorlar. Bununla birlikte o ülkenin bakanlarıyla büyükelçileriyle açılışa katılıp basın önünde sunumlarını yapıyorlar. Bu hem büyük bir samimiyet hem de çözüm odaklı çalışabilme yeteneğinin bir göstergesi. Bizler de Atalarımızın bize bıraktığı bu güzel miras sayesinde her yere gidebiliyoruz.

Geçtiğimiz aylarda New York'ta Somali Cumhurbaşkanı katıldığı bir toplantıda basın mensuplarının sorularına muhatap oldu. Somali'ye nasıl yardım edelim diye bir soru soruldu kendisine. Türkler gibi yapın, cevabını verdi. Türkler buralara geliyorlar ve saha adeta atlıyor ve birçok sorunu hemen çözüyorlar. Sizler hesap yapana kadar Türkler çalışmalarını bitiriyorlar. Aklın almayacağı (irrasyonel de denebilir) şekilde çalışıyorlar, benim bile giremediğim yerlere gidip yardım dağıtıyorlar dedi. İşte bu güveni, bu samimiyeti onlara hissettirebilmemizdeki en önemli etken Ecdadımızın adının kapıları önümüzde açıyor olmasıdır.

TİKA olarak bizleri diğer yardım kuruluşlarından ayırt eden bu farklar milli manevi değerlerimizin yansıması olarak algılanabilir. Sadece bizim değil STK'ların da Afrika konusunda yukarıda bahsettiğim tüm hususlarda benzer tavırları gözlemlenmektedir.

Afrika sadece Sahra Altı Afrika olarak ele alınamaz. TİKA'nın faaliyet coğrafyasında Mağrip dediğimiz Fas'tan Mısır'a kadar olan bölge de önemli bir yer teşkil ediyor. Bugün

Afrika'ya karşı sömürgeci ve fırsatçı bir yaklaşım göstermediğimiz için bizleri ecdadımızın yaptığı iyi işlerle anıyor ve bizden de benzer bir tavrı sergilememizi umuyorlar. Bu beklenti sayesinde bize bütün kapılar açılıyor. Ne mutlu bizlere ki bu beklentileri şu ana kadar boşa çıkarmadık.

16-SERDAR CAM.indd 6 25.04.2013 23:40

Mısır, Libya ve Tunus'ta PKO'larımız önemli çalışmalar gerçekleştirmekte. Bu bölgede özellikle Arap Baharı sonrası yeni yapılanma sürecine giren devletlere bu dönüşümlerinde katkı sağlayacak işbirliği projeleri gerçekleştiriyoruz. En son 17 Mart tarihinde Tunus'a yerel yönetimlerin alt yapı çalışmalarında kullanmaları ve merkezi hükümetin idari ihtiyaçlarını karşılayabilmek için içerisinde kepçeden otobüse, 4x4 ciplerden motosikletlere 434 araçlık önemli bir yardım yapıldı. Mısır'da tarihi kültürel mirasımızın korunması adına El Ezher Üniversitesiyle ön protokol imzalandı. Protokole göre Mısır'ın en gözde mekânlarından El- Ezher Camisini ve Hz. Hüseyin Camisini restore etmeyi planlıyoruz. Bunun yanında birçok tarihi eser de yine TİKA tarafından restore edilecek.

Tarihi ve kültürel bağlarımız

Afrika Kıtası Türk tarihi açısından da çok önemli bir mirasa sahip. Sadece Osmanlı dönemi olarak değil Tulunoğulları, İhşitoğulları, Memlüküler, Eyyubiler zamanından beri Afrika, Türklere Türkler de Afrika'ya aşina. Ancak şüphesiz Afrika'ya en derin izler Osmanlı döneminde bırakıldı. Türk Dünyası dediğimiz coğrafya böylece Afrika'yı da içine alçak şekilde genişledi. Bugün Etiyopya'da Harar'da kendilerine Türk diyen bir topluluk var. Osmanlılar zamanında gelmiş ve buralarda yerleşmiş bu insanlar bugün Türkiye'den ilgi alaka bekliyor ve bu sorumluluklarımızı hatırlatıyorlar.

Türk Dünyasına ait kültürel mirasın ayağa kaldırılması için Afrika'da birçok çalışmamız var. Sudan'da Sevakin adasında Hanefi ve Şafi camileri ve Osmanlı Gümrük binasının restorasyonu devam ediyor. 2005 yılında ilk ofisimizi açtığımız Etiyopya'da hem konut olarak hem de Konsolosluk binası olarak kullanılan binayı da restore edeceğiz.

Kültür dünyamızın önemli şahsiyetlerinden meşhur Habeş Kralı Necaşi'nin Etiyopya'nın Mek'ele kentinde bulunan türbesinin de restorasyonunu yaptık.

Afrika'yla aramızdaki çok yönlü ve derin bağlar nedeniyle ilişkilerimiz karşılıklı anlayış ve işbirliği temelinde gelişmeye devam edecek. Bugün Tunus, Libya, Mısır, Sudan, Etiyopya, Kenya, Somali, Senegal de PKO'larımız mevcut. Çok yakında Nijer'de ofis açıp 8 olan ofis sayımızı 9 a çıkaracağız. Sadece ofisimiz bulunan ülkelerde değil ofisimiz olmayan yerlerde de projelerimiz bulunmakta. Komorlar 'da, Madagaskar'da, Gabon'da, Mali'de birçok faaliyetimiz oldu ve devam etmekte.

Somali su kuyusu

Sonuç

Dünyada krizlerin hiç bitmediği ve son 3 asırdır birçok sorunla boğuşan Afrika, günümüzde yer üstü ve yer altı kaynakları bakımından dünyanın en zengin ve asla sıkıntı yaşamayacak bir bölgesi. Afrika'nın kangren olmuş sorunlarının çözümleri için uzun yıllardır başlatılan uluslararası girişimlerin bir çözüme ulaşamamasındaki en temel sebep uygun bir modelin bulunmamış veya bulunamamış olması. TİKA olarak bu sorunların çözümü noktasında gösterdiğimiz çabaların karşılığını, yapılan işlerin Afrika'ya değer kattığını görerek alıyoruz.

Türkiye'nin son dönemde gerçekleştirdiği ekonomik siyasi atılımlar TİKA'nın etkinliğini de doğrudan etkileyeceği için görece kendimize has yöntemlerimizle, Afrika'yı kendi gücünün farkına varabilecek bir konuma getirmenin çabası içerisindeyiz.

16-SERDAR CAM.indd 7 25.04.2013 23:40

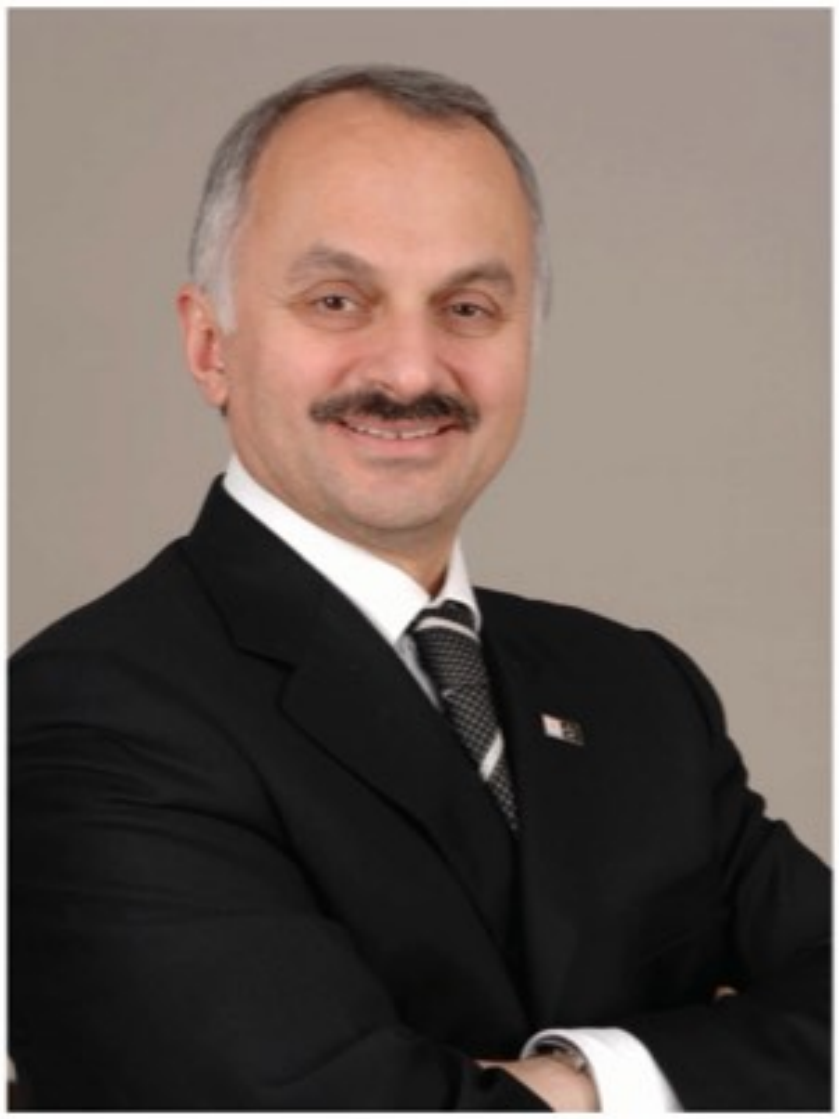

Afrika THY ile Artık Çok Yakın

Doç. Dr. Temel Kotil
Türk Hava Yolları Genel Müdürü

Son dönemde Türk Hava Yolları'nın en çok büyüdüğü bölgelerin başında Afrika kıtası geliyor. Geçtiğimiz yıl taşıdığımız yolcu sayısı, bir önceki yıla oranla yüzde 50 artış göstererek yaklaşık 1,7 milyonu aştı. Bu yılda da benzer bir yolcu artışı bekliyoruz.

Afrika'nın yıldızı parlıyor ve her geçen gün Afrika ülkelerinin önemi artıyor. Afrika ülkeleri artık her ülkenin, her seyahat eden kişinin gündeminde. İş dünyasının tercihi olarak son yıllarda öne çıkan Afrika kıtası, turizm sektörünün de tercihi olmuş durumda. Gerek ekonomik potansiyeli gerekse görülmesi gereken doğal güzellikleri, Afrika ülkelerinin gelecek dönemde çok daha fazla önem kazanacağını gösteriyor. Yaklaşık 1 milyar nüfusu olan Afrika ülkelerinin, sahip oldukları ekonomik potansiyeli üretime dönüştürememekten kaynaklanan ciddi sıkıntıları olduğu bilinmekte. Diğer kıtalarla karşılaştırıldığında refah düzeyi oldukça düşük kalan Afrika'da, ortalama milli gelir de dünya ortalamasının çok altında. Doğal zenginlikleri düşünüldüğünde ekonomiden alması gereken payı alamayan bir bölgeden söz ediyoruz. Bunun gerekçesi de hepimizin malumu, yüzlerce yıl süren sömür-

17-TEMEL KOTIL.indd 2 25.04.2013 23:40

Türk Hava Yolları olarak 23 Afrika ülkesinde 34 noktaya sefer düzenliyoruz. Afrika'da bu yıl da aynı hızla büyümeye devam edeceğiz. Dördü yeni ülke olmak üzere dokuz yeni hattımızı daha uçuş ağımıza ekleyeceğiz ve toplam 27 ülkede 43 noktaya uçuş yapacağız.

gecilik. Elbette bu durum Afrika kıtası için bir kader değildi ve Afrika'nın yıldızının parlayacağı günler de gelecekti. Nitekim yıllarca kıtlık ve sefaletle yan yana anılan Afrika kıtasında hemen her alanda dikkate değer olumlu gelişmelere, Türk Hava Yolları olarak tanıklık etmenin ve katkı sağlamanın sevincini yaşıyoruz.

Türk Hava Yolları sefer yaptığı 98 ülke, 221 nokta ile dünyanın en fazla ülkesine uçan, dünyanın 4. büyük uçuş ağına sahip havayolu şirketi konumuna geldi. Geçtiğimiz yıl uçuş başlattığımız 33 noktanın 15'i Afrika kıtasındaydı. Afrika geçen yıl Türk Hava Yolları'nın en fazla büyüdüğü bölge oldu. Afrika'da yeni açılan noktalara paralel olarak yolcu sayımız da artış gösteriyor. 2008'de yaklaşık 550.000 olan yolcu sayımız 2012 yılı itibariyle yaklaşık 1,7 milyona ulaştı.

Türk Hava Yolları olarak 23 Afrika ülkesinde 34 noktaya sefer düzenliyoruz. Afrika'da bu yıl da aynı hızla büyümeye devam edeceğiz. Dördü yeni ülke olmak üzere dokuz yeni hattımızı daha uçuş ağımıza ekleyeceğiz ve toplam 27 ülkede 43 noktaya uçuş yapacağız. Böylelikle Afrika ülkelerine de en çok sefer yapan havayolu şirketi olacağız. Nijerya Kano, Nijerya Abuja, Çad Ndjamena (yeni ülke), Eritre Asmara (yeni ülke), Mısır Luxor, Mısır Aswan, Güney Sudan Juba (yeni ülke), Angola Luanda (yeni ülke), Cezayir Oran bu yıl Afrika kıtasında sefer başlatmayı planladığımız noktalar.

Afrika'nın dünyada hak ettiği yere gelmesi yolunda önemli oyunculardan biri olan Türk Hava Yolları, Kıtanın dünya ile entegrasyonunda, inşa ettiği hava köprüsü aracılığıyla büyük bir rol oynuyor. 98 ülke ile dünyanın en çok ülkesine uçan havayolu şirketi olan Türk Hava Yolları, Afrika'da yaşayan insanları, gitmek istedikleri yere kaliteli bir hizmetle ve uygun fiyatla taşıyor. Tescillenmiş kalitesi ve uygun fiyatlarıyla Afrika'nın gelecek yolculuğuna eşlik etmeyi sürdürüyor.

Transfer merkezimiz İstanbul'dan dünyanın 98 ülkesine, 221 noktasına direk uçabiliyor olmak işadamları için de büyük bir kolaylık sağlıyor. Afrika, Güney Amerika veya Uzak Doğu gibi bölgelere Türk Hava Yolları'nın direk uçuş yapmadığı dönemlerde ulaşım oldukça güçtü. 2 - 3 aktarmayla, 20 - 24 saat süren uçuşlarla ulaşılabiliyordu bu bölgelere. Gidiş-dönüş bu kadar zor olunca iş adamları da bu ülkelere gitme konusunda tedirginlik ve kararsızlık yaşıyordu. Türk Hava Yolları yeni açtığı hatlarla bu güçlükleri ortadan kaldırdı ve ihracatçımızın yolunu açtı. Yeni açılan noktalara yapılan ihracatın da seferlerimizin başlamasıyla arttığını görüyoruz.

Türk Hava Yolları olarak gerek Afrika'yı dünyaya bağlayarak dünya ile entegrasyonuna yaptığımız katkıdan, gerekse Afrika ülkeleri ile ülkemiz arasındaki ticari, kültürel ve ekonomik ilişkilerin gelişmesine sağladığımız katkıdan gururluyuz. D

17-TEMEL KOTIL.indd 3 25.04.2013 23:40

Afrika Kimin?

Prof. Dr. Sema Kalaycıoğlu

Hani nasıl Nazım "Memleket" şiirinde, Anadolu'yu, "Akdeniz'e uzanan bir kısrak başı" gibi tanımlamışsa, Afrika da Akdeniz'den Hint Okyanusuna uzanan bir başka kısrak başıdır. Topraklarına kendi sahip çıkamamış, ayaklarının altındaki servetle birlikte yüzyıllar boyunca, dizginleri Arap'a, Portekizliye, İspanyol, Hollandalı, İngiliz, Fransız, Alman ve Belçikalıya kaptırmış bir vahşi kısrak.

Afrika insanı, yarı aç, yarı tok, hasta ve yaralı, sadece ama sadece "cehennem"i yaşamış. Onca zaman "bu ülke, bu kıta bizim" diyen çıkmamış, çıkamamış. Afrika'ya en büyük kötülüğü aslında yine Afrikalı yapmış. Onları, hem kendi topraklarında, hem de el kapılarında kulluğa, köleliğe mahkûm eden yabancılara, kelle başı ödül alan Afrikalılar yardımcı olmuş. Bu nedenle, Batı Afrika'da Fransız ve İspanyol, Doğu'da Arap ve İngiliz ne kadar günahkâr ise, Afrikalı yerli halk da o kadar günahkâr. Birbirlerini o ölüm ve esaret gemilerine yükleyip, belki bugün bile hala " kapanmayan el kapılarına" zulümle, işkenceyle göndermişler.

Bağımsızlığa davet kimindi?

İnsanın insana kulluğunun yok ediliş tarihi Afrika için çok eski değil. Ayrıca bu olgu hala tamamen sona ermiş de değil. Yine de

18-SEMA KALAYCIOGLU.indd 2 25.04.2013 23:41

1847'de bağımsız olan Liberya, 1910'da İngilizlerden kopan Güney Afrika ve işgal görmekle birlikte hiçbir zaman sömürge olmamış olan Ethiopya'yı bir kenara bırakırsak, Kuzey Afrika da dâhil olmak üzere, Afrika'da bağımsızlık mücadeleleri, 1950'li yılların ikinci yarısı ile 1960'lı yıllara isabet eder.

Sosyal Medya'nın bugünkü gibi domino etkisi yapmasına teknolojik açıdan imkân bulunmayan yıllarda, bağımsızlık ateşi nasıl yayılmıştır Afrika'da? Yoksa tam bağımsızlığa davetin ilk fişekleri 2. Dünya Savaşının bitmesi ile mi ateşlenmiştir? Bu soruların cevabını kısaca vermek pek kolay değil. Ama 1960'lı yıllar dünyanın pek çok yerinde "3. Dünyanın" başkaldırış yılları olmuştu.

1970'li yıllarda hep, 1954 Bogor ve 1955 Bandung konferanslarının, Asya ve Afrika'nın mazlum milletleri için Endonezya'da nasıl bir dayanışma sergilediğini konuşurduk. İşte o yıllarda "siyasi kaderini belirleme hakkı"na (self determinasyon right) ve egemenlik haklarına karşılıklı saygı, saldırmazlık, ülkelerin iç işlerine karışmama ve eşitlik kavramları, Bandung'da yakılan meşalenin soğuk savaş yıllarını ısıtan alevi olmuştu. Bağımsızlık ve sömürge düzenin sona erdirilmesi, katılımcı ülkeler için ve özellikle Afrika'dan katılan 29 ülke için çok önemliydi.

Ama o " kapıları kapayamadılar"

Hemen hepsi siyasi olarak bağımsızlığı elde ettiler. Ama yoksulluğu, ezilmişliği yok edemediler. Aslında Cezayir'in derdi, Nijerya'dan, Mali'nin derdi, Kenya'dan çok farklı değildi. Hepsi en fazla ekonomik bağımsızlığı kazanırken zorlandı. Bilgi, beceri, sermaye, girişim ve teknoloji eksikliği yaygındı. Yabancı güçler hala zengin kaynaklar üzerinde mülkiyet haklarını koruyor, kovulanlar ise zaman zaman geri çağırılıyordu. Bir de en büyük dertleri kendi içlerindeki kavga, bölünme ve kabile kültüründen ulusal kültüre geçmedeki zorluklardı. Bandung onlara aralarında işbirliği yapma, ekonomik kalkınmaya öncelik verme, insan haklarını koruma ve ırkçılığı ortadan kaldırma fırsatı olmuştu. Ama sömürgecileri kovma basireti gösteren Afrika halkları, sömürge yıllarından sonra en az 20 yılı büyük istikrarsızlıklarla tüketti. Bandung'da birbirinin iç işlerine karışmama kararı alan ülkeler, sınır çatışmalarına, yangın, kuraklık ve yağmalamalara, yüz binlerce insanı ve insanın kursağına gidecek ekini feda etti. Yer altı servetlerinin muhteşem getirisini silahlanmaya harcadı.

Sömürgecileri kovma basireti gösteren Afrika halkları, sömürge yıllarından sonra en az 20 yılı büyük istikrarsızlıklarla tüketti. Bandung'da birbirinin iç işlerine karışmama kararı alan ülkeler, sınır çatışmalarına, yangın, kuraklık ve yağmalamalara, yüz binlerce insanı ve insanın kursağına gidecek ekini feda etti. Yer altı servetlerinin muhteşem getirisini silahlanmaya harcadı.

Açıkçası kuraklık, kıtlık, açlık ve sefalet Afrika'nın sömürge sonrasındaki en büyük baş ağrısıydı. 1990'lı yılların sonlarına yaklaşırken Afrika hala için için yanıyor, bir yerde parlayan ateş, hemen sınır ötesine sıçrıyordu. 1960'lı yılların sonu ile 1970 arasındaki Biafra savaşı, Batı Afrika için neyse 1993 Somali ve Sudan iç savaşları Doğu Afrika için o oldu. Ateş, ölüm, gözyaşı, kıtlık, açlık, sefalet, öldürmeyen ama umdurmayan salgın hastalıklar, gelen ama ihtiyaç sahiplerine ulaşmayan yardımlar, uluslararası kuruluşların aczi ve nihayet ulusal politikası ve bürokratların yolsuzluğu, Afrika'yı için için yedi bitirdi. 1998 Kongo savaşının ise hiç birinden farkı yoktu. Sonuç benzerdi ve milyonlarca insan ölmüş veya yerinden yurdundan olmuştu.

Dayanışma yeminini nihayet hatırlayabildiler

Tüm sorun ve açmazlarına rağmen, Afrika ülkeleri, kıtanın bütününde ve/veya farklı farklı bölgelerinde, işbirliği ve dayanışmayı güçlendirmek amacı ile tercihli ticaret anlaşmalarından gümrük birliklerine varıncaya kadar birçok girişimde bulundular. Hatta Batı Afrika'da 1973 yılında Sierra Leone ve Liberya arasında Mano Nehri Para Birliği bile kurulmuştu. Daha

18-SEMA KALAYCIOGLU.indd 3 25.04.2013 23:41

sonra yine ihtiraslı bir başka proje olan ECOWAS (1975) çok taraflı bir işbirliği girişimi olarak tüm Batı Afrika'ya teşmil edilmiş, ekonomik bir katma değer anlamında olmasa bile kurumsal süreklilik olarak bir işbirliği irade ve kararlılığı örneği olmuştur.

Bu nedenle, 2001'de kurulan Afrika Birliği, Afrika için bir ilk değildi. Belki sonuncu dayanışma örgütü de olmayacaktır. Ama Afrika Birliği, beyhude yere harcanan yıllardan sonra bir başka ciddi ama bu defa daha işlevsel bir işbirliği niyetini Afrika topraklarına tohumladı. Üstelik Fas dışında tüm Afrika ülkelerinin katılması dolayısı ile Afrika Birliği en kapsamlı ve en kucaklayıcı girişim haline geldi.

Afrika ülkeleri 2000'li yıllardan sonra kazandıkları yeni bir bilinç ile daha önce deneyemediklerini denemek, dünyada ses getirmek ve sorunlara ortak kurumsal çatılar altında çözüm aramak isteklerini Afrika Birliği ile dile getirdiler. Avrupalı eski sömürgecilerine nispet, birbirlerine AB benzeri kurumları protokollere bağlandılar. Kuruluşu 1960'lı yıllara kadar gitse bile Afrika Kalkınma Bankasının, gerçek anlamda işlerlik kazanması da yine Afrika Birliği sayesinde oldu denilebilir. Çünkü Afrika Birliği, Afrika Kalkınma Bankasının kuruluş ilkelerinin başında gelen, "daha büyük bir işbirliği" için verilen sözün veya yapılan taahhüdün kurumsal bir güvencesi oldu.

Kıtada barışın tesisi, insan hakları ihlallerinin durdurulması, demokratizasyon, çevre, temiz su kullanma hakkı, salgın hastalık, açlık ve sefaletin azaltılması, Afrika ülkelerinin en büyük ortak hedefleriydi. Gururları yüce, sesleri yüksek ve etkileri fazla siyasi simaların önderliğinde Afrika Birliği en büyük mali desteği, hiç kuşkusuz Libya'dan aldı.

Libya Afrika Kalkınma Bankasının kasalarını petrol paraları ile doldurmaktan çekinmedi. Elbette buna karşılık, tüm Afrika'nın siyasi desteğini arkasına alıyor, ama karşılığını da veriyordu. 2006 yılına gelindiğinde Afrika Birliği bir Afrika Birleşik Devletlerini (USA) konuşacak kadar iddialı hale de geldi. Elbette

2001'de kurulan Afrika Birliği, Afrika için bir ilk değildi. Belki sonuncu dayanışma örgütü de olmayacaktır. Ama Afrika Birliği, beyhude yere harcanan yıllardan sonra bir başka ciddi ama bu defa daha işlevsel bir işbirliği niyetini Afrika topraklarına tohumladı. Üstelik Fas dışında tüm Afrika ülkelerinin katılması dolayısı ile Afrika Birliği en kapsamlı ve en kucaklayıcı girişim haline geldi.

18-SEMA KALAYCIOGLU.indd 4 25.04.2013 23:41

bu cesareti bir tek petrol zengini Arap-Mağrip komşularından veya ortak kasaya para koyma bilinci kazanmalarından almıyorlardı. 21. yüzyıl birçok yer için olduğu gibi Afrika için de bir dönüşüm fırsatı yaratmıştı. Ama neydi değişen?

Afrika'ya yeni gönül verenler

Afrika'nın yeni petrol ve doğal gaz rezervleri, enerji iştihası yüksek dünya için yeni bir kaynak umudu oldu. Güney Afrika'dan Angola'ya, Mali'den Sudan'a kadar olan birçok ülkede bulunan yeni petrol kaynakları Çin ve Hindistan için olduğu kadar, zaten bu kıtadan elini kolunu hiçbir zaman tam olarak çekmemiş olan Avrupalı eski sömürgeciler için de önemliydi. 2000'li yıllarda, 1980'li yıllardan itibaren dışa açık büyüme modeli benimseyip krizlerden başarı ile çıkan Türkiye de özellikle 2005'den itibaren aniden bir Afrika tutkusuna kapılıverdi.

Afrika'nın son yıllarda sergilediği büyüme tablosu ve özellikle bulunan yeni petrol rezervleri, acı ve sancısı bol kıtaya yeni aktörleri çekmeye hemen yetti. Şimdi Afrika'da artık, hatırı sayılır sayıda OPEC üyesi olmayan üreticinin bulunması, özellikle enerji kaynaklarına daha da aç olan Yeni Sanayileşen Ülkeler için bu kıtayı cazibe merkezi haline getirmiş durumdadır. Petrol ve doğal gaz onlar için henüz "elmas tarlalarından" (Diamond Fields) daha değerli olduğu için, ticaret ve yatırım fırsatlarını değerlendirmek için birbirleri ile yarışmaları, elbette Afrika'nın yararına olmaktadır. Afrika'nın dünya petrol piyasasındaki yeri, OPEC üyesi olan dört ülkeyi (Gabon ayrıldıktan sonra sadece Nijerya, Cezayir, Libya ve Angola) de aşmış durumda. Afrika'ya yeni gönül verenler, "eski sömürgecilerin yerini, yeni sömürgeciler aldı" dedirtmemek için önce alacaklarından daha fazla vermeye, biraz daha özen gösterme çabası içine girdiler.

1990'lı yıllardan itibaren dış dünyaya rejim değişikliği ile açılan Çin gibi ülkeler de her yöne kollarını uzatırken Afrika'ya da ulaştılar. Çin özellikle Afrika pastasından daha büyük bir pay koparmak için hızla paçaları sıvadı[1]. Dolayısı ile yeni gelenlerin de, alışılmış ülkeler gibi Afrika'nın kaynaklarının peşinde olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ama fark yaratacak şekilde, Afrika'ya yol, baraj, köprü gibi alt yapı ve konut yatırımları ile girmeye başlamaları, eğer iç savaşlarla bunları tarumar etmezlerse, kazanımları büyük olacak.

Ancak yeni misyonerler de Afrika'yı birbirine düşürmekten geri kalmıyor. Önce fakir halka maddi imkân, sonra onlara ideolojik yön vererek bölünme ve çatışmaları körüklüyor. Özellikle İran ve başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez ülkelerinin Afrika yatırım ve yardımlarındaki ideolojik motifler dikkatle izleyen gözlerden kaçmıyor.

Afrika'ya gönül borcu olanlar

21. Yüzyılın yeni Afrika'sında insan bilinçlenmesinin azımsanmayacak bir payı var. Güzel insanların diyarı Afrika'da, tüm eğitimlerini, İngiliz, Fransız ve Amerikan okul sistemlerinden alan insanların olduğunu unutmayalım. Onlar mühendis, onlar doktor, onlar eğitimci üstelik onlar da 2000'li yıllardan itibaren ülkelerine dönerek hizmet vermeye gönüllendiler. Bunlardan biri Mo İbrahim. Mo İbrahim, milyarder bir müteşebbis. İngiltere'de iletişim alanında çalıştığı uzun yıllardan sonra doğduğu topraklara dönmesinden, elbette en çok vatanı Sudan, ama sonra tüm Afrika fayda gördü. Onunki vatan aşkı mıydı, vicdan mı, söylemek kolay değil. Ama çok iyi yetişmiş bir insan ülkesine döner ve "iyi yönetişimi" teşvik etmeye gönül verirse, bir şeyler değişebilir.

Mo İbrahim'in Afrika'ya dönüşü mobil telefonlarla oldu. İnsanlara birbirleri ile daha fazla iletişim kurmaya yönelten temiz bir teknoloji, Afrika'da daha temiz ve daha yolsuzluklardan arınmış bir ortam arayışı içine girdi. Kurduğu vakıf ile "iyi liderlik"i ödüllendirmekle kalmayıp, 2005 yılında Afrika ülkelerinin performans değerlendirmelerini yapan bir Mo İbrahim indeksi geliştirdi. Bu tür ölçümleri, Dünya Bankası, WTO, UNDP veya UNCTAD yıllardır yapıyor denilebilir. Ama fakir Sudan'ın bağrından çıkıp, yâd ellerde büyük başarılara imza atan bir sima, uluslararası kriterlere göre, ama sadece ve sadece doğduğu Afrika topraklarına özgü bir ölçüme heves ediyorsa bu artık Afrika'ya bir de kendi gözünden farklı bakılmaya başlandığı anlamına geliyor denilebilir. Mo İbrahim'in Afrika'sında onun gibi

(1) T. Oğuzlu, A. Habiyeremye (February 2013), "Expansion into Continent of Africa: Is there a Turkish Way?", Foreign Policy Analysis, ORSAM

18-SEMA KALAYCIOGLU.indd 5 25.04.2013 23:41

insanların sayısı arttıkça, Afrika'nın da umudu artacaktır.

Mo İbrahim'in mihenk taşı

Mo İbrahim, kıtaya has ölçümlerle, gelişmeleri ve gerilemeleri izlemeye, iyiyi ödüllendirmeye gayret ediyor. Son üç yıldır her yıl dağıttığı "Afrika İçin Liderlik Mükemmeliyeti" ödülleri bir sahip bulabilmiş değil. Ama 2006'dan itibaren düzenli olarak yayınlanan indeksleri, Afrika'da bazı şeylerin değişmeye başladığını gösteriyor. Dünya da bu indeks sayesinde örneğin Fildişi Sahili, Orta Afrika Cumhuriyeti, Eritrea, Çad, Kongo ve Somali'nin maalesef hala perişan durumda olduğunu hala esefle öğreniyor. Bunlar zaten bilinen gerçekler. Ama şimdi artık Afrika, Afrikalının da umurunda.

Bu arada, Zimbabwe'deki "elmas tarlaları"nın nasıl bu ülkeye refah ve huzur getirmediğini daha iyi anlayabiliyoruz. Birileri "kanlı elmaslar" sayesinde büyük servetler yapıp, bunları Afrika dışına kaçırıyor veya satıyor olabilir. Ama içecek temiz suyu bulamayan zavallı halklar, elbette, iktisat biliminin o meşhur "Elmas-su Çelişkisi"ni bile takdir edecek duruma gelmiş değil.

Mo İbrahim ölçümleri sayesinde son yıllarda Mauritus, Cape Verde, Botswana, Seychelles, Güney Afrika, Namibya ve Gana'nın çok önemli ilerlemeler kaydedip, maküs talihlerini yenmeye hazır gibi gözüktüklerine seviniyoruz. Güvenilir bir kaynaktan dünya istatistiklerine yansıyan bu bilgiler sayesinde, bu ülkeler yabancı yatırımcılar için iyi birer alternatif haline gelebiliyor.

Liberya, Angola, Nijerya, Sierra Leone ve Madagaskar'ın önemli bir yükselme trendi içine girmekle beraber kat edilecek uzun yolları olduğunu kabul ediyoruz. Ancak Angola'nın petrol ve Çin yatırımlarına rağmen daha fazla hızlanamamasının arkasında, iç karışıklıklar olduğunu bir kere daha hatırlıyoruz.

Tunus, Lesotho, Tanzanya, Sao Tome, Zambia, Benin, Mısır, Fas, Mozambik, Senegal, Uganda, Gabon, Cezayir ve Kenya gibi ülkelerin vasatın ancak üstüne çıkabildiklerini üzülerek izliyor, özellikle Afrika'da olmakla birlikte bambaşka bir dünya olduğunu düşündüğümüz Tunus, Mısır, Fas ve özellikle petrol ve gaz zengini Cezayir ve Mozambik'e biraz da ibretle bakıyoruz. Gambiya, Nijer, Moritanya, Ethiopya, Liberya ve Madagaskar'ın Afrika ortalaması olan 51,2 nin altında kaldığını, petrol zengini Libya ve Nijerya'nın nasıl Togo ve Brundi arasına sıkışıp 44,5 indeks değeri ile yüz kızarttığını görüyoruz.

Daha çok siyasi amaçlarla Afrika Birliği için para musluklarının ağzını cömertçe açmaktan çekinmeyen Libya, petrol servetini halkı için kullansaydı, acaba olanlar olmaz mıydı diye düşünmekten kendimizi alamıyoruz. Evet, Libya ve Nijerya, tadı damakta kalan petrolleri ile maruf (Libya Sweet ve Bonny Light). Ama servetin üstünde kan ve gözyaşı birçok Afrika ülkesi gibi onların da en büyük talihsizliği.

Açıkçası Mo İbrahim indeksleri yaklaşık 6 yıldan beri, özgün ve objektif değerlendirmeleri ile Afrika'ya içeriden ve dışarıdan bakanlara yol ve yordam sağlıyor[2]. "Afrika, Afrika ve Afrikalılar için" bilinçlenme ve gecikmiş bir uyanış için iyi bir slogan değil mi? Teşekkürler Mo İbrahim.

İş ki bu defa dini temel alan ideolojik motiflerle bezenmiş kökten dinci akımlar için milyarlarca para döken mihraklar, Afrikalıyı, Afrikalıya karşı, din adına, Allah adına kan dökmeye teşvik etmesin. Ama Nijerya'da Boko Haram, Somali'de Şabab ve daha niceleri, Sahra altı Afrika'da bunu yaparken, Arap Baharının şiddetli fırtınaları arasında başka radikal güçler Kuzey Afrika'ya yine kan ve gözyaşı sözü vermekten geri kalmıyor.

(2) "İndeks değerleri, güvenlik ve hukukun üstünlüğü, katılım ve insan hakları, beşeri kalkınma ve sürdürülebilir ekonomik fırsatları içeriyor. Bknz: "Ibrahim index of African Governance" 2012, http:// www.moibrahimfoundation.org/interact

18-SEMA KALAYCIOGLU.indd 6 25.04.2013 23:42

Afrika'da değişimi tetikleyen nedir?

Hiç kuşkusuz son yılların Afrika'sında hem diktatörlükler, hem kıtlık ve açlıklar, hem de silahlı çatışmalar, eskisine oranla çok daha az görülüyor. Özellikle silahlı çatışmaların, soğuk savaş yıllarından bu yana düzenli bir azalışla, 30 civarından 10'lu değerlere inmiş olması, önemli bir başarı olarak görülüyor[3]. Gerçekten de silahlı çatışmaların azalması birkaç şekilde olumlu etkide bulunuyor Afrika'ya: Her şeyden önce silahlanmaya giden mali imkânlar, daha fazla insan yararına harcanıyor.

Aslında dünya için hiç yabancı olmayan petrol ve doğal gaz, Kuzey Afrika dışındaki birçok Afrika ülkesi için yeni. Bu nedenle, Angola, Sudan, Uganda, Tanzanya, Zimbabwe, Kenya ve Mozambik indekslerin en alt seviyelerinde olsalar bile, ha kıpırdadı, ha kıpırdayacak diye gözlerinin içine bakılıyor.

Daha önce de belirttiğim gibi bilindik ülkeler ve bilindik uluslararası şirketler yanı sıra Çin buralarda cirit atıyor. Ciritlerin hedefinde elbette doğal gaz ve petrol var. Özellikle Mozambik, Uganda ve Tanzanya, sıvılaştırılmış doğal gaz alanında, Avustralya ve Katar'ın pabucunu dama atabilecek durumda üç ülke gibi gözüküyor. Genç dinamik insanlar daha az ölüyor veya daha az insan sakat kalıyor. Savaş veya tehdit nedeni ile bir yerden bir yere göçler azalıyor. Topraklar işlenebiliyor ve silah ticareti yerine normal ticaret yapılabiliyor. Çevreye verilen zarar azalıyor. Yeşeren umutlar Afrika'ya neyi var, neyi yok yeniden bir döküm yapma imkânına veriyor.

Yine de son yıllarda Afrika eskiden olduğundan daha sakin ve şiddetten uzak görünüyorsa, bunun nedeni olarak şunlar gösteriliyor[4] : Bir kere soğuk savaşın bitmesi ve Sovyetlerin çökmesinin etkisi ile Amerika ve Rusya'nın Afrika üzerindeki siyasi ve askeri emellerinin azalması bu kıtadaki siyasi kutuplaşmayı da azaltmış bulunuyor. Bu da iyimser bir tahminle dıştan itmeli ideolojik savaşlara nispeten daha az şans tanıyor. İş ki bu defa dini temel alan ideolojik motiflerle bezenmiş kökten dinci akımlar için milyarlarca para döken mihraklar, Afrikalıyı, Afrikalıya karşı, din adına, Allah adına kan dökmeye teşvik etmesin. Ama Nijerya'da Boko Haram, Somali'de Şabab ve daha niceleri, Sahra altı Afrika'da bunu yaparken, Arap Baharının şiddetli fırtınaları arasında başka radikal güçler

(3) "A Hopeful Continent" (2 March 2013), Special Report: Emerging Africa, The Economist, s:6

(4) "A Hopeful Continent" yagy s:7

18-SEMA KALAYCIOGLU.indd 7 25.04.2013 23:42

Kuzey Afrika'ya yine kan ve gözyaşı sözü vermekten geri kalmıyor.

Her halükarda Afrika'da görece olarak azalan şiddette, Afrika'ya karşı Batı dünyasının değişen tavrının da olumlu etkide bulunduğu da zikrediliyor. 2002'den bu yana özellikle insan hakları ve savaş suçları ile ilgili olarak daha kararlı bir tutum içinde olan Batı, aynı standartları, Afrika için de uygulamaya başlayınca, bu Afrika için önemli bir değişimi tetiklemiş bulunuyor.

Ama tabii en önemlisi, her yerde olduğu gibi artık kendi kanında boğulma noktasına gelen Afrika'nın da bundan bıkması, yorgun ve bezgin hale gelmesi ve bu gidişattan bir şekilde çıkma çabası içine girmesi kayda değer bir fark olarak gösteriliyor. Arap Baharının Mağrip yoğunluğu bir kenara bırakılırsa kendi içinde daha az çatışan Afrika, daha fazla yabancı yatırımcı çekerek önce altyapı sonra üstyapı yatırımları ile artarak pay aldığı ve getirisini daha dikkatle daha fazla küresel ticaret ile zincirlerini halkalarından bir bir çözmeye başlıyor.

Bu bağlamda hala devam eden çatışmalara ve o çatışmaların bizatihi tutsak aldığı çocuk askerlere rağmen, özellikle Sahra altı Afrika'da 2000 ile 2008 yılları arasında ortaokul kayıtlarının %48 oranında arttığı istatistiklerle maruf. Bu keyfiyet, hem eğitim kurumlarının artmasını, hem de çocukları eğitime getirecek veya geri getirecek bir mekanizmanın çalışmaya başlamış olduğunu göstermesi bakımından önemli. Afrika'ya yapılan yardım

Afrika'ya yapılan yardım ve yatırımların giderek eğitim ve sağlık alanlarında da önemli hale gelmesi, yine dünyanın Afrika'ya yeni bir göz ile bakmaya başladığını göstermekte. Her yerde olduğu gibi eğitimin yaygınlaşması, Afrika için hem yükselen işgücü verimliliği, hem de daha iyi bir yönetişim umudu anlamına geliyor.

18-SEMA KALAYCIOGLU.indd 8 25.04.2013 23:42

ve yatırımların giderek eğitim ve sağlık alanlarında da önemli hale gelmesi, yine dünyanın Afrika'ya yeni bir göz ile bakmaya başladığını göstermekte. Her yerde olduğu gibi eğitimin yaygınlaşması, Afrika için hem yükselen işgücü verimliliği, hem de daha iyi bir yönetişim umudu anlamına geliyor.

Afrika yabancı yatırımcıların da katkıları ile nehir, deniz, kara ve demiryolu taşımacılık atılımı da yapmakta. Ulaştırma ile birlikte iletişim teknolojileri sayesinde internet erişiminin daha yaygınlaşmış olması, Afrika'ya gelecek iş hacmini arttırma imkânı ve umudu veriyor.

Yapılan her altyapı yatırımı Afrika için istihdam umudu olduğu kadar, refah için fevkalade önemlidir. İşte hatırı sayılır uluslararası projeler sayesinde, görece olarak daha fazla temiz suya ulaşan, salgın hastalıklara karşı verilen daha iyi mücadele ile biraz nefes alabilen bazı Afrika ülkeleri, bu nedenle daha hızlı bir kalkınma ivmesi yakalamış gibi görünmektedir. Güney Afrika bunun en iyi örneği. Kenya, Liberya ve Mozambik ise yola çıkmış durumdalar. Ama onların önünde de epey uzun bir yol var.

Yine de bu nasıl bir kalkınma dedirtecek nedenler var

Unutmayalım ki yukarda saydığımız ülkeler bağımsızlıklarını elde ettikleri son 50 yılda, merkezi kontrol ekonomileri olarak, çay, kahve, fıstık ve başka tarım ürünleri üretirken, yakın tarihlerde maden işletmecilikleri ile üretim çeşitlendirmesine, doğa turizmi (dağa parkları) ile faaliyet çeşitlendirmesine girerek daha fazla tanınmaya başlayan ülkelerdir.

Bazı Afrika ülkelerinde devlet, bazılarında özel sektör girişimleri ile yapılıp, uygulanan reformlar, kırtasiyeyi azalttıkça Afrika öncelikle ticaret yolu ile küresel ekonomiyle daha fazla bütünleşiyor. Bazı Afrika ülkeleri hem başta petrol ve doğal gaz olmak üzere doğal kaynak ve imalat sanayi ürünlerini kapsayan bir ihracat hamlesi içine girmiş durumda.

Özellikle Çin ve Türkiye gibi ülkelerin bu ticari canlanmada önemli payı olduğunu söylemek yanlış olmaz. Son 10 yıl içinde Afrika'nın Çin ile olan ticaretinin mütevazı bir 11 milyar Dolardan, 166 milyar Dolara fırlamış olması önemli. Özellikle Gana gibi ülkelerde, ihracat gelirlerinin hastane ve eğitim olarak Afrika insanına geri dönüyor olması umut verici.

Ama hala kuşku ile bakılan bir kaç husus olduğu da bir gerçek. Kuşkuların somut nedenleri de var. Bir kere Afrika ülkelerinin hemen hepsinde ciddi elektrik ve yakıt gibi enerji kaynağı yetersizliği var. İhraç ettikleri petrol ve doğal gazı kendi ihtiyacı için kullanamama çelişkisi orta ve uzun vadede sorun çıkarma potansiyeline sahip. Hele artan ihracat nedeni ile enerji fiyatları yükselirse, şimdi balayı yaşayan yeni petrol zenginleri, iyi bir ekonomi yönetimi olmazsa, "fakirleştiren büyüme"[5]nin tuzağına kolay düşebilirler. Buna ilaveten nüfus artış hızlarının hala çok yüksek oluşu, uzun yıllar süren ihmallerle birleşince, ne kadar yapılırsa yapılsın Afrika'da sağlık ve iyi eğitim hizmetlerinin yetersiz kalmasına neden oluyor. Bu nedenle de bu alanlara yatırım yapan yabancı girişimcilerin Afrika için değeri büyük.

Tabii doğal gaz ve petrol bulunması ve bunların yabancılar yardımı ile çıkarılıp pazarlanması ile elde edilen imkânların kullanılması elbette çok önemli. Ama bu mutlu başlangıcın sürekliliği için belki aşağıdaki hususların dikkatle izlenmesi ve soruların cevaplanması önemlidir:

- Doğal Gaz ve Petrol için bu ülkelere gelen yabancı şirketler karşısında, fakirlik zincirini kırmak zorunda olan Afrika ülkelerinin hükümetleri, bulunan servetten ne pay alıyor? Bilgi saydam mı? Hükümetler bu gelirleri nasıl kullanıyor? Harcamaların kalkınma etkisi nedir? "Kaynak Laneti" nasıl aşılır?
- Kalkınma için belki de son umut özelliği taşıyan petrol ve doğal gaz çıkarım sanayilerinin bu ülkelerin çok değerli ekosistemlerine, çevreye ve toplumsal düzene yaptığı etki nedir? Yabancı şirketlerin lisanslamalarında bu faktörler göz önüne alınmakta mı? Özellikle çevre sabıkası olan Çin, alt yapı yatırımları yaparken çevre faktörlerine hangi ölçüde hassasiyet gösteriyor?
- En fakir Afrika ülkesi, yenilenmeyen enerji kaynaklarının çıkarılmasından somut ola-

(5) Bknz. Jagdish, Bhagwati(1957), "Immiserizing Growth: A Geometrical Note", Review of Economic Studies 25, (June), s: 201-205 ve Bo, Södersten(1964), A study of economic growth and international trade, Almqvist & Wiksell

18-SEMA KALAYCIOGLU.indd 9 25.04.2013 23:42

rak ne gibi ekonomik yarar sağlıyor? İş ve istihdam imkânları kimlere açık olacak? Bulunan gaz ve petrol bulunduğu topraklar için daha ucuz enerji kaynağı olabilecek mi? İnsanlar doğrudan ve dolaylı hangi toplumsal faydayı elde edebilecekler?

- Şimdi doğanın onlara bir kez daha sunduğu fırsatı iyi değerlendirebilmek için bu ülkelerin özellikle yabancı ülke ve şirketlerle pazarlık yaparken, siyasi ve toplumsal kapasiteleri yeterli mi? Hala güçlünün kazandığı bir dünyada haklının veya hak sahibinin hakkını kim koruyacak?

Zaten endişeler asıl bu sorular ile ifade edilen kuşkulardan kaynaklanıyor ve insana ister istemez, bu umut veren ülkeler, nasıl bir kalkınma yaşayacak sorusunu sorduruyor.

"Afrika Yüzyılı" diyebilmek için önce insana hizmet gerek

Afrika'nın birçok ülkesi, ama özellikle Doğu Afrika, yeni bir memba suyu bulmuşçasına petrol ve doğal gaz kaynaklarına kovalarla koşarken, hemen temel bir kaygı akıllara geliyor: "Kaynak laneti" denilen veba, bu ülkeleri bilgi, beceri, çalışma etiği, yolsuzluklardan arınma gibi hasletlere yeterince kavuşturmazsa onlar için nimetten çok külfet olmaya devam edebilir. Çünkü yabancı ortaklar ile yapılan anlaşmalar, daha fazla yabancılara ve bir avuç yerli zengine kazanç kapısı olabilir. O kazançlar da güvenli cennetlere kaçar gider, söz konusu ülkelerin zavallı halkları da açlık, sefalet ve hastalıkların pençesinden kurtulamazsa, Afrika yine kısır döngüler içinde kalır. Onun için önce insanın ve insan refahının düşünülmesi gerek.

Halen Kenya'da ve Uganda'da halkın sadece %16 ve %9'u elektriğe ulaşabilmektedir. Tanzanya, Kenya ve Uganda'da okulların %70'i elektrikten yoksundur. Mozambik ve Tanzanya'da insanların %40'ının temiz suya ulaşma imkânı bulunmamaktadır. Uganda, Tanzanya, Sudan gibi ülkelerde gıda güvenliğinin yarattığı açık tehdit ürkütücü boyutlardadır. Kenya ve Mozambik'in ise böyle bir tehdide çok yakın bir sınırda olması, petrol v doğal gaz ile gelecek fırsatların "kaynak lanetine" kapılmadan insan için değerlendirilmesinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir[6].

O hala "Ağlayan Sevgili Ülke"[7]

BRIC denilen yeni sanayileşen ülkeler grubuna "S" ile eklemlenerek onu BRICS haline getirmesi, Güney Afrika için bir kalkınma başarısı, diğer tüm ülkeler için iyi bir örnek oldu. Ama çok uzun yıllar Beyaz azınlığın yönetimi altında inim inim inleyen ve "apartheid" politikaları nedeni ile dünyanın etkin bir şekilde yaptırım uygulayarak dize getirdiği Güney Afrika galiba henüz kalkınma kimin içindir pek fark etmiş değil. İnsan hala insanca yaşamak şansına pek sahip değil Güney Afrika'da. Ama şimdi apartheid geçmişinden önemli bir fark var: Artık ezen de, ezilen de ülkenin gerçek halkı.

Ben bu metni kaleme alırken, 28 Şubat 2013 akşam haberlerinde CNN ve BBC'de ve aynı anda Türk TV kanallarındaki dehşet verici görüntüler dolayısı ile büyük bir mutsuzluğa kapıldım. Belki sizlerin dikkatinden kaçmış olabilir. Ama görüntünün konusu, park ve veya trafik ihlali yapan bir taksi şoförünün nasıl polis arabasının arkasına bağlanarak yerlerde sürüklene sürüklene hunharca öldürüldüğü ile ilgiliydi. Siyahî polislerin böyle bir cezayı reva gördüğü insan yine bir siyahtı. Bu da bizi bir kez daha insanın huzur, refah, mutluluk ve iyiliğini hedef almayan, en önemli hakkı olan yaşama hakkını ve onurunu hiçe sayan bir kalkınmanın belki sadece büyüme ile sürüklenen, ama insana yansımayan bir garip olgu olduğunu düşünmeye sevk ediyor.

Maalesef BRICS içinde yer almayı başaran Güney Afrika işte hala böyle bir yer. Afrika'da biraz daha hızlı yol almaya başlayan başka ülkelerde de durum hala böyle. Dünyanın en yüksek nüfus artış oranlarından birine sahip Uganda'da, eğer 2,5 milyondan fazla çocuk terk edilmiş durumdaysa, o ülke ne kadar hızla büyümeli ki, büyüme kalkınmaya hızla yansıyabilsin ve anneler doğurdukları çocukları terk etmesin? Bu soru akıllara seza. Ama insanın insan gibi yaşayabilmesi için Afrika'nın

(6) Son Dünya Bankası verileri için bkrz. http://www.worldbank.org

(7) Allan, Paton (1995), "Cry the Beloved Country". Scribner Company. Bu roman Afrika'nın acılarını, modern ile gelenekselin(kabile), ahlak ile ahlaki tefessühün nasıl çatışıp, düzeni bozduğunu, Güney Afrika için anlatan Afrika romanlarından biridir. Sanırım ilk baskısı 1948'dir.

18-SEMA KALAYCIOGLU.indd 10 25.04.2013 23:42

daha çok uzun bir yol kat etmesi gerektiğini düşündürüyor.

Evet, eşitsizlikler, tahrikler, etnik sürtüşmeler ve insanların doymak bilmez açlıkları sürdüğü sürece Afrika da dünyanın başka yerlerinde olduğu gibi savaş ve çatışmalardan tümüyle hiçbir zaman kurtulamayabilir. Belki 1967'de başlayıp 1970'de sona eren kanlı Nijerya iç savaşı çok gerilerde kaldı. Ama bugün Nijerya, petrolün yarattığı zenginliği paylaşamadığı için çalkantıları hala bol bir ülke. Kuzeyindeki şanssız halk, ortak servetten eşit pay alamadığı için, köktendincilik pençesinde, petrol boru hatlarını patlatıp duruyor. Belli ki Biafra'nın korkunç anıları sadece romanlarda kaldı ve unutuldu[8]. Oysa dini ve etnik farkların neden olduğu acılardan ders alınsaydı, Nijerya'da hala yaşananlar tekrarlanır, Somali ve Sudan facialarını yaşanır mıydı?

Afrika'daki Çin

Çin şimdi artık her yerde, buna hiç kuşku yok. Ama Çin'in varlığı Afrika için sanıldığı kadar yeni değil. Çin Afrika'da ilk ikili ticaret anlaşmalarını 1950'li yıllarda, Cezayir, Mısır, Fas, Gine ve Sudan ile imzalamış. Bu anlaşmalar, kültür ihtilalinin ilk dönemlerinden beri Çin'in uzun soluklu, jeo stratejik hedefleri ne kadar önemle gözettiğinin bir göstergesi olmuş. Bugün ise öncelikle kendi öz, yeni kalkınma stratejilerini biçimlendirme amacı taşıyan Çin, Afrika ilişkilerini 1990'lı yıllarda yeniden gözden geçirme ihtiyacı hissetmiş.

1990 sonrasında Çin'in Afrika politikasında, artık ideolojik yaklaşımlardan eser yok. Tamamıyla faydacı, tamamıyla karşılıklı kazanç ve tamamlayıcılığa yönelik olarak biçimlendirilen Afrika politikası, belki de bunun için, bugün Çin'e Afrika'da sağlam zemin hazırlamış durumda. 1994 ile 2009 yıları arasında, Afrika ihracatının önemli ölçüde Çin'e kaymasında, belli ki Çin'in yürüttüğü ikili ticaret kampanyalarının önemli bir rolü bulunmaktadır. Ama bu ticaret hala toplam Afrika ticaretinin %10 ise, Çin-Afrika ticari ilişkilerinde, çok da abartıya yer olmadığını söylemek yanlış ol-

(8) Chimamanda, Ngozi Adichi(2007). "Half of the Yellow Sun", Random House

18-SEMA KALAYCIOGLU.indd 11 25.04.2013 23:42

maz. Ama Çin'in Afrika'ya olan ihracatı bir yoğunlaşma ve odaklanma göstermektedir[9]. Güney Afrika (21%), Mısır (12%), Nijerya (10%), Cezayir (7%), Fas (6%) ve Benin (5%) Çin'in Afrika'daki temel ihracat ortakları iken, Çin'in ithalatının %70'inin Angola (34%), Güney Afrika (20%), Sudan (11%) ve Kongo Cumhuriyeti'nden olması (8%), Çin'in de hammadde karşısında mamul ticaretine önem verdiğini göstermektedir.

Çin'in Afrika yatırımları da daha çok ticarete yönelik olup stratejik altyapı projelerine yoğunlaşmıştır. Madencilik, finans, ulaştırma, iletişim, toptan ve perakende ticaret alanları Çin'in önem verdiği alanlar olup, bu yatırımlar sayesinde hem görünürlüğü artmakta, hem de ticareti kolaylaştırmaktadır. Altyapı finansmanı konusunda Çin yatırımlarından en fazla nemalanan ülkeler sırası ile Nijerya, Angola, Sudan ve Ethiopya'dır. Özellikle alt yapı açığı olan kıta içi ülkelerde yatırım ihtiyacı yılda 93 milyar Dolar olarak telaffuz edilirken, Çin bu ihtiyacın yaklaşık 15 milyar dolarlık kısmını 2001 ile 2007 arasında karşılayarak, yatı-

Çin'in Afrika yatırımları da daha çok ticarete yönelik olup stratejik altyapı projelerine yoğunlaşmıştır. Madencilik, finans, ulaştırma, iletişim, toptan ve perakende ticaret alanları Çin'in önem verdiği alanlar olup, bu yatırımlar sayesinde hem görünürlüğü artmakta, hem de ticareti kolaylaştırmaktadır. Altyapı finansmanı konusunda Çin yatırımlarından en fazla nemalanan ülkeler sırası ile Nijerya, Angola, Sudan ve Ethiopya'dır.

(9) "Chinese Trade and Investment Activities in Africa"(29 July, 2010), Policy Brief Volume1, Issue 4, The African Development Bank Group, Chief Economist Complex

18-SEMA KALAYCIOGLU.indd 12 25.04.2013 23:42

rım yaptığı ülkelerdeki görünürlüğünü garanti altına almıştır.

Türkiye'nin Afrika misyonu

Türkiye son yıllarda Afrika'daki yeni oyuncular arasında önemle yerini almaya başladı. Her ne kadar 1980'li yıllardan itibaren Afrika ülkenin gündeminde yer alamaya başlamış olsa bile özellikle 2005[10] yılının, Türkiye'de Afrika yılı ilan edilmesi Türk dış politikasında önemli bir tercih olarak ortaya çıkmıştır. Bu bir taraftan idari ve siyasi bir yönlendirme ile ekonomi ve iş dünyasının dikkatinin devlet eliyle Afrika'ya yoğunlaştırılmasına katkıda bulunurken, diğer taraftan özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının Afrika'ya yönelik ilgisinin artması, hem yeni iş imkânları, hem de yeni bir misyon yaratmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin 2005 sonrasında Afrika'ya bakışı, iş ve misyon arasında bir ahengi göstermesi açısından önemlidir[11].

Türkiye'nin Afrika ile olan ekonomik ilişkileri incelendiğinde, bu yeni misyonun arkasında önemli bir vizyon olduğu söylemek yanlış olmaz. Bu vizyonu Türkiye'ye kazandıran etkenlerden en önemlisi, 1996 yılı başında başlayan Gümrük Birliği dolayısı ile Türkiye'nin AB ile tercihli ticaret anlaşması olan tüm üçüncü ülkelerle, serbest ticaret anlaşması imzalama zorunluluğu olmuştur. Kuzey, Doğu, Batı ve Güney Afrika'nın Frankofon veya Anglafon ülkeleri bu nedenle Türkiye için yeni bir açılım fırsatı yaratmıştır. Ancak ilişkilerde kaydedilen gelişme, fırsatları değerlendiren iş dünyasının başarısıdır.

Türkiye yaklaşık 15 yıllık bir süre içinde, Kuzey Afrika dışındaki bölgelerle de olan ilişkilerini, diplomatik, ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda geliştirmeye özen göstermiş ve son 8 yılda bu misyonda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Yapılan yüksek düzeydeki ziyaretlerin özellikle 2005 sonrasında artması, Afrika ülkeleri ile kurumsal iletişimin yoğunlaşması, aynı yıl Türkiye'ye Afrika Birliğinde gözlemci statüsü kazandırınca, ülkenin kıtadaki önemi de artmıştır. Açılan yeni diplomatik temsilcilikler ve uçuş kapıları, Türkiye için Afrika'yı daha kolay erişilir bir hale getirmiştir. 2008 yılında Afrika Birliği Türkiye'yi "Stratejik Ortak" olarak ilan edince, Türkiye, Afrika'daki yeni oyunculardan bir diğeri olma sürecine tam olarak adım atmıştır.

Türkiye-Afrika ilişkilerinin 2008'den itibaren ivme kazanmasında ayrıca toplanan işbirliği zirvelerinin etkisi de ihmal edilemez. "Ortak bir Gelecek için, Dayanışma ve Ortaklık" ve "Afrika-Türkiye Ortaklığının Genel Çerçevesi"[12] adlı zirve sonuç bildirgeleri, Türkiye ve Afrika ülkeleri için, hükümetler arası işbirliği başta olmak üzere, ticaret, yatırım, tarım, küçük ve orta ölçekli sanayi, sağlık, eğitim, altyapı, enerji, ulaştırma, iletişim ve kültür alanlarında işbirliği imkânlarını ortaya koymuştur. Türk Eximbank'ın kredi imkânlarını seferber etmesi ile ticaretin gelişmeye başlaması ise, çabaların somut sonucu olabileceğini gözler önüne sermiştir.

Evet, Türkiye, Güney Afrika'dan, Sudan'a, Ethiopya'dan Somali'ye, Kongo'dan Senegal'e, Mali ve Gabon'a uzanan geniş bir coğrafi yelpazede yeni yeni anlaşmalar imzalıyor. Geçmişi 1970 lere kadar uzanan eski anlaşmaları tazeleyerek, sözler verip, sözler alıyor. Fiilen eğitim, sağlık ve alt yapı alanlarında faaliyet göstererek canlı, renkli, dörtnala bir Afrika açılımı sürdürüyor[13]. Önemli olan bu açılımın boyutlarını ve ticaretten öte, insani yönlerini gösterebilmek.

Türkiye -Afrika ilişkilerinin yapısı ve boyutları

Halen hiç bir Afrika ülkesi Türkiye'nin ilk 10 ticaret ortağı olamamakla birlikte, Afrika ile ticaret Türkiye için, 53 ülkesi ve 900 milyon insanı ile önemli bir potansiyel vaat etmektedir. 2009 yılına kadar 10 milyar civarında seyreden ticaret hacminin 2010 sonrasında 15 milyar dolara çıkmış olması değerli bir veri

(10) 1998 yılında benimsenen "Afrika'ya Açılma Yaklaşımı" ve Dış Ticaret Müsteşarlığının 2003'de hazırladığı, "Afrika ile Economic İlişkiler Geliştirme Stratejisi" projesi Türkiye'nin yeni bir açılım için hazırlıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

(11) Sema, Kalaycioglu (2012). "Between a Mission and Business: Turkey's New Approach to Africa", Journal of US- China Public Administration

(12) "Solidarity and Partnership for a Common Future" and "Framework of Cooperation for Africa-Turkey Partnership" (2008). İstanbul zirvesinin sonuç bildirgesi mahiyetinde olan 2 belge olup, oybirliğiile kabul edilmiştir.

(13) Sema Kalaycıoğlu (Ocak 2013) "Gözden Yol Bulup, Gnle Akmak", TASAM, tasam.org

18-SEMA KALAYCIOGLU.indd 13 25.04.2013 23:42

olmakla birlikte bu hala Afrika'nın toplam ticareti içinde cüzi bir pay teşkil etmekte ve ticaret Türkiye açısından önemli olabilecek bir açığın sinyalini vermektedir. Zaten bu açığa rağmen Türkiye'nin Afrika ile olan ekonomik ilişkilere önem vermesi, ticaret ötesindeki bir siyasi ve insani misyonu göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Bununla birlikte, iki husus dikkat çekicidir: Bunlardan bir tanesi, Kuzey Afrika bir kenara bırakılacak olursa, Sahra altı Afrika'da son yıllarda hızlı ilerleme kaydeden ülkeler arasında bulunan Mauritus, Cape Verde, Botswana, Seychelles, Güney Afrika, Namibya ve Gana arasında, Türkiye'nin en fazla ilişkiyi Güney Afrika Cumhuriyeti ve Gana ile kurmuş olmasıdır. Örneğin Cape Verde, Botswana ve Namibya ile henüz önemli yollar kat edilmemiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin bundan sonra Afrika'daki kalkınma trendlerini daha yakından izlemesi önemlidir. Diğer husus ise, Türkiye'nin Afrika'dan yaptığı ithalatın büyük bir kısmının ucuz hammadde, petrol ve doğal gaz, ihracatın ise mamul maddelerden oluşması, Türkiye ile olan ticaretin de, Afrika'nın eski ve yeni ortakları ile olan ticaretten çok farklı olmadığını göstermektedir. Türkiye henüz petrol ve doğal gaz ithalatı açısından Kuzey Afrika dışında bir başka ülke ile tasarımların ötesinde önemli bir ilişki içine girmiş değildir. Bu da Türkiye'yi Çin ve başka yeni aktörlerden ayırmaya devam etmektedir. Güney Afrika'dan yapılan kıymetli maden ithalatı artışının, Türkiye ekonomisine katkısı ise, özellikle yarattığı ticaret açığı dolayısı ile sorgulanmaya muhtaçtır. Mısır, Fas ve belli bir sınır içinde Tunus ile olan ticaret dışında Türkiye'nin Afrika ticaretinin geleneksel mukayeseli üstünlüklere göre sürüyor olması, Afrika için bir kayıptır. Türkiye için reel bir kazanç gibi gözükse bile, Afrika ticaretinde son 8 yıl içinde alışılmış hale gelen açıklar, Afrika misyonu ile Türkiye'nin nereye ulaşmak istediğini düşündürmektedir.

Elbette kişi başına gelir düzeyi hala bir hayli düşük olan Afrika ülkelerine, Türkiye'nin yapacağı ihracatın doğal bir sınırı vardır. Buna rağmen, Doğudan Batıya Afrika'nın tümünde perakende piyasalara giren Türk malları Türkiye'nin Afrika'daki görünürlük, bilinirlik ve tanınırlığını arttırmıştır. Bunun sınırı ise, çok daha ucuz bir şekilde bu piyasalara akan Çin ve Hindistan menşeli ürünler tarafından belirlenmektedir. Kaldı ki, Afrika Hindistan için yeni olmayıp, coğrafi yakınlık yanı sıra, sözellikle Doğu Afrika'daki İngiliz varlığı nedeni ile başta Uganda, Kenya, Tanzanya ve Afrika boynuzu olmak üzere birçok ülkede ciddi bir Hintli nüfusun bulunması, bugünün ucuz maliyetli Hint mallarını Türkiye için doğal bir rakip haline getirmektedir.

Türkiye'nin Afrika ile olan hizmet ticareti de özellikle tesis edilen ulaştırma ve haberleşme bağlantıları nedeni ile son yıllarda artış göstermiştir. Hava taşımacılığı ve bunu mümkün kılan yeni uçuş rotaları ile tarifeli seferler dışında, Türkiye'nin Afrika ile olan deniz ticareti ilişkilerini de pekiştirme gayreti içinde olması, iş adamları için bir piyasaya nüfuz etme imkânı yaratmıştır.

Dünyanın geri kalan kısmı bir finansal krizin pençesinde iken 2008 yılından bu yana Çin ve Türkiye'nin Afrika yatırımları artmıştır. Özellikle tarım, konut, çevre, yol, köprü, baraj gibi altyapı yatırımları, anahtar stratejik sektörlerde yapılan faaliyetler olarak Afrika için iş ve istihdam imkânından öte bir kalkınma seferberliği anlamı taşımaktadır. Bunlar Çin ve Türkiye'yi yine rakip konuma getirse bile, yapılan yatırımlara ticariden çok insani bir kisve kazandırmaktadır.

İnsani ve siyasi misyonu yardımla beslemek

Ekonomi, siyaset ve güvenlik açısından büyük açmazlara sahip olan Afrika ülkele-

Mısır, Fas ve belli bir sınır içinde Tunus ile olan ticaret dışında Türkiye'nin Afrika ticaretinin geleneksel mukayeseli üstünlüklere göre sürüyor olması, Afrika için bir kayıptır. Türkiye için reel bir kazanç gibi gözükse bile, Afrika ticaretinde son 8 yıl içinde alışılmış hale gelen açıklar, Afrika misyonu ile Türkiye'nin nereye ulaşmak istediğini düşündürmektedir.

18-SEMA KALAYCIOGLU.indd 14 25.04.2013 23:42

rine ulaşıp dokunabilmenin yolu büyük ölçüde mali, teknik ve deneyim yardımından geçmektedir. Bu bağlamda, Türkiye aslında "yardım değil, ticaret ve yatırım" ilkesi ile ilerliyor olsa da, Afrika'da tüm bunların yapılabilmesi için bağış ve yardımlara önem vermiştir. Dış yardım, yurt içindeki ve dışındaki etkileri ile Türkiye'nin gündemine ancak son yıllarda girmiş bir dış politika enstrümanıdır. Konunun yurtiçi ayağında özel ve kamu resmi yardımlarının organizasyonu ve ihtiyacın en yüksek olduğu yere aktarılması bulunmaktadır.

Resmi yardımlar genellikle Afrika'da hiç te seyrek olmayan felaketlerin etkisini gidermeye yönelik olmuştur. Türk Kızılay'ının bu amaca yönelik faaliyetlerine, diyanet işleri eliyle yapılan katkılar da özellikle dini bayram ve günlerde kendini göstermektedir. Bu arada Afrikalı öğrencilere Türk yükseköğretim kurumlarında kontenjan ayrılması da Türkiye'nin Afrika yaklaşımındaki kapsayıcı ve kollayıcı yönü göstermesi bakımından önemlidir.

OECD raporlarına göre 2011 yılında Afrika'ya yapılan toplam 148 milyar dolarlık resmi yardımın %38,2[14]si Türkiye tarafından karşılanmıştır. Nerede ise 60 milyar doları bulan bu meblağa, TİKA kalkınma yardımları ve özel kampanyalar ile sağlanan örneğin Somali yardımları eklendiğinde yaklaşık 300 milyar dolara ulaşılmaktadır.

Bu yardımlar dışında, Türkiye'nin hem hizmet, hem de uzun vadeli misyon olarak gözüken faaliyetleri arasında, özellikle STK'lar tarafından deruhte edilen sağlık ve eğitim faaliyetleri 2008 yılından sonra önem kazanmış olup, her yıl eğitim amaçlı kuruluşların ve bunlara ev sahipliği yapan ülke sayısı giderek artmaktadır. Afrika'da aktif olan STK'ların birçoğu aslında dini bağlantıları olan kuruluşlardır. Bununla birlikte, hemen hepsi laik yaklaşımları benimsemiş olup, büyük bir ihtimal ile Afrika eğitim sistemlerinde önemli rolü olan İngiliz ve Fransız okul sistemlerini ikame etme iddiası taşımaktadır. Gıda yardımı ve diğer hayırhah faaliyetler de nispeten rasyonel kalıplar içersinde ve dini ideoloji yansıması sınırlı olarak yapılmaktadır. Bu yardım ve yatırımlar, Türkiye'nin atak ve kendini yeni bir eksene bağlayan Türk Dış politikası açısından elbette bir siyasi başarıdır. Tesis edilen yakınlığın politik olarak Türkiye için yararı da olmuştur. Afrika Kalkınma Bankası da dâhil olmak üzere birçok Afrika kurumunda yer almış ve uluslararası kuruluşlarda Afrika'nın hakları-

(14) "Development: Aid to developing countries falls because of the global recession",OECD Better Policies for Better Lives, http://www.oecd.org/newsroom/developmentaidtodevelopingcountriesfallsbecauseofglobalrecession.htm

18-SEMA KALAYCIOGLU.indd 15 25.04.2013 23:42

nı savunacağı sözünü de vermiştir. Bu nedenle, Birleşmiş Milletler güvenlik konseyi geçici üyeliğine seçilirken Afrika ülkelerinin oy katkısını da almıştır[15].

Değerlendirme ve Sonuç

"Afrika Kimin?" sorusunun cevabı aslında herhalde "Afrikalıların" olmalıydı. Ancak bilindik tarihinin her döneminde, kıta dışından gelen güçlerin elinde kalan Afrika için, bu soruya en uygun cevabı sanki Tevfik Fikret'in aslında İstanbul için yazdığı "Sis" şiiri veriyor. Afrika adeta bir "bin kocadan arta kalan bîve-i bâkir". Ama hala güzel, hala sihirli ve verimkâr. Onun için dışarıdan bakan gözler hala üstüne titremekte[16]. Afrika o "gözlere uzaktan hala munis gözükmekte".

Şimdilerde bir de kökten dincilikle beslenen iç savaşlar, kanlı kabile çatışmaları, komşular arasında sınır sorunları, su paylaşım sıkıntıları, salgınlar, bulaşıcı hastalıklar, insan hakları ihlalleri ve yaygın katliamlar hala Afrika'nın değişmeyen kaderi gibi. Ama bu yüzyıl eğer Afrika yüzyılı diye adlandırılacaksa, Afrika'da yavaş ta olsa bazı değişmelerin olması gerekiyor. Bunun en önemli tetikleyicisinin, kıtanın içinden gelen dinamiklerden kaynaklanması lazım. Nitekim son 10 yıla yakın bir zamandan beri işte o "bin bir kocadan arta kalan bakirede" bir uyanış var. Bu uyanışı takibeden sadece dışarıdaki gözler de değil. İçerde de, koca kıtanın bağrından çıkmış iyi yetişmiş insanlar, doğdukları çorak topraklara bir su vermek için geri dönüyor, yatırım yapıyor ve emekle, çaba ile Afrika'yı sıçratmaya çalışıyor. Afrika'da hala açlık, kıtlık, zorunlu göç ve acı var. Ama yapılan yardımlar belki giderek daha fazla ihtiyacı olanın kursağına gidiyor. Özelikle Afrika'nın bazı ülkeleri, yolsuzluğun üstesinden gelip, yoksulluğun makûs talihi kırmaya her zamankinden daha hazır gözüküyor.

Afrika'nın hala üstüne titreyen gözlerin başında Amerika ve Avrupa ülkeleri geliyor. En büyük yardımları da yatırımları da onlar yapmaya devam ediyor. Doğal olarak, Afrika ticari açıdan hala en çok geleneksel ortaklarına bağlı. Ama sahneye özellikle kriz döneminde daha fazla çıkan yeni aktörler var. Bunların başında gelen Çin, Afrika'da 2000'li yıllara damgasını vurmak üzere. Çin dışında Hindistan, Suudi Arabistan, İran, İsrail ve nihayet Türkiye, Afrika'daki yeni aktörler. Bunlardan kimi, malı, kimi parası, kimi duası ve nihayet kimi deneyim aktarımı ile sahnede. Aynı anda birden fazla amaçla da Afrika'ya gelmiş olmaları mümkün. Afrika bunların pek çoğundan yararlanabilecek durumda.

Ama bir tanesi sadece zarar verebilir. Din kisvesi altında ideolojik bölücülük, tek tanrılı dinleri kendi kabile kültürü içine alışılmışın ötesinde sindirmiş olan Afrika ülkelerinde yapıcı olmaktan çok yıkıcı etkiye sahip. Ne vaat ederse etsin hiçbir ideolojinin din kisvesi altında Afrika'ya yaklaşması bu kıtaya yeni bir kalkınma öğretisi ilham edemez. Yeni yeni kıpırdanmaya başlayan kıtanın hala çaresiz insanlarına, adı ister Boko Haram, ister Şabab olsun hiçbir radikal hareket haramdan başka bir şey veremez.

Türkiye'nin Afrika atılımı, ticaret ortaklarını, siyasi müttefiklerini ve etki alanını genişletmeyi amaçlayan bir ülke atılımları ile uyumludur. Atılımın zamanlaması, Türkiye'ye küresel ekonomik krizlere karşı da kalkan olmuştur. Sahip olduğu engin devlet geleneği ile Afrika ilişkilerine yasal ve kurumsal güvencelerle zemin hazırlayan Türkiye, Afrika'da Çin gibi ülkelerle yarışırken, kıtaya yatırımlar yolu ile somut katkıda bulunma önceliğini korumaktadır.

Afrika'ya daha fazla destek olmak isteyen bir Türkiye'nin kendi tarım potansiyellerini de daha iyi kullanması ve değerlendirmesi, özellikle, kıtlık ve açlıkla mücadele zorunda Afrika ülkelerine gıda yardımı için önemlidir. Yine de orta ve uzun vadede, hala yoksulluğun pençesinde olan Afrika, Türkiye'nin bölgesel ve küresel ihtiraslarını takip edemeyebilir. Türkiye'nin Afrika'ya olan ekonomik açılımı, ekonomi ve iş ilişkilerinin ötesinde bir misyona sahiptir. İş çevreleri, başka yerlerde olduğu gibi, kurulacak ilişkilerde sadece hükümet misyonunu izlememekte, kendileri de yeni girişimler başlatıp, bu alanlarda hükümet

(15) Türkiye ayrıca teknik ve mesleki yardım olarak, emniyet hizmetlerine Sierra Leone (UNAMSIL), Demokratik Kongo Cumhuriyetinde(MONUC-CIVPOL), t Sudan (UNMIS), Fildişi Sahili(UNOCI), Liberya (UNMIL) ve Burundi (ONUB) Birleşmiş Milletler Misyonu ile katkıda bulmaktadır.

(16) Yeni Türkçesi ile "Ey bin kocadan arta kalan bakire; Hüsnünde henüz tâzeliğin sihri hüveydâ(Güzelliğindeki tâzelik büyüsü henüz besbelli), hâlâ titrer üstüne enzâr-ı temâşâ (Sana bakan gözler hâlâ üstüne titrer)".

18-SEMA KALAYCIOGLU.indd 16 25.04.2013 23:42

Türkiye'nin, Afrika'da dini temaları yüksek dozda kullanmaya pek ihtiyacı bulunmamaktadır. Müslümanlığı, yüzyıllar boyunca kendi özgün kültürü ile bağdaştıran Afrika'ya, Türkiye'nin bugünkü yaklaşımı isabetlidir. "İstiklal Marşı"nı şirin mi şirin okuyan Gabonlu çocukların gittiği okulda olduğu gibi, Türkiye din, ırk, renk, inanç ve cinsiyet farkı gözetmeksizin oralarda bulunmaya devam etmelidir.

desteğini talep edebilmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin Afrika koşusu kamu-özel sektör tamamlayıcılığından ziyadesi ile yararlanmaktadır. Bu bile, Türkiye'deki yönetim kadrolarının siyasi ihtirasları ile uyumludur. Bu etkileşimin devamı için zaman zaman Türkiye'nin söz konusu Afrika ülkesinin konumuna dikkat etmeksizin fazla pragmatik davranması, geçmişte, ciddi insan hakları ihlallerinde bulunan ülkelerin yönetimleri ile bile samimi ilişkiler içine girilmesine neden olmuştur. Sudan ile olan ilişkilerin yakın geçmişinde böylesine sorunların olması, Türkiye'nin Afrika'ya olan halisane tutumu ile bağdaşmadığı gibi, ülkeyi, kısa dönemli çıkarlar için, uzun dönemli siyasi ipotek altına sokabilir. Bu nedenle bu tür tavırların tekrarından sakınılmalıdır. Elbette petrol açısından bir hayli zengin Sudan ile kurulan ilişkilerin devamı önemlidir. Ama Türkiye burada iş ve ekonomik ilişkilerin ötesindeki insani misyonu ihmal ederse, inandırıcılığını da kaybedebilir.

Türkiye için Afrika ile ilgili beklentilerin bir kısmı, uluslararası platformlarda Türkiye ile ilgili bir konu, bir sorun çıktığı zaman, Afrika ülkelerinin desteğini sağlamak kadar rasyoneldir. Ama Afrika'yı, Türkiyenin bölgesel güç iddiası için bir basamak, küresel güç iddiası için bir deneme olarak düşünmek çok gerçekçi değildir. Ancak Afrika'ya karşı, Türkiye her zaman alırken vermeye hazır bir tutum içindedir. Bu ise Türkiye'ye olumlu bir görünüm kazandırmaktadır. Afrika'nın her köşesi ile kurmaya çalıştığı ekonomik ilişkilerle, aynı zamanda Afrika'nın sesi de olabileceğini ifade etmesi de bu görüntünün bir başka yönüdür.

Özetle, Türkiye'nin insani yönü güçlü Afrika misyonu oldukça esnek ve pragmatiktir. Ama aynı zamanda belli ölçülerle ideolojiktir. Bu ideolojik yaklaşımda dini vurguların, Türkiye'ye belli ölçüde ikbal kazandırdığı da söylenebilir. Özellikle, Müslüman nüfus çoğunluğu olan Afrika ülkelerinde, yükselen bir Müslüman Türkiye imgesi, hem iş camiasına, hem de Türkiye menşeli STK'lara hızla kapı açabilmektedir. Bunların sağlık, yardım ve eğitim alanlarında başlattıkları girişimler ise Afrika için önemli bir katma değerdir. Özellikle Kenya, Mali, Sudan, Somali, Tanzanya ve Uganda, şu aşamada Türkiye menşeli kurumları kolaylıkla kabullenmektedir. Ama bu kurumların da dini slogan veya sembollerden ziyade laik ve insani yaklaşımları benimsemeleri, kabullenilmelerinde önemi rol oynamaktadır. Bu imgenin bozulmamasına özen gösterilmeli, Türkiye hiçbir kurum veya kuruluşu ile Afrika'da düzeni tehdit eden radikal örgütlenmelerle ünsiyet kurmamalıdır.

Türkiye Afrika'da nispeten yeni bir yüzdür. Bu yüz elbette, cömert bir el ve demir bir yürek ile birleşip Afrika kalkınmasına hizmet ederek, ikili ve çoklu ilişkileri Afrika için somut bir yarara dönüştürdüğü sürece makbul olmaya devam edecektir. Bu nedenle ilişkilere ilkeli bir akılcılığın egemen olması önemlidir.

Türkiye Afrika'ya hizmet götürürken ideolojik tarafgirlikten uzak durmaya özen göstermelidir. Türkiye'nin, Afrika'da dini temaları yüksek dozda kullanmaya pek ihtiyacı bulunmamaktadır. Müslümanlığı, yüzyıllar boyunca kendi özgün kültürü ile bağdaştıran Afrika'ya, Türkiye'nin bugünkü yaklaşımı isabetlidir. "İstiklal Marşı"nı şirin mi şirin okuyan Gabonlu çocukların gittiği okulda olduğu gibi, Türkiye din, ırk, renk, inanç ve cinsiyet farkı gözetmeksizin oralarda bulunmaya devam etmelidir. Türkiye Afrika'da insana hizmet vermek için bulunduğunu iddia ediyorsa, mezhep ve tarikatlerin etki ve tefrikinden asude bir Türkiye yakınlığı, Afrika'ya ve Afrikalıya daha iyi gelecektir[17].

(17) "Sema Kalaycıoğlu(Ocak, 2013). "Gözden Yol Bulup, Gönle Akmak", tasam.org

18-SEMA KALAYCIOGLU.indd 17 25.04.2013 23:42

TÜRKİYE'NİN BAŞLICA SAHRA-ALTI AFRİKA ÜLKELERİ İLE İLIŞKİLERİNİN ÖZETİ

Ülke	İlişkilerin Kurumsal Yönü	Ticaret	Yatırım *
Angola	**Anlaşmalar:** Ticaret, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması(2008)	**Ticaret Hacmi:** 10 milyon dolar. **İhracat:** tekstil, hazır giyim ve inşaat ürünleri İthalat: bavul ticareti ile hediyelik eşya	Önemsiz düzeyde
Benin	**Anlaşmalar:** Henüz imzalanmış anlaşma görülmemektedir.	**Ticaret Hacmi:** 2009 da 29 milyon, 2010 yılında 121,5 milyon Dolar **İhracat:** Gıda ürünleri, mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahzarları, hububat ve mamulleri, demir ve çelik, elektrik makine ve cihazları **İthalat:** Pamuk	Önemsiz düzeyde
Cibuti	**Anlaşmalar:** Henüz imzalanmış anlaşma görülmemektedir.	**Ticaret Hacmi:** 31 milyon Dolar(2010) **İhracat:** Demir ve çelik, hububat mamulleri, tarifelerde yer almayan yenilen ürünler, metal ürünleri, elektrikli makine ve cihazlar(30,7 milyon Dolar) **İthalat:** Deri, kösele, ham post, boyacılık maddeleri ile çeşitli metal ürünleri(387 bin Dolar)	300.000Dolar Yardım(2010) Kıyı güvenliği destek hizmetleri
Etiyopya	**Anlaşmalar:** Ekonomik, bilimsel ve teknik İşbirliği (1993), Yatırımların karşılıklı korunması ve teşviki(2000), Sağlık alanında işbirliği anlaşması(2000), Çifte vergilendirmenin ve vergi kaçakçılığının Önlenmesi(2005), Ekonomik, bilimsel ve teknik işbirliği protokolü, Tarım alanında işbirliği anlaşması(2007), Turizm işbirliği anlaşması(2007) Ekonomik, bilimsel ve teknik işbirliği protokolü	**Ticaret Hacmi:**115 milyon Dolar(2006) , 269 milyon Dolar(2010) **İhracat:** Demir-Çelik, elektronik ürünler, tekstil, makine, çiçek yağları, işlenmiş yağlar, sinema ve fotoğraf cihazları, metaller, çimento, asbest, kâğıt, saat ve ölçü kontrol aletleri, ameliyat malzemeleri, ağaç ürünleri, kürkler ve deri giyim, kıymetli taşlar ve imitasyon takılar **İthalat:** Yağ tohumları ve meyve, ham deri, kahve, çay, baharat, tekstil ve fiber, kâğıt ve plastik.	2003 yılında 1olan firma sayısı 238'e yükselmiş olup, bunlar 32.706 kişiye istihdam olanağı sağlamaktadır. Taahhüt edilen 1,5 milyar Dolarlık yatırımın %50 si gerçekleşmiştir.
Fildişi Sahili	**Anlaşmalar:** Ticaret, ekonomik ve teknik işbirliği Anlaşması(2005)	**Ticaret Hacmi:** 193 milyon Dolar **İhracat:** Sanayi ürünleri **İthalat:** Kakao	Önemsiz düzeyde

18-SEMA KALAYCIOGLU.indd 18 25.04.2013 23:42

Ülke	İlişkilerin Kurumsal Yönü	Ticaret	Yatırım *
Gana	**Anlaşmalar:** Askeri işbirliği çerçeve anlaşması, Sağlık ve tıp bilimleri alanlarında işbirliğine dair anlaşma, Hava ulaştırma anlaşması, Diplomatik pasaport hamilleri için vizelerin karşılıklı olarak kaldırılması anlaşmaları (2011)	**Ticaret Hacmi:** 2009 da 175 milyon, 2010 yılı itibariyle 290 milyon Dolar	Önemsiz düzeyde
Gabon	**Anlaşmalar:** Başta ticaretin geliştirilmesine ilişkin olmak üzere 5 Anlaşma	**Ticaret Hacmi:** 23,6 milyon Dolar(2010) **İhracat:** Elektronik eşya, tekstil ve gıda ürünleri(19 milyon Dolar), İthalat: Kereste ve orman ürünleri	Eğitim Yatırımları
Güney Afrika	**Anlaşmalar:** Yatırımların karşılıklı olarak korunması anlaşması (2000), Turizm işbirliği anlaşması(2000), Çifte vergilemenin önlenmesi ve gelir vergisi kaçağının önlenmesi anlaşması(2005), Gümrük suçlarının önlenmesi ve soruşturma için karşılıklı idari yardımlaşma (2005), İktisadi ve Ticari İşbirliği Anlaşması (2005)	**Ticaret Hacmi:** 2010 yılında 1.25 milyar, 2012 de 2,4 milyar Dolar. **İhracat** Petrol ürünleri, otomobil parçaları, tekstil, makine ve kâğıt ürünleri ihracatı yaklaşık 550 milyon Dolar. **İthalat:** Altın, Kömür, makine, demir-çelik ve tarımsal hammaddelerdir.	Yaklaşık 70 milyon Dolarlık yatırım ve 70 Türk firması. Bunlar büyük ölçüde perakende ticaret ve taşımacılık alanında faal. Türkiye'de özellikle bankacılık sektöründe faal gösteren bazı G. A. C. Kökenli firmalar bulunmaktadır.
Kenya	**Anlaşmalar:** 2010 tarihli Tarım ve turizm işbirliği anlaşmaları	**Ticaret hacmi:** 2010 yılında 100 milyon Dolar **İhracat:** Taşkömürü katranı ve ham petrolden ürünler, ulaşım araçları, hububat ve mamulleri, tekstil lifleri, gübreler, makine ve cihazlar, demir-çelik, kauçuk ve mamulleri, mobilya, plastik **İthalat:** Hazır deri, post ve mamulleri; kahve, çay, baharat, kakao, tekstil lifleri, balık, debagat ve boyacılıkta kullanılan hammaddeler	Eğitim ve sağlık yatırımları ile 2009-2011 arasında 1,1 milyon Dolarlık acil gıda ve ilaç yardımı, 1,3 milyon Dolarlık kalkınma yardımı yapılmıştır.
Kongo	**Anlaşmalar:** Ekonomik ve teknik işbirliği anlaşması (1983), Ticari işbirliği anlaşması (1983).	**Ticaret Hacmi:** 4,5 milyon Dolar (2006). **İhracat:** Gıda, beyaz eşya, elektronik araçlar, tekstil, kimya ve tıbbi ürünler, deterjan ve temizlik ürünleri İthalat: Hurda metaller	Önemsiz düzeyde
Mali	**Anlaşmalar:** Ekonomik, ticari, askeri ve teknik işbirliği anlaşmaları(2000)	**Ticaret Hacmi:** 11 milyon Dolar(2010)	Eğitim yatırımları ve resmi yardım

18-SEMA KALAYCIOGLU.indd 19 25.04.2013 23:42

Ülke	İlişkilerin Kurumsal Yönü	Ticaret	Yatırım *
Moritanya	**Anlaşmalar:** Ekonomik, bilimsel ve teknik İşbirliği Anlaşması (2005), Diplomatik ve Resmi Pasaport hamilleri için Karşılıklı Vize iptali Anlaşması(2007).	**Ticaret Hacmi:** 9 milyon Dolar **İhracat:** Demir-çelik, mineraller, tahıl öğütme makineleri; Kahve-çay, kara araçları, tekstil ve fiber ürünleri, demir dışı metaller, enerji cihazları, kauçuk ürünleri; petrol ürünleri, bal, şeker, meyve, mobilya, plastik ve katı yağ. İthalat: Balık, metal cevheri, hayvan yemi ve derisi.	Önemsiz düzeyde
Mauritus	**Anlaşmalar:** Serbest Ticaret Anlaşması öngörülmektedir(müzakere ve paraf hazır).	**Ticaret Hacmi:** 30 milyon Dolar(2010)	Önemsiz düzeyde
Mozambik	**Anlaşmalar:** Henüz imzalanmış anlaşma görülmemektedir.	**Ticaret Hacmi:** 29 milyon Dolar(2008), 44 milyon Dolar(2011) **İhracat:** Taşkömürü katranı, ham petrol ürünleri, uçucu yağlar, elektrikli makineler, demir ve çelik İthalat: susam, tütün ve taşkömürü	Tasavvur aşamasında.
Nijerya	**Anlaşmalar:** Ekonomik, teknik ve bilimsel işbirliği anlaşması(1982), ticaret anlaşması(1996), karşılıklı yatırımların teşviki anlaşması (1996) ve 2011 de imzalanan bir dizi siyasi, askeri, ekonomik, ticari, kültürel ve eğitim anlaşması.	**Ticaret Hacmi:** 500 milyon Dolar (2008), . 2004-2010 yılları arasında 3 kattan fazla artarak 865 milyon **İhracat:** Tahıl, meyve, sebze, bal, şeker ve diğer gıda yanı sıra kimyevi mamuller, demir-çelik, cam, farmasötik ürünler, tekstil ve elektronik mamuller. İthalat: Sıvılaştırılmış doğal gaz,(LNG), yağ tohumları, meyve, ham kakao, sentetik kauçuk, deri ve kimyasallar.	2010 da 15 adet olan Türk firmalarının sayısı 30 a yükselmiş olup bunlar, özellikle taahhüt hizmetleri, imalat ve enerji sektörlerinde faaldir.
Senegal	**Anlaşmalar:** Ekonomik, ticari ve teknik İşbirliği (1992), Yatırımların karşılıklı korunması ve teşviki ve Çifte vergilendirmenin engellenmesi anlaşması(1992) Yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşması", "Türk Standartları Enstitüsü ile Senegal Standartlar Teşkilatı (ASN) arasında "Standardizasyon alanında teknik işbirliği mutabakat zaptı" ve "Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı ile Senegal Dışişleri Bakanlığı arasında diplomat eğitimine ilişkin işbirliğine dair mutabakat zaptı"(2010)	**Ticaret Hacmi:** 86,2 milyon Dolar (2010) **İhracat:** Gıda, çelik, kozmetik, temizlik ürünleri, tekstil, oto yedek parçaları, elektronik ürünler, seramik ve porselen **İthalat:** Balık, altın ve ahşap eşya.	12 Türk Firması bulunmaktadır.

18-SEMA KALAYCIOGLU.indd 20 25.04.2013 23:42

Ülke	İlişkilerin Kurumsal Yönü	Ticaret	Yatırım *
Somali	**Anlaşmalar:** Askeri alanda eğitim, teknik ve bilimsel işbirliği çerçeve anlaşması(2011)	**Ticaret Hacmi:**0	350 milyon Dolar yardım(2009-2012 arası)
Tanzanya	**Anlaşmalar:** Ticari ve ekonomik işbirliğini geliştirmeye yönelik 7 anlaşma(2010-2012)	**Ticaret Hacmi:** 104 milyon Dolar(2010)	Önemsiz
Togo	**Anlaşmalar:** Çalışmalar sürmekte	**Ticaret Hacmi:** 37,5 milyon Dolar **İhracat:** Hububat, demir ve çelik, kâğıt, karton ile mamulleri ve et **İthalat:** Kakao ve su araçları	Önemsiz düzeyde
Sudan	**Anlaşmalar:** Ticaret(1980), Ekonomik, bilimsel ve teknik İşbirliği(1982), Teknik işbirliği anlaşması(1989), Standartlar konuşunda Teknik İşbirliği Anlaşması(1998), Yatırımların karşılıklı korunması ve teşviki (1999), Turizm işbirliği anlaşması(1999), Ekonomik, bilimsel ve teknik İşbirliği (1999), Çifte vergilendirmenin ve vergi kaçakçılığının önlenmesi(2001), Sağlık ve tıp alanında İşbirliği (2007) anlaşmaları.	**Ticaret hacmi:** 225 milyon Dolar olan ticaret hacmi 260milyon Dolara yükselmiştir. **İhracat:** Demir-çelik, meyve ve sebze, tahıl ve elektrikli makineler, otomotiv yan sanayi ürünleri, kazanlar, makineler, demir çelik eşya, plastik ürünleri, örülmemiş giyim eşyası ve kâğıt/karton sayılabilir. İthalat: Yağ tohumları, sınai bitkiler, ham deri ve meyveler, şeker ve şeker ürünleri, ham deri ve postlar, lak, sakız, reçine, uçucu yağlar ve pamuk.	Türkiye menşeli yatırımlar demir-çelik, çimento, PVC üretimi, mermercilik, tahıl ithalat ve ihracatı, fırıncılık, perdecilik ve mobilyacılık, şehirlerarası otobüs taşımacılığı, tekstil ve ayakkabı ürünleri ticareti, tarım ürünleri ticareti, beyaz eşya ticareti alanlarında yoğunlaşmış olmakla birlikte, inşaat(hastane, okul, köprü ve baraj) ve danışmanlık alanlarında yatırımlar önemlidir. Yatırımların değeri 60 milyon Doları aşmıştır.
Zambiya	**Anlaşmalar:** Ticari ve ekonomik işbirliği Anlaşması(2011), 2012 de Yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması Anlaşması müzakerelerinin başlaması söz konusu olmuş, ancak henüz bir sonuç alınmamıştır. Çifte vergilendirmenin önlenmesi, Vize muafiyeti, Askeri alanda eğitim, teknik ve bilimsel işbirliği çerçeve ve Askeri eğitim işbirliği anlaşması taslak önerileri iletilmiştir.	**Ticaret Hacmi:** 2011 yılında 120 milyon Dolar	2 Türk şirketi, denizcilik ve inşaat malzemeleri alanlarında faaldir.
Zimbabwe	**Anlaşmalar:** Hava ulaştırma anlaşması(2010) (paraf aşamasında) ve bir mutabakat muhtırası	**Ticaret Hacmi:** 2011 yılında 9 milyon Dolar **İhracat:** (4,8 milyon Dolar) Mobilya, tekstil ve giyim eşyası **İthalat:** 4,6 milyon Dolar pamuk, tütün, elmas, platin, altın, demir ve tekstil ve giyim eşyası	Önemsiz

*Kaynak: mfa.gov.tr ve dtm.gov.tr den yararlanılarak metnin yazarı tarafından derlenmiştir. *Türk Hava Yolları'nın Sahra-altındaki 18 ülke ve 22 şehre yapmakta olduğu uçuşlar, açılan satış büroları ve çalışan ulusal personel nedeni ile bir hizmet sektörü yatırımı olarak telakki edilmektedir.*

18-SEMA KALAYCIOGLU.indd 21 25.04.2013 23:42

Afrika Ekonomisi ve Dış Ticaretine Genel Bir Bakış

Prof. Dr. Mehmet Arda
Galatasaray Üniversitesi Öğretim Üyesi
Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi (EDAM)

Bu yazıda Afrika ekonomisi ve özelikle de dış ticareti, birkaç tablo aracılığıyla, oldukça genel bir düzeyde gözden geçirilecektir. Bunu yaparken veriler elverdiğince Sahra Altı Afrika (SAA) üzerinde durulacak ve duruma dinamik bir açıdan bakmaya çalışılacaktır. Amaç, son yıllarda önemi giderek artan bu bölgedeki ülkelerin dış ticaret bakımından hem birbirine benzerliklerini hem de farklılıklarını ortaya çıkartmak, eğilimleri belirlemek ve bölgeye has sayılabilecek bazı özellikleri vurgulamaktır. Yazıda sadece mal ticareti ele alınmaktadır, hizmet ticaretine yer verilmemiştir.

Afrika ekonomisinin büyüklüğü

Afrika kıtası, temel ekonomik büyüklük göstergesi sayılabilecek olan nominal Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH) açısından bakıldığında, Tablo 1'de görüldüğü gibi, oldukça kü-

19-MEHMET ARDA.indd 2 25.04.2013 23:43

çüktür. Sahra Altı Afrika'nın tümü, Türkiye'nin ancak bir buçuk katı kadar bir iktisadi büyüklüğe sahiptir. Kuzey Afrika (Cezayir, Fas, Libya, Mısır, Sudan ve Tunus) Türkiye'ye yakın bir iktisadi varlık oluşturmaktadır.

Genellikle, kolonyal dönemin bir sonucu olarak çizilen sınırlarla oluşan Afrika ülkeleri çok farklı büyüklüktedirler. Ekonomik yapısı ve gelişmişlik düzeyi itibariyle diğer ülkelerden ayrışan Güney Afrika Cumhuriyeti, tek başına bütün Afrika GSMH'sının beşte birini, SAA'nın GSMH'sının ise üçte birini sağlamaktadır. Bu ekonomik güç nedeniyle, sadece komşularında değil, Afrika'nın her yerinde Güney Afrika Cumhuriyeti'nin ekonomik etkilerini, hem yabancı yatırım hem de ithal mallarının menşei olarak, görmek mümkündür. Afrika GSMH'sının %10'dan biraz fazlasını üreten Nijerya ile onun yarısı kadar bir ekonomiye sahip olan Angola dışındaki ülkeler çok daha küçüktür. Gana, Kenya, Etiyopya gibi bölgelerinde ekonomik lider sayılabilecek ülkelerin ağırlığı bile Afrika GSMH'nın %2'si civarındadır.

Ancak aynı ülkelere bir başka açıdan, satın alım gücü açısından, bakıldığında çekicili-ği yüksek olan ülkeler biraz farklılaşmaktadır. Genellikle petrol üreticisi ülkelerde kişi başına GSMH oldukça yüksektir. Nispeten küçük iki petrol üreticisi, Gabon ve Ekvator Ginesi'nin, ayrıca bir turizm ülkesi olan Seyşeller'in kişi başına GSMH'sı Türkiye'den yüksektir. Önemli petrol üreticisi olan Nijerya ve Angola'da nüfusun fazlalığı ve içinde barındırdığı fakir kesimin büyüklüğü dolayısıyla petrol zenginliğinin kişi başına GSMH'ya olan etkisi bir miktar düşmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Güney Afrika Cumhuriyeti'nin ekonomisi hem yüksek GSMH'sı, hem de ekonomisinin yapısı ve sanayiin gelişmişliği açısından diğer Afrika ülkelerinden ayrışmıştır.

2005-2011 yılları arasındaki ortalama büyüme hızları da ülkelerin dinamizmi açısından bir fikir vermektedir. Bazı durumlarda büyüme hızları bir önceki dönemin olumsuz koşullarına bağlansa, yani "baz etkisi" önemli olsa bile tabloda yer alan ülkelerde bu etkiden bahsetmek zordur; hızlı büyüyen ülkelerde bu oldukça tutarlıdır. Küresel krizi de kapsayan bu dönemde Afrika ülkelerindeki büyüme oldukça yüksek gerçekleşmiştir. Petrol üreticisi Angola ve petrol üreticisi olmayan Etiyopya bu dönemde yıllık %10'un üstünde bir büyüme sergilemişlerdir. Diğer ülkelere de bakınca petrol üreticisi olup olmamanın büyüme hızının belirlenmesinde büyük bir önemi olmadığı ortaya çıkmaktadır. Özellikle Doğu Afrika'da bazı orta büyüklükteki görece fakir ülkeler Ruanda, Malavi ve hatta Tanzanya (hepsi En Az Gelişmiş Ülke statüsündedirler) hızlı bir büyüme trendi yakalamışlardır.

Sahra Altı Afrika'nın tümü, Türkiye'nin ancak bir buçuk katı kadar bir iktisadi büyüklüğe sahiptir. Kuzey Afrika (Cezayir, Fas, Libya, Mısır, Sudan ve Tunus) Türkiye'ye yakın bir iktisadi varlık oluşturmaktadır.

19-MEHMET ARDA.indd 3 25.04.2013 23:43

Tablo:1 GSMH, yıllık büyüme (2005-2011), kişi başına GSMH (Bölgeler ve seçilmiş ülkeler)

Bölge/ülke	GSMH (2011) Milyon USD	Afrika'da Payı %	GSMH yıllık büyüme (2005-2011) %	Kişi başına GSMH USD
AFRİKA	**1 874 224**	**100**	**3,7**	**1 795**
DOĞU AFRİKA	189 351	10,10	6,0	571
Kenya	34 378	1,83	4,3	826
Etiyopya	30 649	1,63	10,4	362
Tanzanya	24 218	1.29	6,8	524
Zambiya	19 225	1,03	6,4	1 427
Cibuti	1 252	0,20	5,8	1 382
Mauritius	11 295	0,60	4,5	8 644
Seyşeller	1 047	0,01	4,7	12 047
Ruanda	6 412	0,34	8,4	586
Malavi	5 545	0,30	7,6	360
ORTA AFRİKA	210 974	11,26	6,7	1 623
Angola	104 331	5,57	10,2	5 318
Kamerun	26 612	1,42	2,9	1 329
Gabon	23 839	1,27	2,7	15 538
Ekvator Ginesi	16 067	0,86	9,4	22 309
Kongo	12 944	0,69	5,1	3 127
Sao Tome ve Principe	262	0,01	6,1	1 555
GÜNEY AFRİKA	445 663	23,78	2,8	7 656
Güney Afrika Cumhuriyeti	408 439	21,79	2,8	8 094
Botsvana	17 572	0,94	2,7	8 653
Namibya	12 997	0,69	3,7	5 592
Svaziland	4 222	0,23	1,8	3 509
Lesotho	2 433	0,13	3,9	1 109
BATI AFRİKA	342 716	18,29	2,6	1 098
Nijerya	210 736	11,24	1,6	1 297
Gana	39 620	2,11	7,2	1 587
Fildişi Sahili	23 926	1,28	1,3	1 187
Cape Verde	1 844	0,10	6,2	3 683
Moritanya	4 470	0,24	4,0	1 262
Senegal	14 428	0,77	3,3	1 130
KUZEY AFRİKA	685 520	36,57	3,5	3 227
TÜRKİYE	778 457	41.53	3,1	10 571

Kaynak: UNCTAD, Handbook of Statistics, 2012, TD/STAT.37, United Nations SalesNumber B.12.II.D.1, Geneva, 2012
Seçilmiş ülkeler: GSMH>20 milyar USD, kişi başına GSMH>1000 USD ve 2005-2011 arasında yıllık büyüme oranı > %7 kriterlerinden en az birisini tatmin eden ülkeler.

19-MEHMET ARDA.indd 4 25.04.2013 23:43

Afrika'nın mal ithalatı ve ihracatı

Tablo 2'de görüldüğü gibi, Türkiye'nin aşağı yukarı bir buçuk katı büyüklüğünde bir GSMH'ya sahip olan SAA'nın toplam ithalat değeri de Türkiye'nin bir buçuk katı civarındadır. Ancak özellikle petrol ihracatçısı ülkelerin yarattığı etki dolayısıyla toplam ihracat değeri Türkiye'nin oldukça yukarısındadır. Nijerya, Angola, Gabon, Ekvator Ginesi gibi petrol üreticileri önemli miktarlarda dış ticaret fazlası verir. Tabii, bu durum, bu ülkelerin büyük bir ithalat potansiyeli olduğunu ama şimdilik bir "massetme" (absorption) sorunuyla karşı karşıya olduklarını göstermektedir. Yine de 2005 ile 2011 arasında ithalat, SAA için, ihracattan çok daha hızlı artmıştır. İhracat artış hızı Türkiye'ninkine benzemektedir, ithalat artış hızı ise Türkiye'nin de üzerindedir. İthalat daha fazla yatırım ve tüketim maddeleri ile gıda kalemlerinden oluşmakta, petrol üreticisi olmayan ülkelerde ise yakıtlar önem kazanmaktadır. Ancak ülke içi problemler ve rafineri kapasitesindeki sıkıntılar, petrol ihracatçısı ülkelerin de enerji ithalatçısı durumuna düşmesine yol açmaktadır. Mesela 2011 yılında Nijerya'nın ithalatının %13,2 si yakıt olmuştur (Türkiye'de %8,2).

2005-2011 arasında ithalatta değer artışının ihracattaki değer artışına oranla daha yüksek olmasında petrol ihracatçısı ülkelerin rolü büyüktür. Nijerya, Kongo, Kamerun, Çad ve özellikle Ekvator Ginesi'nde ithalat ihracattan önemli ölçüde daha fazla artmıştır. Buna karşılık, ihracat artış hızının yüksek olduğu ve petrol ihracatçısı olmayan, diğer bazı ülkelerde, mesela Zambiya, Etiyopya, Fildişi Sahili'nde bu artış ithalata benzer boyutlarda yansımıştır. Bazı ülkeler (Çad ve Mozambik – özellikle dönemin ilk bölümünde, birincisi petrol ve ikincisi alüminyum üretimine geçtikleri zaman) hem ihracat hem ithalat bakımından büyük artışlar gerçekleştirmişlerdir. Büyük yatırımların yapıldığı ülkelerde bu tip sıçramalar beklenmelidir zira nispeten ufak ülkelerin ekonomilerinde bir tane yatırımın faaliyete geçmesi bütün ekonomiyi değiştirmektedir. Mesela Sierra Leone'de yeni bir demir madeninin faaliyet geçmesi bu etkiyi yaratabilecektir. Bu potansiyelin uluslararası ticaret açısından önemi açıktır.

SAA'da yılda 3 milyar USD üzerinde ihracat veya ithalat yapan 23 ülke arasında,

Ancak özellikle petrol ihracatçısı ülkelerin yarattığı etki dolayısıyla toplam ihracat değeri Türkiye'nin oldukça yukarısındadır. Nijerya, Angola, Gabon, Ekvator Ginesi gibi petrol üreticileri önemli miktarlarda dış ticaret fazlası verir. Tabii, bu durum, bu ülkelerin büyük bir ithalat potansiyeli olduğunu ama şimdilik bir "massetme" (absorption) sorunuyla karşı karşıya olduklarını göstermektedir.

2005'den 2011'e kadar gerçekleşen ithalat artışında Türkiye'deki ithalat artış hızından daha düşük bir artış hızı sadece 5 ülkede görülmektedir. Yani ithalattaki dinamizm yakın zamana kadar devam etmiştir, devam etmemesi için de bir neden yoktur.

Afrika'nın ihraç ürünleri büyük ağırlıkla tarımsal ve madeni hammaddeler olduğundan ve bunların fiyatları fazla dalgalanmalar gösterdiğinden, ticaretin eğilimini incelerken miktar endekslerine bakmanın yararı vardır. Miktar endeksleri de değerlerde görünen eğilimi doğrulamaktadır. 2000 yılı ile karşılaştırıldığında fiyat dalgalanmalarından arındırılmış ithalat miktar endeksinin ihracat miktar endeksine oranla çok daha yükseklerde olduğu, yani 10 yıl içinde ihracat miktarı %20 artarken, ithalat miktarının iki mislinden daha fazla yükseldiği görülmektedir.

Dünyanın diğer bölgeleriyle karşılaştırıldığında, Afrika'nın dış ticaretinin hem toplam olarak hem sadece SAA olarak görece dinamik bir gelişme gösterdiği görülmektedir. 2005-2011 yılları arasında sadece Gelişen Asya ülkeleri, özellikle de Çin, Afrika'dan daha hızlı bir dış ticaret artışı gerçekleştirmişlerdir. Bu da Afrika'nın ekonomik krizden fazlaca etkilenmediğinin bir göstergesidir. Genel olarak SAA, Kuzey Afrika'dan daha hızlı ihracat ve ithalat artışına sahne olmaktadır. Bu saptama hem 2005-2011 arasındaki değer artışı, hem de daha uzun bir dönemi kapsayan, 2000-2011 arasındaki miktar artışı açılarından geçerlidir.

19-MEHMET ARDA.indd 5 25.04.2013 23:43

Tablo 2: İhracat ve ithalat, yıllık artış (2005-2011), Bölgeler ve seçilmiş ülkeler

Bölge/ülke	İhracat Milyon USD	2005-2011 %artış Yıllık ortalama	2011 İhracat miktar endeksi 2000=100	İthalat Milyon USD	2005-2011 %artış Yıllık ortalama	2011 İthalat miktar endeksi 2000=100
AFRİKA	**590 766**	**8,8**	**120**	**568 317**	**12,9**	**229**
DOĞU AFRİKA	39 374	13,5	166	74 448	13,7	226
Zambiya	9 018	24.1	275	7 191	15,9	425
Kenya	5 754	9,6	173	14 814	14,4	225
Tanzanya	4 735	19,1	214	11 184	20,0	369
Mozambik	3 604	7,2	467	6 306	6,7	273
Zimbabve	3 500	8.6	69	4 400	11,2	100
Mauritius	2 647	1,6	145	5 158	6,7	165
Etiyopya	2 615	19,4	212	8 896	13,9	379
Uganda	2 409	19,2	235	4 593	14,6	160
ORTA AFRİKA	117 375	12,5	194	51 053	17,6	402
Angola	65 689	14,7	230	21 736	18,1	483
Ekvator Ginesi	13 500	8,2	354	6 000	29,6	775
Gabon	12 500	13,0	137	3 800	14,3	250
Kongo	10 800	12,9	119	5 100	21,9	624
Kongo Dem. Cum.	6 003	16,4	279	5 306	11,5	428
Kamerun	4 600	5,6	75	6 500	13,8	197
Çad	4 114	2,4	618	2 100	12,9	380
GÜNEY AFRİKA	116 127	7,8	114	140 668	14,4	210
Güney Afrika C.	102 858	8,2	111	122 418	7,8	215
Botsvana	5 848	1,9	147	7 272	14,5	200
Namibya	4 362	11,8	161	6 453	16,8	236
BATI AFRİKA	148 404	10,3	137	113 542	13,8	255
Nijerya	108 296	9,0	154	63 949	16,1	363
Gana	12 700	25,5	228	15 300	15,8	286
Fildişi Sahili	11 049	6,3	83	6 720	3,8	126
Mali	2 460	11,7	132	3 250	12,3	209
Senegal	2 542	8,5	116	5 909	7,7	168
KUZEY AFRİKA	169 486	5,7	94	188 605	8,3	212
TÜRKİYE	134 907	8,7	275	240 842	9,5	222
Gelişen Amerika		8,5	139		10,2	179
Gelişen Asya		10,9	254		11,8	247
Çin		14,1	638		15,8	472
Avrupa Birliği		4,8	147		4,7	142
ABD		6,6	142		2,3	128

Kaynak: Tablo 1 ile aynı
Seçilmiş ülkeler: 2011 yılında ihracat >3 milyar USD veya ithalat >3 milyar USD

19-MEHMET ARDA.indd 6 25.04.2013 23:43

Afrika ticaretinin yönü ve içeriği

İhracatın yönü ve bileşimi

Tablo 3'de görüldüğü gibi Afrika'nın ihracatında Avrupa göreli olarak önemini kaybetse de en büyük hedef bölge durumunu korumaktadır. Tarihten gelen kolonyal bağlar ve Avrupa Birliğinin sağladığı ticaret kolaylıkları buna yardımcı olmaktadır. Bu başat rol, özellikle gıda kaleminde çok belirgindir. Gıda grubunun içinde kahve, kakao ve son yıllarda artan çiçek, taze meyve ve sebze gibi gelişmiş ülkelerce talep edilen kalemlerin önemi bunun nedenleri arasında gelir. Tablo 3'ün alt kısmında görüldüğü gibi gıda grubunun toplam ihracattaki rolü azalırken Avrupa'nın önemi de azalmaktadır. Afrika'nın ihracatı açısından en büyük değişim Çin'in hammadde alıcısı olarak gösterdiği çok büyük yükseliştir. Hem tarımsal hammaddelerde hem de madenlerde Çin'in önemi Avrupa'ya yaklaşmış, diğer Doğu, Güney ve Güneydoğu Asya ülkelerini de katınca bu bölge Avrupa'yı geçmiştir.

İçerik olarak Afrika'nın ihracatında petrol en önemli kalemdir. Dünya ekonomisindeki gelişmelere paralel olarak, hem miktar olarak büyümeyi hem de petrol fiyatlarındaki nispi artışları yansıtan petrolün önemi giderek artmaktadır. 2011 yılında ihracatın %60'a yakın bir kısmı yakıtlardan oluşmakta, bu oran ABD'ye yapılan ihracatta %80'i aşmaktadır. Afrika'nın ihracatında madenler de, yine son zamanlardaki miktar ve fiyat artışlarının etkisiyle ihracattaki payını korumakta, buna karşılık tarımsal ürünlerle sanayi ürünlerinin payı azalmaktadır.

İthalatın menşei ve bileşimi

Tablo 4'de, ithalat açısından bakınca da, Avrupa'nın öneminin azaldığını ve gelişen Asya'nın tüm bölgelerinin menşe olarak önemlerini arttırdıkları gözlemlenmektedir. Özellikle Çin önemini büyük ölçüde arttırmış ve Afrika'nın sanayi ürünü ithalatının %17,9'unu sağlayarak ABD'den daha önemli bir menşe durumuna gelmiştir. Diğer Asya ülkelerinde de belirgin bir artış gözlemlenmektedir.Afrika'nın ithalatında sanayi ürünleri başat rolünü korumaktadır. İkinci öneme haiz grup gıda maddeleridir. Afrika, tarımdaki geri kalmışlığının da etkisiyle, temel gıda maddeleri konusunda ciddi bir açık vermekte ve bu açık ithalatla karşılanmaktadır. Bölge zenginleştikçe talebin devam etmesi ama temel gıda maddelerinden daha kaliteli ve işlenmiş gıda kalemlerine doğru kayması beklenir.

Bazı genel gözlemler

Afrika ülkeleri genel olarak yüksek gümrük oranları uygulamaktadırlar. Bu oranlar kimi zaman bölgesel ticaret anlaşmalarının ortak tarifeleri olarak ve genellikle %10 ile %20 arasında belirlenmektedir. En düşük gümrüklere Angola ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nde rastlanmaktadır.

Afrika ülkelerinin önemli bir kısmı Afrika Pasifik ve Karayip (ACP) ülkeleri olarak Avrupa Birliğine ihracatta ayrıcalıklara sahiptir. Ancak bu ayrıcalıklar Dünya Ticaret Örgütü kurallarına uymadığından yeni düzenlemelere gidilmekte ve AB ile tek taraflı değil karşılıklı ayrıcalıkları içeren Ekonomik İşbirliği Anlaşmaları müzakere edilmektedir. Ülkemiz ticareti açısından muhtemel olumsuz etkileri beklenen bu anlaşmalar henüz kısıtlı sayıda ülkeyle tamamlanmıştır. Bu konuda ilerleme kaydedilmemesinden ACP ülkelerini sorumlu tutan AB, bu ülkelere verdiği gümrük ayrıcalıklarını kaldıracağını söylemektedir.

Afrika ülkelerinin önemli biri kısmı En Az Gelişmiş Ülke olarak da birçok ülkede gümrük muafiyetlerinden veya avantajlarından yararlanmaktadırlar. Ayrıca bazı Afrika ülkeleri ABD'den de Afrika Büyüme ve Fırsat Kanunu (African Growth and Opportunity Act – AGOA) bağlamında ayrıcalıklar elde etmektedir. Bütün bu ayrıcalıklar, Afrika ülkelerini ihracata yönelik yabancı sermaye yatırımı için önemli bir hedef haline getirmektedir. Örneğin Lesotho'nun son yıllarda yaptığı önemli miktardaki tekstil ihracatı bu avantajlardan yararlanmak isteyen yabancı sermaye sayesinde gerçekleşmiştir.

Sonuç

Afrika kıtası krizden fazlaca etkilenmemiş, 1980'lerde ve 1990'ların başındaki durağanlığından kurtulmuş, gerçek iktisadi potansiyel sahibi bir bölge olarak ortaya çıkmaktadır. Bir yandan Çin'in hammadde talebi, diğer yandan Afrika ülkelerinin eskiye oranla başarılı iktisat politikaları ve demokrasinin giderek yaygınlaşması Afrika'nın çekiciliğini arttırmaktadır. Dünyanın diğer bölgelerine oranla hızlı artan nüfus ve hızla büyüyen orta sınıf da göz önüne alınması gereken unsurlardır.

19-MEHMET ARDA.indd 7 25.04.2013 23:43

Tablo 3. Afrika İhracatının seçilmiş bölgeler itibariyle yönü ve içeriği (1995, 2011)

AFRİKA'NIN İHRACATININ SEÇİLMİŞ HEDEF BÖLGELERİ (%)								
Yıllar	Dünya	Avrupa	ABD	Afrika	Japonya	Çin	Batı Asya	Çin hariç Güney ve Güneydoğu Asya
	Toplam							
1995	100	46,2	13,5	21,1	3,2	0,8	2,2	7,3
2011	100	34,2	15,8	10,9	2,6	13,1	3,6	11,8
	Gıda							
1995	100	51,1	3,2	28,2	5,8	0,3	3,5	4,0
2011	100	44,3	5,2	21,5	2,5	2,3	8,8	8,5
	Tarımsal hammaddeler							
1995	100	46,1	2,9	17,4	5,7	4,3	2,4	17,1
2011	100	33,3	3,7	9,1	2,3	21,1	3,9	22,2
	Madenler							
1995	100	51,3	10,4	6,4	10,2	1,4	2,1	15,2
2011	100	33,3	5,9	7,1	7,6	22,1	5,6	14,4
	Yakıtlar							
1995	100	49,7	26,6	6,0	0,6	0,6	2,0	5,8
2011	100	31,9	22,5	6,1	1,7	13,6	1,4	12,6
	Sanayi ürünleri							
1995	100	36,2	5,7	43,6	1,4	0,6	1,7	6,4
2011	100	39,8	9,0	26,5	1,5	2,7	6,6	7,9
	İHRACATIN İÇİNDE MADDE GRUPLARININ PAYI (%)							
	Toplam							
1995	100	100	100	100	100	100	100	
2011	100	100	100	100	100	100	100	
	Gıda							
1995	16,2	17,9	3,8	21,6	29,3	5,0	25,7	
2011	8,6	11,2	2,8	17,0	8,4	1,5	21,4	
	Tarımsal Hammaddeler							
1995	5,2	5,3	1,1	4,3	9,2	26,6	5,7	
2011	2,4	2,4	0,6	2,0	2,2	4,0	2,7	
	Madenler							
1995	12,9	12,4	10.0	3,9	41,2	21,4	12,4	
2011	13,8	10,9	5,2	9,0	41,3	23,4	22,0	
	Yakıtlar							
1995	36,8	40,2	72,8	10,4	7,4	27,1	33,4	
2011	57,4	55,1	82.0	32,4	38,1	59,6	22,6	
	Sanayi ürünleri							
1995	28,8	23,4	12,1	59,7	12,6	19,9	22,8	
2011	16,3	19,7	9,3	39,6	9,7	3,4	30,1	

19-MEHMET ARDA.indd 8 25.04.2013 23:43

Tablo 4. Afrika ithalatının seçilmiş bölgeler itibariyle menşei ve içeriği (1995, 2011)

	AFRİKA'NIN İHRACATININ SEÇİLMİŞ HEDEF BÖLGELERİ (%)							
Yıllar	Dünya	Avrupa	ABD	Afrika	Japonya	Çin	Batı Asya	Çin hariç Güney ve Güneydoğu Asya
	Toplam							
1995	100	45,1	8,7	17,7	5,0	1,9	3,2	9,7
2011	100	33,6	6,8	11,7	2,4	11,6	8,0	12,7
	Gıda							
1995	100	32,9	14,0	27,7	0,2	1,4	2,0	8,1
2011	100	27,2	10,0	13,8	0,1	2,5	3,2	15,3
	Tarımsal hammaddeler							
1995	100	41,9	7,7	26,2	1,5	0,3	2,6	6,6
2011	100	45,8	7,9	11,4	2,7	3,3	2,0	12,4
	Madenler							
1995	100	46,7	3,0	18,1	1,8	0,9	6,2	2,7
2011	100	34,5	3,4	21,9	0,4	5,8	6,8	5,7
	Yakıtlar							
1995	100	17,7	3,7	32,4	0,1	0,2	18,6	19,2
2011	100	23,6	4,4	25,7	0,2	0,3	26,1	14,2
	Sanayi ürünleri							
1995	100	51,9	8,2	13,7	7,2	2,4	2,1	9,8
2011	100	39,1	7,1	8,4	3,3	17,9	5,7	13,1
	İTHALATIN İÇİNDE MADDE GRUPLARININ PAYI (%)							
	Toplam							
1995	100	100	100	100	100	100	100	
2011	100	100	100	100	100	100	100	
	Gıda							
1995	18,5	13,5	29,8	28,9	0,6	13,5	11,6	
2011	14,4	11,7	21,2	17,0	0,8	3,1	5,7	
	Tarımsal Hammaddeler							
1995	3,1	2,9	2,7	4,6	0,9	0,5	2,5	
2011	1,4	1,9	1,6	1,4	1,6	0,4	0,4	
	Madenler							
1995	2,6	2,7	0,9	2,7	0,9	1,2	5,1	
2011	3,2	3,3	1,6	6,0	0,5	1,6	2,7	
	Yakıtlar							
1995	6,4	2,5	2,7	11,7	0,2	0,8	37,2	
2011	14,5	10,2	9,2	31,8	1,0	0,4	47,3	
	Sanayi ürünleri							
1995	67,2	77,4	63,3	52,1	97,3	83,7	43,5	
2011	61,1	77,1	63,7	43,7	95,3	94,4	43,7	

Kaynak: Tablo 1 ile aynı

19-MEHMET ARDA.indd 9 25.04.2013 23:43

Afrika Vizyonumuz

Emin Sazak
Türkiye Müteahhitler Birliği Başkanı

Geçtiğimiz yıl Türk müteahhitlerin yurtdışı faaliyetlerinde "Tarihi Zirve" olarak adlandırılabilecek kadar yüksek bir performans artışı kaydedilmiştir. Bu dönemde üstlenilen 433 proje ile yıllık yeni iş tutarı 26,6 milyar ABD Doları düzeyinde gerçekleşmiştir. 2012 sonunda faaliyette bulunulan ülke sayısı 100'e, gerçekleştirilen toplam proje sayısı 7000'e, üstlenilen işlerin toplam tutarı ise 238 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır. Ocak 2013 sonu itibariyle ise söz konusu toplam iş tutarı 242 milyar Doları bulmuştur.

Engineering News Record Dergisi (ENR) tarafından her yıl yayınlanmakta olan "Dünyanın En Büyük 225 Uluslararası Müteahhidi" listesinde 2012 yılında 33 Türk müteahhitlik firması yer almıştır. Türkiye bu sayı ile 2009'dan bu yana hep olduğu gibi Çin'den sonra ikinci gelmeye devam etmiştir. Bu performans küresel krizin beraberinde getirdiği keskinleşen uluslararası rekabete ve Arap Baharının Türk müteahhitlerin ana pazarlarında yaratmış olduğu sorunlara rağmen kazanılmış kayda değer bir başarıdır.

Türk inşaatçıların yurtdışı serüveni 1972'de STFA'nın Libya'da Trablus Limanı'nın inşaatını üstlenmesiyle Afrika kıtasında başlamıştır. 1980'li ve 1990'lı yıllarda sırasıyla Ortadoğu

20-EMIN SAZAK.indd 2 25.04.2013 23:43

ve BDT ülkelerine açılım 2000'li yıllarda ise Asya'nın doğusuna, Afrika'nın iç kesimlerine ve toplam olarak dünyanın 100 ülkesine uzanan pazar çeşitlenmesi hız kazanmıştır. Aradan geçen 40 yıllık sürede Kuzey Afrika pazarı Türk yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinin en önemli merkez üslerinden biri olmaya devam etmiştir.

1972-2012 arasındaki 40 yıllık dönemde, BDT, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin başkentlerindeki uluslararası havalimanlarının, raylı ulaşım sistemlerinin, toplu konut projelerinin, enerji nakil hatlarının, sanayi tesislerinin ve daha pek çok büyük ölçekli projenin yap-işlet-devret modelleri de dahil olmak üzere Türk inşaat şirketlerince gerçekleştirildiği, eskiden sadece müteahhit olarak gidilen ülkelere yatırımcı ve işletmeci olarak gidilmeye başlandığı uzun soluklu bir proje çeşitlenmesi de yaşanmıştır. Söz konusu dönemde Türk müteahhitlerin uluslararası faaliyetlerinin %90'nından fazlası Afrika, Ortadoğu ve BDT ülkelerinde, %19'u ise Afrika'da yoğunlaşmıştır. 2012 yılında üstlenilen işlerde ise %16'lık bir pay ile Afrika bölge olarak yine ilk sıralarda yer almıştır.

Barındırdığı siyasi, ekonomik ve ticari risklerle birlikte Afrika; 54 ülkeye dağılmış geniş coğrafyası, 800 milyonluk nüfusu, 1.85 trilyon ABD Doları tutarındaki GSYH'si, dünya petrol rezervlerinin %8'i ile dünya doğal gaz rezervlerinin %7'sini kapsayan doğal kaynakları, yüksek montanlı altyapı ve üstyapı projelerinin öne çıktığı hızlı kentleşme oranları ile yurtdışı müteahhitlik hizmetleri için her zaman büyük iş fırsatları sunan konumunu korumuştur.

Türk müteahhitlerin rekabet üstünlükleri arasında bölgede 40 yıldır faaliyet göstermiş olmaları nedeniyle yerel koşulları yakından tanımaları, müşteri memnuniyetine önem vermiş ve güçlü ilişkiler kurmuş olmaları da önemli bir yer tutmaktadır.

Nitekim önümüzdeki dönemde de, dünyadaki değişen ekonomik konjonktür çerçevesinde pazar çeşitlendirmesi öncelikli gündem maddeleri arasında olacaktır. Yeni iş olanakları açısından Sahra Altı Afrika ile Arap Baharı sonrasında ortaya çıkan ihtiyaçlar paralelinde yeni yapılandırma projeleriyle Kuzey Afrika bölgelerinin çekici fırsatlar sunabileceği değerlendirilmektedir. D

Engineering News Record Dergisi (ENR) tarafından her yıl yayınlanmakta olan "Dünyanın En Büyük 225 Uluslararası Müteahhidi" listesinde 2012 yılında 33 Türk müteahhitlik firması yer almıştır. Türkiye bu sayı ile 2009'dan bu yana hep olduğu gibi Çin'den sonra ikinci gelmeye devam etmiştir.

20-EMIN SAZAK.indd 3 25.04.2013 23:43

Yarın Çok Geç Olmadan

Rızanur Meral
TUSCON Yönetim Kurulu Başkanı

Afrika ismi sömürü ve dramla birlikte anılan bir kıta olmuştur. Fakat bugün, 1884 Berlin Konferansı'nda cetvelle çizilmiş sınırların; Afrika Birliği, NEPAD, Tripartite (COMESA, EAC, SADC) ve diğer bölgesel ekonomik toplulukların etkinliğini artırması ile ortadan kalkmaya başladığını, kıtanın toplu bir ekonomik kalkınma alanı haline geldiğini görmekteyiz. Bu birliktelik, 1,7 trilyon dolar milli geliri olan, bir milyar nüfusa sahip, yılda %5,5 büyüyen bir ekonomi anlamına geliyor. Ayrıca bu ekonomiye gelen doğrudan yabancı yatırımlar 2011 yılında %27 oranında artış göstermiştir. Dünyada en hızlı büyüyen orta sınıfa sahip olan Afrika, daha birçok özelliği ile tekrar keşfedilmeye başlamıştır.

Türkiye ve Sahra Altı Afrika ilişkileri Türk okullarının da katkılarıyla iyi seviyelere gelmiştir. Bir kültür köprüsü işlevi gören bu okullar aracılığı ile Türk kamuoyu ve iş dünyası kıta hakkında doğrudan bilgiler edinmeye başlamıştır. Tarih boyunca sömürü ve insanlık dramları ile ismi birlikte anılmış Afrika kıtası için beyaz adam bu kez ülkesinin geleceğinin mimarları olacak genç nesilleri eğitmek için gelmişti. Hali hazırda kıta ile olan ticari ve ekonomik ilişkilerimizin temelini oluşturan bu eğitim yatırımları, Türk iş dünyasının kıtada

21-RIZANUR.indd 2 25.04.2013 23:44

güvenilir, kazan-kazan iş ortağı olarak kabul edilmesine vesile olmuştur.

Afrika'da bulunan Büyükelçiliklerimizin sayısının 12'den 34'e yükselmesi ve Türk Hava Yolları'nın Afrika'nın birçok noktasına seferler düzenlemesi de kıta ile olan ilişkilerimizin arttığının göstergelerindendir ve aynı zamanda bu artıştaki önemli etkenlerdendir.

Firmalarımızın kıtaya olan ilgisinin giderek arttığı bir gerçek olsa da, sistematik bir plan dâhilinde bu rakamların daha yukarlara çıkarılması gerekmektedir. Afrika'nın dünya ile olan ticaretinde Türkiye'nin payının 2012 rakamlarına göre sadece %2 olması daha yolun başında olduğumuzu göstermektedir. Türk Eximbank'ın Afrika'nın kilit bölgelerinde ofisler açması ve serbest ticaret bölgesi mantığı ile Afrika'da Türk iş adamlarının yatırım yaparak bu piyasalara girmesini sağlayacak bir yatırım fonunun kurulması, Türk ürünlerini Afrika'da daha çok görmemiz için atılması gereken önemli adımlardandır. Özel banka ve finans kuruluşlarımızın da bu süreçte etkin rol alması Türkiye'nin büyümesine katkı sağlayacaktır. Türk firmalarının sahip olduğu know-how, kıtanın birçok bölgesinde altyapı, enerji, tarım, tekstil ve diğer üretim alanlarında proje almalarını kolaylaştıracaktır. Üstelik büyüme tahminlerine göre dünyanın en hızlı büyüme-

Türkiye ve Sahra Altı Afrika ilişkileri Türk okullarının da katkılarıyla iyi seviyelere gelmiştir. Bir kültür köprüsü işlevi gören bu okullar aracılığı ile Türk kamuoyu ve iş dünyası kıta hakkında doğrudan bilgiler edinmeye başlamıştır. Tarih boyunca sömürü ve insanlık dramları ile ismi birlikte anılmış Afrika kıtası için beyaz adam bu kez ülkesinin geleceğinin mimarları olacak genç nesilleri eğitmek için gelmişti.

21-RIZANUR.indd 3 25.04.2013 23:44

si beklenen 10 ekonomisi arasında 6 Afrika ülkesi bulunmaktadır.

Yüksek büyüme rakamları ve yatırımın yüksek getirisi kıtayı büyümede problem yaşayan Avrupa ve büyüme hızları düşen gelişmekte olan ekonomiler için en uygun yatırım ve ticaret alanı konumuna getirmeye başlamıştır. Bunu özellikle 2000 yılından sonra kıtaya yapılan yatırımlardan anlamak mümkündür. Yeni ortaya çıkan hidrokarbon enerji kaynakları, zengin metal madenleri ve diğer doğal kaynaklar hali hazırda kıtanın doğrudan yatırım çekmesindeki temel alanlardır. 2000-2010 yılları rakamlarına göre, kıtaya gelen doğrudan yatırımların %75'i petrol ihraç eden Afrika ülkelerine yapılmıştır. Özellikle OECD üyesi ülkelerden kıtaya giden doğrudan yatırımların %85'i yine petrol ihraç eden ülkelere yapılmıştır. Bunun yanında gelişen ekonomilerden gelen doğrudan yatırımların 2000-2005 yılları arası kıtaya gelen toplam doğrudan yabancı yatırımların içeresindeki payı %4 iken, 2005-2010 yılları arası bu rakam %10,2'ye çıkmıştır. Bu artış Çin, Hindistan, Brezilya ve Türkiye gibi gelişen ekonomilerin üretim miktarlarını artırmaları sonucu hammadde tedarik etme isteğinden kaynaklanmaktadır. Özellikle Çin, Afrika'nın 54 ülkesinde faaliyet gösteren şirketlere sahiptir.

Amacı hammadde sömürüsü veya sadece mal satma olmayan Türkiye, Afrika'yı yardım kampanyaları ve okullar sayesinde tanımıştır. Birçok sivil toplum kuruluşunun kampanyaları ile Anadolu insanının maddi manevi desteklerini kıtanın en uç köylerine kadar ulaştıran gönül temsilcilerimiz, kıta ile Türkiye arasındaki kapıyı aralamış ve ilişkilerimizin ivmeli bir şekilde artmasını sağlamıştır. Örneğin, Kurban Bayramını Afrika'da geçiren Türk iş adamları, doktorlar, yardım dernekleri ve devletimizin güzîde kuruluşları Afrika'ya, bizim farklı olduğumuzu göstermişlerdir. Sağlık alanında gerek ilaç gerek nakdi olarak yapılan yardımların yanında doktorlarımızın, katarakt gibi tedavisi basit olmasına karşın imkânsızlıklardan dolayı ömrünün önemli bir kısmını dünyadan bir ışık almadan geçirmiş insanları hiçbir ücret talep etmeden tedavi etmeleri yolu ile de yardımlar farklı bir anlam kazanmıştır. Devletimizin ve milletimizin bir olup Somali halkına kurak-

21-RIZANUR.indd 4 25.04.2013 23:44

lık zamanında sahip çıkması ve sayabileceğimiz daha birçok örnek Türkiye'nin Afrika ilişkilerinin temelinin insani ilişkilere dayandığını göstermektedir. İlişkilerimizin köklerinin insani olması, Afrika ile olan ticari ilişkilerimizde de güven ortamının oluşmasına dayanak olmuştur. Bugün Türk malları kıtada, sahip olduğu kalite ile anılmaktadır. Bu itibarı korumak için hem iş dünyamıza hem de devletimize önemli görevler düşmektedir. Afrika ile gelecekte daha büyük ortaklıklar kurma amacı taşıyorsak, sahip olduğumuz kalite ile beraber anılma imajını korumak zorundayız. İş hayatında çok bilinen ve sıkça karşılaşıldığı gibi imaj kurmak için harcanan gayretle kıyaslandığında bu imajın yıkılması çok kolay olabilmektedir.

TUSKON olarak kurulduğumuz ilk günden itibaren, Afrika'nın potansiyeline olan inancımızı ve Türkiye'deki Afrika algısının eksik olduğu kanaatini taşıyarak ilk büyük ölçekli programımızı Türkiye- Afrika Ticaret Köprüsü olarak gerçekleştirdik. İlki 2006 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen Türkiye-Afrika Ticaret Köprüsü etkinliği, 2012 yılında katılım oranı artırılarak 7. defa düzenledik. Bu programa gelen Afrikalı iş adamlarının karşılarına ilgilendikleri ürün ve hizmetleri sağlayabilecek Türk firmaları çıkardık. Sonuç olarak, her iki tarafın da birbirlerini tanımaya başladığı bu ilk program ve TUSKON'a bağlı 7 federasyon ve 192 iş adamları derneğinin kıtaya birçok iş heyetleri göndermesi ile Türkiye ile kıta arasındaki ticaretin artışı 2012 rakamlarına göre hız kazandı. Sadece Türkiye'den Afrika'ya heyet göndermekle kalmadık, aynı zamanda Afrika'nın 40 ülkesinde bulunan temsilcilerimiz aracılığı ile Afrikalı devlet başkanları ve bakanlarının eşlik ettiği birçok heyeti de Türkiye de ağırladık. Bu programda Afrika iş dünyasının Türkiye ve Türk ürünlerini yakından tanıma fırsatı bulmuştur ve yakında 18.si düzenlenecek olan Türkiye- Dünya Ticaret Köprüsü programına katılımlar ile bu süreç pekişecektir. Organize edilen Afrika Ekonomi Bakanları Zirvesi ve Birleşmiş Milletler'e bağlı olarak gerçekleştirilen En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı, kıtada Türkiye'nin isminin duyulmasında büyük katkı sağlamıştır. Dünya Ticaret Köprüleri ve seminer, panel ve benzeri diğer organizasyonlarla sıklıkla Türk ve Afrikalı iş adamlarını bir araya getirme çalışmalarımız, inanıyoruz ki ülkemizin 2023 ihracat hedefini yakalamasında önemli katkılar sağlayacaktır. Bu süreci hızlandırma adına, Afrika'ya ihracat veya yatırım yapmak isteyen firmalara devletimizin destek vermesi çok önemlidir. Hedef pazarlara yönelik verilen reklam, pazar araştırması, fuara katılım ve benzer teşviklerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun yanında, firmalarımızın bu teşvikleri etkili bir biçimde kullanabilmeleri adına eğitim programları arttırılmalıdır.

Dünya Ticaret Köprüleri ve seminer, panel ve benzeri diğer organizasyonlarla sıklıkla Türk ve Afrikalı iş adamlarını bir araya getirme çalışmalarımız, inanıyoruz ki ülkemizin 2023 ihracat hedefini yakalamasında önemli katkılar sağlayacaktır.

BM Genel Kurulu'nda Türkiye'nin BM Güvenlik Konseyi'ne üye seçilmesi, Afrika ülkelerinin vermiş olduğu destek ile kıtanın Türkiye'yi kendi problemlerini uluslararası arenada tarafsız anlatabilecek bir ülke olarak görmesinden kaynaklandığını düşünmekteyim. Karşılıklı iyi ilişkilerin doğal bir sonucu olan kıta ile Türkiye arasında ticari ilişkilere bakıldığında, son 10 yılda ihracatımızın 9 kat, ithalatımızın ise 4 kat arttığı gözlemlenmiştir. Toplam ticaret hacmimizin 25 milyar dolar seviyesinde olduğu 2012 yılı rakamlarının, her ne kadar Afrika'nın toplam ticaretinin yalnızca %2lik bir kısmına karşılık gelse de, ülkemizde gelişen Afrika algısı ile birlikte artacağını düşünüyoruz. Ülkemizin 2023'te 500 milyar dolarlık ihracat hedefini yakalaması ve ülke gündemini sürekli meşgul eden cari açık problemini çözebilmesi için Afrika ile olan ilişkilerimizi geliştirmemiz zaruridir.

21. yüzyılın kıtası olarak kabul edilen ve tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerin ilgisini çeken bu kıta için Türkiye geç kalmamalıdır.

21-RIZANUR.indd 5 25.04.2013 23:44

Tunus ve Türkiye

Levent Soylu
DEİK Türk-Tunus İş Konseyi Başkanı

Afrika Kıtası, Türkiye için gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Kıta ile Osmanlı döneminden beri süre gelen siyasi ilişkiler, bugün hala geliştirilmeye ihtiyaç duysa da, önemli bir ticari ivme kazanmış durumdadır.

Türkiye'nin izlediği çok boyutlu dış politika çerçevesinde 1998 yılında Afrika ülkeleriyle siyasi, askeri, kültürel ve ekonomik ilişkilerimize ivme kazandırmak amacıyla "Afrika'ya Açılım Eylem Planı" oluşturulmuştur. Bu bağlamda, bugünkü adıyla Ekonomi Bakanlığı olan Dış Ticaret Müsteşarlığınca 2003 yılı başında "Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi" hazırlanmış ve 2005 yılı Türk Hükümeti tarafından "Afrika Yılı" ilan edilmiştir. Bunlara ilaveten, karşılıklı üst düzey ziyaretlerin gerçekleştirilmesi, yeni ekonomik ve ticari anlaşmaların imzalanması, ekonomik ve siyasi ikili mekanizmaların tesisi ve karşılıklı ticaret heyeti ziyaretleri teşvik edilerek, Kıta ile ilişkilerimiz çeşitlendirilerek gelişmiştir.

İlişkileri çeşitlendirmek doğrultusunda Kuzey Afrika hem Ortadoğu'ya hem de Afrika'ya açılmak için Türk firmaları açısından kilit noktada yer almaktadır. Bu doğrultuda Tunus,

22-LEVENT SOYLU.indd 2 25.04.2013 23:45

açılımda önemli bir geçiş noktası olarak görülmektedir.

Tunus, Kuzey Afrika'da Akdeniz'e kıyısı olan, bölge ülkelerine kıyasla rekabetçi bir ekonomiye sahip, istikrarlı, orta büyüklükte bir ülke görünümü vermektedir. 1956 yılındaki bağımsızlıktan sonra cumhuriyet ilan edilerek ülkenin modernleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede laiklik uygulanmaya çalışılmış, kadın hakları ve eğitime önem verilmiştir.

Derin bir tarihe sahip olan Tunus, 16. yüzyıldan 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Osmanlı Devleti içerisinde bağımsız bir vilayet olarak yaşamış, 1956 yılında Fransa'dan bağımsızlığını alması sonrasında 1957 yılında Cumhuriyet yönetimine geçmiştir. İlk Cumhurbaşkanı Habib Bourguiba 1987 yılına kadar görevde kalmıştır. 1987 yılında dönemin başbakanı Zine El Abidine Ben Ali, Bourgiba'nın sağlık sorunlarını gerekçe göstererek Cumhurbaşkanlığını devralmıştır. 1999'da ülkedeki ilk çok partili Cumhurbaşkanlığı seçimi gerçekleştirilmiştir. 2009'da yapılan seçimlerde Ben Ali %89,62 oy oranıyla beş yıllık dönem için beşinci kez seçilmiştir.

Aralık 2010'da yüksek işsizlik, yolsuzluk, yoksulluk ve yüksek gıda fiyatlarını protesto amacıyla başlayan sokak gösterilerinin devamında, Ocak 2011'de patlak veren isyan so-

İlişkileri çeşitlendirmek doğrultusunda Kuzey Afrika hem Ortadoğu'ya hem de Afrika'ya açılmak için Türk firmaları açısından kilit noktada yer almaktadır. Bu doğrultuda Tunus, açılımda önemli bir geçiş noktası olarak görülmektedir.

22-LEVENT SOYLU.indd 3 25.04.2013 23:45

nucunda, 14 Ocak 2011'de Devlet Başkanı Ben Ali hükümeti feshetmiş ve ülkeden ayrılmıştır. Ocak ayı sonunda Başbakan Ghannouchi Fouad M'Bazaa'nın geçici devlet başkanlığında, Ulusal Birlik Hükümeti kurulduğu açıklanmıştır.

Tunus'ta yeni bir dönem inşa edilmeye başlanmış olup Geçici Hükümet 24 Temmuz 2011 tarihine kadar ülkeyi seçime hazırlamak ve ekonomiyi canlı tutmaya yönelik bir program uygulamaya koymuştur. Söz konusu program kapsamında, özellikle güven ortamının yaratılması, asayişin tamamen oluşturulması, iyi ekonomi yönetimi, imtiyaz ve ayrıcalıkların kaldırılması, işsizliğin giderilerek sosyal adaletin sağlanması hususlarına ağırlık verilmektedir.

24 Temmuz'da gerçekleştirilmesi planlanan seçimler 23 Ekim 2011'de gerçekleştirilmiş ve Ennahda Partisi oyların %37'sini alarak parlamentoda 89 koltuk kazanmıştır. Ülkede siyasi dengenin sağlanabilmesi amacıyla, Cumhurbaşkanı Congress for Republic'den (orta sol) Moncef Merzouki, Başbakan Ennahda'dan Hamadi Jebali, Meclis Başkanı ise Ettakattol'dan (sol) Mustafa Bin Jaafar olmuştur. Başbakan Hamadi Jebali'nin açıkladığı kabinede Ennahda stratejik bakanlıkları elde etmiştir. Parlamento bir yıl için görevde olup, yeni anayasa ilan edildikten sonra yeni seçimlerin gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Bu doğrultuda, Parlamento Anayasa yazım çalışmalarına Şubat 2012'de başlamıştır.

Ekim 2012'de başkanlık ve parlamento seçimlerinin Haziran 2013'de yapılmasına karar verilmekle birlikte 6 Şubat 2013 günü muhalif politikacı Şükri Beliyd'in öldürülmesi sonrası ülkede karışıklıklar tekrar başlamıştır. Ülkede 2011 yılından beri uygulanmakta olan olağanüstü hal Tunus Cumhurbaşkanı Munsif Marzuki tarafından Haziran ayına uzatılmış, Başbakan Hammadi Cibali'nin istifasına neden olmuş ve yeni bir hükümet kurulmuştur.

İki ülke arasındaki ilişkiler, tarih ve kültürden kaynaklanan dostluk bağları temelinde devam etmektedir. Bu doğrultuda Türkiye, diğer bütün siyasi dönüşüm yaşayan ülkelere verdiği desteği Tunus'a da vermiştir. 2011 Eylül ayında Sayın Başbakanımız Recep Tayyip Erdoğan Tunus'u ziyaret etmiş ve iki ülke arasında dostluk ve işbirliği anlaşması imzalanmıştır. 7-12 Mart 2012 tarihleri arasında Sayın Cumhurbaşkanımız Abdullah Gül Tunus Cumhurbaşkanı Sayın Munsif Merzuki'nin davetine icabet etmiş; 25 Aralık 2012 tarihinde ise dönemin Tunus Başbakanı Hamadi el-Cibali Türkiye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştirerek çeşitli temaslarda bulunmuştur. İki ülke

22-LEVENT SOYLU.indd 4 25.04.2013 23:45

Serbest Ticaret Anlaşmasının yürürlüğe girmesiyle birlikte 2006 yılında ihracatımız bir önceki yıla oranla %10 artarak 324 milyon dolara yükselmiş, ithalatımız ise 2005 yılına kıyasla %27 oranında artarak 150 milyon dolar olmuştur. 2012 yılına gelindiğinde ihracatımız 796 milyon dolar seviyesine ulaşırken ithalatımız 195 milyon dolar düzeyindedir.

arasındaki resmi ziyaretlerin en sonuncusu Başbakan Yardımcısı Sayın Bekir Bozdağ tarafından 17-18 Mart 2013 tarihlerinde gerçekleştirilmiş ve Yasemin Devrimi´nin ardından yenilenme sürecine giren Tunus´un güvenlik teşkilatına araç ve malzeme desteği sağlanmıştır.

İki ülke arasındaki ticari ilişkiler incelendiğinde, 2004 yılında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşmasıyla birlikte sanayi ürünlerinde Tunus için gümrük vergileri kaldırılmış, Türkiye için ise indirimler başlamıştır. İndirimler, Anlaşmanın yürürlüğe girdiği 2005 yılından itibaren sanayi ürünlerinde 7 ila 9 yıl arasında vergi sıfırlanmasına gidilmesini öngörmektedir.

Serbest Ticaret Anlaşmasının yürürlüğe girmesiyle birlikte 2006 yılında ihracatımız bir önceki yıla oranla %10 artarak 324 milyon dolara yükselmiş, ithalatımız ise 2005 yılına kıyasla %27 oranında artarak 150 milyon dolar olmuştur. 2012 yılına gelindiğinde ihracatımız 796 milyon dolar seviyesine ulaşırken ithalatımız 195 milyon dolar düzeyindedir.

Ticaret hacmi yakından incelendiğinde 2011 yılına göre 2012 yılı ticaret hacminde bir düşüş olduğu gözlemlenmektedir. 2011 yılında 802 milyon dolar olarak gerçekleşen ihracatımız 2012 yılında 796 milyon dolar olarak, 249 milyon dolar olarak gerçekleşen ithalatımız ise 195 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda, başlıca ihracat ürünlerimiz, motorlu taşıtlar, pamuklu kumaşlar, örme ve sentetik kumaşlar, hazır giyim, elektrik transformatörleri, sigaralar, demir çelikten inşaat aksamı, yassı mamuller, inşaat demiri, profiller ve buzdolapları, petrol gazları ve kimyasal gübreler olurken, ithalatımızda ise fosfat ve türevler, kablolar ve tekstil ürünleri ön plana çıkmaktadır. Tunus'un Dünya ile ticareti incelendiğinde Türkiye Tunus'un ihracatında 14. ithalatında ise 8. sırada yer almaktadır.

İki ülke arasındaki ticari ilişkilerin yanı sıra Türk firmalarının Tunus'taki yatırımları da devam etmektedir. Tunus Yabancı Sermayeyi Teşvik Ajansı FIPA'nın 2011 yılı kayıtlarına göre, Tunus'ta 16 Türk firmasının toplam yatırım miktarı yaklaşık 172 milyon ABD Dolar seviyesinde olup, Hazine Müsteşarlığı'nın 2010 yılı istatistiklerine göre 20 Türk firması Tunus'ta 148 milyon Dolarlık yatırım yapmıştır. Tunus'taki yabancı firmalar değerlendirildiğinde 2010 yılı verilerine göre en fazla Fransız (1270) firmaları ülkede faaliyet göstermektedir. İtalya 744, Almanya 274, Belçika 217, İngiltere 89, İsviçre 84, Hollanda 77, ABD 75 firma ile ülkede faaliyette bulunurken sadece 20 Türk firması kayıtlıdır. İki ülke arasındaki ticari ve siyasi ilişkilerin arttırılması ve derinleştirilmesi için Türk firmalarının Tunus'taki yatırımlarını arttırmaları önem taşımaktadır.

22-LEVENT SOYLU.indd 5 25.04.2013 23:45

Afrika'nın İki Yüzü

Murat Büyükerk
Arçelik A.Ş. Ortadoğu, Afrika, Türki Cumhuriyetler Satış Direktörü

Afrika, yüzyıllardır sömürgeleştirme politikaları ve acımasız yaşam şartlarına rağmen küllerinden doğmaya çalışan kara kıta...

Televizyonlarda, belgesellerde gördüğümüz, duyduğumuz ancak her seferinde kafamızı çevirdiğimiz Afrika gerçeği artık yavaş yavaş değişime uğruyor. Doğal kaynaklar açısından dünyanın en zengin coğrafyalarından biri olmasına rağmen gezegenin en az gelişmiş ve fakir kıtası olan Afrika, son yıllarda Çin, Brezilya, Hindistan, Fransa, ABD ve Türkiye gibi devletlerin öncülüğünde pek çok ülkenin gözdesi ve yeni hedefi konumunda yer alıyor. IMF raporuna göre en hızlı büyüyen 20 ekonominin 10'u Afrika'da bulunuyor. Ancak, hızlı ekonomik büyümenin bu ülkelerin en iyi ekonomiler olduğu, halkın yaşam düzeyini aynı hızla yükselttiği anlamına gelmiyor. Anlatılanlar ile yaşananların bir olmadığı ve sadece kâğıt üzerinde gelişme gösteren bu ülkelerin çoğunda fakirlik ve açlık gerçeği tüm çıplaklığıyla karşımızda duruyor.

30'dan fazla Afrika ülkesine ticaret yapan ve bu ülkelerin çoğunu gezmiş ve gözlemlemiş bir ekibin gözünden Afrika'nın güçlü ve zayıf yanlarını, fırsatlarını, buna karşın yaşanan zorlukları üç ayrı başlıkta sıralayabiliriz:

23-MURAT BUYUKERK.indd 2 25.04.2013 23:46

- Coğrafi
- Altyapısal
- Ekonomik

Coğrafi

Afrika, büyüklüğüne göre üçüncü, nüfus yoğunluğuna göre en büyük ikinci kıta konumundadır. Dünya Bankası'nın 2012 yılı raporlarına göre 1 milyarın üzerinde insan, hayatını bu kıta parçasında sürdürmektedir. Yüzölçümü 30 milyon kilometrekareden büyüktür. Afrika, kuzeyden Akdeniz ile sınırlanırken kuzeydoğuda Süveyş Kanalı ile Asya'dan ayrılır. Kıta, doğuda Kızıldeniz ve Hint Okyanusu ile komşudur. Kıtanın güneyi yine Hint Okyanusu, batısı Atlas Okyanusu ile çevrilidir. Kıta, kuzeybatıda Avrupa'dan Cebelitarık Boğazı ile ayrılır.

Bu kıtanın en büyük şanssızlıklarından biri, konum olarak Avrupa'nın hemen altında yer almasıdır. Merkantilizm döneminden itibaren başlayan sömürgeci yayılımla birlikte Avrupa'nın dominant ülkelerinin kıta üzerindeki etkisi, günümüzde bile hissedilmektedir.

Sömürgeleştirmenin en öncü sebeplerinden biri olarak kıtadaki doğal kaynaklar ve zengin madenler gösterilir. Ucuz işgücü vasıtasıyla çıkarılan madenler ve petrol, çok az istisna dışında işlenmeden yurtdışına gönderilir ve ne yerel sanayinin gelişmesine ne de genel ekonomik reformların artmasına katkıda bulunurlar. Nijerya'dan çıkarılan petrolün tamamına yakınının işlenmeden ihraç edilmesi, kıtadaki elmas ve altın madenlerinin kontrolünün çok uluslu şirketlerin elinde olması gibi gerçekler bu durumun tipik örnekleridir.

IMF raporuna göre en hızlı büyüyen 20 ekonominin 10'u Afrika'da bulunuyor. Ancak, hızlı ekonomik büyümenin bu ülkelerin en iyi ekonomiler olduğu, halkın yaşam düzeyini aynı hızla yükselttiği anlamına gelmiyor. Anlatılanlar ile yaşananların bir olmadığı ve sadece kâğıt üzerinde gelişme gösteren bu ülkelerin çoğunda fakirlik ve açlık gerçeği tüm çıplaklığıyla karşımızda duruyor.

Başlıca petrol ve doğal gaz rezervleri Cezayir, Libya, Mısır'da, Nijerya, Gabon ve Angola'nın kıyı bölgelerinde yer alır. Afrika'nın kömür, özellikle de çelik yataklarında en büyük rezervler Güney Afrika Cumhuriyeti, Zimbabve, Mozambik ve Nijerya'dadır. Uranyum çok yaygın olmakla birlikte, önemli yataklar Güney Afrika Cumhuriyeti, Nijer, Namibya ve Gabon'dadır. Dünyada bulunan en büyük krom ve manganez rezervlerinin yanı sıra, Afrika'da çok büyük boksit, elmas (Güney Afrika Cumhuriyeti, Botsvana, Sierra Leone), kobalt ve çinko yatakları vardır.

Etiyopya – Addis Ababa

23-MURAT BUYUKERK.indd 3 25.04.2013 23:46

Altyapısal

Afrika'yı incelerken, bu kıtadaki altyapısal sıkıntıları göz ardı etmek mümkün değildir. Afrika genelinde elektriğe sahip olmanın bir lüks olması, altyapısal eksiklikler hakkında iyi bir örnek teşkil eder. Örnek verirsek, Kara Afrikası ülkelerinden biri olan Çad'ın kişi başı ortalama elektrik tüketimi 9 kilovattır. Bu değer, 60 watt'lık bir ampulün sadece 150 saat çalışmasına eşittir.

İnsan hakları ihlalleri, iç savaşlarla boğuşan, düzgün bir yol sistemine dahi sahip olmayan ülkelerde eğitimin, sağlık sektörünün varla yok arasında olması, AİDS, Ebola gibi hastalıkların kol gezmesi ve bunun gibi pek çok sıkıntı mevcuttur.

İşin ticari altyapısını ele aldığımızda ise, kıtadaki esas problemin ulaşım ve nakliye olduğunu söyleyebiliriz. Az gelişmiş ulaşım altyapısı ve kıtadaki pek çok ülkede var olan güvenlik riskleri sebebiyle oldukça yüksek iç nakliye maliyetleri oluşturmaktadır. Bu da ticaretin gerçekleşmesinde önemli bir engel teşkil etmektedir. Örneğin bir konteyner ürün Darüsselam'dan (Tanzanya) Kampala'ya (Uganda) sezonuna göre ortalama 8.000 doların üzerinde bir fiyatla taşınmaktadır.

Özellikle Kara Afrikası'nda imalat sanayiinin çok düşük seviyede olması, hemen hemen bütün yaşamsal ihtiyaçların ithal edilmesi sebebiyle pek çok kıta ülkesinde yerel halk için yaşam şartları oldukça zorlaşmaktadır. Bu da toplumsal sınıfların arasında uçurum yaratmaktadır. Özellikle Kara Afrikası için orta sınıf tabakasının azınlıkta olduğunu söyleyebiliriz.

Nijerya-Lagos

Etiyopya – Addis Ababa

Ancak kıtanın bu durumu, aynı zamanda yatırımcılara büyük bir imkân doğurmaktadır. Bölgenin her türlü imalat yatırımına açık olması nedeniyle hem yerli üretim imkânı hem de iş imkânı yaratma potansiyeli taşıması; kıtanın ileriye dönük gelişimi ve modernleşmesi sürecinde fırsatları da beraberinde getirmektedir. Ancak mevcut durumda, bu ülkelerde kalifiye eleman bulma sıkıntısı, yatırım olanakları ve mevzuatla ilgili bilgi temininde problemler yaşandığı göz ardı edilmemelidir.

Bunlara ek olarak kıtada birçok ülkede uygulanan gümrüklerdeki referans fiyat uygulaması, gümrük mevzuatlarında sık sık yapılan değişiklikler, ani ve kimi zaman yazılı olmayan mevzuat değişiklikleri ve gümrüklerdeki yozlaşmışlık göze çarpan diğer sıkıntılardandır.

Ekonomik

Afrika'nın kuzeyindeki Fas, Tunus, Cezayir ve Mısır ile Güney Afrika ve çevresindeki görece gelişmiş ülkeler dışında kıtada bankacılık sistemi gelişmemiştir. Ülke riskleri sebebiyle, faal ve etkin bir bankacılık sistemi kurulamamıştır. Ülkelerden döviz çıkışı, tahsilat ve mali takip işlemlerinin çok zor olması nedeniyle yabancı sermayenin kıtaya girmesi zorlaşmaktadır. Bu nedenle kıtada bankacılık, genellikle uluslararası platformda kredibilitesi olmayan yerel bankaların elindedir. Bu durum, karşılıklı mali muhabirlik ilişkilerini olumsuz yönde etkilemekte ve banka kanallı her işlemi yavaşlatmakta ve geciktirmektedir.

Afrika'da birçok ekonomik işbirliği platformu bulunmaktadır. ECOWAS, COMESA gibi alt-bölgesel ekonomik bütünleşme hareketleri dış yatırımcılar için fırsatlar sunsa da, Afrika ülkeleri arasındaki koordinasyonsuzluk ve teorideki işbirliğinin pratikte uygulanamaması

23-MURAT BUYUKERK.indd 4 25.04.2013 23:46

yatırımcılar açısından da bir dezavantaj olarak karşımıza çıkmaktadır.

Afrika'da karşılaştığımız ve gözlemlediğimiz bazı zorlukları aşağıda sıralamak istedik. Bu zorluklar ülkesel bazda gözükse de, kıtanın genel yapısı hakkında bilgi verebilir düşüncesindeyiz.

- Libya, Mısır, Kuzey Sudan, Etiyopya gibi ülkelerde ciddi yatırımları bulunan Türklere ve Türk ürünlerine Uzakdoğululara göre daha fazla sempati duyulmaktadır.
- Nijerya, Angola, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Malawi, Sudan, Kamerun gibi ülkelere giriş çıkış bir hayli zordur. Kamerun'da ülkeden çıkarken toplam 5 kontrol noktasından geçilirken; Nijerya ve Kuzey Sudan'a giriş ve çıkışta istisnasız saatlerce kuyrukta beklenmesi olasıdır.
- Kara Afrikası'nda ekonomisi görece iyi ülkelerde dahi tüketicinin tercihi ekonomik ürünlerdir. Marka bilinci ve bağlılığı çok gelişmemiştir.
- Küçük limanlar, gelişen ekonomik hacmi karşılayamadığından konteynerler limanlarda çok uzun süre beklemektedir. Zaten transit süresi çok uzun olan bu destinasyonlarda, ürünün fabrikadan çıkıp pazara ulaşması toplamda 75 günü bulmaktadır.
- Dış ticaret dengesizliği nedeniyle kıta genelinde çok korumacı bir yapı hâkimdir. İthalat, bazı ülkelerde devlet kontrolünde ve hatta devlet izni ile yapılmaktadır. Örneğin Etiyopya Merkez Bankası'ndan ilgili döviz ayırtılmadan ve ithalat izni alınmadan ülkeye gönderilen bir ürün gümrükten geçip içeri alınamaz.
- Düşük hacimli ticaret aynı zamanda sermaye birikimini de önlemektedir. Sermayesi olan sınırlı sayıdaki iş adamlarının tercihi ise bol karlı işler ya da yüksek faiz getirili mevduat hesaplarıdır.
- Nijerya'da yurtdışına döviz gönderebilmek için, devletin haftalık olarak açtığı açık artırmalarda, mevcut kota çerçevesinde döviz alınması gerekmektedir.
- Kuzey Sudan'dan ülke dışına gönderilen dövizler, valör tarihinden haftalar sonra alıcısına ulaşabilmektedir.

(kaynak:wikipedia.com)

Ülkelerden döviz çıkışı, tahsilat ve mali takip işlemlerinin çok zor olması nedeniyle yabancı sermayenin kıtaya girmesi zorlaşmaktadır. Bu nedenle kıtada bankacılık, genellikle uluslararası platformda kredibilitesi olmayan yerel bankaların elindedir. Bu durum, karşılıklı mali muhabirlik ilişkilerini olumsuz yönde etkilemekte ve banka kanallı her işlemi yavaşlatmakta ve geciktirmektedir.

Yaşanan bütün bu zorluklara ve kıtada ticaret yapma güçlüklerine rağmen Afrika Kıtası, büyük insan potansiyeli, teknolojiye, gelişime ve modernleşmeye olan açlığı ve doğru kullanılırsa olağanüstü yer altı zenginlikleriyle gerek şirketimizin, gerekse dünyada büyüme arzusunda olan ve fırsatları iyi değerlendiren birçok şirketin de hedefi durumundadır. Önümüzdeki 20 yıllık süreçte, Afrika'daki birçok ülkenin gelişmekte olan ülkeler statüsüne dönüşeceği gerçeğiyle kıta, en cezbedici pazar haline gelecektir. Tabii ki, bölgeye yatırım yapmış, altyapısını oluşturmuş ve yıllar boyunca zorluklara göğüs germiş vizyonel müteşebbisler, ileriye dönük olarak bu yatırımlarının meyvelerini toplayacaklardır. D

23-MURAT BUYUKERK.indd 5 25.04.2013 23:46

Kara Kıtanın Cazibesi

Şevket Sürek

Zenginlik, fakirlik, yokluk, beşeri, fiziki alt yapı ve üst yapıdaki zayıflıklar karmaşasından ezilen, sömürülen insanlardan oluşan 55 ülkeli, 32,2 milyon kilometre karelik bir koca kıta. Bu yapısıyla, dünya ülkelerinin hem ilgisini çeken, hem de uzak tutan bir garip tavır.

Özellikle 18 ve 19. yüzyıllarda Avrupalıların zengin hammadde, altın, elmas, uranyum, krom, platin, kobalt, petrol gibi değerli madenleriyle sömürgecilik anlayışında ilgi duyulan Afrika, son ekonomik kriz sonrasında (2008) zayıflayan batılı pazarlara alternatif pazar olarak ilgi çekmiştir. Yoksulluk, bulaşıcı hastalıklar, siyasi çatışmalar, katliamlara varan iç savaşlar ve kıtlık ise ilgiyi uzak durma noktasına getiren faktörlerin başında gelmektedir. Sömürme ve büyük pazar olmasına dönük aşırı ilgi, hastalıkların, iç savaşların, kıtlığın yarattığı uzak durma fiili, Afrika kıtasının gelişmesini engelleyen faktörleri oluşturmuştur.

Ekonomi

Dünya topraklarının %24'ünü, yaklaşık 1 milyarlık nüfusuyla dünya nüfusunun %14'ünü, dünyanın orman örtüsünün %25'ni, tarıma elverişli topraklarının %23'nü bünyesinde taşıyan dünyanın 2. büyük kıtası. Doğal yapı-

24-SEVKET SUREK.indd 2 25.04.2013 23:47

Toplam 595 milyar dolarlık ihracatının ABD ayağı 2008 yılında 117,2 milyar dolarken 2011 yılında 94,2 milyar dolara gerilemiş. Çin ile ihracat ilişkisi 2008 yılında 56 milyar dolardan 2011 yılında 93,2 milyar dolara ulaşmış. Burada dikkati çeken nokta Afrika için 2008-2011 döneminde Çin'in, Amerika'ya göre daha tercih edilir olması.

sı tarıma elverişli ve nüfusunun %70'i tarımla uğraşan insanlar topluluğu. Ancak, bu kadar geniş tarıma elverişli toprak ve nüfus yapısının teknik donanımı olmaması, yetersiz sulama, kuraklık, kıtlık, değişen tarım ürünlerine entegre olamama, Afrika tarımını mısır, fıstık, pamuk, tütün, kakao, kahve, çay gibi ürünlerle sınırlı tutmakta. Diğer taraftan Avrupa ve Amerika gibi tarım alanında gelişmiş ülkelerin kendi çiftçilerine verdikleri tarımsal ekonomik destekler, ilkel teknikler, eğitim ve tarım bilincinden uzak çiftçiler Afrika tarım ürünlerinin dünya pazarlarında rekabet edebilmelerine engel çıkarmakta.

Madencilik açısından hayli zengin olan Afrika bu alanda batılıların ilgisini 18. yüzyıldan bu yana hep çekmiştir. Bu zenginlikleri, dünya rezervleriyle, Kobalt ve platinin %90'ına, petrolün %15'ine, altın rezervlerinin %50'sine, krom rezervlerinin %98'ine, manganez rezervinin %65'ine, elmas rezervlerinin %30'una, uranyum madeninin üçte ikisine sahip olmalarıyla anlatılabilir.

Afrika'yı ekonomik anlamda cazip kılan değerleri; nüfusu, el değmemiş hammadde ve maden stokları, ucuz işçiliği ve dört tarafının deniz olması nedeniyle dünya pazarlarına kolay erişilmesi şeklinde sayabiliriz.

İhracat / ithalat

55 Afrika ülkesinin dünya ile ticareti toplam 1 trilyon 96 milyon dolar. Bu rakamın 595 milyar 5 milyon 798 bin doları ihracatı, 501 milyar 076 milyon dolar 600 doları ise ithala-

24-SEVKET SUREK.indd 3 25.04.2013 23:47

tına ait. Dünya ile ticaretinin ilk üç ülkesi ihracatta da, ithalatta da ABD, Çin ve Fransa.

Toplam 595 milyar dolarlık ihracatının ABD ayağı 2008 yılında 117,2 milyar dolarken 2011 yılında 94,2 milyar dolara gerilemiş. Çin ile ihracat ilişkisi 2008 yılında 56 milyar dolardan 2011 yılında 93,2 milyar dolara ulaşmış. Burada dikkati çeken nokta Afrika için 2008 -2011 döneminde Çin'in, Amerika'ya göre daha tercih edilir olması. Bu gelişmenin nedeninin Çin'in son 4 yıl içerisinde Afrika'da yaptığı yatırımlar ve bu yatırımların ürünleri, maden ve hammadde niteliği taşıyan malları Çin ana kıtasındaki üretimi için Çin'e gönderilmesi şeklinde öne çıkıyor.

Üçüncü büyük ticari partneri Fransa. Afrika 2008 yılında Fransa'ya 40,1 milyar dolarlık mal ihraç ederken, bu rakam 2011 de 37 milyar dolara gerilemiş.

Toplamda 501 milyar dolarlık ithalatının ülke bazında ihracatından farkı yok. İlk 3 ülke yine ABD, Çin ve Fransa. 2008 yılında 449 milyar 265 milyon dolar ithalatı olan Afrika, 2011 de 501 milyar 076 milyon dolar ithalat yapmış. Ancak ülke sıralaması ihracattaki gibi değil. İlk sırayı alan ülke Çin ithalat sıralamasında. Afrika 2008 yılında Çin'den 51 milyar dolarlık mal ithal ederken, 2011 de 73 milyar dolarlık mal ithal etmiş. Bu artışı izah etmek için yine Çin – Afrika karşılıklılık anlaşmasından bahsetmekte fayda var. Çin yetkililerinin 2008 yılında tüm Afrikalı liderleri Çin'e davet edip 1 hafta ağırladıkları süreçte, Afrikalı liderlere özetle , "Bizde para var, sizde yok. Ama sizde, bizde yeterince olmayan hammadde ve madenler var. Biz bu değerlerinizi işletelim, ülkenizden Çin'e ihraç edelim, karşılığında ülkelerinizin okul, hastane, yol, kanalizasyon, ulaşım gibi alt yapılarınızı inşa edelim" şeklinde bir teklifte bulundular ve başarılı sonuçlar aldılar. 2008 -2011 ithalat ve ihracat rakamları da bu projenin nasıl geliştiğini gösterir nitelikte.

Fransa ithalatta ikinci sırada. 2008 de 37,2 milyar dolarlık ithalata karşılık bu rakam 2011 de 39 milyar dolara ulaşmış.

Üçüncü sırada ABD var. Afrika bu ülkeden 2008 de 28,6 milyar dolarlık ithalata karşılık 2011 de 32,6 milyar dolarlık ithalat yapmış.

Türkiye - Afrika ilişkileri

Osmanlı İmparatorluğu döneminde ti-

24-SEVKET SUREK.indd 4 25.04.2013 23:47

cari ilişki yerine eyaletler kurmak ve valilikler oluşturmakla sınırlı kalan Afrika Türk ilişkileri, Cumhuriyet döneminde özellikle Kuzey Afrika ülkeleriyle 2003 yılında kayda değer ticari ilişkilere konu olmuş, 2005 yılından sonra Dış Ticaret Müsteşarlığımızın (DTM) önderliğinde düzenli bir ilişkiye dönüşmüştür. Müsteşarlıkta geliştirilen ve "Afrika ile Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi" (AEGS) adı verilen proje uygulamaya alınmıştır. Bu projede Afrika kıtasına Kuzey Afrika ve Sahra-altı Afrika ülkeleri başlıklarında yaklaşılmıştır. Kuzey Afrika ülkelerinden Mısır, Fas, Tunus, Cezayir ve Libya ile öteden beri gelişmiş bir ticari ilişkimiz vardı. Ancak kara Afrikası ve Sahra-altı Afrika ülkeleriyle yok denilecek derecede olan ticari ilişkiler hedef pazar olarak alındı ve o ülkelere yoğunlaşıldı.

2008'de Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) Türkiye – Afrika İş Forumu İstanbul Deklarasyonu kabulüyle Türkiye – Afrika arasında yatırım ve ticareti geliştirici teknik destek ve bilgi aktarımı başladı. Takip eden günlerde Afrika Türkiye'yi stratejik ortağı olarak ilan etti.

Özellikle 2008 krizinin zorlaması batılı ülkelerde ihracatımızın düşme eğilimine girmesi Afrika pazarını alternatif pazar olarak öne çıkarınca, öncelikle Güney Afrika, Kenya, Tanzanya, Sudan, Gana gibi ticareti gelişmiş ülkelerle yakın ilişkiler kuruldu. Bu ülkelerle serbest ticaret anlaşmaları imkânları araştırıldı ve Afrika toplamında 26 ülkede büyükelçilik, konsolosluk, ticari müşavirlik düzeyinde yapılanma tamamlandı. Milli hava yolumuz çok sayıda Afrika ülkesine direkt uçuş hatları koydu. Bakanlar, başbakanlar düzeyinde ilişkiler kuruldu. Bu ziyaretlerde Afrika ile iş yapma düşüncesinde olan iş adamları da bulundular. Karşılıklı alım heyetleri gidip geldi, fuarlar düzenlendi. Bu çabalarda DTM'nin yanı sıra, TOBB ve DEİK gibi kurumların katkıları büyük oldu.

Özellikle 2008 krizinin zorlaması batılı ülkelerde ihracatımızın düşme eğilimine girmesi Afrika pazarını alternatif pazar olarak öne çıkarınca, öncelikle Güney Afrika, Kenya, Tanzanya, Sudan, Gana gibi ticareti gelişmiş ülkelerle yakın ilişkiler kuruldu. Bu ülkelerle serbest ticaret anlaşmaları imkânları araştırıldı ve Afrika toplamında 26 ülkede büyükelçilik, konsolosluk, ticari müşavirlik düzeyinde yapılanma tamamlandı.

Afrika üzerine bu değerli gelişmeleri kaydederken bir başka konuya daha değinmek gerek. Türkiye – Afrika arasındaki bu ticari gelişmenin Türkiye'nin lehine gelişmesinde pay almak isteyen başka guruplar olabilir. Bu grupların en bilineni TUSKON adındaki kuruluş. Bu kuruluşun daha ziyade din ve cemaat eksenli Afrika'daki okulları ve bu okullarda okuyan öğrencilerin aileleriyle kurulmuş yardım, dini ve ticari odaklı ilişkileri var. Bu kuruluşlar daha ziyade sadece cemaat üyeleriyle sınırlı kapalı devre ticari ilişkilere girdiklerinden ilişki kurdukları Afrikalı esnaf, tüccar niteliğindeki sermayeleri güçlü olmayan kişilerle büyük ihracat rakamlarında etkili olma kabiliyetleri yok. Ülke adına her çabayı kutsal ve yerinde görmekle birlikte bu kurumun mevcut kimliği dışına çıkarak uluslararası pazarlama kuralları dâhilinde, Dünya Ticaret Örgütünün kuralları bağlamında, ayrımcılık içeren kapalı devreli yapıda değil, daha geniş kitleleri kapsayan, o kitlelerde belli kalıplar aramayan bir anlayışta yaklaşırsa Türkiye ihracatına katkısı olacağından şüphem yok.

Afrika ile dış ticaretimiz

2005 yılında Türkiye Kuzey Afrika'ya 2 milyar 544 milyon dolarlık ihracat yaparken, Sahra-altı Afrika ülkelerine ihracatı 1 Milyar 086 milyon dolardı. 2005 yılı toplamında 3 milyar 631 milyon dolar olan ihracatımız bakın 2012 yılında hangi rakamlara ulaşmış?

2012 yılında Kuzey Afrika'ya 9 milyar 445 milyon dolar ihracat yapılırken bu rakam Sahra-altı Afrika ülkelerinde 3 milyar 914 milyon dolara, toplamda ise 13 milyar 273 milyon dolara ulaşırken Afrika ithalatından % 2.64'lük bir pay kapabilmiş. 7 senede yaklaşık

24-SEVKET SUREK.indd 5 25.04.2013 23:47

4 kat büyüyen ihracatımız 2005 yılında başlatılan AEGS projesinin ürünüdür.

Bir de ithalat rakamlarına bakalım. 2005 yılında Kuzey Afrika ülkelerinden 1 milyar 584 milyon dolarlık mal ithal ederken Sahra-altı Afrika ülkelerinden 1 milyar 632 milyon dolarlık ithalat yapmışız. 2012 yılına gelindiğinde ithalat rakamlarımız Kuzey Afrika ülkelerinden 3 milyar 308 milyon dolar, Sahra-altı Afrika ülkelerinden ise 2 milyar 613 milyon dolar olarak gerçekleşmiş. 2005 yılında ihracatımızla neredeyse eş olan ithalat rakamlarımız 2012'ye gelindiğinde ihracatımızın % 44'ünü oluşturmuş ve ihracat fazlası verdiğimiz bir pazar haline gelmiş.

Afrika pazarına nasıl girebiliriz?

Önce şunu söylemeliyim: Çok geç kaldık. Hele 2008 yılı ve sonrasında Çin'in bu kıta ülkeleri üzerinde kurduğu yatırım ve ihracat odaklı girişim ertesinde iş hayli zor ama imkânsız değil.

2012 ihracat rakamlarında Afrika kıtası yüzde 8,7 paya sahip. 55 ülke özellikleri ve bu ülkelerden oluşan ve 4 ana gurupta toplanan blokları iyi tanımak ve bu blokların Türkiye ile olan ticari ilişkilerini iyi bilmek gerekli. Bu guruplar Batı Afrika CEDEAO / Mautinia Bloğu (Benin, Burkina Faso, Cape Verde, Gambia, Gana, Gine, Gine Bissau, Ivory Coast, Liberya, Mali, Nijerya, Senegal, Sierra Leone, Togo) – Orta Afrika CEMAC / STP Bloğu (Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Kongo, Kongo DC, Ekvator Gine, S.Tome ve Pirincipe) – Güney Doğu Afrika Bloğu / ESA Bloğu (Burundi, Komoros, Cibuti, Eritre, Etiyopya, Kenya, Malavi, Moritus, Madagaskar, Raunda, Seyşeller, Sudan, Uganda, Zambiya, Zimbabwe, Kongo DC) ve Güney Afrika / SADC Bloğu (Angola, Botsvana, Lesoto, Mozambik, Namibya, Svaziland, Tanzanya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Madagaskar, Malavi, Moritus, Seyşeller, Zimbabwe, Zambiya, Kongo D.C.). Bu ana 4 gruptan başka bir de Afrika, Karayipler ve Pasifik (ACP) gurubu ülkelerinin oluşturdukları CARIFORUM Bloğu var. Şüphesiz bu kıta ülkeleriyle çalışmayı arzu eden bir ihracatçının bu blokların Türkiye ilişkilerini tamamıyla bilebilmesi mümkün değil. Bu konuda başvuracağı kaynaklar Ekonomi Bakanlığı ülke masaları, DEİK ve ihracatçı birlikleri olacaktır.

Türkiye, Afrika gerçeğini 2005'den bu yana bilmektedir. Bu bilincin Türkiye'yi bugün 13 milyar dolarlık bir ihracat gücüne getirmiştir. Büyüklü, küçüklü 55 ülkeden oluşan bu kara kıtaya Türk ihracatçısı her türlü ürünü satabilir. Alt yapı ve imar anlamında her türlü müteahhitlik hizmetleri alabilir. Madenlerini işletebilir. Dahası Türkiye'de işlevini kaybetmiş sanayi ve makine parkıyla oralarda yatırım ve üretim yaparak o tesislerine hayat verebilir.

Türkiye Afrika kıtası ülkelerinden Mısır, Fas, Tunus, Moritus ile serbest ticaret anlaşmaları imzalamıştır. Bu ülkelerle belirlenen takvimde karşılıklı olarak gümrük vergileri düşürülmektedir. Türk ihracatçısı Kuzey Afrika ülkeleri konumundaki Mısır, Fas, Tunus, Cezayir ve Libya gibi ülkelerin yabancısı değil. Bu ülkeler her ne kadar Afrika kıtasında olsalar da birer Akdeniz ülkesi konumundalar. Ayrıca tarihsel bağlarımız hala canlı. 13 küsur milyar dolarlık ihracatımızın ağırlıklı kısmı da bu ülkelere yapılmakta. Bu durumda Afrika kıtasına ihracatımızı arttırmanın yolu kara Afrikası ve Sahra-altı Afrika ülkeleri olmalıdır.

Afrika ülkelerinden ihracatçılarımızın yaşayacağı en büyük sorun, depolama, dağıtım imkânlarının ve perakende zincirlerinin sınırlı olmasıdır. İşi kolaylaştırmanın en kolay yolunun önceliğin kıyı ülkelerine verilmesinde yattığını söylememe gerek yok sanırım. Deniz ulaşımının hem kolay ve hem de daha ucuz nakliye imkânı sağlayacağı şüphesizdir. Bu ülkelerden depolama, dağıtım ve perakende zincirleri imkânları olan ülkelerin seçilmesi öncelik alacaktır.

Seçilecek pazarlardaki ürününüzün muhtemel rakipleri, satış şekilleri, piyasa fiyatları

24-SEVKET SUREK.indd 6 25.04.2013 23:47

ciddi önem arz eder. Bu konuda bilgilenmenin en doğru ve kolay yolu fuarlar, genel ve özel sergilere katılmak alım heyetleriyle yakın ilişki kurmaktır. O ülkelerdeki ticaret müşavirleri ve Ekonomi Bakanlığındaki ülke masaları Türkiye ile potansiyel ülke arasındaki ticari anlaşmalar, potansiyel ülkedeki ticari engeller, standartlar, ambalaj bilgileri, kotalar, gümrük vergileri konusunda bilgi alabileceğiniz en doğru adreslerdir.

Ticaret yapacağınız ülkenin insanlarını, örf ve adetlerini bilmekte büyük fayda vardır. Bu konu, Afrika'yı özel yapan bir durum arz etmektedir. Siyahlar, Beyazlar, Hintliler, Lübnanlılar, Araplar gibi çok farklı kitlesel grupların yaşadıkları Afrika'da farklı kültürler, farklı dinler, farklı diller, farklı lehçeler ve farklı giyim şekilleri hayli yaygındır. Çok farklı Afrika kabile dilleri (2000'e yakın yerel dil) yanı sıra, Portekizce, Arapça Fransızca ve İngilizce çok konuşulan dillerdendir. Kuzey Afrika'da Arapça, İngilizce ve Fransızca, Güney ve Doğu Afrika'da İngilizce, Batı Afrika'da İngilizce, Fransızca, Portekizce dilleri yaygın olarak kullanılmaktadır. İş bitirmek için öncelikle Fransızca, sonra İngilizce bilmek yeterli olacaktır. Dil sorunu Türkiye'de okuyan Afrikalı öğrencilerle çözülebilir.

Bir önemli uyarı. Özellikle Batı Afrika ülkelerinden firmalarımıza yönelik e-dolandırıcılık faaliyetleri, para aklama operasyonları hayli yaygındır. Bu tür firmalar büyük ihaleler kazandıklarını sizinle çalışmak istediklerini öne sürerek ön ödemeler talep edip batılı firmaları dolandırmalarıyla bilinmektedirler.

Türkiye, Afrika gerçeğini 2005'den bu yana bilmektedir. Bu bilincin Türkiye'yi bugün 13 milyar dolarlık bir ihracat gücüne getirmiştir. Büyüklü, küçüklü 55 ülkeden oluşan bu kara kıtaya Türk ihracatçısı her türlü ürünü satabilir. Alt yapı ve imar anlamında her türlü müteahhitlik hizmetleri alabilir. Madenlerini işletebilir. Dahası Türkiye'de işlevini kaybetmiş sanayi ve makine parkıyla oralarda yatırım ve üretim yaparak o tesislerine hayat verebilir. Hatta yeni yatırımlarla o pazarlara girebilir, ucuz işçilik ve ucuz enerji imkânlarını değerlendirebilir. Bunları kıtayı iyi analiz ederek, fuarlar ve sergilere katılarak, karşılıklı alım heyetleriyle temasta olarak doğru ve güçlü depolama, dağıtım ağları ve perakende zincirleriyle hayata geçirebilir. D

24-SEVKET SUREK.indd 7 25.04.2013 23:47

Küreselleşme Rüzgârı Şimdi Afrika'da Esiyor

Mehmet Y. Aktuğan
Küresel Piyasalar Uzmanı

Son çeyrek asırda dünya ekonomisine damgasını vuran en önemli gelişme, sermayenin küresel kimliğinin ön plana çıkması olarak özetlenebilir. Söz konusu dönemde, gelişmiş ekonomilerde biriken sermaye, üretim faktörlerinin ucuz, emek kalitesinin yüksek olduğu Asya ve Güney Amerika'ya yönelmiştir. Bileşik kaplardaki su misali, sermayenin doygunluğa ulaşan bir bölgeden diğerine akması, yirmibirinci yüzyıla damgasını vuracak birçok gelişmeye de öncülük etmiştir. Bu nedenledir ki, hem gelişmiş, hem de gelişen ekonomilerde ekonomik hayatı her açıdan etkileyen bu büyük dönüşüm, ekonomik literatürde son on yılda en çok araştırılan ve de tartışılan bir konu olmuştur.

Güney Amerika'yı bir kenara bırakacak olursak, küresel sermaye ile Asya ekonomilerinin etkileşimi, bu bölgedeki büyük potansiyeli açığa çıkarmış ve ejderhalar diyarında Güney Kore, Çin ve Hindistan gibi üç başlı bir ejderhanın uyanmasına neden olmuştur. Çok değil daha yirmi yıl önce, gelişen Asya bölgesinin küresel hâsıla içindeki payı %5 iken bu-

25-MEHMET AKTUGAN.indd 2 25.04.2013 23:48

gün bu oran dört kat artarak %20 seviyesine ulaşmıştır. Önümüzdeki yirmi yıl içinde de küresel hasılanın yarıdan fazlasının bu bölgede elde edileceği tahmin edilmektedir.

Bu yazının konusu olan Afrika kıtası ise küresel oyuncu olarak analizlerde yeteri kadar yer almamaktadır. Halen dünya ekonomik pastasında % 4 payı olan Afrika'nın fazla önemsenmemesinin temel nedeni ekonomik analizlerin batı dünyasının bakış açısı ile yapılması ve analistlerin eski sömürgeler için yeni bir rolü uygun görmemeleri olabilir belki. Ya da yine aynı bakış açısı ile Asya bölgesinde hızla artan refah ve biriken sermaye ile oluşan yeni dinamiklerin yeteri kadar önemsememesi olabilir.

Ancak, gelişmiş ekonomilerde biriken sermaye nasıl ki bir yolunu bulup Asya'nın bakir ekonomilerine yöneldiyse, Asya ekonomilerinde biriken sermaye de yine bileşik kaplar misali kendisine bakir alanlar bularak akmak zorundadır. Asya ekonomileri için bir başka temel sorun daha var; ekonomilerinin temel ihtiyacı olan doğal kaynaklara erişimleri de bir takım sömürge anlaşmaları ile garanti altına alınmış değildir. Bütün rollerin paylaşıldığı bir dünyada yeni bir rol kapabilmenin yolu öncelikle enerji ve diğer doğal kaynakların teminini

Ancak, gelişmiş ekonomilerde biriken sermaye nasıl ki bir yolunu bulup Asya'nın bakir ekonomilerine yöneldiyse, Asya ekonomilerinde biriken sermaye de yine bileşik kaplar misali kendisine bakir alanlar bularak akmak zorundadır. Asya ekonomileri için bir başka temel sorun daha var; ekonomilerinin temel ihtiyacı olan doğal kaynaklara erişimleri de bir takım sömürge anlaşmaları ile garanti altına alınmış değildir.

25-MEHMET AKTUGAN.indd 3 25.04.2013 23:48

Çin'in Angola'da inşa ettirdiği toplu konutlar

uzun vadeli olarak garanti altına almaktan geçer. İşte bu iki temel neden Asya'nın Afrika ile yakınlaşmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

Buraya kadar Asya ekonomilerini bir bütün olarak ele aldık. Ancak şimdi Çin Halk Cumhuriyetini diğerlerinden ayırmak durumundayız. Nüfusu, tarihi, doğal kaynakları ve ekonomik büyüklüğü itibariyle diğerlerinden ayrılmayı hak eden Çin, bugün tek başına bölgesel ve küresel dengeleri değiştirebilecek bir konuma ulaşmıştır. İşte bu nedenle, belki de bu yüzyılın süper gücü olacak Çin'in, Afrika'ya olan ilgisi hem Afrika'nın konumunu hem de dünya ekonomisini derinden etkileyecek öneme sahiptir.

Başta Fransa ve İngiltere olmak üzere, Batılı ülkelerin yüzyıllardır Afrika'ya uyguladığı sömürgeci / yağmacı karışımı politikalara karşın, Çin uzun vadeli dostluk ve işbirliği eksenine oturan bir politikayı tercih etmiş görünüyor. Kısaca, teknik işbirliği ve altyapı yatırımı karşılığında doğal kaynak temini olarak özetlenebilecek bu politikanın olumlu sonuçlarını da alıyor tabi. Son on yılda 20 kat artarak 2012 yılında 200 milyar dolara ulaşan ticaret hacmi ile Çin, Afrika'nın en büyük ticari ortağı olmuş durumda. Ancak daha ilginç olan Çin'in Afrika ile ticarette açık vermesi. Bunun nedeni Çin'in petrol ihtiyacının dörtte birini başta Angola olmak üzere bu kıtadan sağlaması. Önümüzdeki 3 yıl için çeşitli Afrika ülkelerine 20 milyar dolar kredi açan Çin, teknik işbirliği kapsamında işçi, mühendis ve sağlık personeli gönderiyor ve çeşitli meslеki eğitim programları düzenliyor. Afrika kıtasında faaliyet gösteren iki bin Çin sermayeli müteahhitlik firmasının üstlendiği projelerin toplam kontrat bedeli 1 trilyon dolara ve Çinli personel sayısı 750.000'e ulaşmış durumda. Afrika'da Çin şirketlerinin portföy yatırımlarına fon sağlamak amacıyla 2007 yılında kurulan Çin-Afrika Kalkınma Fonu ise Çin'in Afrika'ya mal ve hizmet ihracı yanında sermaye ihraç etme kararlılığını gösteriyor.

Başta Çin olmak üzere, Güney Kore, Hindistan ve Brezilya'nın son 10 yılda Afrika'ya artan ilgisi Avrupa Birliği ve Amerika'nın dikkatinden kaçmıyor elbette. Zengin maden ve petrol kaynaklarına sahip Libya ve Mali'ye yapılan askeri müdahalelerin, özellikle Çin'in bu ülkelerle artan ekonomik ve ticari işbirliğinin hemen sonrasına denk gelmesi, Batı'nın bu kaynakları kolay kolay elden çıkarmaya niyetli olmadıklarını gösteriyor. Geçtiğimiz 10 yıla damgasını vuran bu sessiz ve derinden rekabete konu olan Afrika'nın ekonomik potansiyeli ve doğal kaynaklarını kısaca incelemekte fayda var.

Dünyanın coğrafi olarak ikinci büyük kıtası olan Afrika'da 54 ülke var ve bu ülkelerde 1 milyardan fazla insan yaşıyor. Bu nüfusun yarısı 25 yaşından gençlerden oluşuyor. Yaklaşık 2,2 trilyon dolar toplam yıllık geliri ile dünyanın 8. büyük ekonomisine denk gelen Afrika kıtası her yıl ortalama % 5,5 oranında büyümektedir. 2050 yılı için yapılan projeksiyonlarda, Afrika'nın küresel gelir içindeki payının % 12'ye ulaşacağı ve Avrupa ve Amerika'yı geride bırakarak Asya'dan sonra ikinci sıraya oturacağı tahmin edilmektedir. (Bkz: The Wealth Report 2012, Citibank). Yine aynı tarihte Asya ve Afrika'nın küresel hâsıla içindeki toplam payının %62'ye ulaşması beklenmektedir. Bu tahminler her iki kıta arasındaki işbirliğinin stratejik önemini göstermeye yeterlidir sanırım.

Ancak bu işbirliğini daha da önemli kılan etmen, Afrika kıtasının sahip olduğu stratejik madenler ve doğal zenginliklerdir. Başta elmas, altın, platin, bakır, demir, kömür ve uranyum olmak üzere yüksek ekonomik ve stratejik değere sahip birçok madenin yanında zengin ham petrol ve doğalgaz kaynakları ile Afrika kıtası başta BRICS ülkeleri olmak üzere Asya ve Güney Amerika'nın gelişen ekonomileri için hayati öneme sahip bir konumdadır.

25-MEHMET AKTUGAN.indd 4 25.04.2013 23:48

Ancak bu işbirliğini daha da önemli kılan etmen, Afrika kıtasının sahip olduğu stratejik madenler ve doğal zenginliklerdir. Başta elmas, altın, platin, bakır, demir, kömür ve uranyum olmak üzere yüksek ekonomik ve stratejik değere sahip birçok madenin yanında zengin ham petrol ve doğalgaz kaynakları ile Afrika kıtası başta BRICS ülkeleri olmak üzere Asya ve Güney Amerika'nın gelişen ekonomileri için hayati öneme sahip bir konumdadır.

Başta petrol ve doğal gaz olmak üzere yeraltı kaynaklarının çıkarılması alanında yaşanan teknolojik gelişmeler sayesinde dünyanın birçok bölgesinde olduğu gibi Afrika'nın batı ve güney doğu sahillerinde de yeni zengin ham petrol ve doğalgaz rezervleri bulunmuştur. Afrika kıyılarında sadece 2013 yılında açılması beklenen 86 yeni kuyudan 227 milyar dolar değerinde ham petrol çıkarılması beklendiği dikkate alınırsa Afrika'nın doğal kaynak potansiyelinin bilinen rezervlerden daha fazla olacağını tahmin etmek zor değildir.

Bu kısa açıklama bile Afrika kıtasına artan ilgiyi açıklamak için yeterlidir sanırım. Başta Fransa olmak üzere Amerika ve AB'nin geçmişten gelen imtiyaz anlaşmaları ile sahip oldukları avantajlı konum, Çin ve diğer ülkelere şimdilik dar bir hareket alanı bırakmaktadır. Bu alanda en hızlı hareket eden Çin, bir yandan yeni tarımsal ve madeni alanlar satın alarak (land grabbing) bir yandan da ekonomik ve sosyal yardımlarla uzun vadeli iyi ilişkiler geliştirme politikası ile kıtada temel aktörlerden biri olacağını açıkça belli etmektedir.

Bu rekabet orta ve uzun vadede Afrika kıtasının gelir ve demografik yapısını olumlu yönde etkileyecektir. Son 20 yıldır Batı sermayesinin Asya ekonomilerine getirdiği dinamizmi, Asya sermayesi de Afrika'da yaratırsa, hem kıtada hem de küresel ölçekte artacak kaynak talebine karşılık sınırlı doğal kaynakların getireceği dengesizlik yeni dünya düzenine damgasını vuracaktır. Yirmibirinci yüzyılın ilk çeyreğinde, Afrika kıtası yeni bir emperyal mücadelenin merkezine otururken Türkiye'nin doğru zamanlama ile başlattığı kıtaya yönelik ticari, ekonomik ve siyasi politikalar, bu gelişmeleri ve dengeleri de göz önüne almak zorundadır. D

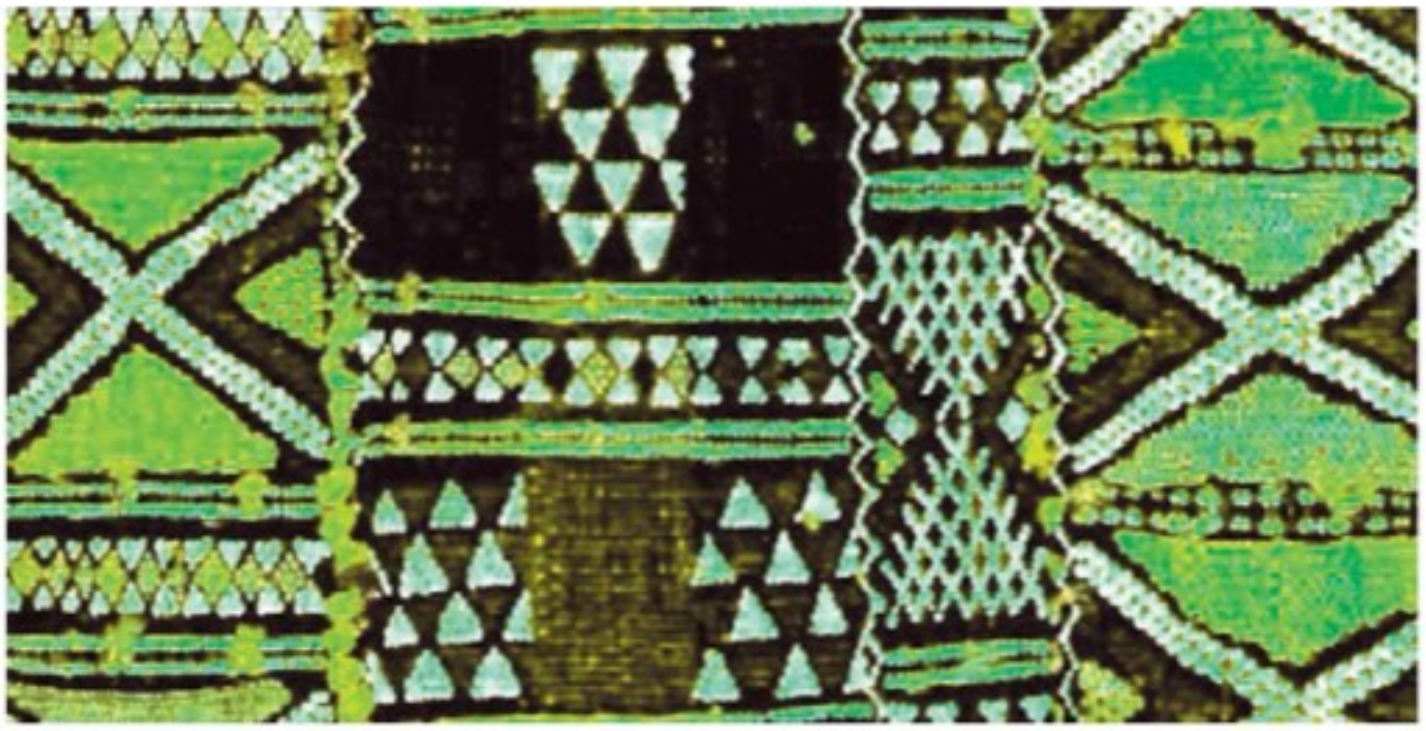

25-MEHMET AKTUGAN.indd 5 25.04.2013 23:48

Rusya'nın Afrika Politikası

Fatih Kuduğ
Rusya'nın Sesi Radyosu

19. yüzyıla kadar köleliğin hâkim olduğu, 19. yüzyılda sömürgeleştirmenin hedefinde kalan, 20. yüzyılda ise bağımsızlıklarını ilan etmeye başlayan Afrika ülkeleri, her dönem uluslararası aktörlerin odağında oldu. Etnik, siyasal, sosyal ve sivil çatışmalar ile başta AIDS olmak üzere ciddi sağlık sorunlarının eksik olmadığı "Kara Kıta", Sovyetler Birliği döneminden itibaren Moskova'nın ilgisini kazandı. 1950'lerde gelen bağımsızlık dalgasıyla birlikte Sovyet yönetimi, Afrika ülkeleriyle yakın ilişkiler kurmaya başladı. Ülkelere bağımsızlık süreçlerinde siyasi destek verdi ve ülke yönetimlerindeki kadroları Moskova'da eğitti.

ABD ve Avrupalı ülkeleri ile rekabete giren Sovyetler Birliği, 54 Afrika ülkesinin 42'si ile ekonomik ilişki kurdu. 1980'lerin sonuna gelindiğinde kıta ülkeleri ile ticaret hacmi 1,5 milyar dolara yaklaştı.

SSCB'nin dağılma süreci

1990'lara doğru ilişkilerde gerileme sürecine girildi. Sovyetler Birliği, dağılma sürecindeydi ve 1991 yılı sonunda resmen parçalandı. Rusya iç meselelere yönelmeye başladı. Çeçenistan başta olmak üzere çeşitli bölgelerdeki bağımsızlık ateşi, Moskova'nın terörle mücadeleye yoğunlaşmasına neden oldu.

26-FATIH KUDUG.indd 2 25.04.2013 23:48

Bunun yanında sosyalizmin sona ermesi ve kapitalizme adaptasyon dönemindeki ekonomik sarsıntılar, Rusya'yı hayli zor duruma düşürdü.

Rusya'nın ilk Devlet Başkanı Boris Yeltsin, 1991 yılında göreve geldikten sonra Sovyet döneminden kalma borçları toplayarak ekonomik rahatlama sağlamak istedi. Bu kapsamda Afrika ülkelerinden borçlarını en kısa sürede ödemelerini talep etti. Yeltsin'in bu çıkışıyla Rusya'nın imajı, yeraltında zengin yer üstünde fakir Afrika ülkeleri nezdinde zarar gördü. ABD, Avrupa ve Çin bu kıta üzerinde yoğunlaşırken, Rusya'nın diplomatik ilişkileri zayıfladı, Afrika ülkelerindeki temsilciliklerin sayısı azaldı. 1993 yılında yayımlanan Rusya Dış Politika Konsepti'nde Afrika, öncelikli bölgeler arasında dokuzuncu sırada yer aldı. Siyasi ilişkilerin yavaşlaması, ekonomiye de yansıdı. Afrika ile ekonomik ilişkiler, parçalanma sürecinin öncesine kıyasla yarı yarıya geriledi. 1994'te hacim 750 milyon dolar oldu.

Putin'le gelen değişim

SSCB'nin dağılmasının ardından Batı ile ilişkilere ağırlık veren Rusya, Afrika'yı neredeyse unuttu. Ancak bu anlayış, 2000 yılında göreve gelen Vladimir Putin ile değişti. Putin, petrol ve doğalgazı akıllı bir stratejiyle önemli bir araç haline getirdi, Rus ekonomisini büyüttü, dış ticaret portföyünü ve hacmini genişletti, dış yatırımlara ağırlık verdi. Jeopolitik ve jeoekonomik önceliklerini revize eden Moskova, Sovyetler Birliği dönemindeki siyasi nüfuzunu yeniden kazanmaya başladı. Ortadoğu, Latin Amerika, Avrupa, Uzakdoğu Asya'da yeni stratejiler belirleyen Putin, büyük bir devletten beklendiği gibi Batı ile arasındaki rekabet alanlarından olan Afrika'yı da yeniden dış politika kapsamına aldı.

2000 yılındaki Rusya Dış Politika Konsepti'nde Afrika'ya yine Latin Amerika'nın önünde dokuzuncu sırada yer verildi. Afrika; Avrupa, Asya-Pasifik, Latin Amerika ile dünya ekonomisinin giderek güçlenen bölgeleri arasında gösterildi. Afrika'daki silahlı çatışmaların sona ermesi için destek verileceği ifade edildi. Moskova, söz konusu konseptte Afrika Birliği örgütüyle siyasi diyalog geliştirmenin gerekliliğine vurgu yaptı. 2008 ve 2012 yıllarında revize edilen konseptlerde Afrika politikası ile ilgili olarak yine noktalar üzerinde duruldu.

Rusya'nın ilk Devlet Başkanı Boris Yeltsin, 1991 yılında göreve geldikten sonra Sovyet döneminden kalma borçları toplayarak ekonomik rahatlama sağlamak istedi. Bu kapsamda Afrika ülkelerinden borçlarını en kısa sürede ödemelerini talep etti. Yeltsin'in bu çıkışıyla Rusya'nın imajı, yeraltında zengin yer üstünde fakir Afrika ülkeleri nezdinde zarar gördü.

İnsani yardım ciddi oranda arttı

2001 yılında kurulan Afrika Birliği ile yakın ilişkiler kuruldu. 2002'de Rusya-Afrika İş Konseyi kuruldu. Rus şirketleri, Afrika'daki doğalgaz, petrol, finans ve turizm sektörlerindeki paylarını arttırdı.

Moskova, Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'daki Afrika Birliği Genel Merkezi'nde daimi temsilcilik açtı. Afrika ülkelerinin ortak politika geliştirmeleri, dünya siyasetinde daha etkili olmaları ve küresel ekonomide daha belirgin bir konum kazanmaları için ortaya çıkan bu birlik, Moskova'nın desteğini aldı. Rusya, kara kıtadaki etnik çatışmaların sona ermesi için Afrika'daki yönetimlerle ortak hareket geliştirdi. BM Barış Gücü operasyonlarında yer aldı. İnsani yardım ve eğitim konularında da Afrika ülkeleriyle işbirliği yaptı. 2003 yılında bu kıtaya sadece 50 milyon dolarlık insani yardım gönderen Rusya, 2007'de bu rakamı 210 milyon dolara yükseltti. 2012'ye gelindiğinde, Afrika'ya gönderilen insani yardımın miktarı 1 milyar doların üzerine çıktı.

Ziyaretler sıklaştı

Dış politikadaki yeni yaklaşım ziyaretlere de yansıdı. Mısır, Cezayir, Gine ve Gabon devlet başkanları ile Etiyopya Başbakanı 2001 yılında Rusya'yı ziyaret etti. Putin, 2006 yılında Güney Afrika, Mısır, Cezayir ve Fas'a gitti. Güney Afrika'yı ziyaret eden ilk Rusya devlet başkanı oldu. Bu gezide Afrika ülkelerinin Rusya'ya olan borcundan 12 milyar dolarlık

26-FATIH KUDUG.indd 3 25.04.2013 23:49

tutar silindi.

2009'da dönemin Devlet Başkanı Dmitriy Medvedev, Nijerya, Angola, Mısır ve Namibya'yı ziyaret etti. İlk durak Mısır'da Medvedev, Rusya'nın İslam dünyasının bir parçası olduğuna vurgu yaptı: "Ülkemizde farklı inanç ve kültürlere saygı geleneği var. Size doğrudan şunu söylüyorum: Ülkemizin İslam dünyası ile dostluk kurma yönünde bir çaba göstermesine gerek yok. Bizim ülkemiz zaten İslam dünyasının bir parçası. Rusya'da yaklaşık 20 milyon Müslüman yaşıyor. Bu rakamlar durumu anlatıyor. Rusya İslam İşbirliği Teşkilatı'nda da gözlemci statüsünde faaliyet gösteriyor." Burada belirtmek gerekir ki, Rusya'nın İslam İşbirliği Teşkilatı'nda gözlemci üye olarak yer alması, Müslüman Afrika ülkeleriyle ilişkilerin farklı boyuta taşınmasını sağladı.

Putin'in göreve gelmesiyle 2000 yılından itibaren başlayan ilişkilerde canlanma süreci, ekonomik ve ticari alanda da olumlu sonuçları beraberinde getirdi. 1994'te 750 milyona gerileyen ticaret hacmi 2012 yılı itibariyle 5 milyar dolar seviyesine yükseldi. Rusya'nın, Afrika ülkelerine yaptığı silah ve teknoloji ihracatıyla askeri-teknik alandaki işbirliği gözle görülür şekilde gelişti.

Afrika'yı cazip kılan: Enerji

Enerji, Rusya da dâhil olmak üzere Afrika'ya yönelen devletlerin başlıca odak noktası olageldi. İşlenmeyi bekleyen yoğun hammadde kaynaklarına sahip Afrika toprakları, dinamik büyüme vadeden ekonomik ilişkiler, her zaman cazibe aracı oldu. Bu zenginliklerden pay kapmaya çalışan ülkeler, Afrika ile ilişkilerini geliştirme stratejisi izledi.

Afrika'nın Kalkınması İçin Yeni Ortaklık (NEPAD) girişiminin enerji programı yöneticisi Musad El Mısıri, Afrika'daki enerji gerçeğini şöyle anlatıyor:

"Afrika'da nüfus artış trendinde. Dolayısıyla güvenilir enerji teminine talep de artıyor. Sanayi gelişiyor. Aynı zamanda gelişmiş ülkelerin Afrika'nın kaynaklarına olan ihtiyaç ve talebi de büyüyor. Tüm bunlar enerji sektörünü geliştirmek için baskıyı artırıyor. Afrika halkı da bu konuları ele almaları için hükümetlerine yoğun baskı uyguluyor."

Rusya da bu bağlamda Afrika ülkelerinde birçok yatırım yaptı. Rusya'daki devlete ait ve özel enerji şirketleri, kıtanın birçok ülkesinde toplam 20 milyar dolarlık projeleri hayata geçirdi.

Tam bu noktada Moskova'nın Afrika'nın enerjisine duyduğu ilgiye yakın planda ele alalım. Siyasi ve güncel arka planla birlikte enerji ilişkilerini analiz etmek için Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un Şubat ortasında yaptığı "enerjik" Afrika turuna büyüteç tutalım.

Lavrov'un "Enerjik" Afrika Turu

Lavrov, Şubat ayında Afrika'da önemli bir tura çıktı. Cezayir, Güney Afrika, Mozambik ve son olarak Gine'de üst düzey temaslarda bulunan Lavrov, Mali'deki gelişmeleri yakından takip ettiklerinin ve ortaya çıkan duruma kayıtsız kalmayacaklarının mesajını verdi. Sov-

26-FATIH KUDUG.indd 4 25.04.2013 23:49

Rus enerji şirketlerinin bu ülkedeki yatırımları, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin önemli ayaklarından birini oluşturuyor. 2009 yılında Cezayir'in devlete ait enerji şirketi Sonatarch, Gazprom ile sıvılaştırılmış doğalgaz üretimini öngören işbirliği anlaşması imzaladı. Haziran 2012'de iki şirket bu alandaki işbirliğini maksimum seviyeye taşımak için yeni bir anlaşma daha yaptı.

yetler Birliği döneminde "Kara Kıta"daki siyasi ve ekonomik kazanımları yeniden canlandırma amacı da taşıyan Lavrov, bölgede girilen rol kapma mücadelesinde ülkesinin güç kaybetme niyetinde olmadığını gösterdi. Rus bakan, tüm bunların yanında özellikle enerji alanında yeni işbirlikleri için zemin etüt çalışmaları yaptı.

Cezayir ile sıvılaştırılmış doğalgaz alanında işbirliği

Rus Dışişleri Bakanı, ilk ziyaretini, yaklaşık 130 yıl Fransız sömürgesi altında kalan Cezayir'e yaptı. Bağımsızlığını kazandıktan sonra Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler geliştiren Cezayir, SSCB'nin dağılmasının ardından Rusya ile bu süreci devam ettirdi.

Cezayir Devlet Başkanı Abdülaziz Buteflika ile görüşen Lavrov, Cezayir'in Moskova için önemine vurgu yaptı. Suriye ve Mali dâhil olmak üzere Kuzey Afrika ile Ortadoğu'da yaşanan krizlerin çözümü için ortak yaklaşım izleyeceklerini ifade etti. Rusya'nın Suriye'de izlediği, siyasi diyalogu hedefleyen politika, yasadışı silahlı örgütlerin eylemlerine ve dış müdahaleye karşı verdiği diplomatik mücadele Afrikalı ülkelerde saygı uyandırıyor. Cezayir'de Buteflika-Lavrov görüşmesinden sonra yapılan açıklamalara bu yönden bakacak olursak, Mali'deki krizde Moskova'nın bölge ülkeleriyle çözüme katkı sunacak işbirliği yapmasını bekleyebiliriz. Kremlin, Mali'de operasyona şu an için onay verdi. Ancak operasyonun kısa sürmesini istiyor ve Mali'de Ortadoğu'daki süreçlere benzer bir süreç ortaya çıkarsa farklı önlemler alabileceğini belirtiyor.

Rusya-Cezayir ilişkilerinin askeri-ekonomik boyutu da var. Moskova, Cezayir'e bağımsızlık savaşında hatırı sayılır askeri ve teknik yardımda bulundu. Sovyet sistemi, çok sayıda Cezayirli asker ve uzman yetiştirdi. Rusya'dan en fazla silah ithal eden ülkelerden biri olan Cezayir, 2006 yılında 4,7 milyar dolarlık borcunun silinmesi karşılığında yaklaşık 5,5 milyar dolar değerinde silah ve askeri teknoloji satın aldı. İki ülkenin iki adet Varşavyanka denizaltısının satışı konusunda bu yıl içinde bir anlaşma imzalaması bekleniyor.

Rus enerji şirketlerinin bu ülkedeki yatırımları, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin önemli ayaklarından birini oluşturuyor. 2009 yılında Cezayir'in devlete ait enerji şirketi Sonatarch, Gazprom ile sıvılaştırılmış doğalgaz üretimini öngören işbirliği anlaşması imzaladı. Haziran 2012'de iki şirket bu alandaki işbirliğini maksimum seviyeye taşımak için yeni bir anlaşma daha yaptı. Tahmin edilebileceği gibi, bu durum Avrupa'yı oldukça tedirgin ediyor. Keza, enerjide Rusya'ya bağımlılığını azaltmaya çalışan Avrupa Birliği için bu bölgedeki kaynaklar önemli bir alternatif oluşturuyor ve Gazprom'un buradaki etkinliği, Avrupa'nın çıkarlarına ters düşüyor.

Güney Afrika'nın nükleer isteği etkili

Lavrov'un bir sonraki durağı Güney Afrika oldu. Rus Bakan, Güney Afrikalı mevkidaşı Mikoana Maşabane ile ikili ilişkileri, uluslararası arenadaki güncel sorunları ele aldı. Putin'in ziyareti öncesinde hazırlıkları yakından talip etti.

Sovyetler Birliği döneminde kurulan Rusya-Güney Afrika ilişkileri, SSCB'nin çökmesi sonrasında da devam ediyor. Güney Afrika'da çoğunluk yönetiminin kurulduğu Mayıs 1994'den bu yana iktidarda merkez-sol çizgideki parti "Afrika Ulusal Konseyi" bulunuyor. Parti üyelerinin büyük bölümünü, Sovyetler Birliği'nde eğitim görmüş siyasetçiler oluşturuyor. Bu sayede Güney Afrika yönetimiyle ilişkilerde herhangi bir sorun yaşamayan Rusya, bu ülke ile BRICS grubu dâhilinde stratejik bir işbirliği yürütüyor.

26-FATIH KUDUG.indd 5 25.04.2013 23:49

Enerji, Güney Afrika ile ilişkilerde de önemli yer tutuyor. Pretoria, önümüzdeki yıllarda 6 nükleer santral inşa etmek için hazırlıklar yapıyor. Rusya, santraller için ihaleye katılacağını açıkladı. Hatta devlete ait atom enerjisi kurumu Rosatom, Rusya ve Güney Afrika nükleer düzenleme kurumlarıyla nükleer güvenlik anlaşması imzaladı. Moskova'nın amacı, Güney Afrika yönetimini ikna ederek, en az iki santralin inşası için söz almak.

Güney Afrika ve Mozambik doğalgaz boru hattı ile bağlanacak

Dışişleri Bakanı Lavrov, Güney Afrika temaslarının ardından Mozambik'e geçti ve Dışişleri Bakanı Oldemiro Baloi ile bir görüşme yaptı. Rusya ve Mozambik arasındaki askeri işbirliğinin önemine ve Rus askeri teknolojisinin Mozambik ordusundaki ağırlığına vurgu yapan Lavrov, Sovyet döneminden kalma silahları yenileyebileceklerini ifade etti.

Tam bu noktada önemli bir ayrıntının altını çizmek istiyorum: Mozambik bayrağının üzerinde ucunda süngüsüyle bir kalaşnikof bulunuyor. Süngülü kalaşnikof, ülkenin savunulmasını ve her daim tetikte olmak gerektiğini simgelerken, Sovyetler Birliği döneminde ülkeler arasındaki askeri işbirliğinin seviyesine de göndermede bulunuyor.

İlişkiler sadece askeri alanla sınırlı değildi. Mozambik Kurtuluş Cephesi (FRELIMO), bağımsızlık için Portekiz'e karşı mücadele verirken, arkasında SSCB'nin desteği vardı. Mozambik, bağımsızlığını kazandıktan sonra 1975'te resmi diplomatik ilişkiler başladı. Mozambikli siyasetçiler Sovyetler Birliği'nde eğitim aldı. Ekonomik-ticari alanda orta ölçekli işbirlikleri yapıldı.

Bugün ise Mozambik'i Rusya için çekici kılan etken, enerjiyle ilgili. Dünyadaki kok kömürü rezervleri açısından Mozambik lider konumda. 6.7 milyar ton olduğu hesaplanan rezervler, dünya rezervlerinin yüzde 25'ini oluşturuyor. Moskova'nın iştahını kabartan bir diğer rezerv ise doğalgaz rezervi. Yaklaşık 200 milyar metreküplük bir rezervden bahsediliyor ve Mozambik'in, sıcak iklim kuşağında yer aldığı için bu rezervlere hemen hemen hiç ihtiyaç duymadığı ifade ediliyor. Başta İtalyan ENİ olmak üzere, dünyanın sayılı enerji şirketleri gözünü bu ülkeye çevirmiş durumda. Mozambik'ten Zimbabwe'ye oradan da Güney Afrika'ya uzanacak boru hattı projesi üzerinde çalışılıyor. Büyük devletler, bu projede yer almak için kendi projelerini hazırladı. Rusya'nın devlete ait enerji devi Rosneft de bu projede yer alabilmek için çalışmalarını sürdürüyor. Moskova, bu büyük pastadan mahrum kalmamak için Mozambik yönetimiyle sürekli temas halinde.

Boksit Cenneti Gine

Lavrov'un Afrika'daki son durağı Gine'ydi. Devlet Başkanı Alpha Konde ve Dışişleri Bakanı François Fall ile bir araya gelen Lavrov, diplomatik ilişkilerin 50'inci yılını kutladıklarını, gelinen seviyeyi daha yukarılara taşımak istediklerini kaydetti.

2000'li yılların başından bu yana Rus işadamlarının Gine'de daha aktif olduklarına ve enerji alanı da dâhil olmak üzere yatırım hacminin arttığına dikkat çeken Rus bakan, insani ve kültürel alanda da gelişme sağladıklarını belirtti.

1960'lı yıllarda Gineli siyasileri ve askerleri eğiten Moskova, bu ülkeye askeri destek sağladı. 1975 yılında iki ülke arasında ekonomi, teknoloji, kültür, ticaret ve havacılık alanlarında geniş kapsamlı işbirliği anlaşmaları imzalandı. İlişkiler, SCCB'nin ardından gelişmeye devam etti. 2009 yılında Gine Devlet Başkanı Joao Bernardo Vieira'nın bir suikast sonucu öldürülmesi üzerine Moskova, Gine'nin egemenliğinin korunması için tam destek verdi. İlişkilerde samimiyet ve güven teyit edildi.

Ancak Rusya'nın Gine'yle yakınlaşmasının arkasında yine enerji gerçeği var: Boksit. Boksit, bir kayaç çeşididir ve alüminyumla hidroksitlerin karışımından elde ediliyor. Tropikal iklimlerde ve bol yağış alan yerlerde bulunan boksit, özellikle Gine'de çok yoğun şekilde bulunuyor.

Rus alüminyum devi RUSAL, Rusya'da tüketilen toplam boksitin yüzde 60'ını Gine'den ithal ediyor. 2012'nin sonunda ithalatı arttırmak için RUSAL ve Gine hükümeti arasında yeni bir anlaşma imzalandı.

Yine bir Rus şirketi Severstal'in Gine'de çok büyük miktarlarda altın ürettiğini ve Rusya'nın mali dayanıklılık için son 10 yılda rezervlerine 570 ton altın eklediğini düşündüğümüzde Gine'nin Kremlin için oluşturduğu potansiyeli daha iyi anlıyoruz.

26-FATIH KUDUG.indd 6 25.04.2013 23:49

Büyük devletlerin gözü Kara Kıta'da

Kara Kıta, yeryüzünün neredeyse dörtte birini yani yüzde 23'ünü oluşturuyor. Nüfusunun 1 milyar civarında olduğu tahmin ediliyor. Dünya genelinde petrol ve doğalgaz rezervlerinin yaklaşık yüzde 10'u bu kıtada bulunuyor. ABD Enerji Bakanlığı'nın verilerine göre, 1980'de dünya petrol ve doğalgaz üretiminde yüzde 7'lik paya sahip Afrika, 2010 yılında bu oranı yüzde 14'e yükseltti. Boksit, kömür, elmas, manganez, titan, krom gibi yeraltı kaynaklarının önemli bölümü de kara kıtanın toprakları altında yatıyor. Hal böyleyken Rusya, ABD, AB ülkeleri, Çin, Japonya, Hindistan ve Brezilya gibi büyük devletlerin siyasi ve ekonomik çıkarları, dönüp dolaşıyor, Afrika'da çakışıyor.

Elbette Moskova'nın kıtadaki ilişkileri sadece bu dört ülkeyle sınırlı değil. Rusya'nın hedefi, Afrika ülkeleriyle ilişkilerin etkinliğini Sovyetler Birliği dönemindeki seviyeye yeniden taşımak.

Kremlin için bir diğer önemli nokta, Afrika ülkelerinin BM Genel Kurulu'nda Rusya'nın politikalarına destek vermelerini sağlamak. Keza, Afrika ülkelerinin BM'deki ağırlığı hiç de azımsanacak gibi değil: yüzde 25. Hatırlayacak olursak, SSCB, Afrika ülkelerinin desteğini alarak BM'de güçlü bir söz sahibi olmuştu. Rusya'nın yeni dış politikanın ana hatlarına baktığımızda Afrika ülkeleriyle ilişkileri sıcak tutmanın gerekliliği daha iyi anlaşılıyor.

1990'lı yıllardan ders çıkaran Moskova, önemli uluslararası sorunlarda bu ülkelerle ortak hareket geliştirebilir, enerji alanındaki işbirliğini üst seviyelere taşıyabilir ve bölgedeki Sovyet etkisini yeniden yaratabilirse, küresel politika ve ekonomide rakiplerine karşı ciddi avantaj sağlayacak. Rusya'nın bu adımları, tek kutuplu dünya algısında da gözle görülür değişimlere yol açacak. D

1990'lı yıllardan ders çıkaran Moskova, önemli uluslararası sorunlarda bu ülkelerle ortak hareket geliştirebilir, enerji alanındaki işbirliğini üst seviyelere taşıyabilir ve bölgedeki Sovyet etkisini yeniden yaratabilirse, küresel politika ve ekonomide rakiplerine karşı ciddi avantaj sağlayacak. Rusya'nın bu adımları, tek kutuplu dünya algısında da gözle görülür değişimlere yol açacak.

26-FATIH KUDUG.indd 7 25.04.2013 23:49

Africom ve Chinafrica Arasında Naif Bir Dış Politika Girişimi: Afrika Açılımı

Ömer Ak
Çankırı Karatekin Üniversitesi Araştırma Görevlisi

Afrika kıtası, çeşitli gelişmeler nedeniyle son çeyrek yüzyılda uluslararası politikada gittikçe artan bir yer işgal etmeye başladı. Bu artışa paralel olarak Afrika'nın Türk dış politikası ve dış ticaretindeki yeri ve önemi de son yıllarda önemli bir artış gösterdi.

Soğuk Savaş yıllarında dönemsel olarak stratejik hamlelerin bir parçası haline gelen ve dış politika gündeminde zaman zaman yer alan Afrika, dönemin koşulları nedeniyle sürdürülebilir bir dış politika alanı olarak Türkiye'nin gündeminde kalmayı başaramadı. Özellikle 1964 tarihli ünlü "Johnson Mektubu" sonrasında Türkiye'nin dış politika alternatiflerini geliştirme ve Batıya bağımlılığını azaltma stratejisinin bir parçası olarak Afrika ile ilişkilerin gözden geçirilmesi gündeme

27-OMER AK.indd 2 25.04.2013 23:49

geldi. Ancak bu stratejinin başarılı olması için gereken araçlara sahip olmadığı için Türkiye, Afrika ile ilişkileri geliştirmeyi rafa kaldırmak zorunda kaldı.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra, özellikle Boğazlara sahip olmasından ve SSCB'ye komşu olmasından kaynaklanan jeostratejik önemini kaybeden Türkiye, Turgut Özal ile başlayan yeni bir dış politika anlayışı doğrultusunda, dış politika stratejilerini ve enstrümanlarını çeşitlendirmek amacıyla, Batı dışında kalan dünya ile iyi ilişkiler kurmak ve dış politika alternatiflerini zenginleştirmek amacıyla çeşitli adımlar atmaya başladı. Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile başlayan bu adımlar, zamanla Afrika ülkelerini de kapsayan daha geniş coğrafyalara uzandı. Bu süreç, 1998 yılında, dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem tarafından geliştirilen "Afrika'ya Açılım Eylem Planı" ile yeni bir ivme kazandı. Plan her ne kadar uygulanamamış olsa da, 2005 ve sonrası süreçte izlenecek olan stratejinin zeminini oluşturması açısından önemlidir.

2005 yılına gelindiğinde, AKP hükümetinin "çok boyutlu dış politika" yaklaşımı çerçevesinde Afrika ülkeleri ile ilişkilerde önemli gelişmeler yaşandı. Türkiye, 2005 yılını Afrika Yılı ilan ederek, kıtaya verdiği değeri kıtada bulunan ülkelere göstermek için bir girişimde bulundu. Bu girişim karşılıksız kalmayarak Türkiye aynı yıl Afrika Birliği'ne gözlemci üye olarak kabul edildi. 2008 yılında ise Türkiye, Afrika Birliği ile ilişkisini stratejik ortaklık düzeyine çıkarttı.

Türkiye, 2005 yılını Afrika Yılı ilan ederek, kıtaya verdiği değeri kıtada bulunan ülkelere göstermek için bir girişimde bulundu. Bu girişim karşılıksız kalmayarak Türkiye aynı yıl Afrika Birliği'ne gözlemci üye olarak kabul edildi. 2008 yılında ise Türkiye, Afrika Birliği ile ilişkisini stratejik ortaklık düzeyine çıkarttı.

Ekonomik olarak bakıldığında bu gelişmeler, Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ticaret

27-OMER AK.indd 3 25.04.2013 23:49

hacminde önemli bir artışı da beraberinde getirdi. 2003 yılında 3,7 milyar dolar olan ticaret hacmi, 2005 yılında 6,8 milyar dolar; 2011 yılında ise 17 milyar dolara ulaştı. Almanya ile 37; ABD ile 21; Çin ile 25 ve İran ile 16 milyar dolar olan ticaret hacmi düşünüldüğünde Afrika ülkeleri ile olan ticaretin boyutları küçük gibi gözükse de, 2003 yılından bu yana gerçekleşen artış, hem bugüne kadar Afrika ülkelerinin ne kadar ihmal edildiğini; hem ilişkilerin ne kadar geliştiğini; hem de kıta ile ticaret potansiyelinin ne kadar yüksek olduğunu ve gelecekte ne gibi fırsatlar yaratılabileceğini ortaya koymaktadır. Özellikle Anadolu'daki küçük ve orta ölçekli şirketler, Afrika ile ticaret yaparak önemli bir büyüme hızı yakalamış; bu sayede Türkiye'de üst-orta sınıfın güçlenmesi açısından katkı sağlamıştır.

2005'ten bugüne düzenlenmiş olan yedi "Türkiye-Afrika Dış Ticaret Köprüsü" toplantısı sonucunda 5 milyar dolarlık ilave ticaret hacminin oluşması ve en son yapılan ticaret köprüsü organizasyonuna 54 Afrika ülkesinden 350 girişimcinin katılarak toplam 10.000 ikili iş görüşmesi gerçekleştirilmesi, ekonomik ilişkilerin boyutu hakkında bir fikir verebilir. 2005 yılında başlayan süreç, ekonomik ilişkilerde olduğu kadar, diplomatik ilişkilerde de ciddi bir artışı beraberinde getirdi. Bu artış, Afrika'daki misyonların sayısının artması ihtiyacını doğurdu. 2008 yılına kadar Afrika ülkelerinde Türkiye'nin 12 büyükelçiliği bulunurken (Rabat/Fas, Cezayir/Cezayir, Tunus/Tunus, Trablus/Libya, Kahire/Mısır, Hartum/Sudan, Dakar/Senegal, Abuja/Nijerya, Kinshasa/Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Addis Ababa/Etiyopya, Pretoria/Güney Afrika ve Nairobi/Kenya), 2009-2012 yılları arasında açılan Darüsselam/Tanzanya, Abidjan/Kotdivuar (Fildişi Kıyısı), Yaunde/Kamerun, Bamako/Mali, Akra/Gana, Kampala/Uganda, Luanda/Angola, Antananarivo/Madagaskar, Lusaka/Zambiya, Maputo/Mozambik, Nouakchott/ Moritanya, Harare/Zimbabwe, Mogadişu/ Somali, Banjul/Gambiya, Juba/Güney Sudan, Niamey/Nijer, Windhoek/Namibiya, Uagadugu/Burkina Faso, Libreville/Gabon büyükelçilikleri ile birlikte bu sayı 31'e çıktı. Açılma kararı alınan Gine Cumhuriyeti, Çad Cumhuriyeti ve Cibuti nezdindeki Türkiye büyükelçiliklerine henüz büyükelçi atanmadı. Bunlar da faaliyete geçtiğinde Afrika'daki Türkiye Büyükelçiliği sayısı 34 olacak.

Diplomatik alanda yapılan bu girişimler, ekonomik ilişkilerle ve özellikle TİKA öncülüğünde gerçekleştirilen çeşitli insani yardım çabalarıyla (içme suyu kuyularının açılması, gıda ve ilaç yardımları, vb.) da birleşerek, 2008 yılında yapılan "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Geçici Üyeliği" oylamasında meyvelerini verdi. Türkiye, yalnızca iki ülke dışında bütün Afrika ülkelerinin oyunu alarak, 2009-2010 döneminde BM Güvenlik Konseyi Geçici Üyesi seçildi.

Diplomatik alanda yapılan bu girişimler, ekonomik ilişkilerle ve özellikle TİKA öncülüğünde gerçekleştirilen çeşitli insani yardım çabalarıyla (içme suyu kuyularının açılması, gıda ve ilaç yardımları, vb.) da birleşerek, 2008 yılında yapılan "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Geçici Üyeliği" oylamasında meyvelerini verdi. Türkiye, yalnızca iki ülke dışında bütün Afrika ülkelerinin oyunu alarak, 2009-2010 döneminde BM Güvenlik Konseyi Geçici Üyesi seçildi.

Afrika açılımının Türkiye açısından ekonomik ve diplomatik getirileri kısaca böyle özetlenebilir. İlişkilerin geleceği açısından bir değerlendirme yapıldığında ise, dikkat edilmesi gereken birkaç nokta mevcut. Bunlar şu şekilde ifade edilebilir:

1- Afrika'nın emperyalist bölüşümüne ilişkin ilkeleri belirleyen 1884 Berlin Konferansı'na katılan devletler (İngiltere, Fransa, Avusturya, Almanya, İtalya, Rusya, Portekiz, İspanya, ABD, İsveç, Norveç, Danimarka, Belçika ve Osmanlı İmparatorluğu), sözlü işgal ilkesinin yerine fiili işgal ilkesini benimsemiştir. Bu ilke doğrultusunda, bir bölge üzerinde hak iddia edebilmek için

27-OMER AK.indd 4 25.04.2013 23:49

o bölgede askeri hâkimiyet kurmak gerekli hale gelmiştir. Bu doğrultuda, kıtadaki sınırlar çizilirken, emperyalist hâkimiyet kurmayı kolaylaştıracak bir strateji izlenmiş, etnik ve dini toplulukların dağılımları göz önünde bulundurulmamıştır. Bunun bir sonucu olarak, kıtada bulunan ülkelerdeki siyasi yapı, iç savaş ortamının kolaylıkla oluşmasına neden olabilecek şekilde yapılandırılmış durumdadır.

2- Kıtada strateji oluştururken göz önünde bulundurulması gereken ikinci nokta ise, Afrika ülkelerinde bir realite olan diktatörlükler ve iç savaş ortamıdır. Büyük güçler, dekolonizasyon hareketleri sırasında, bu ülkelerde birlikte çalışabilecekleri diktatörleri iktidara getirerek, yönetimin hesap vermesine yönelik bir talebi olmayan bir toplumda ulusal kaynakları istedikleri gibi kullanma hakkı elde edebilmeyi planlamıştır. Bunun sonucunda, iç çatışmaların sonu gelmemiş; darbeler, insanlığa karşı suçlar ve soykırım uygulamaları gibi yöntemler izleyen anti demokratik yönetimler, dış müdahale için gerekli olan uygun ortamı hazırlamıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin yaptığı toplantılar ve aldığı kararların yüzde doksanının Afrika ülkeleri hakkında olması da, iç çatışma-dış müdahale ve sömürü döngüsünün işlediğini gösteren güzel bir örnektir.

3- Bölgede soğuk savaşın sona ermesinden sonra başlayan Batı ilgisinden çok önce, Çin ve Hindistan gibi ülkeler Afrika Kıtası'na ilgi duymaya ve ikili/çoklu ilişkiler kurmaya başlamıştır. Örneğin Çin, özellikle otoriter ülkelerle gerçekleştirdiği ekonomik ve ticari anlaşmalar ve işbirlikleri sayesinde, bir taraftan bu ülkelerde çeşitli altyapı yatırımları gerçekleştirmekte ve uzun vadeli/düşük faizli kredi ve hibeler sunmakta; diğer taraftan bu yatırımlar ve hibeler sayesinde başta kömür ve petrol yatakları olmak üzere, demir, çelik ve bakır gibi birçok yer altı kaynağını da kontrol altında tutmaktadır. (Maden kaynaklarına erişim karşılığında büyük altyapı projeleri sunma stratejisi, SWAP olarak adlandırılmaktadır). Karşılıklı fayda sağlayan bu ilişki modelinin sayesinde, 2009 yılında Afrika'nın en önemli ticaret ortağı haline gelen Çin, petrol ihtiyacının yüzde 30'unu da başta Angola, Sudan, Nijerya ve Kongo olmak üzere Afrika ülkelerinden karşılamaya başlamıştır. Çin'in Sahra Altı Afrika'dan doğal kaynak ithalatının 2001 yılında 3 milyar dolar düzeyinden, 2006 yılında 22 milyar dolar düzeyine çıkmış olması; Afrika'nın kobalt ihracatının yaklaşık yüzde 60'ını, demir ihracatının yüzde 40'ını ve krom, bakır ve manganez ihracatının yüzde 25 ila 30'u arasını Çin'in satın alması, Çin'in Afrika'da

27-OMER AK.indd 5 25.04.2013 23:49

doğal kaynaklar açısından ne kadar hayati ticari ilişkilere ve önceliklere sahip olduğunu da ortaya koymaktadır. Çin ile Afrika arasındaki ilişkiler ve işbirliği o kadar gelişmiştir ki, bu ilişkiler literatürde Chinafrica olarak tanımlanmaya başlamıştır.

4- Çin tarzı ekonomik kalkınma modeli, genelde otoriter rejimlerin hâkim olduğu Afrika Kıtası'na Batı tarzı serbest piyasa ekonomisine dayalı ekonomik kalkınma modelinden daha cazip gelmektedir. Bu sayede, siyasi ya da sosyal reform gerçekleştirmeye ihtiyaç duymayan Afrika ülkeleri, otoriter yönetim anlayışlarını koruyan bir ekonomik kalkınma stratejisi izleyebileceklerini düşünmektedir. Özellikle ABD'nin Ortadoğu başta olmak üzere otoriter yönetimlere karşı Özgürlük Gündemi "Freedom Agenda" stratejisi doğrultusunda demokratikleştirme politikası izlediği Bush döneminde, Afrika ülkeleri otoriter yönetim yapılarına karşı tehdit oluşturmayan Çin ile ilişkilerini korumaya ve geliştirmeye özen göstermiştir.

5- Bu gelişmeler neticesinde 2008 sonrası dönemde başta ABD olmak üzere Batılı ülkeler, Afrika pazarına hâkim olabilmek için bir strateji değişikliğine giderek, Afrika ülkelerinin otoriter siyasal yapılarını demokratikleştirmeyi ön plana almıştır. 2008 yılında ABD tarafından Afrika'yı "değiştirebilmek" amacıyla kurulan Africom (Afrika Komutanlığı/Ordusu), üç ana göreve sahiptir: Petrol ve gaza ulaşımı sağlamak, İslamcı şiddet gruplarını etkisiz hale getirmek ve Afrika ülkelerini dönüştürmek. Bu ordu bir taraftan Afrika ordularını eğitirken, diğer taraftan Afrika elitlerini de eğiterek, onlara "hukukun üstünlüğü"" ve "demokrasi" gibi alanlarda kurslar vermekte ve yönetici sınıf ile özel bir ilişki geliştirmektedir. Diktatörlerle ikili ilişkilere dayalı politikanın yerini, demokratik ve hesap verebilir yönetimlerin tercih edilmesi almaya başlamıştır. Demokratik yönetimlerin toplumda özgürlükçü bir etkisi olacağına ve bu sayede piyasanın da liberalleşeceğini düşünen Batılı ülkeler, Afrika ülkelerine diktatörlerle ikili ilişkiler yoluyla değil serbest piyasanın gücünü kullanarak girme stratejisini tercih etmeye başlamıştır. 2008 yılında Gana'da başarılı olan Batı, bu politikasını Fildişi Sahili (2010) ve Mali (2013) gibi diğer Afrika ülkelerine de genişletmek istemektedir. Mali'de Fransa'nın darbe yönetimine karşı BM kararı olmaksızın askeri müdahalesini bu açıdan yorumlamakta fayda vardır.

6- Türkiye bu süreçte, ülkelerin siyasi yapılarından bağımsız olarak, özellikle insa-

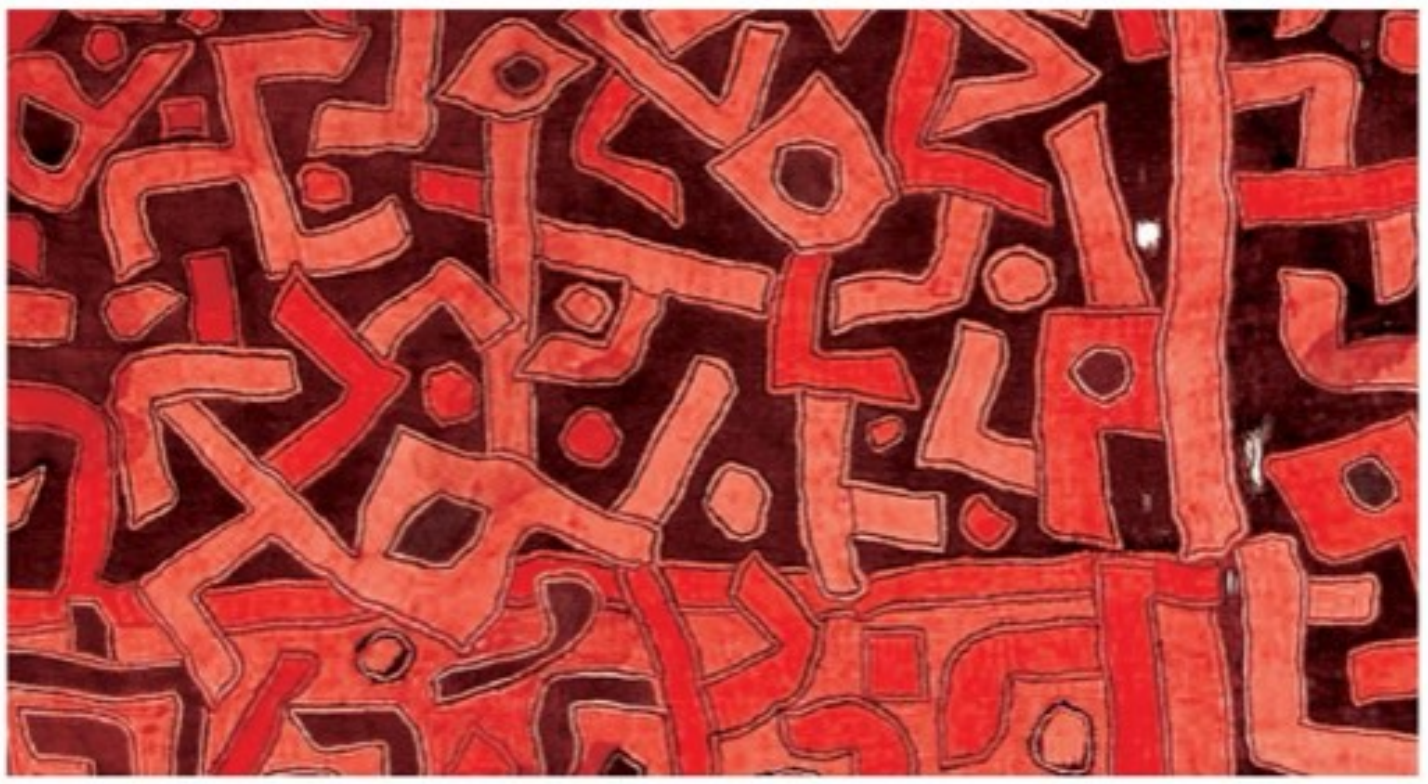

27-OMER AK.indd 6 25.04.2013 23:49

ni yardımlara ve sivil toplum kuruluşları ile ilişkilere dayalı bir stratejiyle Afrika'da etkili olmaya çalışmaktadır. Örneğin TİKA, bölgenin kalkınmasına destek olmak amacıyla kıtada üç olan temsilcilik sayısını sekize çıkartmış; son üç yılda 37 Afrika ülkesinde 1757 projeyi hayata geçirmiştir. Bu projeler sayesinde 1 milyondan fazla kişinin temiz suya ulaşması sağlanmış; mesleki eğitim merkezleri, gençlik spor merkezleri, keçi dağıtımı, hapishane havalandırma avlusu, hastane tadilatı, havaalanı tadilatı gibi çeşitli projelerle, insani yardımları merkeze alan bir strateji izlenmiştir.

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün ifadeleri, Türkiye'nin Afrika politikasının ana hatlarını net bir şekilde ortaya koymaktadır: "Biz hiçbir zaman sadece kendi çıkarımızın peşinden koşmadık. Geçmişte sadece kendi çıkarını düşünen devletlerin Afrika'ya büyük zararlar verdiğini biliyoruz. Uluslararası toplum şunu bilmeli ki biz Afrika ile sadece eşit ortak olabiliriz", "Biz Avrupalılardan farklıyız. Hammaddenizi alıp götürmeyiz. Yatırım da yaparız, teknoloji ve yetişmiş insan gücü de getiririz".

Ancak Türkiye'nin Afrika'ya yönelik bu naif yaklaşımı, önemli risklere de gebedir. Türkiye, Afrika ülkeleri ile ilişkilerinde insani boyutu ve ticareti ön planda tutarak kendisini Batı ülkelerinden ve Çin'den ayırmaya çalışsa da, Afrika'da önümüzdeki süreçte yaşanacak olan uyuşmazlık, çatışma ve iç savaş ortamlarında alacağı pozisyonları çok geç olmadan planlaması ve kendisini ona göre konumlandırmaya çalışması gerekmektedir. Aksi takdirde, Afrika'da bugüne kadar, özellikle yerel toplumlar nezdinde elde ettiği kazanımları çok kısa sürede kaybetme riski taşımaktadır. Bu durumun sinyallerinden birisi, Sudan'da yaşanan olaylar esnasında, kendisi hakkında Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından soykırım suçlamasıyla tutuklama kararı çıkmış olan Ömer el Beşir'in Türkiye'ye davet edilmesi olayında yaşanmıştır. Bu davet, hem Sudan'da hem de uluslararası kamuoyunda, Türkiye'nin izlediği siyasete yönelik soru işaretleri yaratmış, Türkiye'nin uluslararası hukuk ve insan hakları konusundaki güvenilirliği konusunda, ayrıca Türkiye'nin önceliklerine ilişkin şüpheler uyandırmıştır.

Türkiye'nin, Afrika ile ilişkilerini geliştirdikçe, kendisini Afrika ülkelerinde yaşanan siyasal sorunların dışında tutması mümkün olmayacaktır. Bu sorunların içine girdikçe de, bugüne kadar oluşturduğu Afrika'ya giriş stratejisinin zarar görmesi kaçınılmaz olacaktır.

Türkiye'nin, Afrika ile ilişkilerini geliştirdikçe, kendisini Afrika ülkelerinde yaşanan siyasal sorunların dışında tutması mümkün olmayacaktır. Bu sorunların içine girdikçe de, bugüne kadar oluşturduğu Afrika'ya giriş stratejisinin zarar görmesi kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenle Türkiye'nin, 2008 öncesi döneme uygun olarak oluşturulmuş olan Afrika stratejisini gözden geçirmesi, yeni dönemde Çin'in ve ABD'nin izlemesi olası stratejileri iyi okuması, Chinafrica ve Africom tarafından Afrika Kıtası'nda oluşturulmaya çalışılan güç ve etki alanlarını iyi tespit etmesi ve ekonomik ve diplomatik ilişkilerini bu resim doğrultusunda şekillendirmesi, kıtadaki varlığının uzun süreli olmasını sağlayacaktır. Aksi takdirde, 1990'ların başında Orta Asya'da büyük bir heyecanla, yine TİKA öncülüğünde ve insani boyut ön planda tutularak girişilen politikanın bir süre sonra başarısız olması gibi, Afrika politikası da hayal kırıklığıyla sonuçlanabilir.

Yararlanılan Kaynaklar:

- *Sedat Laçiner, "ABD'nin Afrika Ordusu: AFRICOM", USAK Stratejik Gündem, 25 Nisan 2011, http://www.usakgundem.com/yazar/2074/abd-39-nin-afrika-ordusu-africom.html*
- *Alexis Habiyaremye, "Afrika'nın Doğal Kaynakları ve Sino-Amerikan Jeostratejı Rekabeti", Ortadoğu Analiz, Cilt: 4, Sayı: 46, Ekim 2012, ss.39-51.*
- *İsa Afacan, "Türk Dış Politikası'nda Afrika Açılımı", Ortadoğu Analiz, Cilt: 4, Sayı: 46, Ekim 2012, ss. 10-18.*

27-OMER AK.indd 7 25.04.2013 23:50

İhracat Stratejisi Üzerine

Tınaz Titiz*
Dr. Necati Saygılı

Son söyleneceği baştan söylemek gerekirse: İhracat amaç değil araçtır. Amaç, toplumun (değer) ihtiyaçlarının karşılanmasıdır.

Bir şeyin (değer)i, ona sahip olmaktan doğan tüm hak ve çıkarların toplamı olarak tanımlanabilir. Katma değer ise, bir mal veya hizmet ürününü oluşturan girdiler -emek, malzeme, donanım, know-how, yönetim, pazarlama gibi - içinde, pazarda nadir bulunan bir veya birkaç özelliğin bulunması nedeniyle, alıcıların -benzerlerine göre- daha yüksek fiyat ödemeye razı olmalarıdır.

İnsanoğlu hangi uygarlık düzeyinde yaşarsa yaşasın, ihtiyaç ve isteklerinin karşılanması sorunu ile yaşam boyu uğraşmak zorundadır. Bu, yaşamın her anında değer üretmek ve değişmek (takas, mübadele) demektir. Bu yolda kendi ihtiyaçlarını karşılamak için, başkalarının ihtiyaçlarını karşılamaya razı olan kişi, karşısındakilerden göreceli zekâ, kurnazlık veya zorbalık üstünlüğüyle bu "değer değişi-

* *Tınaz Titiz'in diğer yazıları için bkınz. www.tinaztitiz.com*

28-TINAZ TITIZ.indd 2 25.04.2013 23:51

mi" (mübadele) işleminde avantaj sağlamak ister. Yani, ihtiyacının (değer)inden daha az, yani daha az zaman + çaba + para + vd. harcamaya çalışır.

Takas işlemine esneklik kazandırmak amacıyla oluşmuş pazar sisteminde kullanılan para, her ülke için standardize edilmiş (değer) olup, herhangi bir 1 birim para, o birimdeki paranın ne kadar emek, üzüm ya da "şey" almaya yeter olduğunun ölçüsüdür. Çeşitli ülkelerin 1'er birim paraları arasındaki eşdeğerlik ise:

a) Değer üretme kabiliyetlerine ve
b) Ürettikleri değerleri avantajla takas edebilme kabiliyetlerine bağlıdır.

Değer üretebilme kabiliyeti, bir ülke toplumunun zekâsı, bilgisi, kültürü, yönetim kabiliyeti, kaynakları gibi faktörlere bağlı iken, üretilen bu değerleri takas edebilme kabiliyeti, bu faktörlere ilave olarak kurnazlık, zorbalık gibi ahlak ve/veya hukuk dışı faktörlerin de varlığına bağlıdır. Buna göre, yüksek değerli mal ve hizmet üretiyor olabilmek, ihtiyacı olan değerleri mutlaka avantajla takas edebilmesi anlamına gelmeyebilir. Bu nedenle, her toplumun, ürettiği değerlere kendince belirlediği değer ölçme birimine göre koyacağı "fiyat"lar pek bir anlam ifade etmez; (b)de anılan kabiliyeti yüksek olanın dikte edeceği bir değer ölçme birimine göre oluşacak fiyatlar geçerli olduğu gibi, satanın döviz ihtiyacı ya da satın alanın konjonktürel macburyetleri etkili olur.

Gerek değer üretme, gerekse değer takas etmedeki başarı, bu süreçlerde ortaya çıkan sorunları çözebilme kabiliyetine, teknik deyimle Sorun Çözme Kabiliyeti'ne bağlıdır.

İthal etmek zorunda olduğumuz, örneğin, petrolün bedelini ödemek için genelde şu yollardan birisi kullanılır:

- Üreterek kazandığımız (değer)lerden bir miktarını vererek satın alacağımız döviz ile ya da
- (Değer)i söz konusu bedele eşdeğer olduğu, ithal edence kabul edilebilecek bir mal veya hizmet karşılığında, yani ihracat yoluyla.

Alan ve satanın, her iki durumda da bu işlemlerden tek beklentisi vardır: Verdiği (değer)den daha fazlasını almak; en kötü durumda başabaş olmak. Bunun için akıl, kurnazlık ve sopa gibi etkili araçlar kullanılır.

Herkesin bildiği bu ansiklopedik bilgilerin tekrarlanmasındaki amaç kimseye bir şey-

Türkiye'nin sorunu ihracat değil, yüksek katma değerli üretim ve ürettiği değerleri avantajla takas edebilmektir.

ler öğretmek gibi absürd bir amaç olmayıp, en derinde yerleşmiş olduğu için çoğu zaman gözden kaçmaya en yakın olabilen bilgilerin üzerine üfleyip tozları uçurmaktır.

Türkiye'nin sorunu ihracat değil, yüksek katma değerli üretim ve ürettiği değerleri avantajla takas edebilmektir.

Mal ve hizmet ithal ederek Türkiye'ye (değer) kazandırabilecek potansiyeldeki ülkelerin çoğu, fındık, alüminyum tencere, torna tezgâhı ya da otomobil üretemedikleri için Türkiye'den ithalat yapmıyorlar. Türkiye, o mal / hizmetlerin o ülkelerdeki (değer)lerden – daha ucuz işçilik, daha az çevre duyarlılığı, sübvansiyonlar vb. görünmez girdilerle kazandığı rekabet gücü nedeniyle – daha düşük (değer)– yani döviz geliri karşılığında – ihraç ediyor da onun için. Burada özellikle "fiyat" kavramı yerine (değer) kavramı kullanılmasının nedeni, "fiyat"ın aslında emek, malzeme, donanım, know-how, yönetim, pazarlama öğelerinden oluşan değer'in bozulmuş bir gölgesi olması nedeniyledir.

Böylece, Türkiye'den dışarı bir (değer) transferi oluyor. Hâlbuki bizim (değer) açığımız olduğu için transferin ters yönde olmasına ihtiyacımız var. Bir bakıma ihracat yapıp (değer) kazanmak amaçlanırken, ürünle birlikte (değer) de ihraç etmiş oluyoruz. Ama mesela yüksek teknolojili silah (İsrail), domates tohumu (Hollanda) ya da banker (Belçika) ihraç eden bir ülke, gereğinden daha düşük bir bedel ödeyerek (değer) ithal etmiş oluyor. Ne ilginç bir matematik değil mi? Çünkü bu bir katma değer üretimi ve takası savaşıdır.

Türkiye iki tür ülkeye ihracat yapabiliyor:

- İhtiyacı olan (değer)leri üretemeyen ülkelere –ki o ülkeler için ithalat bir zorunluktur. Türkiye bu ülkelere ihracat yaparken az da olsa asılında (değer) ithal etmiş olur.
- İhtiyacı olan (değer)leri üretebilen,

28-TINAZ TITIZ.indd 3 25.04.2013 23:51

ama o mal ve hizmetin üretim maliyetleri ile -yani söz konusu üretim için harcayacağı kaynaklar ile- üretebileceği alternatif değerler daha yüksek olduğu için, değer takas kabiliyeti daha düşük ülkelerden -daha düşük değerler karşılığında- ithal edip, böylece hem mal ve hizmet hem de (değer) ithalini becerebilen ülkeler.

Zengin ve gelişmiş ülkelere Türkiye'nin ihracatı, ihraç edilen (değer)ler onların maliyetlerinden (değer) düşükse gerçekleşebiliyor. Bu nedenle de, nominal değeri yüksek olan TL, Türkiye'nin net değer kaybı anlamına geliyor. Görülüyor ki, ikinci sırada sayılan ülkelerle bir (değer) transferi savaşı yaşanıyor.

Kim ürettiği ürünün maliyetini (-değer) azaltıp, satış fiyatını (+değer) artırabiliyor ve yine de hedef ülke maliyetlerinin altında kalabiliyorsa, Türkiye'ye bir (değer) katıyor. Böylece oluşan katma değer, düşük (değer) harcayıp yüksek (değer) üretebilmek anlamına geliyor. Bu ise, üretimin her türlü girdisinin maliyetini (-değer) artıran sorunları çözebildikçe katma değer'in artması demektir. Yani Katma Değer = Sorunlarını Çözebilme Kabiliyeti' demektir. Katma Değeri düşük ihracat bir ölümcül sarmaldır.

Bu açıklamalara göre salt ihracat artışı bir hedef olamaz. Düşük katma değerli ihracat, bir ülkenin çeşitli türde (değer)lerini, daha düşük (değer)ler karşılığında takas etmek demektir. Bu sürekli olduğu takdirde ise ölümcül sonuçlar vermesi kaçınılmazdır. Boraks ihraç ederken, o ülkelerin madeni işleyerek ürettikleri yüksek fiyatlı mamul -deterjanlarda kullanılan- Perborat'ı ithal etmek gibi.

Katma Değer'i kimler üretmeli?

Genel ve o derecede basit kural, Katma Değer (KD) üretim sorumluluğunun her zaman, her yerde, herkesçe ve her bağlamda olduğudur. Örneğin:

İletişimde KD (değer iletişimi),

Bilgi KD: Man, Machine, Material, Money, Marketing, Management (6M) girdilerini birbirine bağlayan çekirdek element "bilgi"dir. Bu 7'nci element küçük olduğu takdirde diğer 6 element bir önem taşımıyor.

Güvenlik görevlisi ve KD: Korumakla yükümlü olduğu yere hırsız / uğursuz uğramaması, uğrarsa zarar verememesini en iyi yapabilecek beceri ve bilgiye sahip olunması.

Bu hedefe giden yolun birinci adımı, insan nitelik dokumuzu geliştirmek, o ise -bir bölümü anlaşılabilir nedenlerle- uzun yıllardır sürdürdüğümüz "ideolojik eğitim"den "yaşam için eğitim"e geçişi mümkün kılabilecek öğrenme devrimi yoluyla olabilir.

Yönetim Kurulu Başkanı ve KD: Yönettiği kurumun kaynaklarını en az maliyet ve en çok etkililikte yönetebilme bilgi ve becerisine sahip olunması.

İlk adımlar neler olabilir?

Bu hedefe giden yolun birinci adımı, insan nitelik dokumuzu geliştirmek, o ise -bir bölümü anlaşılabilir nedenlerle- uzun yıllardır sürdürdüğümüz "ideolojik eğitim"den "yaşam için eğitim"e geçişi mümkün kılabilecek öğrenme devrimi yoluyla olabilir. Daha da somut başlangıç noktası arayanlar içinse bkz. www.ezberkaliplarinisorgula.com .

Paralel bir adım ise, KD üretiminden sorumlu olmayan hiç bir yurttaş olmamasıdır. Bir başka deyişle KD üretimi belirli bir sınıfın değil, tüm yurttaşların -kendilerinin ve gelecek nesillerinin- varlıklarını sürdürebilmeleri için zorunlu işlevleridir. Japon ulusu, benzer bir atılımı Kalite Çemberi ve KAISEN kavramlarıyla gerçekleştirmiştir.

Bu iki adımı sarmalayan ise bu konudaki vizyon olacaktır.

Değer üretimi -ihracatı da kapsar- için vizyon önerileri:

Tüm nüfusu sarmalayan böylesi bir vizyon, bir kişi ya da kurumun işi olamaz. Bunun nasıl gerçekleştirilebileceği kuşkusuz güç ama mümkün bir iştir. Ama ilk adım, bundan daha önemli çok az işimizin olduğunun takdiridir. Birkaç örnek şunlar olabilir:

"Cumhuriyet'in kuruluşunun 100'ncü yı-

28-TINAZ TITIZ.indd 4 25.04.2013 23:51

lında, toplumsal rekabet gücü'nün bir ölçüsü olan Rekabet Gücü Endeksi ve İnsani Gelişme Endeksleri'nde ilk 10 sıra içinde yer almak."

Ya da da daha sembolik bir deyişle "100. yıla kadar, kendi ayakları üzerinde durabilen bireyler yetiştiren eğitim sistemini yürürlüğü koyarak sorunlarının çözümü için kurtarıcıya ihtiyaç duymayan bir sorun çözme kabiliyeti düzeyine sahip bir toplumsal yapıya erişmek".

Türkiye'nin her ithal ettiği mal ve hizmeti, -gelişmiş ülkelerin yapabildii gibi- kendsine değer kazandıran bir sürece dönüştürmek. Bu bağlamda çeşitli ifadeler geliştirilebilir; ama işin özü, "rakiplerimizle yarışabilecek düzeyde katma değer üretebilecek bir sorun çözebilirliğe erişmek"tir.

Değer Takas Kabiliyeti artırılabilir mi, nasıl?

Günümüzün -ve görünür gelecekteki- dünyanın tüm toplumları, peşinde oldukları refah ve mutluluklarını artırma amacına erişmek için -farklı düzeylerde farkına varmış olsalar da-, değer üretimine yönelmiş görünüyorlar.

Sorun sadece bununla sınırlı olarak anlaşıldığı takdirde, bu defa da başka bir tehdit ortaya çıkmakta. Bu, üretilen değerlerin avantajla takas edilebilmesi için gereken, Koz Yönetimi beceri düzeyinin düşük olabilmesidir. Bu durumda üretilen değerler, onu üreten toplumlar için birer tasallut vesilesine dönüşmektedir. Petrol gibi doğal bir değer kaynağı, ona sahip olan ülkelerin -çoğunun- başına böylece dert olabilmiştir. Türkiye'nin sahip olduğu Güneydoğu'daki katı petrol ve bor rezervlerinin benzer birer tehdite dönüşmesinin altında yatan kök neden, sözü edilen bu Koz Yönetimi becerisi yetersizliğidir.

Buna göre, sorun çerçevesi hem değer üretimi ve hem de üretilen değerleri avantajla takas edebilmek için koz yönetimi becerimizin yetersizliği olarak tanımlanmalı ve yetersizliğe yol açan kök nedenler üzerine eğilinmelidir. Hemen işaret edilmesi gereken nokta, koz yönetimi becerisi yetersizliği, onu da içeren daha büyük bir kümenin, yani Sorun Çözme Kabiliyeti yetmezliğinin bir parçasıdır. (Bkz. Sorunların İntikamı: Çözemeyeni Çözerler, http://www.pegem.net). D

28-TINAZ TITIZ.indd 5 25.04.2013 23:51

Natural Gas as the Game-Changer Implications for, and Actions from, Turkey

Mehmet Öğütçü[1]

Over the past twenty years we have gone through a series of fundamental "game-changing" developments in almost every domain of our lives, be in economy, geopolitics, security, technology, and values. Yet another one is now breeding and has the potential to "revolutionize" the world energy sector, generating profound implications

(1) A former Turkish diplomat, senior IEA, OECD executive, and BG Group director, Mehmet Öğütçü is currently chairman, Global Resources Corporation. He has recently been appointed as the "special envoy" of the Energy Charter Secretariat. He sits on the boards of directors for Genel Energy, Invensys and Yasar Holding while at the same serving as strategic investment advisor for several multinational energy companies. Mehmet.ogutcu@globalresourcescorp.org

29-MEHMET OGUTCU NISAN.indd 2 25.04.2013 23:52

for, and need for prompt responses from, Turkey.

The transfer of power from West to East has now become a cliché and is quickly gathering pace. As a result, not only the game itself, but also the players and rules of the game in energy have been changing. In this process, Turkey is poised to become one of the key players and influencers, particularly as far as the shaping of the Eurasian/Middle Eastern energy game is concerned.

Today, China is the most obvious power on the rise, likely to dethrone the US as the world's economic superpower over the next two decades if things progress as widely predicted. But Beijing is not alone: India and other dynamic Asian economies now boast growth rates that could outstrip those of major Western countries for decades to come. Many in the West are already aware of Asia's growing strength. This awareness, however, has not yet been translated into preparedness in the form of either effectively challenging or accommodating it.

Let's not forget: major shifts of power between states, not to mention regions, occur infrequently and are rarely peaceful. In the early twentieth century, the imperial order and the aspiring states of Germany and Japan failed to adjust to each other. This conflict resulted devastated large parts of the globe. Today, the transformation of the international system will be even bigger and the rising new powers are nationalistic, seek redress of past grievances, and want to claim their place in the sun.

Let's not forget: major shifts of power between states, not to mention regions, occur infrequently and are rarely peaceful.

Competition over scarce resources

Signs are in favour of more confrontation than collaboration, particularly over resources as the gap between supply and demand widens. Additionally, most resource-holders want to change the balance of interests with international extraction companies in order to maximize their gains through the so-called "resource nationalism".

It is not only resource-rich countries that are gaining the upper hand in the new energy

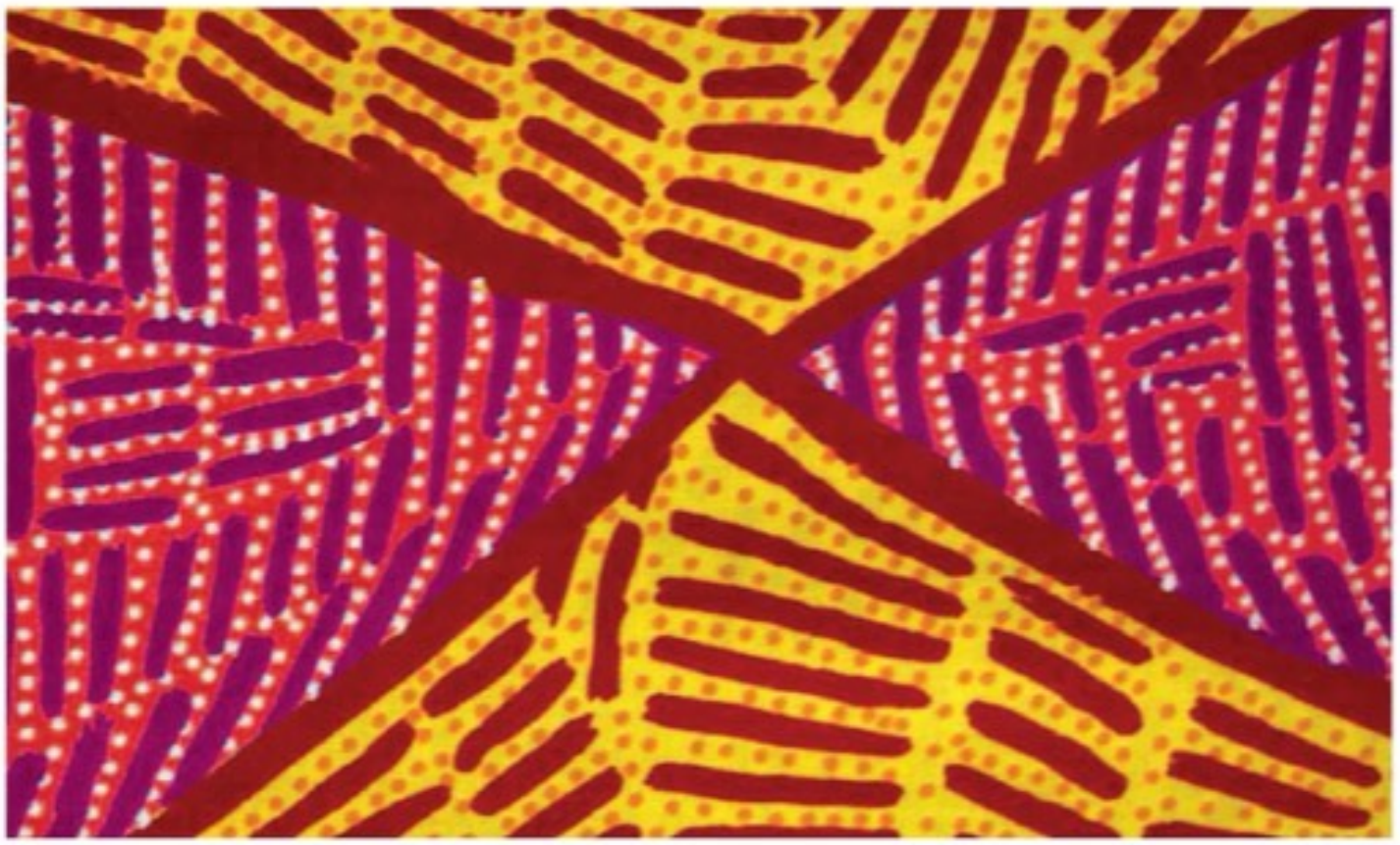

29-MEHMET OGUTCU NISAN.indd 3 25.04.2013 23:52

game. Industrialized importing countries are also resorting to what is called "economic patriotism" to protect their strategic sectors. The expansion of government-owned companies from hydrocarbon importing developing countries such as China and India into oil and gas exploration activities on a global scale is gaining added momentum.

The uneven distribution of energy resources among countries is a constant source of friction, giving rise to significant vulnerabilities such as the ones that occur in the Straits of Hormuz, the Malacca Straits, the East China Sea, the Caspian Sea, the KRG vs. Baghdad, and the Eastern Mediterranean as well as the domestic instabilities triggered by the Arab spring, the Nigerian labour strikes, the attacks in Algeria, the breach of contract sanctity in Kazakhstan and the ongoing Iraqi unrest). They all vividly illustrate how the above-the-ground factors could inhibit the hydrocarbon development.

The trade patterns are also changing in world energy. A quarter of Iraqi oil, about 2.5 mn barrels a day, will be heading for China by 2035. Saudi Arabia is now a major supplier to Beijing. This relationship is part of a shift that is tipping the balance of power in the energy world. As its oil demand grows and its own reserves deplete, China is becoming increasingly dependent on crude imports from the Middle East. That is coinciding with an equally historic process in the western hemisphere – North America's gradual transition towards self-sufficiency in energy and its waning reliance on imported oil.

Global energy demand is on an upward trajectory, expected to grow by 35 to 46 % between 2010 and 2035. Most of that growth will come from the new engines of the world economy - China, India, and partly the Middle East, where the consuming class is growing rapidly. About 1.4 billion people worldwide are still without access to energy.

Keeping pace with the demand growth, the new suppliers appear on the horizon. Of particular importance is the resurgence of US oil and gas production, particularly through the unlocking of new reserves of oil and gas found in shale rock. One should also count on the Arctic region, Brazil, Australia, Central Asia, the East Mediterranean, and East Africa as the additional suppliers.

A golden age for natural gas

In 2011, after the Fukushima nuclear accident, the IEA heralded the arrival of a 'golden age' of gas during the period to 2035, due to enormous economic growth in China coupled with significant gas consumption, a low share of nuclear energy in electric power generation, an increase in the use of

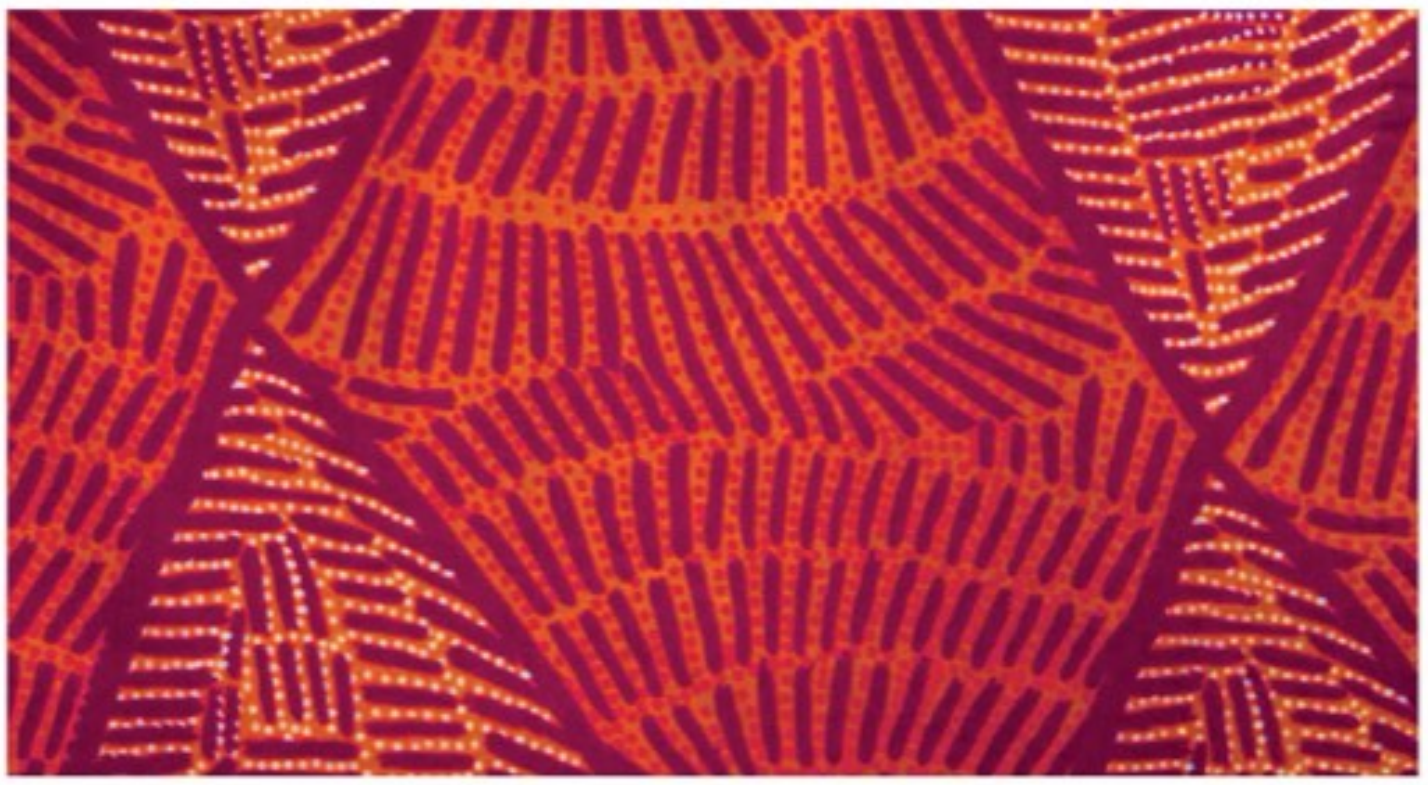

29-MEHMET OGUTCU NISAN.indd 4 25.04.2013 23:52

The real game-changer in this new age is the rising gas production in the US from shale basins, which is transforming the global gas market.

gas in the transportation sector, and a boom unconventional gas and its low prices.

In developing renewable energy sources as well in particular for the needs of the electric power industry, natural gas could become the backbone of the entire system as an ideal back-up fuel, at least until technology enabling highly efficient storage of electricity is discovered and commercialized.

The real game-changer in this new age is the rising gas production in the US from shale basins, which is transforming the global gas market. The widespread adoption of techniques such as hydraulic fracturing and horizontal drilling has made those reserves much more accessible, and, in the case of natural gas, resulted in a vast glut that has sent prices plunging.

The American Henry Hub price dropped down last year to a level of $2/Mbtu, its lowest level for the past decade while the European average spot price and oil-indexed price have fluctuated in a range of $8-10, and Japan around $17.

This success story has inspired other many countries, such as Argentina, China, Poland, South Africa and the UK to develop their own reserves. Shale development in China, home to the world's biggest unconventional gas resources, has been slower than predicted by the government. China may produce 6.5 billion cubic meters of shale gas by 2015 and set a target of 60 billion to 100 billion cubic meters by 2020, according to the National Development and Reform Commission.

However, as yet, no other country has what could be termed a shale gas industry– gas production from tight and shale plays is still negligible outside the US. Most of the production increases will only come after 2020, as countries need time to develop a commercial unconventional gas sector due to various geological, technical and regulatory challenges.

Is Russia on the losing end?

While the US is on the way to replacing Russia, the world's gas superpower, as the leading gas producer in 2015 (coming close to Saudi Arabia as a leading oil producer by 2017), Russia seems to be on the side of those who will suffer most from the game-change in energy.

What happens to Russia in the face of these unfolding developments is critically important for Turkey given Moscow's predominant role in Turkish energy supply security, be gas, oil, coal and nuclear, as well its geopolitical standing in the broader Eurasia.

As things stand, Gazprom's unparalleled prosperity and dominant market position have been seriously upset by the "shale energy revolution" and emergence of new suppliers/competitors. The rapid increase in the extraction of cheap shale gas and the construction of factories where this gas can be liquefied before being shipped to Europe represent a real threat to Gazprom. 75% of the Russian company's revenues come from exports. Initially, Gazprom took a skeptical view of this threat and ridiculed it. Later, the company came to see it as something far off in the long term. Suddenly, however, this threat is close at hand. According to the Ministry of Economic Development, Russia will have problems selling gas to Europe as early as 2016. Last year, it lost market share in Europe.

Gazprom is facing other challenges in Europe. The EU authorities have accused Gazprom of unfair pricing, splitting the gas market and blocking diversification of supply. Gazprom could be fined as much as $13.1 billion. Europeans consider the price of Russian gas to be unjustifiably high and its long-term contracts unwarranted – especially since shale energy from the US is on the way.

Gazprom's deals with Norway's Statoil and France's Total to jointly develop the Stockman field fell through last year. The market situation changed, causing doubts about the profitability of the project, which could cost over $40 billion to realize. Russia has also lost to China a great deal of its influence in Central Asia or

29-MEHMET OGUTCU NISAN.indd 5 25.04.2013 23:52

"near abroad".

The new gas production coming on-stream soon in Azerbaijan, Turkmenistan, Australia, Tanzania, and East Mediterranean may further aggravate the gas glut problem for Gazprom, drive the prices downwards, and change the geopolitical dynamics.

Gazprom's problems are not limited only to the foreign markets. Its domestic competitors too give Gazprom a hard time. The share of gas supplied by independent producers has increased to 25%. Novatek (Russia's largest independent producer of natural gas) has put an end to Gazprom's monopoly on gas exports by signing a 10-year contract with Germany's EnBW Group that is worth 6 billion euros. Rosneft too is a new significant power to reckon with for Gazprom.

Europe at a crossroad

Europe is missing out on the natural gas boom that is transforming energy use in the US and Asia, instead burning cheaper, dirtier coal imported from America. A European boom in shale gas extraction remains highly unlikely in the near future due to low levels of support among politicians and the public. Bulgaria and France have banned exploratory drilling that employ controversial hydraulic fracturing technology. Similarly perplexing information is also coming from Poland, an advocate of shale gas in Europe, where ExxonMobil recently declared an end of exploratory work due to insufficient commercial quantities.

European utilities' preference for burning coal to generate electricity is pushing up carbon emissions even after the region invested twice as much in renewable energy as the US since 2004. In Europe, gas costs three times as much as in the US, cutting competitiveness at industrial users such as Germany's BASF, the world's largest chemical maker. It will not be surprising if major European energy-intensive industries decide to relocate to the US.

Gas is becoming too expensive a fuel for Europe. With gas demand further down, it looks like the major producers will be compelled to agree to alternative pricing. More than half of Europe's supply of the fuel is bought through long-term contracts linked to the price of oil, and that will remain the case until 2014. (Please note that Brent crude has climbed 72% over the past four years).

Overall, the future of Turkey as a gas-trading hub lies very much in Turkey's own hands. For such a hub to emerge will require Turkey to opt for domestic market liberalization and the necessary physical and legal infrastructure to be built without further delay.

Even after a wave of renegotiations, most prices for gas from Gazprom, which meets about a third of the EU's needs through contracts tied to oil, were revised down no more than 10%. Disputes remain with RWE, Germany's second-largest utility, and the Polish gas company known as PGNiG.

The planned construction of LNG export terminals in Australia and the US in 2015 should lead to an increase in the security of supplies to Europe but the overall positive effect on European prices is questionable as LNG is more expensive than pipeline gas. LNG prices must fall if it is to be affordable for buyers in the EU, India and China. A price of $9 to $11 per mbtu is needed if the fastest-growing consumers are to be able to stop subsidizing the fuel.

The Southern Corridor is important for Europe in terms of diversifying its gas suppliers and routes – particularly away from Russia.

What implications for, and actions from, Turkey?

The natural gas as a game-changer has profound implications for Turkey's energy, global competitiveness and geopolitics. For a country aspiring to become one of the top 10 economies in the world by 2023, energy remains the Achilles' heel. Energy-poor Turkey depends heavily on oil (92%) and gas (98%) imports for sustaining its economic growth.

Turkey should respond promptly to these changes through government and business actions in order to reap tangible benefits flowing from the new gas game that is unfolding:

29-MEHMET OGUTCU NISAN.indd 6 25.04.2013 23:52

Greater choices of gas supply and price flexibility

The years to come will witness sharp competition with supply exceeding demand, and prices will be likely to decline–especially after the expansion of the spot free market, with the participation of Qatar and Russia.

One of the main benefits for Turkey is the availability of options to secure conventional and unconventional gas supplies from a multiple of sources including Russia, Iran, Azerbaijan, the Kurdish region of Iraq, the East Mediterranean and LNG exports (i.e. Qatar, Nigeria, Algeria, the United States and possibly Tanzania). This situation provides, no doubt, a competitive advantage in re-negotiating current long-term and "take or pay" contracts.

If successfully handled, Turkey will reap great benefits in terms of avoiding the supply disruptions, easing the burden of high energy prices on its international competitiveness, curbing the current account deficit and enhancing people's purchasing power.

Positioning as a regional gas hub

What Turkey possesses to compensate its energy supply deficiency is the best geographic position between the world's second largest natural gas market, continental Europe, and the substantial gas reserves of Russia, the Caspian Basin and the Middle East. This provides Turkey with the opportunity to be the major European gas hub and a vital actor in gas politics across the whole region. Caspian, Russian, Iraqi, Mediterranean, Balkan, and Black Sea gas developments will all be affected by what policymakers decide in Ankara.

As the web of regional gas projects grows ever more complex, Turkey will likely become more and more influential as a link – or a blockage. Turks are not content only to be a simple "bridge" over which energy flows; they aspire to becoming a regional "hub," extracting greater value for the oil, gas pipelines and power interconnections, and turn this role to economic and foreign/security policy gains. Being a regional energy hub is of course not just having pipelines crisscrossing your territory. For Turkey to function as a gas hub, it must be able to import enough gas to satisfy both domestic demand and any re-export commitments as well as provide enough pipeline capacity to transport Caspian and Middle Eastern gas across Turkey to Europe. D

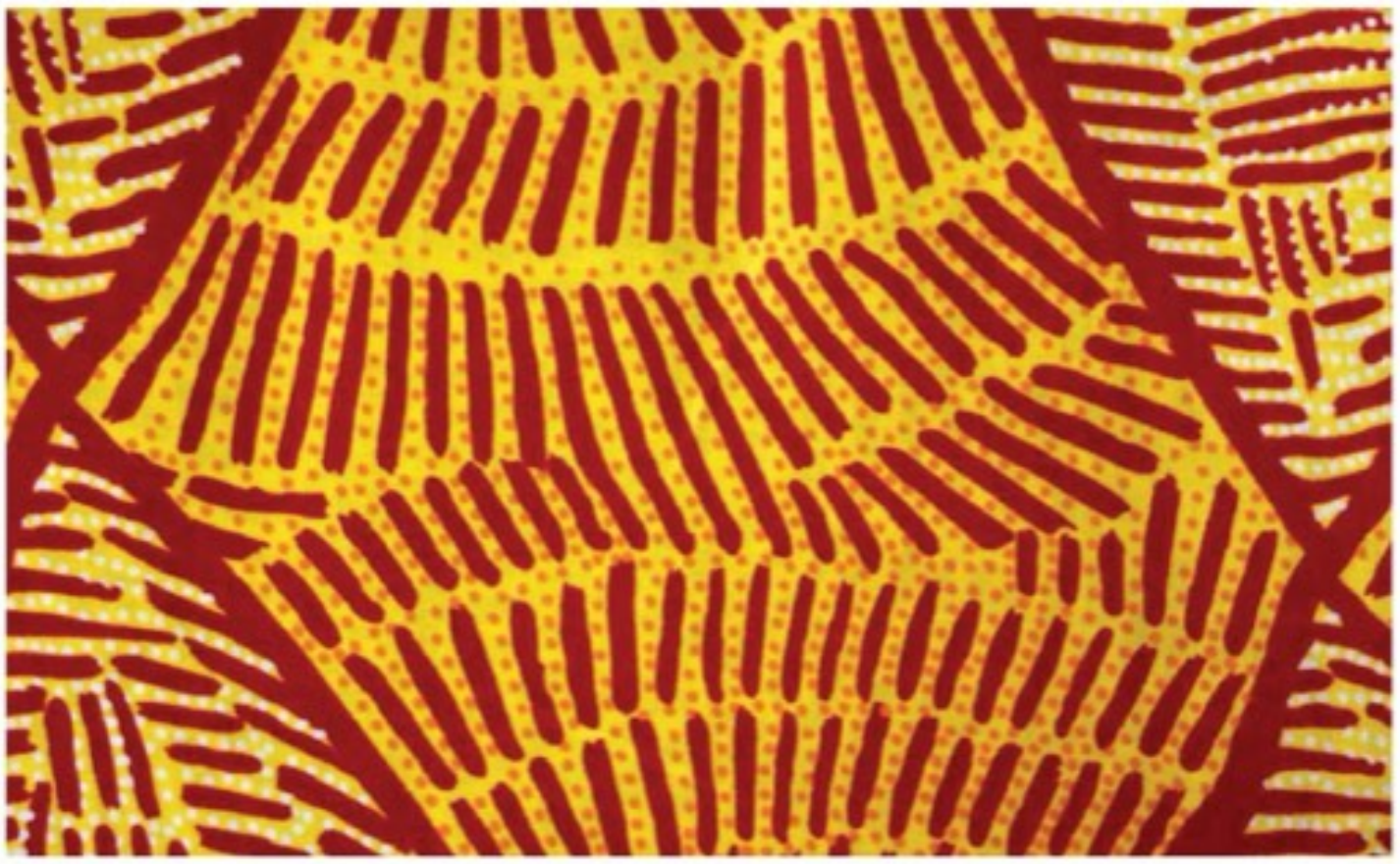

29-MEHMET OGUTCU NISAN.indd 7 25.04.2013 23:52

Ekonomik Krizler ve Hegemonya Mücadeleleri İlişkisi

Hıdır Mor
Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi

Batı'nın kadim büyükleri ile yeni güçlerin hegemonya kavgası

Yukarıdaki başlık altında yapılmış olan kapsamlı inceleme ve araştırmalara ülkemiz özgülünde hemen hemen hiç rastlanmıyor. Bazı çalışmalar ve makalelerde hegemonya mücadelelerinin krizleri derinleştirdiği yönünde yüzeysel değinmeler olsa da, söz konusu değinmelerin kendisinin bir derinliği yok; ayrıca doğrudan ilişkilendirme ve analize dayalı değil. Şöyle bir üstünkörü söz edilip geçiliyor. Ülkemizle ilgili vardığımız bu sonuçtan yola çıkarak dünyada da böylesi araştırmaların pek fazla olmadığını öngörebiliriz. Bu durumda küresel anlamda ekonomik krizler ve hegemonya mücadeleleri ilişkisi gözden kaçmış/kaçırılmış olmasa da yeterince incelenmemiş durumda. Hâlbuki kapitalist dünyanın sıcak savaşlar, bölgesel çatışmalar, ekonomik ve siyasal krizlerle dolu son yüz elli yıllık tarihi krizlerle hegemonya mücadeleleri arasında bir şekilde ilişki olmasının ötesinde daha sıkı bağların bulunması gerektiğine işaret ediyor.

Büyük ekonomik krizlerin yaşanmadığı ve

30-HIDIR MOR.indd 2 25.04.2013 23:53

göreli olarak da olsa istikrarlı geçen Soğuk Savaş sürecinin arkasından gelen yarım yüzyıllık zaman diliminde, iki kutuplu dünya gerçeğinin yerini alan ve tek belirgin kutbunun ABD olduğu dünyanın ömrü yirmi yıl bile süremedi. 1929 Büyük Ekonomik Krizinden sonra ve İkinci Dünya Savaşının akabinde Soğuk Savaş dönemine girilip kapitalist sistem içi hegemonya kavgasının ertelendiğini gözlemliyoruz. Bu anlamda savaş sonrası iyice pekişen ABD'nin sistem liderliğinin altında ertelenmiş görünen aynı cenahtaki hegemonya kavgasının, rakip sistemin çöküşüyle birlikte, yani Soğuk Savaş uzlaşması biter bitmez, eski defterler ve hesaplarıyla Batının kadim büyükleri İngiltere, Almanya ve Fransa arasında tekrar başladığını görüyoruz. Şimdilerde ABD de dâhil Batı, kendi arasında gizlenmek istense bile dikkatli gözlerce fark edilebilen bir şekilde örtülü, Çin, Hindistan ve Rusya gibi parlayan yeni güçlere karşı ise açıktan bir hegemonya kavgası vermektedir. Böylece Hobsbawn'ın nitelemesiyle Yirminci Yüzyılın bir bütün olarak Batı'nın üstünlüğüne dayanan 'kısa tarihi', daha Yirmi birinci Yüzyılın ilk çeyreğine varmadan siyasal olmasa da en azından ekonomik anlamda tökezlemiş görünüyor.

Batı neden tökezledi? Soruyu geçiştirmeden ancak kuşkulu kılarak yineleyelim: Batı

Büyük ekonomik krizlerin yaşanmadığı ve göreli olarak da olsa istikrarlı geçen Soğuk Savaş sürecinin arkasından gelen yarım yüzyıllık zaman diliminde, iki kutuplu dünya gerçeğinin yerini alan ve tek belirgin kutbunun ABD olduğu dünyanın ömrü yirmi yıl bile süremedi. 1929 Büyük Ekonomik Krizinden sonra ve İkinci Dünya Savaşının akabinde Soğuk Savaş dönemine girilip kapitalist sistem içi hegemonya kavgasının ertelendiğini gözlemliyoruz.

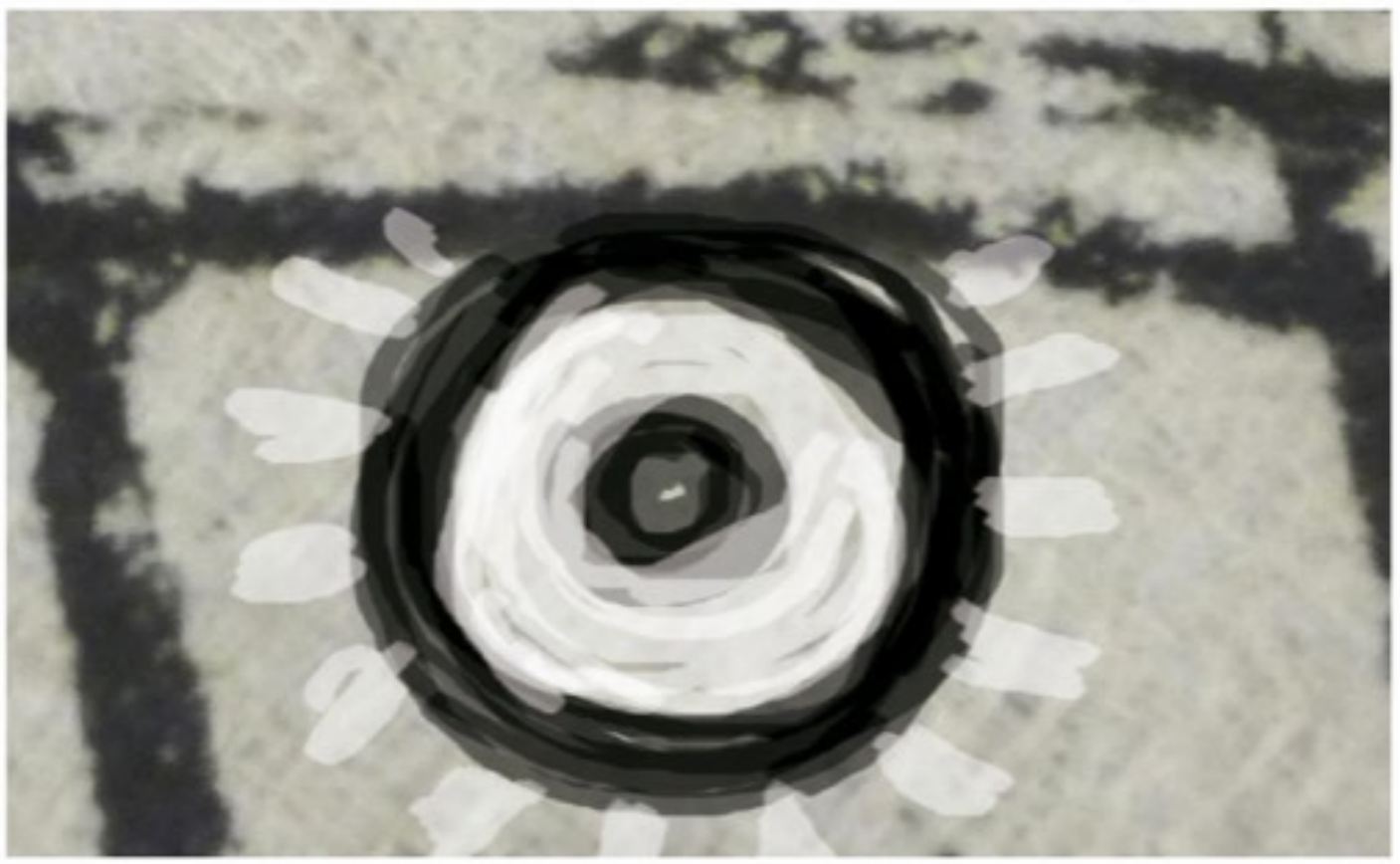

30-HIDIR MOR.indd 3 25.04.2013 23:53

gerçekten tökezledi mi?

Modern zamanların hızlanan tarihi, temel ve kalıcı bazı anlaşmalar ve paradigmalar etrafında dönüp yineleniyor. Batı merkezli dünyanın gerçek ve güçlü anlamda inşası, birkaç yüzyıl önce ulus devletleri temel aktör yapan ve etkileri halen devam eden Westfalya Barış Anlaşmasıyla gerçekleşip kalıcılaştı. Sosyalist sistemi temsil eden SSCB ile kapitalist sistemi temsil eden ABD arasında İkinci Dünya Savaşı sonrası 'Soğuk Savaş' sürecinde oluşan hegemonal dengeyi karşıt sistemler arasındaki bir tür Westfalya Anlaşması olarak kabul etmek mümkündür. Söz konusu dönemde, sosyalist sistemi saymazsak, kapitalist sistem içi hegemonya kavgasının neredeyse bitme noktasına geldiğini görmekteyiz. Tarihi biraz geriye sarıp Britanya'nın hegemon ülke olduğu yıllara gittiğimizde Birinci Dünya Savaşı ile İkinci Dünya Savaşı arasında hüküm süren kararsız bir 'hegemonya dengesi' dönemiyle karşılaşmaktayız. Batı'nın patronajında yürüyen ikinci Westfalya Barışı sosyalist sistemin yıkılmasıyla son buldu. Bu noktada kapitalist sistemin bütün sorunlarıyla sisteme entegre etmek üzere reel ekonomi ve bankacılık alanları dahil bu sistemi de devraldığını, bir şekilde onun sorunlarını ithal edip uğraştığını kabul etmek gerekiyor. Yani, ekonomik krizlerin değirmenine küresel ekonomiyi düzensizleştiren bir etken olarak sosyalist ülkelerin reel ve finansal kesimleriyle kapitalistleştirilmesi de epeyce su taşımış olmalıdır. Bu konunun ise hegemonya kavgasından uzak tutulamayacağı açıktır.

Ekonomik krizler ve iktisadın kayıp parçacığı

Hegemonya kavgasının çok yönlü etkisini hesaba katmadığımızda, kapitalist dünyanın meşhur 1929 da dâhil, 1974, 1997 ve en son 2008'den beri süregelen krizlerini açıklamada iktisat biliminin temel paradigmaları çerçevesinde özünde arz talep odaklı, fazla üretim ve eksik talep döngüsünde yoğunlaşan bakış açısı veya hormonlu finansallaşma gibi yakıştırmalar tek başına yeterli olamamaktadır. Gerçek ekonominin on katı büyüklüğüne erişen ve alabildiğine karmaşıklaşan para sermaye ve finansal genişleme nedeniyle hakiki ve kaydi para dünyasında gerçekleşen ilişki ve süreçlerin, ekonomik hayatta ortaya çıkan krizlerin açıklanmasında kullanılması için reel ekonomiyle daha sağlam bir şekil-

30-HIDIR MOR.indd 4 25.04.2013 23:54

Hegemonya kavgasının çok yönlü etkisini hesaba katmadığımızda, kapitalist dünyanın meşhur 1929 da dâhil, 1974, 1997 ve en son 2008'den beri süregelen krizlerini açıklamada iktisat biliminin temel paradigmaları çerçevesinde özünde arz talep odaklı, fazla üretim ve eksik talep döngüsünde yoğunlaşan bakış açısı veya hormonlu finansallaşma gibi yakıştırmalar tek başına yeterli olamamaktadır.

de bağlantısının kurulması gerekiyor. Böyle bir bağlantının kurulmasında, emekten elde edilen 'artı değeri' ve bunun kaynağı olan metayı hem kapsayan hem aşan, ancak finansal dünyayla da bağlantılı ek bir küresel 'ekonomik parçacık'ın keşfine gereksinim duyulmaktadır. Ancak fiziksel dünya ile sosyal dünyanın kurallarının örtüşmediğini hemen belirtelim. Fiziksel dünyanın kanunları küçük ölçeklerde belirsizleşerek doğruluk payını yitirip büyük ölçeklere doğru gidilirken kesinlik kazandığı halde, sosyal dünyanın kanunları ise küçük ölçeklerde doğru olduğu halde ulusal ve küresel ölçeklerde kesinlik ve doğruluk payını yitirmektedir. Fiziksel dünyada olduğu gibi küçük parçacıklardan atoma, oradan da galaksilere uyarlanan ve ölçek büyüdükçe kesinliği artan bilimsel formüllerin benzerinin, iktisadi kuantum bakışıyla karmaşık ekonomik ve finansal süreçlere uygulanması gerekiyor. Bu yolda en küçük analiz parçacığı olarak metanın ve bunun bir ifadesi olarak para gerçeğinin, sadece ekonomik anlamıyla değil, siyasal anlamda da kavrayıcı bir şekilde ülke içi güç dengeleri ve devletlerarası hegemonya mücadeleleriyle ilişkilendirilip bütün işlev ve sonuçlarıyla birlikte krizlerin analizinde kullanılmasına ihtiyaç var. Fiziksel alanda enerjiye kütle kazandıran tanrı parçacığı gibi, iktisatta da büyük meta demek olan ekonomiyi hem canlandıran, hem de canlılığından alıkoyarak krize sokan süreçlerin bütünsel bir şekilde ortaya konulması zorunlu hale geliyor. Bu da, küçük ölçeklerde geçerli arz-talep, emekten elde edilen 'artı değer' gibi temel kurallar altında işleyen döngüsel mekanizmaların ötesinde, ulusal ve küresel işleyiş süreçlerinin mal ve hizmet piyasaları, mali piyasalar ve hegemonya mücadeleleriyle ilişkilendirilerek ele alınmasını gerektiriyor. Ne var ki, fiziksel varlık anlamında 'tanrı parçacığı'nın keşfine insanlık çok yaklaşmışken, ekonomik anlamda böyle bir yetkin açıklayıcı parçacığın varlığının bulunması epey sürecek gibi görünmekte. Konuyu geçmeden önce metanın içerisine içkin bir değer olarak 'artı değer'den kazanılan 'kar'ın, kesine yakın bir şekilde ölçümlenebilir bir matematiksel değer olduğunu belirtelim. Halbuki günümüzde finansallaşmanın gerçek ekonomiye kıyasla ulaştığı mevcut büyüklük düzeyi ve işlemlerin niteliğinden dolayı, finansal işlemlerle ortaya çıkan 'kar' kesin bir şekilde ölçümlenebilir bir büyüklük olmaktan neredeyse çıkmıştır. O halde aranan parçacık, ekonominin kısmen bile olsa, görünür/bilinir bünyesinden kaçarak finansallaşmanın karmaşık ve zincirleme dehlizlerinde gizlenen geniş anlamıyla iktisadın altın parçacığı olmalıdır.

İktisadi ve mali krizlerin karmaşık doğası

Yakın geçmişte kapitalist ve sosyalist kamplaşmalar şeklinde iki karşıt sistem arasında süren hegemonya mücadelesinin dengelendiği Soğuk Savaş boyunca oynanan 'Küresel Güç Poker'i, ABD'nin sorgulanamaz prestiji altında her alanda uygulanan özel yöntemlerle rakip hegemon güç olan SSCB'ni beklenmedik bir şekilde çökertince; Fukuyama'nın deyişiyle kapitalist sistem, kendisinden başka sistemlerin tarihlerinin sonunu ilan etmişti. Fakat bu ilanın biraz erken olduğu kapitalizmin girdiği en son krizle birlikte daha iyi anlaşılıyor. Mevcut ekonomik krizler konusundaki çalışmalara ilişkin bir kısım makaleler Harry Potter masalları niteliğinde. Sanıyoruz Yüzüklerin Efendisi'ndeki yarı masal yarı kurgu öykülerde olduğu gibi muktedir bir yüzüğü sistem halen bulamadı ki konuyla ilgili çalışmalar bir yerde yetersiz kalıyor. Öte yandan iktisat bilimine Marks tarafından meta kavramıyla yapılan büyük katkı ise halen aşılamadı. Yani sistem kendisini krizden muaf tu-

30-HIDIR MOR.indd 5 25.04.2013 23:54

tacak yüzüğü halen bulamamış durumda. Kapitalist sistemin reddetse olmayacak kabul etse olmayacak ancak utana sıkıla analizlerinden yararlandığı cephede yer alan Marks'tan Roubini'ye belli başlı iktisatçıların krizleri açıklamakta kullandığı bütün formüllerin gelip eksik talep ve fazla üretim çelişkisine dayandığını görüyoruz. Yani böylece kapitalist sistemi, bir anlamda azalan kar eğilimine bağlı olarak ortaya çıkan eksik talep ve fazla üretim krize sokmuş oluyor.

Tabi bu formülü tümden yanlışlamak mümkün değil. Ancak krizler hakkındaki söz konusu ekonomist yaklaşımın, siyasal iktisatla, yani devlet iktisadının yanı sıra hem ulusal hem de uluslararası ekonomik ve siyasal güç kapışmalarıyla ilişkilendirilip bunların ekonomik ve siyasal etkilerini de kapsayan bir şekilde ortaya konulmadıkça doğruluğunun geçerliliği bakımından hep açık verdiğinden bahsetmiştik. Tarihsel sürece baktığımızda kapitalist dünyanın ilk büyük krizi olan 1870'lerdeki ekonomik kriz de, yine Avrupa'nın kadim büyükleri İngiltere, Almanya ve Fransa'da ortaya çıkarak güçsüz ve küçük şirketleri kırıp geçirmişti. Ortaya çıkan gelişmeler sonrasında ise birikim modeli değişerek kapitalizm Avrupa'da tekelci aşamaya evrilmiş ve Britanya hegemon ülke olarak sınırlarında güneşin batmadığı bir imparatorluğa dönüşmüştü. Ne var ki, uzun süren kapitalist sistemin liderliğinin kaptırılmaması mücadelesi, ekonomik krizlerin bindirdiği maliyetlerden bunalan lider ülke olarak İngiltere'yi sarsmış ve iki büyük savaştan sonra liderliği ABD'ne devretmek zorunda bıraktırmıştı. Eskiden olduğu gibi bugün de, bütün küresel mahiyetteki krizler, başat hegemon ülkede ortaya çıkınca tüm dünyanın ekonomik krizi haline gelebilmektedir. Ancak, şimdi ABD hegemonyasının sürdürülebilirliğinin maliyeti, diğer bir söyleyişle, maliyetli olması, yeni hegemon güçlerin küresel ve bölgesel güç merkezlerinin belirlendiği masada yer almasını zorunlu kılmaktadır. Öyle ki, Yirmi birinci Yüzyılın ilk çeyreğinin adını tarih baba daha koymadan kızışan hegemonya mücadelesi altında dünya ciddi bir ekonomik krize yeniden yuvarlanıyor.

Günümüzün iktisadi krizleri ile eski krizleri karşılaştırdığımızda aralarında belirgin bazı

30-HIDIR MOR.indd 6 25.04.2013 23:54

Diğer yandan, eski krizlerde, reel ve finansal kesim eş zamanlı bir şekilde birlikte ekonomik kayba uğramaktayken, şimdiki krizlerde reel kesimin karlılığı düşerken finansal kesiminki artabiliyor. Bir diğer anlatımla, aralarındaki zaman ve sonuçlar açısından var olan benzerlik ve uyum kaybolmuş bulunmaktadır.

farklılıklar bulunduğu anlaşılmaktadır. 1929 Büyük Bunalımı ile 1990'larda yaşanan Japon ekonomik krizinin ağır geçen ve uzun süren resesyon dönemlerinin sonunda keskin fiyat düşmeleri, kitlesel işsizlik ve büyük iflaslar gibi sosyal olaylar şeklinde kendisini gösterdiğini ve kriz öncesi günlere dönülmesinin büyük zaman aldığını görmekteyiz. Ancak, 2008 yılında başlayan ve halen yaşamakta olduğumuz kriz, finansal dünyanın krizi olarak bankacılık gibi mali dünyaya ait alandan başlayarak yaygınlaşıp reel ekonomiyi sarmıştır. Yani, satın alma gücü kaybı, fazla üretilip satılamayan mallardan dolayı değil, satın alınan varlıkların kredili ödeme süreçlerinde ortaya çıkan tıkanıklıktan doğmuş görünüyor. Bu durumda kriz, krediyle finanse edilen menkul ve gayrı menkul varlık alımları, bankalarca yaratılan gerçek gelirleri aşan satın alma gücü ve geri ödenme riski bulunan her türlü tüketim harcamalarından kaynaklanan bir finansal uyumsuzluk mahiyeti taşımaktadır. Diğer bir söyleyişle, finansal piyasalarla gerçek mal ve hizmet piyasaları arasındaki karmaşık ilişki ve ödeme süreçlerinde yaşanan uyumsuzluk ve tıkanıklıktan dolayı ortaya çıkmış oluyor. Bunun doğrudan yansımaları ise borsa, faiz ve paranın değeri gibi temel ekonomik göstergelerle kendisini açığa vurup belirgin hale geliyor.

Diğer yandan, eski krizlerde, reel ve finansal kesim eş zamanlı bir şekilde birlikte ekonomik kayba uğramaktayken, şimdiki krizlerde reel kesimin karlılığı düşerken finansal kesiminki artabiliyor. Bir diğer anlatımla, aralarındaki zaman ve sonuçlar açısından var olan benzerlik ve uyum kaybolmuş bulunmaktadır. Bu nedenle artık krizler, reel ve finansal kesimin krizleri olmak üzere sanki kategorik olarak ayrışmış gibi durmaktadır. Güncel kriz değerlendirmelerinde sıkça benzeri vurgulamaların yapılması bundan dolayı olmalıdır.

Hegemonya savaşı ve spekülatif sermaye

Yakın tarihe bakıldığında hegemonya savaşının ekonomik olarak ABD tarafından kazanıldığının tescilinin Bretton Woods anlaşmasıyla yapıldığını görüyoruz. Söz konusu anlaşma, altının dolaysız şekilde para olarak dolaşımını sona erdirerek yerine ABD Dolarını ikame etmiş, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşları da ekonominin en belirleyici kurum ve kuruluşları haline getirmişti. Bu şekilde ABD, sonuçları dünyanın yakın geleceğini belirleyecek olan bir hegemonya mücadelesi sonucunda, biraz da sosyalizm ürküntüsü nedeniyle, uzun yıllar sürecek olan bir kapitalist uzlaşmanın ilk raundunu tartışmasız bir şekilde kazanarak kendi lehine çevirmiş oldu. 1970'lerden itibaren altına bağlı söz konusu para sisteminin çökmesinden sonra bir önceki hegemon devletin para birimi olan İngiliz Sterlininden çok daha etkili ve yaygın para birimi olarak ABD Dolarının uluslararası ölçekteki konvertibilitesinin güçlendiğini görüyoruz. Bu durum, ABD'nin aynı zamanda elde ettiği kuvvetli ekonomik ve siyasi hegemonyanın da bir göstergesidir. Ayrıca yakın geçmişte ve halen sürmekte olan Doların uluslararası cazibe ve üstünlüğü, ABD'nin ekonomik, siyasi ve askeri üstünlüğünün devam etmekte olduğunun dolaysız kanıtını oluşturmaktadır.

Özellikle sosyalist sistemin çöküşünden sonra iletişim ve ulaşımın gelişmesi ve bu alanda ortaya çıkan yeniliklerle beraber finansallaşmanın devasa boyutlara ulaştığını görmekteyiz. 1990'lı yıllardan itibaren reel ekonomiden kopan ve neredeyse sanal bir karşılığa sahip spekülatif sermaye ile sıcak para hareketleri ulusal ekonomileri kısa vadeye sıkıştırarak ciddi yatırımların yapılmasını engellemektedir. Dolayısıyla Nouriel Roubini'nin söylediği gibi, "çalışan kesimden elde edilen gelirin, artık değer olmadan ve toplam talepteki eksiklik nedeniyle sermayeye dönüştürülme süreci devam edemediğinden" gerçek emekten

30-HIDIR MOR.indd 7 25.04.2013 23:54

kazanılan kar yerine para ve borsa hareketleri yoluyla kazanılan devasa boyutlarda yeni bir 'sanal kar' türü yaygınlaşarak reel ekonomiyi kısıtlamaktadır. Bu suretle artık hegemonya mücadeleleri, kaynağı ve milliyeti sözde belirsiz spekülatif sermaye ile yürütülmekte; çıkarları için gerektiğinde kötü kredi felaketleri ve sıcak para kaçışları yoluyla ulusal ekonomileri darboğaza sokarak bertaraf edebilmektedir.

Doğası gereği dünyanın neresinde olursa olsun karlı alan arayan spekülatif sermaye, oraya ve o alana yönelmekte, kazandığı sürece de yerleşip kalmaktadır. Hükümetlerin kontrol alanının dışında olduğu iddia edilen söz konusu sermaye, devasa büyüklüğü ile gerçekten hükümetlerin kontrolü dışında olabilir mi? Ya da bir hayır kuruluşu gibi, sivil toplum kuruluşu gibi özgürce hareket yeteneğine sahip midir? Çok soru sorduğumun farkındayım; ancak eğip bükmeden söylemeliyiz ki, spekülatif sermayenin hegemon ülkelerin irade ve istemleri dışında hareket edebileceğine inanmak saflık olacaktır. Ayrıca, basına da yansıyan, ABD'nin sıkı para politikası uygulayacağı ve iç pazara yöneleceğinin işaretini vermesiyle beraber, küresel çapta bir likidite sorunun ortaya çıkacağına dönük yoğun kay-

Daha birkaç on yıl önce bütün kapitalist dünyada imrenilerek bakılan ve kıskanılan Japon ekonomisi nasıl oldu da derin bir bunalıma düştü? Bir hegemonal gücün çelmesi böyle bir sonucun ortaya çıkmasında etken olabilir mi? Şimdi kimse Japonya'yı konuşmak istemiyor. Oradaki kriz kimseyi ilgilendirmiyor gibi görünüyor.

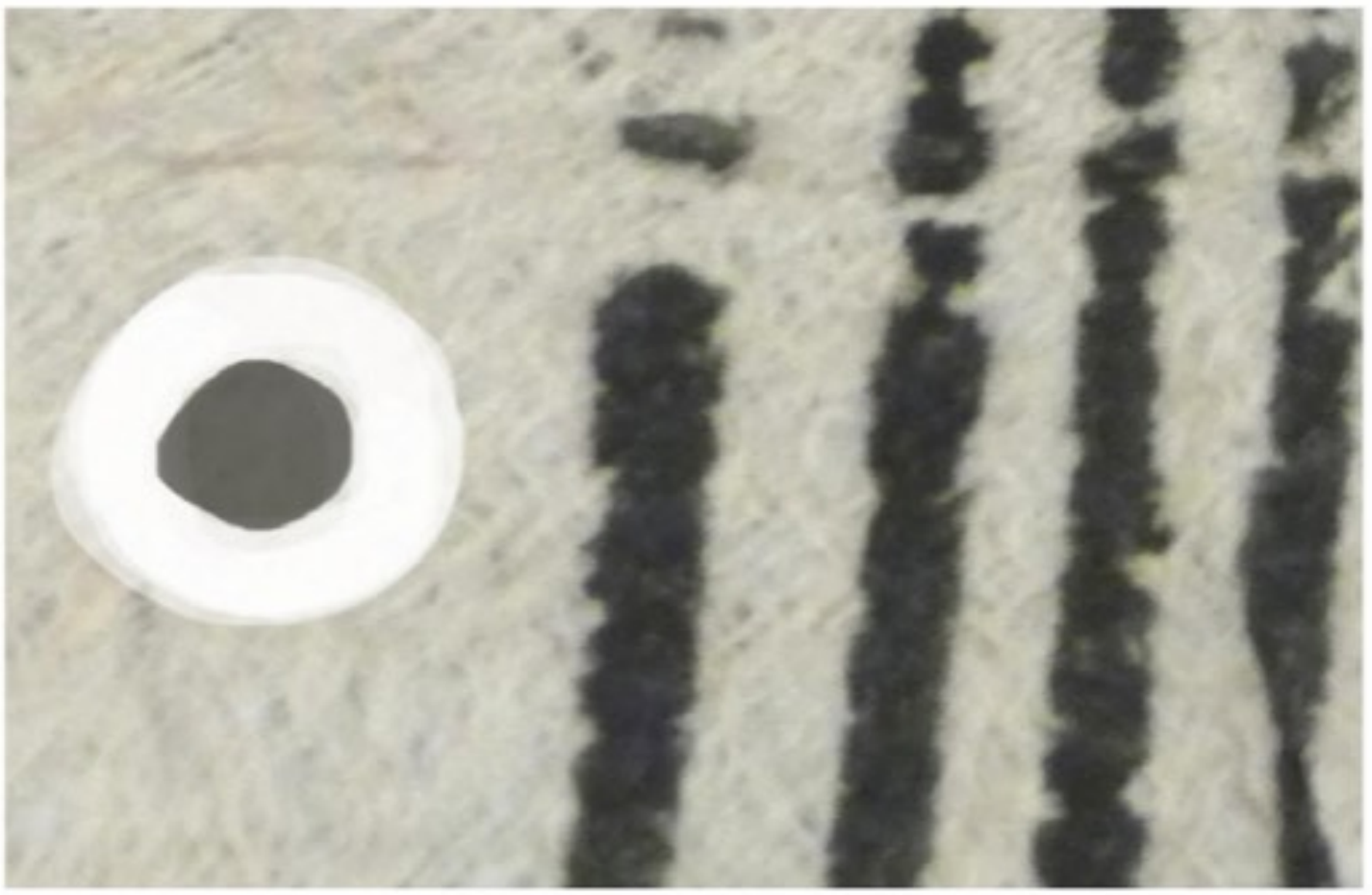

30-HIDIR MOR.indd 8 25.04.2013 23:54

gı, spekülatif sermayenin kaynağı ve ipinin kimin elinde olduğunu göstermektedir. Burada sermayenin kar amaçlı göreli özgürlüğü olabilir; ancak her türlü sermayenin dünyayı yöneten güçlerin etkisi dışında mutlak hareket olanağına sahip olması mümkün değildir.

Japonya ve Asya Kaplanlarını tasfiye krizleri

Sahi, 1980'lerin parlayan yıldızı Japonya'ya ne oldu da dünyanın ikinci büyük ekonomisi olma unvanını kaybetti? Daha birkaç on yıl önce bütün kapitalist dünyada imrenilerek bakılan ve kıskanılan Japon ekonomisi nasıl oldu da derin bir bunalıma düştü? Bir hegemonal gücün çelmesi böyle bir sonucun ortaya çıkmasında etken olabilir mi? Şimdi kimse Japonya'yı konuşmak istemiyor. Oradaki kriz kimseyi ilgilendirmiyor gibi görünüyor. Japon ekonomik krizinden bir önceki kriz olan ve 1997'de Asya Pasifik'te ortaya çıkan kriz de, Asya'nın riskli kredilerinden kaynaklanmış, Avrupa ve Amerikan bankalarını yoklayarak fakat onlara fazla zarar vermeden küreselleşmeyip yaşlı kıtadaki olası rakiplerini etkisiz kılarak bir süre sonra sönmüştü. Söz konusu krizin ortaya çıkmasında Japonya etkeni üzerinde pek fazla durulmadı. Hâlbuki Batı dışı krizlerin hegemonya mücadelesiyle çok daha yakın ilişkisinin olması gerekiyor. Şimdiki kriz, yani 2008 krizi de mortgıc kredileri ve türev finansal araçlarda yoğunlaşmış kredi risklerinden kaynaklanmış gibi görünüyor. Büyük resmin görünür yüzünde kredilerde ortaya çıkan risk depremine dayanıksız bankacılık ve finansal sistemin çürük silueti yer alıyor. Buna karşın, krizin tetiklenmesine gerekçe olarak gösterilen riskli kredilerden mortgıc kredilerinde türev fonlara kıyasla daha küçük çapta bir ödeme güçlüğü sorunu yaşanırken bunlara dayalı varlıklarda meydana gelen sert fiyat düşmeleriyle olayın tüm ekonomiye yayılması söz konusu. Bunlar olurken de otomatik finans mekanizmalarının bütünüyle devre dışı kalması ikna edici bir şekilde açıklanamadığından krizin gerçek faili/failleri halen üzerlerinde kocaman bir soru işareti taşıyorlar.

Doğal olarak sorumluluğu sadece hegemonya mücadelelerinin üzerine yıkmak istemiyoruz; fakat önemli bir etken olarak bunun da kriz çözümlemelerinde dikkate alınmasının gerektiğine inanıyoruz. Piyasanın düzenleyici etkisini, o görünmez elini etkisiz kılarak ekonomik krizlere neden olunmasında siyasal iktisadın, bunun da ötesinde en güçlü etken özne olarak devletin/devletlerin kararları ve birbirleriyle çekişmesinin rolü hangi boyuttadır? Devletten bahsedişimizin aynı zamanda siyasetten söz ediş anlamına geldiğini de söyleyelim. Hegemonya mücadelesi bağlamında yer alan sınır ötesi askeri, ekonomik ve siyasi, geçici ya da sürekli müdahaleler; söz konusu ülkenin bu suretle dışarıdaki çıkarlarını gözeten yerli unsurları da içeren etki alanları inşası; nüfuz ağı şebekelerinin yüklediği maliyetlerin finansmanı gibi nedenlerle ilgili ülkenin ekonomik durumunun bozulabileceği olasıdır. Böylece hegemonya mücadeleleri sonucunda kriz hem çıkmış hem de derinleşmiş olabilir.

Siyasallaşan iktisadın öne çıkması

Kısacası, piyasanın devlet işlerine karışması nasıl ekonominin siyasete karışması anlamındaysa, devletin piyasaya karışması da siyasetin ekonomiye karışması anlamına gelmektedir. Siyasetin özünün de ulusal ve uluslararası ölçekte yaşanan bir hegemonya savaşı olduğu gerçeğin ta kendisidir. Dahası, dünyada devam edegelen güçler savaşında ekonomik gibi görünen olayların çoğunun politik, politik gibi görünen çekişmelerin de ekonomik mahiyette olduğu tarih tarafından sağlaması alınan güçlü bir gerçekliktir. Doğal olarak aralarında böyle bir ilişki kurulunca matematiksel bir yaklaşımla politik bir maliyet olarak hegemonya mücadelelerinin ekonomiye yüklediği masrafların hesaplanabilirliği söz konusu olmaktadır. Şöyle ki, özellikle oyun kurucu hegemon ülkelerin bu amaçla sarf ettiği kaynaklar; harcamanın miktarı, elde edilmesi, amaca uygun kullanılması ve hegemonya mücadelesine katılan ülkenin ekonomisinde yol açtığı sonuçlar açısından hegemonyanın yüklediği bir maliyet olarak ele alınabilinmekte ve istenirse ölçümlenebilmektedir. Böyle olunca da söz konusu maliyet; aynı zamanda ulusal ve uluslararası bazdaki etkileri, ortaya çıkardığı sonuçlar ve bunun sonucunda küresel planda oluşacak şekillenmenin kestirimi ve yüklediği mali külfet bakımından öngörülebilinir/ölçümlenebilir bir matematiksel büyüklük olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarihte hiç olmadığı kadar döviz, borsa,

30-HIDIR MOR.indd 9 25.04.2013 23:54

faiz ve diğer ekonomik araçlar insanlığın gündemine girmiş durumda. Her gün ve hatta her an bir kriz kehanetiyle korkutuluyoruz, irkiliyoruz. Günlük yaşamın olağan akışında 'kriz'i yaşamasına yaşıyoruz da, onu yeteri kadar anlayamıyoruz. Tartışaduruyoruz kriz kimin krizi? Amerika'nın mı, Avrupa'nın mı? Diğer yönüyle de, reel kesimin mi, finansal kesimin mi? Bu soruların öyle kolayca yanıtlarının verilmesi zor görünüyor. Küreselleşmenin ulaştığı bu düzeyde ulusal ve uluslararası krizlerin içi içe geçerek birbirini etkilemesi, spekülatif sermayenin gerçek sermayenin önüne geçmesi, devletler arası hegemonya savaşları gibi birçok etken öngörü menzilimizi puslu kılmışken gerçek bir anlama sorunuyla karşı karşıya kalmış oluyoruz. Öncelikle ülkemiz ve dünyadaki ekonomik krizleri değerlendirip çözümlerken, kapitalizmin doğasından kaynaklanan asli karakterinin ekonomik krizler üzerindeki belirleyici etkisini bir kenara koymasına koymuyoruz da, krizlerin aynı zamanda ülke içi ve dışı hegemonya mücadeleleri de dâhil hesaplanması güç bir takım faktörlerden de etkilenebileceğini söylüyoruz. Yerinde bir örnek mi bilemiyorum, fakat yine yer verelim: ABD'nin durduk yerde mortgıc kredi faizlerini yükselterek krediyle ev sahibi olan milyonlarca Amerikalıyı zor durumda bırakması; ödeme güçlüğüne düşen Lehman Brothers dâhil irili ufaklı birçok bankanın batma noktasına gelmesi; ayrıca küçük ölçekli riskli kredi paniğinin her nasılsa birden bire tüm ekonomiyi giderek de dünyayı sarması, acaba 2001 yılı İkiz Kuleler saldırısı sonrasında başlayan iç ve dış hegemonya kavgasının yüklediği maliyetin ve o yıllardan itibaren her bir Amerikan hanesi başına salınan on binlerce dolarlık, toplamda da birkaç trilyon dolarlık vergiyle gelir dağılımının iyice bozulmasının bir sonucu olabilir mi?

Hegemonya mücadelesinin araçları ve yol açtığı sonuçlar

Yakın geçmişte, yani 1980'lerin sonları ve

30-HIDIR MOR.indd 10 25.04.2013 23:54

1990'lı yıllardan itibaren, Asya'da ortaya çıkan ekonomik ve finansal krizler, Asya'nın kaplanlarını bir köşeye itip Japonya'yı da dünyanın ikinci büyük ekonomik gücü olmaktan uzaklaştırmıştı. Yani hegemon ülkelerin hiyerarşi anlamında diziliminde etkili sonuçlar doğurmuştu. Dünya savaşları, hiyerarşik dizilim anlamında küresel hegemon güç sıralamasını savaş sonrasında birdenbire değiştirirken olağan dönemlerde sıralama tedricen değişmektedir. 1997'de ortaya çıkıp bir süre devam eden kriz de böyle bir sonuç doğuran yine kötü kredi felaketi niteliğindeydi. Aradan uzun bir zaman geçtikten sonra bu olgunun Batı'nın Asya'ya yönelik ekonomik nitelikli özel savaşının bir parçası, diğer bir söyleyişle komplosu olabileceği üzerinde durulmaktadır. İki binli yıllarda yoğunlaşan 'ekonomik tetikçi itirafları' kanaatimizce gerçek aktörleri gizlenen hegemonya savaşlarının bir dışa vurumu olmalıdır. Bu günlerde merkez bankaları ve politik alanın denetiminden uzak sıcak para, hegemonya savaşlarını yönlendirmekte, ekonomik krizler aracılığıyla bir anlamda Batı dışı finansal varlıklara 'soykırım/aperteid' uygulayabilmekte, yine Batı dışı olası hegemonal ülkeleri sıralama dışı bırakabilmektedir. Buna örnek olarak Japonya ile Asya Kaplanlarının, daha yakın tarihlerde de, bir kısım Körfez sermayesiyle Libya'nın Batı bankalarındaki parasının başına gelenleri verebiliriz. Şayet son krizi de ABD az hasarla atlatabilirse olası rakiplerinin en azından çevrelenip hareket yeteneklerinin sınırlanmasını sağlayabilecektir.

Yeri gelmişken, daha önce yüzeysel olarak değindiğimiz ve bugünkü hegemonya kavgası bakımından örnek olması dolayısıyla geçmişteki hegemonya mücadelelerinin Britanya İmparatorluğunun başına ördüğü felaketlerden bahsetmek yerinde olacaktır. Ancak enerjinin en önemli unsuru olan petrolü yönetmekle küresel hegemon bir güce dönüşebileceğini anlayan Britanya İmparatorluğu, başta Ortadoğu olmak üzere Avrasya'da Rusya, Fransa ve Almanya gibi rakiplerine üstünlük sağlamak üzere stratejik, askeri, istihbari ve ekonomik alanlarda örtülü ve açık operasyonlara başvurmuştu. Ülkesine çok büyük maliyetler yükleyen söz konusu sürecin sonucu olarak İkinci Dünya Savaşının hemen bitiminde küresel hegemon güç olma konumunu Amerika'ya devretmek zorunda kaldı. Halen de ekonomik olarak toparlanmış ve eski atılım gücünü kazanmış bir ülke görünümü sergilememekte. Günümüzde de hemen hemen aynı şeyleri ABD yapıyor; dünyanın her yerine yayılmış askeri varlığını korumak için gerçekleştirdiği operasyonlarda büyük para harcıyor. Askeri, siyasi ve ekonomik senaryolaştırmalar çerçevesinde çoğu kez boşluğa düşen, desteklediği baharlarda vahşice diplomatları öldürülen bir ülke olarak hegemonya mücadelesinde isabetli politika uygulayamıyor gibi görünüyor. Sergilediği mevcut aşırı müsrif davranışını toparlamazsa benzer akıbetle karşılaşabilir.

İki binli yıllarda yoğunlaşan 'ekonomik tetikçi itirafları' kanaatimizce gerçek aktörleri gizlenen hegemonya savaşlarının bir dışa vurumu olmalıdır. Bu günlerde merkez bankaları ve politik alanın denetiminden uzak sıcak para, hegemonya savaşlarını yönlendirmekte, ekonomik krizler aracılığıyla bir anlamda Batı dışı finansal varlıklara 'soykırım/aperteid' uygulayabilmekte, yine Batı dışı olası hegemonal ülkeleri sıralama dışı bırakabilmektedir.

İktisadın temel demirbaşları ile krizlerin analizi

Paradigmaları ve temel kavramları günümüzde tartışmalı hale gelip sorgulansa bile, ekonomik krizlerin çözümlenmesinde yine de iktisadi kavram ve paradigmalara başvurulması zorunluluğu bulunmaktadır. Nasıl ki evrenin küçük parçacıkları (yapıtaşları) bütün oluşları içerisinde benzer gibi görünen hareketlerinin sonucunda benzersiz yeni oluşlar ortaya koymaktaysalar ve Antik Çağdan beri bilinen değişimin sürekliliği yasası doğal olay ve olgularda geçerliyse, aynı durum sosyal bir bilim dalı olarak iktisatta da geçerli olmalıdır. Yani, bugün ve geçmişte olan krizlerin birbirlerine kıyasla önemli, ya da nüans düzeyinde de kalsa

30-HIDIR MOR.indd 11 25.04.2013 23:54

benzerliklerle birlikte esaslı farklılıklar içermesi gerekiyor. Öyleyse, reel ekonomi konusunda kriz gerekçesi olarak ileri sürülen 'artı değer'in bölüşümünden, buna dayanan karın azalmasından kaynaklanan üretim bağlamlı yaklaşım ile üretilen eşyanın talep tarafında toplam satın alma gücünün azalmasından kaynaklanan gelir bağlamlı yaklaşımın, üst üste çakışması sonucunda krizlerin ortaya çıktığına ilişkin iddia da her bir kriz bazında hem benzerlikler, hem de farklılıklar taşımak zorundadır.

Sosyal bilimler dünyasına ait formüller, küçük ölçeklerin yanı sıra bazı hallerde büyük ölçeklerde de doğrulanabiliyor olsalar da, hem sonuçlar hem de neden ve etmenler bakımından karmaşıklıklarını korumaktadırlar. Üretim odaklı ve 'artı değer' üzerinden kurgulanan iktisadi kriz analizleri, çağımızın iletişim ve finans dünyasının olup bitenlerini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Şimdi artık finansal dünyayı da açıklayabilecek 'artı değer' gibi üretken yeni demirbaşlara gereksinim bulunmaktadır. Ne yazık ki, halen iktisat biliminin bavulunda böyle bir pratik demirbaş yoktur. Ayrıca, mali dünyanın demirbaşlarının bağlamı reel ekonominin, üretim dünyasının bağlamından oldukça farklılık göstermektedir. Bütün bu farklılık ve karmaşıklık içerisinde hegemonya mücadelesiyle finansal hareketlilik ve genişleme ile spekülatif sermaye arasında üretim dünyasından çok daha sıkı bağların bulunduğunu öngörebiliriz. Aynen reel ekonomi açısından 'meta'dan elde edilen 'artı değer'in üretime olduğu kadar, bölüşüm ve paylaşıma da ışık tutabilen kapsayıcılıktaki benzerinin, finansal dünyaya ait ve ona her anlamda ışık tutabilen mahiyette de bulunması gerekiyor. Daha önce değindiğimiz üzere, söz konusu parçacık, sosyal bilimlerin ve iktisat biliminin bilinmezliğinin kapalı kilitleri arkasında çağdaş Adam Smith'lerinin, Ricardo'larının ve Marks'larının kendisini keşfini beklemektedir.

Hegemon güçlerin anlaşmalarının gerekliliği

Bu gün yaşamakta olduğumuz kriz kapitalist üretim tarzının tarihinde uzun zaman aralıklarıyla görülen bir kriz olmakla beraber hegemonya mücadeleleriyle de yakından ilişkilidir. Artık hegemonya kapışmasının gizlenen merkezi, reel ekonomiden finansal dünyaya kaymış görünmektedir. Finansal dünya ise hegemonal güçlerin hem kapıştığı, hem de izlerini kolayca kaybettirebildikleri bir dünyadır. Bundan ötürü iktisadi nitelikli krizlere çözüm bulmak için ipuçlarını finansal dünyadan başlayarak aramak ve sorunu çözmek durumundayız. Çin, Rusya ve Hindistan gibi alternatif hegemon rakiplerin varlığı, asıl hegemon güç olan ABD'nin taahhütlerini gerçekleştirmesini ve etkinlik alanlarının korunmasını pahalı hale getirmektedir. Bu anlamda ABD'de finansal alanda ortaya çıkan krizin kaynağında, üretim ve birikim yapısındaki bozulmayla birlikte liderliğin sürdürülebilmesinin maliyeti, yani hegemon ülke olma postunu korumak için enerjisini harcaması da büyük rol oynamaktadır. Ancak, hegemon güç olarak ABD, Soğuk Savaş sürecinde olduğu gibi bir sistem koçluğu, bu şekilde uluslararası korumanın sağladığı ekonomik getiri olanağına ve en azından diğer ülkeleri tarafsızlaştırabilme yeteneğine kolayca ulaşma imkânına sahip değildir. Dolayısıyla liderlik çok pahalı hale gelmiştir. Belirtilen nedenle Batı ve Batı dışı hegemon ülkelerin, ulus devletleri inşa eden Westfelya Barış Anlaşması benzeri hegemonal nitelikte bir barış anlaşmasına gereksinimleri bulunmaktadır. Artık dünya için masrafları azaltılan ve paylaşılan yönetişim eksenli ve kapsayıcı 'Akıllı Liderlik' olmaz ise, ABD liderliğinin kendisi bir sorun olacaktır.

Bu olmazsa ABD'nin liderliğinin kendisinin sorun olacağına gelince... Bir defa liderlik hayatının geri kalanı için ABD, her hegemonya mücadelesi üzerine devlet aygıtının en mahrem yerlerinde bir senaryo kurgulayıp o senaryonun hayata geçirilmesi ve uluslararası platforma taşınması için maddi ve manevi güç harcarsa kolaylıkla kendisini oluşan verili du-

Üretim odaklı ve 'artı değer' üzerinden kurgulanan iktisadi kriz analizleri, çağımızın iletişim ve finans dünyasının olup bitenlerini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Şimdi artık finansal dünyayı da açıklayabilecek 'artı değer' gibi üretken yeni demirbaşlara gereksinim bulunmaktadır.

30-HİDİR MOR.indd 12 25.04.2013 23:54

rumdan çekip çıkaramayabilir. Görülen odur ki, bundan sonra senaryoları kurgulayanlar, aynen gerçek hayatta olduğu gibi, "kurgu dışı" müdahalelerle sıkça karşılaşabileceklerdir. Günümüz koşullarında ulusların ve insanlığın kaderini biçimlendiren dinamiklerin değişim hızı alabildiğine artmış, bunun yanı sıra hegemon güçler içi ve arası ilişkiler alabildiğine karmaşıklaşmıştır. Bundan dolayı bu yöndeki planlamalar ve kararlaştırmalar çok kısa süre içerisinde eskiyebilmektedir. Bazı durumlarda ise senaryoda yer almayan ve hiç hesapta olmayan sürprizlerle karşılaşılabilmektedir. Senaryo dışı bir gelişmenin örneğini oluşturması bakımından; ABD'nin Libya'daki elçisi Christopher Stevans'la birlikte üç görevlisinin hunharca öldürülmesi olayı, dünyanın en güçlü ülkesinin beklenilmeyen bir şekilde yoklanıp, gelişmelerin dizginlerinin elinden kaçabileceğini göstermesi bakımından sarsıcı bir emsal oluşturmaktadır.

Kriz haberlerinin mahvedici işlevi

Şayet sosyalist sistem yıkılmasaydı kapitalizmi sarsan krizlerden bu kadar açık olarak ve fazla bahsedilebilir miydi? Bahsedilemezdi tabi... Kapitalist sistem ideolojik zaferini ilan ettikten sonra eli rahatlamış olarak sorunlarını ortaya dökmüş görünüyor. Tabi ki tüm ekonomik krizler komplo teorileriyle açıklanamaz. Gel gör ki, Soğuk Savaş boyunca anılan sis-

Artık hegemonya kapışmasının gizlenen merkezi, reel ekonomiden finansal dünyaya kaymış görünmektedir. Finansal dünya ise hegemonal güçlerin hem kapıştığı, hem de izlerini kolayca kaybettirebildikleri bir dünyadır. Bundan ötürü iktisadi nitelikli krizlere çözüm bulmak için ipuçlarını finansal dünyadan başlayarak aramak ve sorunu çözmek durumundayız.

30-HIDIR MOR.indd 13 25.04.2013 23:54

temin krizlerinin böylesine açık şekilde dışavurumunu teğet geçmiş olduğu da bir gerçektir. Dünya savaşlarından alınan dersle küresel güçler, hegemonya mücadelelerinde açık savaş yerine asimetrik savaşın önemli bir unsuru olarak 'kontrol edilebilir kriz'leri planlarlarken asıl dertlerini, hedef ülkenin ekonomik beklentilerinin, yani yatırımcılarının ümitlerinin yıkılması oluşturmaktadır. Nitekim, artık neredeyse tüm ekonomik yaşamın borsalar, yani spekülasyon üzerinden örgütlendiği dünya toplumunda, ekonomiyle ilgili olumsuz haberlerin kazandığı hız karşısında en küçük ekonomik hastalık bile misliyle büyük etkide bulunabilmektedir. Eskilerin, 'vukuu şüyuundan beter', yani gerçekleşmesi söylentisinden daha az kötü dedikleri durum, günümüzün magazinleşen ekonomi ve medya ilişkisine oldukça uymaktadır. Borsa, faiz ve döviz kuru gibi reel ekonominin ancak ikincil unsurları olabilecek parametreler asıl gerçek olan üretim ekonomisinin çevrimlerini dışarıdan ve bu yolla vurabilmektedir.

Bundan dolayı ekonomik durum hakkında psikolojik zemindeki olumlu haberlerin iyileştirici etkisi de oldukça artmıştır; hele bir de böylesi olumsuz hallerde IMF Başkanı, Dünya Bankası yetkilileri gibi etkin kişilerin olumlu görüşler öne sürmesi krizdeki ekonomiye sunulan bir hayat öpücüğü olacaktır. Ayrıca ekonomiler, dolayısıyla ülkeler, girdikleri krizlerden girdikleri şekilde çıkamamaktadır. Büyük bir olasılıkla ya küme düşerek ya da küme atlayarak çıkmaktadırlar. Hegemonya mücadelelerinin türev kavga alanları olan kaynak savaşlarını, ticaret savaşlarını çokuluslu şirketler ve küresel güçler çıkarıp örgütlediklerinden, büyük güçlerin şapkalarını önlerine koyup krizden nasıl çıkılabileceğini de birlikte düşünmesi gerekiyor. Bu noktada ekonomik krizlerin çıkışına ilişkin zengin gerekçeler repertuarına eklenecek her katkı insanlığa da büyük hizmette bulunacağından, kapitalizmi kriz süreçlerinde eleştirerek yangına körükle gitmek

30-HIDIR MOR.indd 14 25.04.2013 23:54

yerine umut ve ümit veren haberlerle olumlu hava estirmek kuşkusuz daha yaralı olacaktır.

Sonuç olarak yönetişim odaklı liderlik önerisi

Yukarıda da özetlediğimiz gibi, iktisadi krizlerin çıkış gerekçesi/gerekçeleri sadece ekonomik nedenlere bağlanacak olursa, konu çok basite indirgenmiş olacaktır. Küresel ekonomik krizlerin meydana gelişinin ana kaynağı olarak ekonomiden siyasete uzanan oldukça karmaşık bağlamı içerisinde, olaya gerçek anlamda hangi etkenlerin yol açtığı ve neyin sebep, neyin ise sonuç niteliğinde olduğu halen karmaşıklığını korumaktadır. Bunların iç içe geçmişliği verili bir zaman diliminde bazen neden görünümünü, bazen de sonuç görünümünü alabilmektedir. Ancak, belirtilen anlamda küreselleşme süreci ve hegemonya mücadelesi, tek belirleyici neden veya sonuç mahiyetinde olmasalar bile krizlerin boş vitese alınan arabanın tehlikeli seyri örneğinde olduğu üzere doğurabileceği yıkıcı sonuçlarının önlenebilmesi için, söz sahibi aktörlerin çözüme yönelik ortaklaşa iradeyle davranması gerekmektedir. Söz konusu ortaklaşma ise hegemon devlet ve aktörlerin yerine göre ödün vermesini, yerine göre de ülkeleri dışına kaynak tahsisini gerekli kılacaktır. Bu konuda iktisadın bilimsel ve entelektüel birikiminin referans kavramları olarak çözümlemelerimize kar, artı değer ve metayı koymadığımızda kapitalizmi ve krizleri açıklayabilecek ne kalacaktır? Evet, bunlar olmaksızın tabi ki iktisat kör, sağır ve dilsiz kalacaktır; ancak bir parametre olarak hegemonya mücadelelerinin bu anlamda etkisi de herhâlde göz ardı edilemez.

Kabul edelim ya da etmeyelim; mevcut durumda günümüzün belirleyici tek hegemon gücü olan ve yeni yüzyılın ilk çeyreğinde de bir şekilde bu etkinliğini sürdüreceği anlaşılan ABD'nin, rakipleriyle mücadele ederken hesapsız bir müsriflikle halkını da yoksullaştıran, içeride büyük sıkıntılar yaratacak, aynı zamanda insanlığa da büyük maliyetler yükleyecek bir hegemonya politikası ile daha akılcı ve vicdanlı bir hegemonya mücadelesinin ikilemiyle karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Hegemonal kavgayı alt seviyeye çekebilecek yeni bir Westfalya Anlaşmasının zamanı gelmiş, neredeyse geçmektedir. Sözü edilen anlamda bir anlaşmanın hayata geçirilebilmesinin kilit ülkesi ise yine ABD'dir. Şayet ABD, hegemonya mücadelesinin sahasını, şimdi olduğu gibi tüm dünya coğrafyası olarak belirleyecek olursa, bunun yükleyeceği maliyetin altından ne ulusal merkez bankasının rezervleri, ne de sahaya süreceği diğer kaynaklarla kalkabilecektir. Dolayısıyla tam kararında bir hegemonya sahası tayini ve aşırı olmayan kaynak tahsisi zorunlu hale gelmiştir. Aynı zamanda büyük bütçe açıklarına da yol açan böylesi çekişmeler nedeniyle günümüzün belli başlı ülkelerinin karşılaştığı sorunlar krizleri derinleştirmektedir. Ayrıca, hegemonya kavgasının yürütülebilmesi için hükümet bütçelerinden harcanan kaynakların kısa vadede geriye dönüşsüz olması, çoğu kez acil durumların doğup buna ilişkin ihtiyacın acil giderler faslından finanse edilmesine gerek duyulması ve bu şekildeki finansmanın da pahalı olmasından ötürü, böyle bir çekişme devasa bütçe açıklarına yol açmaktadır. Söz konusu durum ise ekonomik sorunların merkez ve çevre ekonomilere hızla yayılmasına neden olmaktadır. Belirtilen koşullar altında insanlığın geleceği, dolayısıyla yaşamın sürdürülebilirliği bakımından başta ABD olmak üzere tüm belirleyici güçler bir karar aşamasına gelmiştir. Ancak özellikle ABD açısından gelinen aşamada ikilemin bir tarafında küresel ölçekte re-

Şayet ABD, hegemonya mücadelesinin sahasını, şimdi olduğu gibi tüm dünya coğrafyası olarak belirleyecek olursa, bunun yükleyeceği maliyetin altından ne ulusal merkez bankasının rezervleri, ne de sahaya süreceği diğer kaynaklarla kalkabilecektir. Dolayısıyla tam kararında bir hegemonya sahası tayini ve aşırı olmayan kaynak tahsisi zorunlu hale gelmiştir.

30-HIDIR MOR.indd 15 25.04.2013 23:54

vize dilmiş yeni bir Monroe Doktrinin oluşturulmasına duyulan gereksinim; diğer tarafında ise Neocon Doktrininin taşınamayacak hale gelen maliyeti ve çatışmaları tetikleyen niteliklerinin artık tehlikeli bir hal alması yatmaktadır. Dahası günümüz dünyasında iletişim ve karşılıklı etkileşimin ulaştığı bu düzeyde iktisadi ve siyasi krizler sadece birkaç ülkeyle sınırlı kalmamakta neredeyse tüm dünyayı olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Aynı şekilde sorunların müşterekleşmesi karşısında çözüm yollarının da müşterek bir iradeyle bulunması gerekli hale geldiğinden, böyle bir yaklaşım ekseninde oluşacak ittifak, bütün gevşek gerekliliklerden öte kaçınılmaz bir zorunluluk haline gelmiştir.

Ancak, yönetişim odaklı kolektif bir liderlik çatısı altında toplanabilecek söz konusu ittifakın sürükleyici lokomotif kuvveti, gerek Doğu'da ve gerekse Batı'da para ve gücü elinde bulunduran ülkeler olabilir. Sözü edilen nedenle 21'nci yüzyıl ve insanlığın geleceği için ABD ve Batı uygarlığı açısından masrafları ve insani maliyeti düşük profilli bir hegemonya mücadelesi, diğer bir söyleyişle Batı'nın ve Doğu'nun öne çıkan ülkeleriyle karşılıklı çıkarlar koalisyonu; bir anlamda birbirleriyle ve diğer rakip hegemon güçlerle uzlaşılan adil bir hegemonya oligarşisi, dünyanın karşı karşıya kaldığı temel sorunların çözümü ile uluslararası topluma yönelik stratejik ve organize saldırıların mahvedici sonuçlarının önünü kesebilecektir.

Ancak, yönetişim odaklı kolektif bir liderlik çatısı altında toplanabilecek söz konusu ittifakın sürükleyici lokomotif kuvveti, gerek Doğu'da ve gerekse Batı'da para ve gücü elinde bulunduran ülkeler olabilir.

30-HIDIR MOR.indd 16 25.04.2013 23:54

30-HIDIR MOR.indd 17 25.04.2013 23:54

Dünyamıza saygı doğamızda var.

Çevreyle dost üretimin öncüsü olmaktan mutluyuz, gururluyuz.
Siz de enerji verimli ürünler kullanın, gelecek nesillere güzel bir dünya bırakın.

arçelik
Geleceği aşkla tasarlar

Koç | arcelik.com.tr
cevremizicin.com

SEKTÖRÜNDE İLK KEZ
Üretimde Enerji Verimliliği
4 işletmeye **"Platinum Certificate"**
4 işletmeye **"Gold Certificate"**.

Avrupa Birliği Çevre Ödülleri.

İSO Büyük Ölçekli Kuruluş
Sürdürülebilir Çevre Dostu Ürün
2010 Birincilik Ödülü.

İSO Büyük Ölçekli Kuruluş
İnovatif Çevre Dostu Ürün
2011 Birincilik Ödülü.

İklim değişikliğiyle mücadele destek platformu.

Enerji verimli ürünlerin piyasa dönüşümü projesi destekçisi.

ARKA KAPAK76.indd 2 25.04.2013 23:55